

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE
YATIRIMLARININ TÜRKİYE'DEKİ
DAĞILIMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Şehir Plancısı İbrahim Emre ÇAYIR**

Anabilim Dalı : ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA

Programı : BÖLGE PLANLAMA

OCAK 2008

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE
YATIRIMLARININ TÜRKİYE'DEKİ
DAĞILIMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Şehir Plancısı İbrahim Emre ÇAYIR
(502031852)**

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 24 Aralık 2007
Tezin Savunulduğu Tarih : 28 Ocak 2008**

**Tez Danışmanı : Doç.Dr. Tüzin BAYCAN LEVENT
Diğer Jüri Üyeleri: Prof. Dr. Tülay KILINÇASLAN
Yrd. Doç. Dr. Rahmi ERDEM**

OCAK 2008

ÖNSÖZ

Bu çalışma sürecine gelinceye kadar bulunduğum seviyeye gelmemi sağlayan canımdan çok sevdiğim anne ve babama, kıymetli desteğini her zaman yanımda hissettiğim Beyoğlu Belediye Başkanı sayın Ahmet Misbah DEMİRCAN Beyefendi'ye, çalışmalarım sırasında hoşgörüsünü esirgemeyen değerli Müdürüm Nalan ÖZER Hanımefendi ile Şuayip KORKMAZ Beyefendi'ye ve diğer değerli iş arkadaşlarıma, yüksek lisans eğitimim ve tez çalışmalarımın her aşamasında kıymetli desteğini hissettiğim ve her zaman yardımlarını esirgemeyen saygıdeğer danışmanım Doç.Dr.Tüzin Baycan LEVENT Hanımefendi'ye, tezin yazım aşamasında bana destek olan sevgili iş arkadaşım Gizem AŞKUN'a teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Ocak 2008

İbrahim Emre ÇAYIR

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	v
TABLO LİSTESİ	vii
ŞEKİL LİSTESİ	ix
ÖZET	xi
SUMMARY	xiii
1 GİRİŞ	1
1.1 Amaç ve Hedefler	3
1.2 Yöntem	4
2 KÜRESELLEŞME VE ULUSLARARASI SERMAYE HAREKETLERİ	6
2.1 Kavramsal Çerçeve	6
2.1.1 Küreselleşmenin Tanımı	6
2.1.2 Küreselleşmenin Nedenleri	8
2.1.3 Küreselleşmenin Özellikleri	9
2.1.4 Küreselleşmenin Ekonomik Boyutu	10
2.1.4.1 Uluslararası İşletmeler	12
2.1.4.1 Uluslararası Sermaye Hareketleri	15
2.2 Tarihsel Çerçeve	17
2.3 Mekansal Çerçeve	20
2.3.1 Kentlerin Gelişimi ve Değişim Süreci	20
2.3.2 Glokalleşme (Glocalization)	24
2.3.3 Bölgeselleşme-Bloklaşma	25
3 DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI (DYSY)	30
3.1 Kavramsal Çerçeve	30
3.1.1 DYSY Tanımı	30
3.1.2 DYSY' lerin Özellikleri ve Üretim Faaliyetleri	31
3.1.3 DYSY' lerin Belirleyicileri	32
3.1.4 DYSY' lerin Ortaya Çıkış Nedenleri	40
3.2 Tarihsel Çerçeve	40
3.3 Mekansal Çerçeve	42
3.3.1 Kentsel Gelişime Etkileri	42
3.3.2 Bölgesel Gelişime-Bölgesel Rekabete Etkileri	45
3.3.3 Yer Seçimi Kriterleri	48

4 TÜRKİYE'DE BULUNAN DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI (DYSY)	53
4.1 Tarihsel Çerçeve	53
4.1.1 Osmanlı Dönemi	53
4.1.2 Cumhuriyet Dönemi	56
4.1.3 İkinci Dünya Savaşından Günümüze	57
4.2 Politik ve Kurumsal Çerçeve	60
4.2.1 Yasal Yapılanma-Politik Kapsam	60
4.2.1.1 Kalkınma Planlarında Üretilen Politikalar	60
4.2.1.2 Türkiye'de Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Reformu Programı	63
4.2.1.3 4875 Sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu	65
4.2.1.4 Türkiye Yatırım Danışma Konseyi Tavsiye Kararları	69
4.2.1 Kurumsal Yapılanma	76
4.3 Dünyadaki Gelişmeler Doğrultusunda Türkiye'nin Durumu	78
4.4 Yer Seçimi Kararı Olarak Türkiye	82
5 TÜRKİYE'DE BULUNAN DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ DAĞILIMLARI	87
5.1 Amaç	87
5.2 Çalışmanın Yöntemi	88
5.3 Genel Analizler	89
5.3.1 Yıllara Göre Dağılımlar	89
5.3.2 Sektörlere Göre Dağılımlar	90
5.3.2.1 Sektörlere Göre Genel Dağılım	90
5.3.2.1 Yıllara Göre Sektörel Dağılım	93
5.3.3 Ülke Gruplarına Göre Dağılımlar	95
5.3.3.1 Ülke Gruplarına Göre Genel Dağılım	95
5.3.3.2 Yıllara Göre Ülke Grupları Dağılımı	97
5.3.3.3 Sektörlere Göre Ülke Grupları Dağılımı	101
5.3.4 Analizlerde Ön Plana Çıkan Etkenler	104
5.3.4.1 Yıllara Göre Ön Plana Çıkan Etkenler	104
5.3.4.2 Ülke Gruplarına Göre Ön Plana Çıkan Etkenler	105
5.4 NUTs1 Düzeyindeki Analizler	106
5.4.1 Genel Dağılımlar	106
5.4.2 Yıllara Göre Dağılımlar	108
5.4.3 Sektörlere Göre Dağılımlar	114
5.4.4 Ülke Gruplarına Göre Dağılımlar	118
5.4.5 Analizlerde Ön Plana Çıkan Etkenler	126
5.4.5.1 Sermaye Stoklarına Göre Ön Plana Çıkan Etkenler	126
5.4.5.2 Firma Sayılarına Göre Ön Plana Çıkan Etkenler	128

5.5 NUTs2 Düzeyindeki Analizler	130
5.5.1 Genel Dağılımlar	130
5.5.2 Yıllara Göre Dağılımlar	135
5.5.3 Sektörlere Göre Dağılımlar	138
5.5.4 Ülke Gruplarına Göre Dağılımlar	142
5.5.5 Analizlerde Ön Plana Çıkan Etkenler	150
5.5.5.1 Sermaye Stoklarına Göre Ön Plana Çıkan Etkenler	150
5.5.5.2 Firma Sayılarına Göre Ön Plana Çıkan Etkenler	153
6 SONUÇ	155
KAYNAKLAR	159
EKLER	168
ÖZGEÇMİŞ	181

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ACM	: Arap Ortak Pazarı
ADSL	: Asimetrik Sayısal Abone Hattı
AFTA_ASEAN	: Güneydoğu Asya Milletleri Örgütü Serbest Ticaret Düzenlemesi
AMU	: Mağrip Arap Birliği
ANCOM	: And Paktı
ANZCERTA	: Avustralya-Yeni Zelanda Yakın İktisadi İlişkiler Ticaret Anlş.
APEC	: Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Forumu
Ar-Ge	: Araştırma ve Geliştirme
BSEC	: Karadeniz Ekonomik İşbirliği Projesi
CACM	: Orta Amerika Ortak Pazarı
CARICOM	: Karayip Topluluğu
CEAO	: Batı Afrika Ekonomik Topluluğu
CEPGL	: Büyük Göller Ülkeleri Ekonomik Topluluğu
CBI	: Doğu ve Güney Ekonomik İşbirliği
COMESA	: Doğu ve Güney Afrika Ortak Pazarı
ÇED	: Çevresel Etki Değerlendirme
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DYSY	: Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımı
EAEC	: Doğu Asya Ekonomik Birliği
EAI	: Amerika Kıtası Devletleri Teşebbüsü
ECCAS	: Orta Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu
ECO	: Ekonomik İşbirliği Teşkilatı
ECOWAS	: Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu
GCC	: Körfez İşbirliği Konseyi
GROUPOF3	: Üçler Grubu: Meksika, Venezüella ve Kolombiya
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
G-7	: Gelişmiş Yediler (Ülkeler)
G-10	: Gelişmiş Onlar (Ülkeler)
G-20	: Gelişmiş Yirmiler (Ülkeler)
HSBC	: Hongkong ve Shanghai Bankacılık Şirketi
IBRD	: Dünya Bankası
IMF	: Uluslararası Para Fonu
IOC	: Hint Okyanusu Komisyonu
KOBİ	: Küçük ve Orta Boy İşletmeler
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
LAILA	: Latin Amerika Bütünleşme Birliği
MERCOSUR	: Güney Konisi Ortak Pazarı
MRU	: Manu Nehri Birliği
NABUCCO	: Türkiye-Avusturya Doğalgaz Boru Hattı
NAFTA	: Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması
NUTs	: İstatistiki Bölge Sınıflaması
OECD	: Ekonomik ve Kalkınma İşbirliği Teşkilatı
OECS	: Doğu Karayip Ülkeleri Teşkilatı

OYAK	: Ordu Yardımlaşma Kurumu
SAARC	: İktisadi İşbirliği İçin Güney Asya Birliği
SACU	: Güney Afrika Gümrük Birliği
SADC	: Güney Afrika Kalkınma Topluluğu
SQL	: Yapısal Sorgulama Dili
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TESK	: Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu
TİM	: Birleşik Sanayici ve İşadamları Dernekleri Federasyonu
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TSE	: Türk Standartları Enstitüsü
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜPRAŞ	: Türkiye Petrolleri Rafinerileri Anonim Şirketi
TÜSİAD	: Türk Sanayici ve İşadamları Derneği
UDEAC	: Orta Afrika Ülkeleri Gümrük Birliği
UN	: Birleşmiş Milletler
UNCTAD	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Konferansı
UYAP	: Ulusal Yargı Projesi
WAEMU	: Batı Afrika Ekonomik ve Parasal Birliği
WTO	: Dünya Ticaret Örgütü
YASED	: Yabancı Sermaye Derneği
YOİKK	: Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyonu Kurulu

TABLO LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 2.1	Küreselleşme Sürecinin Üç Evresi 20
Tablo 2.2	Küreselleşmenin Temel Belirleyicilerine Dayanılarak Üretilen Kavramlar ve Mekansal Etkileşimi 23
Tablo 2.3	Dünya Üzerindeki Bölgesel Bütünleşme Hareketleri 29
Tablo 3.1	DYSY'ler İçin Motivasyon Araçları 33
Tablo 3.2	DYSY'lerin Ev Sahibi Ülkelerdeki Belirleyicileri 34
Tablo 3.3	DYSY Konusunda Ülkesel Cazibeyi Belirleyen Konular ve Stratejiler 36
Tablo 3.4	DYSY'ler İçin Belirleyici Etkenler 37
Tablo 3.5	DYSY'leri Çekmek İçin Gerekli Kriterlerin Ağırlıkları 39
Tablo 4.1	1888 Yılı Başında, Osmanlı'da Bulunan Yabancı Sermayenin, Sektörlere Göre Dağılımı 56
Tablo 4.2	1914 Yılı Başında, Osmanlı'da Bulunan Yabancı Sermayenin, Sektörlere Göre Dağılımı 56
Tablo 4.3	Yabancı Sermaye Yatırımları İçin Kalkınma Planlarında Yer Alan Politikalar 61
Tablo 4.4	Yatırım Ortamının İyileştirilmesine Yönelik Sorunlar ve Çözüm Önerileri 178
Tablo 4.5	Dünya'daki DYSY Akımları 79
Tablo 4.6	Dünya DYSY Projeksiyonu (1999–2008) 80
Tablo 4.7	Karşılaştırmalı DYSY Çekme Performansı-Potansiyeli Matrisi..... 81
Tablo 4.8	Türkiye'nin DYSY' lere Sunduğu Konumsal Fırsatlar 86
Tablo 5.1	DYSY Sayı ve Sermaye Stoklarının Dönemlere Göre Dağılımları 90
Tablo 5.2	DYSY Sayı ve Sermaye Stoklarının Alt Sektörlere Göre Dağılımları 92
Tablo 5.3	DYSY Sayı ve Sermaye Stoklarının Dönemlere Göre Sektörel Dağılımları 95
Tablo 5.4	DYSY Sayı ve Sermaye Stoklarının Ülke Gruplarına Göre Dağılımları 96
Tablo 5.5	DYSY Sayı ve Sermaye Stoklarının Ülke Gruplarına Göre Dönemsel Dağılımları 100
Tablo 5.6	DYSY Sayı ve Sermaye Stoklarının Sektörlere Göre Ülke Grupları Dağılımları 103
Tablo 5.7	Dönemlere Göre DYSY Sermaye Stoklarında Ön Plana Çıkan Etkenler 104
Tablo 5.8	Dönemlere Göre DYSY Sayılarında Ön Plana Çıkan Etkenler 105
Tablo 5.9	Ülke Gruplarına Göre DYSY Sermaye Stoklarında Ön Plana Çıkan Etkenler 105
Tablo 5.10	Ülke Gruplarına Göre DYSY Sayılarında Ön Plana Çıkan Etkenler. 106
Tablo 5.11	DYSY Sayı ve Sermaye Stoklarının NUTs1 Düzeyine Göre Dağılımları 108
Tablo 5.12	DYSY Sermaye Stoklarının Dönemlere Göre NUTs1 Düzeyi Dağılımları 110

Tablo 5.13	DYSY Sayılarının, Dönemlere Göre NUTs1 Düzeyi Dağılımları.....	113
Tablo 5.14	DYSY Sermaye Stoklarının Sektörlere Göre NUTs1 Düzeyi Dağılımları	115
Tablo 5.15	DYSY Sayılarının Sektörlere Göre NUTs1 Düzeyi Dağılımları	117
Tablo 5.16	DYSY Sermaye Stoklarının, Ülke Gruplarına Göre NUTs1 Düzeyi Dağılımları	120
Tablo 5.17	DYSY Sayılarının, Ülke Gruplarına Göre NUTs1 Düzeyi Dağılımları	124
Tablo 5.18	DYSY Sermaye Stoklarına Göre NUTs1 Düzeyinde Ön Plana Çıkan Etkenler	126
Tablo 5.19	DYSY Sayılarına Göre NUTs1 Düzeyinde Ön Plana Çıkan Etkenler	128
Tablo 5.20	DYSY Sayı ve Sermaye Stoklarının NUTs2 Düzeyine Göre Dağılımları	131
Tablo 5.21	DYSY Sermaye Stoklarının Dönemlere Göre NUTs2 Düzeyi Dağılımları	134
Tablo 5.22	DYSY Sayılarının Dönemlere Göre NUTs2 Düzeyine Dağılımları ..	137
Tablo 5.23	DYSY Sermaye Stoklarının Sektörlere Göre NUTs2 Düzeyi Dağılımları	139
Tablo 5.24	DYSY Sayılarının Sektörlere Göre NUTs2 Düzeyi Bölgesel Dağılımları	141
Tablo 5.25	DYSY Sermaye Stoklarının, Ülke Gruplarına Göre NUTs2 Düzeyine Dağılımları (Özet Tablo).....	144
Tablo 5.26	DYSY Sayılarının, Ülke Gruplarına Göre NUTs2 Düzeyine Dağılımları (Özet Tablo).....	148
Tablo 5.27	DYSY Sermaye Stoklarına Göre NUTs2 Düzeyinde Ön Plana Çıkan Etkenler	151
Tablo 5.28	DYSY Sayılarına Göre NUTs2 Düzeyinde Ön Plana Çıkan Etkenler	153
Tablo A.1	134 Ülkenin, TUIK Sınıflandırmasına Göre 13 Ülke Grubuna Düzenlenmesi.....	170
Tablo B.1	DYSY Sermaye Stoklarının, Ülke Gruplarına Göre NUTs2 Düzeyine Dağılımları.....	173
Tablo C.1	DYSY Sayılarının, Ülke Gruplarına Göre NUTs2 Düzeyine Dağılımları.....	176
Tablo D.1	Yatırım Ortamının İyileştirilmesine Yönelik Sorunlar ve Çözüm Önerileri.....	179

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 5.1	DYSY Sayı ve Sermaye Stoklarının Dönemlere Göre Değişimi	90
Şekil 5.2	DYSY Sayı ve Sermaye Stoklarının Sektörlere Göre Dağılımları	91
Şekil 5.3	DYSY Sayı ve Sermaye Stoklarının Alt Sektörlere Göre Dağılımı	91
Şekil 5.4	DYSY Sayı ve Sermaye Stoklarının Dönemlere Göre Sektörel Gelişimi	93
Şekil 5.5	DYSY Sayı ve Sermaye Stoklarının Dönemlere Göre Sektörel Dağılımları	94
Şekil 5.6	DYSY Sayı ve Sermaye Stoklarının, Ülke Gruplarına Göre Dağılımları	96
Şekil 5.7	AB ve Yakın-Orta Doğu Ülke Grupları Yatırımlarının Dönemlere Göre Gelişimi	97
Şekil 5.8	DYSY Sayılarının Dönemlere Göre Ülke Grupları Dağılımları	98
Şekil 5.9	DYSY Sermaye Stoklarının Dönemlere Göre Ülke Grupları Dağılımları	99
Şekil 5.10	DYSY Sayı ve Sermaye Stoklarının Sektörlere Göre Ülke Grupları Dağılımları	101
Şekil 5.11	DYSY Sayı ve Sermaye Stoklarının, Ülke Gruplarına Göre Sektörel Dağılımları	102
Şekil 5.12	DYSY Sayı ve Sermaye Stoklarının NUTs1 Düzeyine Göre Dağılımları	107
Şekil 5.13	DYSY Sermaye Stoklarının Dönemlere Göre NUTs1 Düzeyi Dağılımları	109
Şekil 5.14	DYSY Sermaye Stoklarının NUTs1 Düzeyine Göre Dönemsel Dağılımları	109
Şekil 5.15	DYSY Sayılarının Dönemlere Göre NUTs1 Düzeyi Bölgesel Dağılımları	111
Şekil 5.16	DYSY Sayılarının NUTs1 Düzeyine Göre Dönemsel Dağılımları	112
Şekil 5.17	DYSY Sermaye Stoklarının, Sektörlere Göre NUTs1 Düzeyi Bölgesel Dağılımları	114
Şekil 5.18	DYSY Sermaye Stoklarının Sektörlere Göre NUTs1 Düzeyi Bölgesel Dağılımları	115
Şekil 5.19	DYSY Sayılarının Sektörlere Göre NUTs1 Düzeyi Bölgesel Dağılımları	116
Şekil 5.20	DYSY Sayılarının NUTs1 Düzeyindeki Bölgelere Göre Sektörel Dağılımları	117
Şekil 5.21	DYSY Sermaye Stoklarının Ülke Gruplarına Göre NUTs1 Düzeyi Bölgesel Dağılımları	118
Şekil 5.22	DYSY Sermaye Stoklarının NUTs1 Düzeyindeki Bölgelere Göre Ülke Grupları Dağılımları	119
Şekil 5.23	DYSY Sayılarının Ülke Gruplarına Göre NUTs1 Düzeyi Bölgesel Dağılımları	122

Şekil 5.24	DYSY Sayılarının NUTs1 Düzeyindeki Bölgelere Göre Ülke Grupları Dağılımları	123
Şekil 5.25	DYSY Sermaye Stoklarına Göre, NUTs1 Düzeyinde Ön Plana Çıkan Etkenler	127
Şekil 5.26	DYSY Sayılarına Göre, NUTs1 Düzeyinde Ön Plana Çıkan Etkenler	129
Şekil 5.27	DYSY Sayı ve Sermaye Stoklarının NUTs2 Düzeyine Göre Dağılımları	131
Şekil 5.28	DYSY Sermaye Stoklarının Dönemlere Göre NUTs2 Düzeyi Bölgesel Dağılımları	132
Şekil 5.29	DYSY Sermaye Stoklarının NUTs2 Düzeyindeki Bölgelere Göre Dönemsel Dağılımları	133
Şekil 5.30	DYSY Sayılarının Dönemlere Göre NUTs2 Düzeyi Bölgesel Dağılımları	135
Şekil 5.31	DYSY Sayılarının NUTs2 Düzeyindeki Bölgelere Göre Dönemsel Dağılımları	136
Şekil 5.32	DYSY Sermaye Stoklarının Sektörlere Göre NUTs2 Düzeyi Bölgesel Dağılımları	138
Şekil 5.33	DYSY Sermaye Stoklarının NUTs2 Düzeyine Göre Sektörel Dağılımı	139
Şekil 5.34	DYSY Sayılarının, Sektörlere Göre NUTs2 Düzeyi Bölgesel Dağılımları	140
Şekil 5.35	DYSY Sayılarının NUTs2 Düzeyine Göre Sektörel Dağılımı	141
Şekil 5.36	DYSY Sermaye Stoklarının Ülke Gruplarına Göre NUTs2 Düzeyi Bölgesel Dağılımları	142
Şekil 5.37	DYSY Sermaye Stoklarının NUTs2 Düzeyine Göre Ülke Grupları Dağılımları	143
Şekil 5.38	DYSY Sayılarının Ülke Gruplarına Göre NUTs2 Düzeyi Bölgesel Dağılımları	146
Şekil 5.39	DYSY Sayılarının NUTs2 Düzeyine Göre Ülke Grupları Dağılımları	147
Şekil 5.40	DYSY Sermaye Stoklarına Göre, NUTs2 Düzeyinde Ön Plana Çıkan Etkenler	152
Şekil 5.41	DYSY Sayılarına Göre NUTs2 Düzeyinde Ön Plana Çıkan Etkenler .	154

DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ TÜRKİYE’DEKİ DAĞILIMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

ÖZET

Geçtiğimiz yirmi yılda küreselleşmenin ekonomik etkileri çerçevesinde hız kazanan Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları (DYSY), bölgesel ve kentsel gelişimin sağlanmasında önemli bir araç olarak görülen yapılanmalardır. Birçok ülke uluslararası platformda rekabet edebilirlik imkanlarını arttırmak amacıyla çok uluslu firmaların oluşturduğu DYSY’leri kendilerine çekmek istemektedirler.

Ekonomik ve mekansal gelişimin sağlanmasında etkin bir araç olan DYSY’lerin sahip oldukları bu önem çerçevesinde üretilen politikalar ve sağlanan yatırım kolaylıkları, Türkiye’de özellikle son yıllarda DYSY girişlerinde gözle görülür artışa sebep olmuştur. Bu çalışmanın amacı, uluslararası sermaye hareketleri çerçevesinde oluşan yabancı sermaye yatırımlarının, ekonomik ve mekansal açıdan tanımlanması, etkilerinin ortaya konması ve Türkiye’ye giren DYSY boyutunun saptanması, NUTs1 ve NUTs2 düzeylerine göre genel, dönemsel, sektörel ve ülke grupları temelinde DYSY’lerin dağılımlarının incelenmesi ve bölgelerin sahip olduğu doğrudan yabancı yatırım performanslarının ortaya konmasıdır.

Çalışma kapsamında DYSY’lerin ekonomik ve mekansal olarak önemlerinin anlaşılması temelinde uluslararası sermaye hareketleri açıklanmış, küreselleşme kavramının tanımı yapılarak küreselleşmenin ekonomik, tarihi ve mekansal boyutları ortaya konmuş, DYSY’lerin tanımlanması ile birlikte ekonomik, tarihi ve mekansal boyutları ortaya konmuş, Türkiye’de bulunan DYSY’lerin tarihi gelişim içinde nasıl bir seyir izlediği ve bu konu hakkında üretilen politikalarla ilgili yasal ve kurumsal düzenlemeler saptanmış, Türkiye’nin rakip ülkelerle arasındaki mesafe ortaya konarak yer seçilebilirlik analizleri yapılmış ve sonuç olarak Türkiye’de bulunan DYSY’lerin yıllara, sektörlerle ve ülke gruplarına göre dağılımları yapılarak NUTs düzey1 ve düzey2 bölgelerindeki doğrudan yabancı sermaye yatırımları çekme performansları ortaya konmuştur.

AN EVALUATION OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT DISPERSION IN TURKEY

SUMMARY

Foreign direct investments which accelerated as the result of the effects of globalisation process in the past two decades are the main ensuring tools of the regional and urban development. In order to gain more competitive handling on international level, most of the countries wish to attract MNE oriented foreign direct investments.

Providing convenience investments and policies throughout the importance of FDI which is the main tool of managing spatial and economical development had caught a significant rise in terms of the entry of FDI in Turkey. However, the main approach of this paper is to figure out the economical and spatial importance of foreign direct investments throughout the observation process of this study as a frame of the global capital flows; determine the amount of the entry of FDI in Turkey focusing on NUTs1 and NUTs2 leveled investments according to the general, periodic, sectoral and country-oriented datas; and evaluate the performance of FDI in overall counties.

In the course of this study, the frame of the global capital flows is been explained; a comprehensive definition through the economical, historical and spatial dimensions; followed by the definition, the economical, historical and spatial dimensions of the meaning of foreign direct investments is been made; the political, juridical and institutional regulations are been determined; the differences between Turkey and other contestant countries for the aim of analysing location determinant factors are been stated out; the dispersion of foreign direct investments by annual, sectoral and country aligned NUTS levels as Level 1 and Level 2 Regions according to the performance of attracting investments is been evaluated.

1 GİRİŞ

Ülkeler arasındaki ekonomik, sosyal ve siyasi ilişkilerin yaygınlaşması ve gelişmesi, ideolojik ayrımlara dayalı kutuplaşmaların çözülmesi, farklı toplumsal kültürlerin, inanç ve beklentilerin daha iyi tanınması, ülkeler arasındaki ilişkilerin yoğunlaşması gibi farklı görünen ancak birbirleriyle bağlantılı olguları içeren küreselleşme, ekonomik, askeri, teknolojik, siyasi ve politik olmak üzere çok yönlü parametrelere bağlı ve birçok karmaşık sebeplere dayalı olarak açıklanmaktadır. Mal-hizmet-sermaye üçlü pazarı ile ulusal ekonomileri derin ve geniş bir biçimde bağlayabilen küreselleşme, bilgi ve iletişim teknolojilerinin bir sonucu olarak son 15 yıllık zaman diliminde ticari bağların ve sınır ötesi sermaye akışlarının önemli derecede ilerlemeler yaşamasına, üretim biçiminin, yapısının ve yerinin de bu süreçte değişime uğramasına sebep olmuştur.

Küresel dalga ile beraber dünya üzerinde artan kısmi ticari serbestlik, mal, hizmet, bilgi ve sermaye hareketlerini hızlandırmış, gelişmiş teknolojileri, güçlü sermaye yapıları, sahip oldukları portföyün genişliği ve donanımlı personel alt yapıları ile daha fazla ön plana çıkan çokuluslu işletmelere dünyanın değişik bölgelerinde daha kolay ticaret yapabilme imkânı sağlamıştır. Bu bağlamda artan uluslararası sermaye akımları kendini doğrudan ve dolaylı yatırımlar olarak ortaya çıkarmaktadır. Diğer sermaye girişlerine göre daha istikrarlı olan doğrudan yatırımlar, ekonomideki kısa dönemli dalgalanmalardan etkilenerек ülkeyi terk etmez.

DYSY olgusu, küreselleşme sürecinin ve dünya ekonomisinin son yirmi yıldaki en temel destekçisi olmuştur. 90'lı yılların başında ufak bir sekteye uğrayan DYSY hareketleri, son on yıldan uzun süren bir zaman diliminde eşî görölmemiş bir çıkış yapmıştır.

Doğrudan yatırımlar mekansal değişimi etkileyen birinci derece öneme sahip yabancı yatırım türüdür. Bu yatırımların mekana yansıyabilmesi için üst ölçekte ulusal ve uluslararası düzenlemelerin uygunluğu şarttır. Buna bağlı olarak bir ülkenin sahip olduğu pazar büyüklüğü, makro ekonomik dengenin verdiği güven, politik ve yasal düzenlemelerin yabancı yatırımcı için uygunluğu, vasıfsız iş gücü potansiyelinin

ucuz maliyeti ile vasıflı iş gücü varlığı, ulaşılabilirlik ve mevcut alt yapı olanaklarının gelişmişliği gibi etkenler, mekansal gelişim için önemli olan doğrudan yabancı yatırımları cezbe etmektedir.

Uluslararası ekonomik iş birlikleri ise (bölgesel entegrasyon hareketleri), ülkelerin rekabet edebilme imkanlarını artırma istekleri çerçevesinde, sahip oldukları içsel pazar alanlarını genişleterek dış ekonomilere daha rahat erişim sağlama temelinde oluşmaktadır. Bölgesel bütünleşme (entegrasyon) hareketleri, doğrudan yabancı yatırımların mekana yönelik yer seçim hızını etkilemekle birlikte, toplumlararası bütünleşme sürecini de hızlandırmaktadır. Her ne kadar bu bütünleşme hareketleri küreselleşme süreciyle hız kazansa da, küresel bütünleşme isteğine karşı daha küçük bölgesel hareketlerin oluşmasına sebebiyet vermesi ile küresel dalganın tersine işleyen bir süreç haline gelmiştir. Bu süreçle birlikte dünya bir taraftan küreselleşmekte diğer taraftan bütünleşmenin içinde birbirinden farklı ve birbiriyle rekabet eden bölgesel bütünleşme hareketleri ile bölgeselleşmektedir.

Bölge kavramına karşı değişen yeni bakış açısı, bölgelerin gelişme olanaklarını rekabet edebilirlik temelinde değiştirmiştir. Bölgesel gelişimin sağlanmasında etkin olan “bölgesel rekabet” olanaklarının artırılması ise, devlet yardımlarının minimize edilerek yatırım olanaklarının daha cazip hale getirilmesi temelinde bölgelere yapılan yatırım miktarının artırılmasını ifade etmektedir. Bu yeni anlayış, bölgelere özellikle dışarıdan yapılacak yatırımların şekillendirilmesi isteği çerçevesinde, bölgesel rekabet olanaklarının artırılması hedefine dayanılarak cezbe edilmek istenen doğrudan yabancı yatırımları, etken bir araç olarak görmektedir.

DYSY’lerin sahip olduğu bu “kalkınma motoru” özelliği kentsel gelişiminde sağlanmasında etkili olmaktadır. Günümüz kentleri birbiriyle bütünleşme yoluna giderken, tersine bir yönde rekabet olanaklarını arttırarak yarışmak istemektedirler. Bu süreç, kentlerin gelişimi için önemli bir unsur olan ekonomik gelişimi de zorunlu kılmaktadır. Bu zorunluluk kendini yerli ve yabancı yatırımcılar için cazip kentlerin oluşması olarak ortaya çıkarmaktadır. Ulaşılabilirlik imkanlarını maksimize eden, konforlu ve dinamik imkanları sunmaya çalışan kentler, yatırımcıya en iyi iş iklimi sağlama isteği çerçevesinde; en iyi alt yapı, en iyi iletişim ve ulaşım imkanları gibi çekici unsurları sunmaktadırlar.

DYSY'lerin sahip olduğu bu özellikler, 1950'li yıllardan bu yana Türkiye'nin yabancı yatırımcıya sunduğu yatırım ortamını iyileştirici politikaların geliştirilmesine sebep olmuştur. Ancak 1980'li yıllara kadar üretilen politikalar doğrudan yabancı yatırımların çekilmesinde etkili olamamış ve dünyada gelişen DYSY'den çok az pay almasını sağlamıştır. 1980'li yıllardan sonra dışa kapalı ve ithal ikameci ekonomi modelinin terk edilmesi, yabancı yatırımların kısmi olarak artmasını sağlamıştır. 2003 yılında çıkarılan ve yabancı yatırımcıyı yerli yatırımcıyla eş pozisyona getiren “Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu” ile birlikte, Türkiye'nin yatırım performansı artmaya başlamış ve DYSY'ler Türkiye'nin gündeminde önem arz eden yapılanmalar olmuşturlardır.

1.1 Amaç ve Hedefler

Dünya ekonomileri arasındaki birleşme hareketlerine sahne olan son yüzyılda hızla gelişen küreselleşme dalgası, çok yönlü değişimleri beraberinde getirirse de en çok ekonomik bütünleşmeler olarak şekillenmiş ve özellikle mekansal ölçekte, doğrudan yabancı yatırımlar olarak sonuçlanmıştır. Az gelişmiş ülke ekonomileri ile gelişmiş ülke ekonomileri arasındaki farkı kapatmak amacıyla önemsenen doğrudan yatırımlar, ulusal ekonomik gelişimi sağladığı gibi, bölgesel gelişime de önemli derecede etki etmektedir.

Ekonomik ve mekansal gelişimin sağlanmasında etkin bir araç olan DYSY'lerin sahip oldukları bu önem çerçevesinde üretilen politikalar ve sağlanan yatırım kolaylıkları, Türkiye'de özellikle son yıllarda DYSY girişlerinde gözle görülür artışa sebep olmuştur. Bu artış beraberinde makro ekonomik dengelerin daha iyiye gitmesini sağlarken, mekansal ölçekte alt yapı imkanlarının geliştirilmesini ve gelişmiş ülkelerde var olan yaşam alanları standartlarında mekanların düzenlenmesini gerekli kılmıştır.

DYSY'lerin ekonomik ve mekansal gelişimin sağlanmasında gösterdiği bu performans dikkat çekmektedir. Bu noktadan hareketle oluşturulan bu çalışmanın amacı, uluslararası sermaye hareketleri çerçevesinde oluşan yabancı sermaye yatırımlarının, ekonomik ve mekansal açıdan tanımlanması, etkilerinin ortaya konması ve Türkiye'ye giren DYSY boyutunun saptanması, NUTs1 ve NUTs2 düzeylerine göre genel, dönemsel, sektörel ve ülke grupları temelinde DYSY'lerin

dağılımlarının incelenmesi ve bölgelerin sahip olduğu doğrudan yabancı yatırım performanslarının ortaya konmasıdır.

Bu amaç doğrultusunda üretilen hedefler ise;

- Küreselleşme süreci ve uluslararası sermaye hareketlerinin tanımlanması ve etkilerinin ortaya konması,
- DYSY'lerin tanımlanması ve etkilerinin ortaya konması,
- Türkiye'de bulunan DYSY'lerin literatür değerlendirmeleri kapsamında tanımlanması ve etkilerinin saptanması,
- Türkiye'de bulunan DYSY'lerin mekansal dağılımlarının irdelenmesi ve NUTs1 ve NUTs2 düzeyinde bölgelerin sahip olduğu yatırım performanslarının saptanmasıdır.

1.2 Yöntem

Bu çalışma temelde iki aşamadan oluşmaktadır. Bunlardan birincisi literatür çalışmalarına dayanılarak oluşturulan araştırma bölümüdür. İkinci bölüm ise, Hazine Müsteşarlığı'ndan temin edilen Türkiye'deki DYSY'ler temelinde oluşturulmuş veritabanı üzerinden yapılan analizler yada değerlendirmelerin yapıldığı özgün bölümdür.

Konuyla ilgili literatüre dayanılarak hazırlanan bölümlerden, “küreselleşme ve uluslararası sermaye hareketleri” ile “doğrudan yabancı sermaye yatırımları” bölümlerinde kavramsal, tarihsel ve mekansal çerçeve temelinde üç yaklaşım belirlenmiş, bu yaklaşımların her biri için gerek kütüphanelerden gerekse internet üzerinden kaynak araştırması yapılarak, konu dünyadaki gelişmeler ve örnekler üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölüm olan “Türkiye’de bulunan doğrudan yabancı sermaye yatırımları”, özgün bölüme kaynak oluşturması açısından önemlidir. Bu bölüm; Türkiye’de bulunan DYSY’lerin tarihsel gelişimi, konu ile ilgili yasal ve kurumsal düzenlemeler, üretilen politikalar, Türkiye’nin DYSY’ler açısından cazibesi gibi konular değerlendirilmiş ve Türkiye kendisine rakip ülkeler ile karşılaştırılmıştır.

Bu çalışmanın özgün kısmını oluşturan “Türkiye’de bulunan DYSY’lerin dağılımı” bölümünün oluşturulması için öncelikle Türkiye’ye giriş yapan doğrudan yabancı

yatırımlara ait veritabanı elde edilmiştir. Bu veritabanı yabancı sermayeli firmaların kuruluş tarihini, yabancı ortaklık payını ve uyruklarını, sermaye tutarlarını ve kuruluş yerlerini içeren, yaklaşık 15000 satırlık Excel formatında olan digital bir dosyadır. Bu veritabanı çalışmanın amacı kapsamında çeşitli yazılımlar [Arcmap, Mapinfo, Yapısal Sorgulama Dili (SQL) sorgulama tekniği, Excel ve Access] yardımıyla düzenlenmiş ve düzenlenen veritabanı üzerinden Türkiye’de bulunan DYSY’lerin dağılımı tablolar, grafikler ve haritalar üretilerek yorumlanmıştır.

2 KÜRESELLEŞME VE ULUSLARARASI SERMAYE HAREKETLERİ

2.1 Kavramsal Çerçeve

2.1.1 Küreselleşmenin Tanımı

Küreselleşme, ülkeler arasındaki ekonomik, sosyal ve siyasi ilişkilerin yaygınlaşması ve gelişmesi, ideolojik ayrımlara dayalı kutuplaşmaların çözülmesi, farklı toplumsal kültürlerin, inanç ve beklentilerin daha iyi tanınması, ülkeler arasındaki ilişkilerin yoğunlaşması gibi farklı görünen ancak birbirleriyle bağlantılı olguları içerir. Küreselleşme bir anlamda maddi ve manevi değerlerin ve bu değerler çerçevesinde oluşmuş birikimlerin ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılması anlamına da gelir. Bu değerler iktisadi nitelikli olabildiği gibi siyasi, sosyal, kültürel özellikte de olabilmektedir (DPT, 1995).

Ekonomistlerin gözünde küreselleşme, esasen küresel pazarın ihtiyaçlarına cevap verme kaygısının bir sonucudur. Tarihçiler için ise, küresel kapitalizmin bir uzantısıdır. Sosyologlar küreselleşmeyi yaşam biçimleri ve değerlerin sosyal tercihler üzerinden yakınsallaşmasının bir sonucu olarak görürler. Politika üreticilerine göre ise küreselleşme, eyalet özerkliğinin erozyona uğramasıdır. Ancak, disiplin odaklı çalışmalar sadece olgunun bir kısmını açıklamaya yeter. Çok disiplinli bir açıdan bakıldığında, küreselleşme insanları hiçbir önkoşul gözetmeden etkileyen bir olgu, bir felsefe ya da bir süreç olarak görülebilir (UN, 2004).

Küreselleşme, teknoloji ve iletişimde meydana gelen büyük ilerlemelerin etkileyip yönlendirdiği süreçler bütünü olarak da açıklanmaktadır. Bu bütünleme çerçevesinde bilgi, hammadde, mal ve hizmet akımları artan bir şekilde uluslararası dolaşım ve paylaşım imkanına sahip olmuştur. Ayrıca 1980’li yıllardan sonra ülkeler arası artan ekonomik ilişkiler ile ideolojik farklılıkları temel alan kutuplaşmaların çözülerek liberalleşme sürecine girilmesi ekonomik geçişkenliğin yanı sıra milletler arası kültür, inanç ve ideallerinde sınırlarını aşarak daha benzer bir hale dönüşmeye başlamasına neden olmuştur (Erbay, 1996).

Dünya ekonomisini oluşturan sosyal ve iktisadi parçaların birbirleriyle ve giderek dünya piyasalarıyla eklemelenmesi olarak algılanan küreselleşme olgusu; ticaretin ve sermaye akımlarının serbestleştirilmesi olarak açıklanabilir. Daha geniş bir bakış açısı ile bakıldığında, küreselleşme sürecinin, piyasa mantığını engelleyen her türlü kolektif yapıyı yok etme eğilimi görülecektir (Yeldan, 2002).

Küreselleşme her ne kadar yeni bir olgu olarak görülmesine de, şimdilerde geçmiştekinden daha farklı bir durum almıştır ve günümüzün geçici konjonktürü oldukça yeni sayılır. Dünyada şimdiki seviye kadar yoğun bir küreselleşme deneyimi yada şimdiki gibi hızlı bir dönüşüm ve toplumsal bütünleşme yaşanmamıştır. Bu noktadan hareketle, küreselleşmenin herkesi kucaklayan genel bir tanımını yapmak oldukça zordur. Küreselleşme, küresel etkileşimlerin kapsamlı bir yönlendiricisi ve dünya genelinde genişleyen iş ve ekonomi ilişkilerinin bir sonucu olarak sınırötesi kültürel etkilenmeleri arttırmaktadır (UN, 2004).

Günümüz dünyasında ülkelerin birbirleriyle iktisadi, sosyal ve siyasal ilişkilerindeki gelişmişlik, beraberinde farklı toplum ve kültürlerle ait değerlerin daha iyi tanınmasını getirmektedir. Bunun yanı sıra teknolojik imkanların sınır tanımaksızın ilerlemesi, dünya üzerindeki milyonlarca insanın uzak mesafeler ötesinden hayatlarını değiştirebilmektedir. Bu durum gerek iktisadi ve gerekse sosyal anlamda açık bir şekilde gözlemlenebilmektedir (Barnet ve Cavanagh, 1995).

Tüm bu tanımlardan yola çıkarak; uluslar, toplumlar ve yerel gruplar arası karşılıklı ilişkilerin ve etkileşimlerin genişlemesi, derinleşmesi ve hızlanması ile ilgili tüm eğilimleri ve olguları kapsayıcı bir biçimde simgeleyen, küreselleşme süreci çerçevesinde yaşanan değişimin ve dönüşümün başlıcaları şunlardır (DPT, 2000c):

- a) Sermayenin küreselleşmesi ve dış ticaretin ekonomik kalkınma için ön koşul konumuna gelmesi
- b) Avrupa Birliği gibi, bölgesel örgütlenmelerin ve uluslararası örgütlerin bir gereklilik haline gelmesi ve ulus devletlerin üstünde/gerisinde bir alana siyasetin taşınması, dolayısıyla siyasal küreselleşme sürecinin hızlanması
- c) Yerel yönetimlerin ve sivil toplum örgütlerinin öneminin artması ve katılımcı demokrasi anlayışının yaygınlık kazanması

Yaşanan bu dönüşüm, teknolojik imkanların daha hızlı yaygınlaşmasını ve toplumlar arası kültürel değerlerin daha fazla tanınmasını sağlamakta ve ülkeler arası mesafelerin esnekleşmesine yada ortadan kalkmasına sebep olmaktadır.

2.1.2 Küreselleşmenin Nedenleri

Küreselleşmenin nedenleri ekonomik, askeri, teknolojik, siyasi ve politik olmak üzere bir çok karmaşık sebeplere dayalı olarak açıklanabilir. Süreç her ne kadar sanayileşme ile başlamış olsa da, II. Dünya Savaşı sonrasında hız kazanmış ve soğuk savaş döneminin kapanması ile de zirveye tırmanmıştır.

1970'lerden itibaren iktisadi ve siyasi sınırlarına ulaşan dünyadaki lider (gelişmiş) ülkelerin büyüme hızlarında ciddi düşüşler yaşanmış ve söz konusu ülkelerin sınırları içerisinde sermayenin birikim temposu yeni yatırımları gerçekleştirmek için çok daha yüksek karları gerekli kılmıştır. Bu ise beraberinde gelişmiş ülkeler açısından ekonomik olarak bir takım problemler ortaya çıkarmıştır. Yurt içi tüketim talebinin arttırılması ile bunalım aşılımaya çalışılmış ancak bu yöntem emek gelir paylarının doğrudan arttırılması anlamına geleceğinden, sermaye hızla finansal yatırım alanlarına çekilmiş ve uluslararasılaşma süreci başlamıştır. Bu sürece yön veren dört temel unsur bulunmaktadır.

- a) Kapitalizmin en yoğun yaşandığı dönemlerde ortaya çıkan yüksek birikim temposuna dayalı aşırı üretime dayalı kriz,
- b) Söz konusu dönemin sermaye/emek çelişkisine damgasını vuran Fordist endüstriyel ilişkilerin beslediği kar sıkışması,
- c) Uluslararası sermaye rekabetinin yoğunlaşması,
- d) Finansal sermayelerin yükselmesi ve spekülatif birikim tercihlerinin sanayi yatırımlarının önüne geçmesi (Yeldan, 2002).

Bir diğer önemli unsur ise iletişim olanaklarında yaşanan baş döndürücü gelişmedir. Telefon ve televizyon teknolojisinin gelişmesi ile iletişim imkanları artmış, internet teknolojisinin gelişmesi ile de bu imkanlar baş döndürücü bir şekilde gelişmiştir (DPT, 2000c). Dolayısıyla ülkeler arası ilişkiler artık toplumlar arası ilişkilere de açılmış, ekonomik geçişkenliğin yanı sıra kültür ve inanç değerleri de geçişkenlik kazanmıştır.

2.1.3 Küreselleşmenin Özellikleri

İktisadi, siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda bazı ortak değerlerin yerel ve milli sınırları aşarak dünya çapında yayılmasını ifade eden küreselleşme, reel sosyalizmin çökmesiyle beraber dünyada liberal yada serbest piyasa ekonomisini hakim kılmıştır. Bu ise devletlerin yetki alanlarını sınırlandırarak küçülmek istemesine ve bu şekilde serbest piyasa ekonomisine işlerlik kazandırılarak dünya ticaretinin serbestleştirilmesinin sağlanmasına yol açmıştır. Bunların yapılabilmesi için birçok ülke, kamu ekonomilerinin görev ve fonksiyonlarını tekrar düzenlemiştir (Aktan, 1998).

Çok yönlü bir süreç olarak değerlendirilebilecek küreselleşme aynı zamanda çok yönlü parametrelere de bağlıdır. Bu parametreler ekonomik anlamda üretim biçimlerini, yapısını, yer seçimlerini ve istihdam şekillerini, siyasi anlamda yeni anlayışları, sosyal anlamda ise toplumsal yapıları derinden etkileyebilmektedir. Keyman (2000) küreselleşmenin temel özelliklerini dört ana başlıkta sayar;

- a) Çok boyutlu ve çok nedenselli olan küreselleşme aynı zamanda geriye bağıntılı bir süreçtir,
- b) Hem zamanın hem de mekanın yeniden tanımlanmasını gerekli kılan bu süreç radikal dönüşümleri de beraberinde getirir,
- c) Günlük yaşam deneyimlerinin içinde ve kurucu öğeleri arasındadır,
- d) Sahip olduğu çelişkilerle beraber dönüştürücü etkisi olan bir süreçtir.

Carson (2006) ise, küreselleşmenin diğer özellikleri ve etkilerini on ana başlıkta değerlendirir;

- a) Uluslararası etkileşimlerde zaman ve mesafenin daralması ve etkileşim maliyetlerinin azalması,
- b) Dünya genelindeki endüstriyel yeniden yapılanmanın ve küresel endüstrilerin bir sonucu olarak ortaya çıkan doğrudan yabancı sermaye yatırımları (DYSY),
- c) Üretimin uluslararasılaşması; üretim bileşenlerinin, hizmetin ve sermayenin çokuluslu özü,

- d) Çokuluslu girişimlerin yapısal karmaşıklığının bir yansıması olarak gayrimenkul getirilerindeki artış,
- e) Ulusal sınırları aşan işgücü hareketindeki artış,
- f) Teknoloji ve diğer entellektüel değerlerin transferi,
- g) Küreselleşmenin çeşitli diğer boyutları (ticaret, doğrudan yatırım, teknoloji transferi, sermaye hareketi, göç vb.)
- h) Maliye ve kaynak verileri konusunda ölçü kıyaslaması olanağı,
- i) Akış ve stok çeşitliliğinin karmaşıklığının artması, üretim sürecindeki ürünleri, pazarlamayı, çokuluslu girişimleri ve geçirgen olmayan işçileri kapsayan bir takım sorunlar,
- j) Transfer ücretleri ve diğer değerlendirme sorunları;
 - a. İş kabul deseni, çokuluslu girişimler konusunda gerekli bilgilerin nasıl sağlanacağı
 - b. Serbest bölgelerin varlığı
 - c. Ulusal mali hesaplarda kullanılan birtakım verilerin içeriğine yönelik artan kaygılar.

Küreselleşme süreci, oluşturduğu yeni açılımlarla birlikte bir çok alanda kendini gösteren özelliklere sahip olmuştur. Bu özellikler üretimin şeklini, işletme biçimini ve mekanın organizasyonunu değiştirmiş, ülkelerin her alanda farklı politikalar üretmesini zorunlu kılmıştır.

2.1.4 Küreselleşmenin Ekonomik Boyutu

Küreselleşmenin birçok yönü vardır; bunlardan en önemli ve önceliklileri, ekonomik ve finansal olanlarıdır. Bu açıdan bakıldığında, küreselleşme mal-hizmet-sermaye üçlü pazarı ile ulusal ekonomileri derin ve geniş bir biçimde bağlayabilmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin bir sonucu olarak son 15 yıllık zaman diliminde ticari bağlar ve sınır ötesi sermaye akışlarında önemli ilerlemeler yaşanmış; üretimin biçimi, yapısı ve yeri de bu süreçte değişime uğramıştır (Joong-Wan, 2003).

Dünya genelinde homojenleşmeyi ifade eden küreselleşme ekonomik anlamda (Usiner, 1993);

- a) Müşteri taleplerinin, zevklerin, tercihlerin ve fiyatın gönüllü olarak artan şekilde evrensel hale gelmesidir.
- b) Sektörler arası rekabetin küresel bir ölçeğe ulaşması ile arzın yada üretimin, mal ve hizmetlerin daha fazla standart hale gelmesidir.
- c) İşletme biçimi ise, kendi pazarlama politikalarını ve kontrol sistemlerini oluşturan çok uluslu şirketlerdir.

İletişim ve taşımacılık sektöründeki gelişmeler, dünyayı yerel farklılıkların süreceği, ancak bununla beraber küresel bir kültür içinde yer alan “tek bir dünya” olgusunun yaşanacağını göstermektedir. Bu olgu özellikle ekonomik alanda yoğun bir şekilde ortaya çıkmaktadır (Talalay ve diğerleri, 1997).

90’ lı yıllarda işletmeler arası işbirliğinin küresel dalgalanmalardan etkilenecek kayda değer bir şekilde arttığı gözlemlenmektedir. Örneğin Amerika’da üretilen bir arabanın rutin işçilik ve montaj giderleri için Güney Kore’den, gelişmiş parçaların temini için Japonya’dan, tasarım mühendisliği için Almanya’dan, küçük parçalar için Tayvan, Singapur ve Japonya’dan, reklam için İngiltere’den, bilgi işlem için İrlanda ve Barbados’tan, stratejistler için Detroit’den, banker ve avukatlar için New York’tan, lobi faaliyetleri için de Washington’dan destek alınarak üretimin gerçekleştirildiği görülmektedir. Ayrıca, sigortacı ve bakımcılar ile kısmen ülke içinde, kısmen de ülke dışında yaşayan hisse senedi sahipleri de bu paylaşım içinde yer almaktadır (Margaret, 1997).

Kaçınılmaz ve geri dönülemez bir süreç olarak gelişen küreselleşme kapsamında en olumlu yaklaşım, sermayenin küreselleşmesinin bir gereği olarak olumsuzlukların hafifletilmesidir. Bu süreç elde edilen başarıların sunduğu fırsatları artırmakla beraber gelişmekte olan ülkelere de yeni riskler sunmaktadır (Joong-Wan, 2003).

Küreselleşmenin artmasıyla beraber işletmeler arası rekabet de artmıştır. Artan rekabet ise işletmeleri hızlı sermaye hareketleri, ticari düzenlemelerdeki hızlı değişimler ve ürün yaşam eğrilerinde meydana gelen kısaltmalarla başa çıkmak zorunda bırakmıştır. Bu durum işletmelerin rekabet yapılarını zorlaştırmının yanı sıra hayatta kalmalarını da zorlaştırmıştır (Cottrill, 1998).

Öte yandan, teknolojinin gelişimini sağlayan bilgi ise her alanda ve her bölgede üretilebilir bir yapıya kavuşurken bu konuda söz sahibi ülkelerin sahip olduğu küresel tekelleri kırılmaya başlamıştır (Güldiken, 2006). Böylelikle bilgiye sahip

olmaktan çok bilgiyi işleyip değerlendirebilen ülkeler yada işletmeler ekonomik kazancı elde ederek rekabet edebilirliklerini artırmışlardır.

Ancak, gelişmiş ülkeler yada endüstriyel ülkeler sahip oldukları işletmeleri geliştirmekte olan ülkelere yatırıma teşvik ederken kendi iç pazarlarında korumacı yaklaşımlar sergileyerek belli sektörlerde sağladıkları, sübvansiyonlarla içsel rekabeti yine içsel döngü içerisinde çözebilme yolunu aramışlardır. Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) tarım sübvansiyonlarını yüzde 70 oranında arttırması ve çelikte korumacılık uygulamaya başlaması, küresel temelde, olası bir ekonomik durgunluğun tetiklenmesi olarak algılanabilir (Öğüt, 2007).

2.1.4.1 Uluslararası İşletmeler

A-1) Ulusötesi İşletmeler (Çokuluslu İşletmeler)

Birden fazla farklı ülkede üretim gerçekleştiren şirketler için 1960'lı yıllardan itibaren “çokuluslu şirket” tanımlaması kullanılmış, ancak son 20 yıldır devletlerin yapmış olduğu düzenlemeler yada müdahalelerden dolayı kazanılan özerklik ve mülkiyetlerinin de giderek uluslararasılaşmasıyla “ulusötesi işletme” tanımlaması kullanılmaya başlanmıştır (Hopkins ve Wallerstein, 1996).

Ulusötesi işletmeler iki temel yapıdan oluşmaktadır. Bunlardan biri diğer ülkelerdeki varlıklarını kontrol eden ana yapı, diğeri ise bir başka ülkede ikameti olan yatırımcının, kendisine bu işletmenin yönetiminde uzun vadeli çıkarları ortaya çıkaracak şekilde bir yatırım faaliyetinde bulunduğu bağlı yada yavru yapıdır (UN., 1999). Yönetim ve karar alma süreçleri açısından küresel bakış açısına sahip olan çok uluslu işletmelerin dikkat çeken özellikleri (Hunger ve Wheelen, 1993);

- a) Karar alma süreçlerinde küresel fırsatlar ön plana çıkar
- b) Bir işletmenin toplam varlıklarının yüzde 20'si diğer ülkelerde var olan işletme varlıklarıdır. Diğer bir görüşe göre ise, diğer ülkelerden elde edilen kar ve satış, toplam satış içerisinde en az yüzde 35 düzeyinde ise, o işletme çok uluslu işletme olarak kabul edilir.
- c) İşletme yönetiminin aldığı kararlar dünya perspektifi üzerine kuruludur.
- d) Üretim ağı montaj fabrikalarından entegre fabrikalara kadar değişik türde olmak üzere pek çok ülkeyi kapsar.

Küresel dalga ile beraber dünya üzerinde artan kısmi ticari serbestlik, mal, hizmet, bilgi ve sermaye hareketlerini hızlandırmıştır. Gelişmiş teknolojileri, güçlü sermaye yapıları, sahip oldukları portföyün genişliği ve donanımlı personel alt yapıları ile daha fazla ön plana çıkan çokuluslu işletmelere dünyanın değişik bölgelerinde daha kolay ticaret yapabilme imkanı sağlayan küreselleşme süreci, yerel ülke sınırları içerisinde faaliyet gösteren küçük işletmeleri de olumsuz yönde etkilemiştir. Ölçekleri yerel küçük bir işletme ile kıyaslanamayacak kadar büyük olan çok uluslu işletmeler, girdikleri yabancı ülkelerde düşük maliyet ve kitlesel üretim avantajını kullanarak piyasaları tekelleştirebilmektedir. Önceleri yerel pazar içerisinde yerel müşterilere hitap eden bir küçük işletme, küreselleşme sürecinde doğrudan küresel alanda faaliyet gösteren çokuluslu işletmelerle rekabet etmek zorunda kalmıştır.

Ulusötesi bir kurum bir ülkede yatırım üstlenirken, o sektöre ait üretim teknolojisini, küresel üretim ve dağıtım ağlarına giriş hakkını, teknik bilgi ve tecrübesini getirir. Böylelikle ev sahibi (çekici) ülkeye, sahip olduğu teknoloji transferini getirerek yayılmasını sağlar. Ayrıca ev sahibi (çekici) ülkedeki mevcut ve erişilebilir olandan daha gelişmiş bir teknolojideki yatırımı finanse etmek için kullanılabilen geniş ve düşük maliyetli yatırım fonlarına kolayca ulaşabilir. Öte yandan çok uluslu işletmeler aracılığıyla artan iç pazar rekabetinin yanında, bu işletmeler tarafından transfer edilen teknoloji ve donanımlı personeller vasıtası ile mevcut yerel işletmelerin bu transferi özümseyebilme fırsatını açığa çıkartır (Yılmaz, 2006).

En az bir ülkede doğrudan yabancı sermaye yatırımı yapması gereken ulusötesi işletmeler; dışa açılmada, yeni faaliyetlerinin organizasyonunda, kendi örgüt yapısında değişiklik gerektirmeyen lisans ve yetki anlaşmaları ile yapabildiği portföy yatırımları vasıtasıyla bir ölçüye kadar ihracat yapabilmektedir. Doğrudan yabancı sermayeli yatırım ise ulusötesi şirketlerin örgüt yapısında değişikliğe neden olabilecek girişimlerdir (Yüksel, 1999).

A-2) Küresel İşletmeler

En genel anlamda küresel işletmeler ticaret ve üretim faaliyetlerinde, tüm dünyayı bir iş sahası olarak gören yapılanmaları ihtiva ederler. Ulusötesi işletmeler ise birden fazla ülkede faaliyetlerini sürdürürler (Certo, 1997).

Küresel dalga, dünya ekonomisindeki ulusötesi işletmelere küresel bir özellik kazandırmaktadır. Sermayeleri birden fazla ülkenin girişimcisine ait olan bu

işletmeler, aynı zamanda birden fazla ulusal/bölgesel pazara hitap edebilmekte ve yatırımlarını dünyanın çeşitli bölgelerine yayarak, küresel işletme boyutuna taşınmaktadır. Çok uluslu işletmelere nazaran ek bazı özelliklere sahip olan küresel işletmeler, sermayenin ulusal kimliğinin önemini yitirmesini sağlayarak, dünya ölçeğinde kendilerine özgü kültürlerini öne çıkarmışlardır (Kurtulmuş, 1996).

Küresel işletme olabilmek için aranan kriterleri Hatzichronoglou (1999) üç maddede sıralar:

- a) Ürün standartlarının aynı olması ve ürünlerin küresel olması,
- b) Yerel ve bölgesel temelde olan işletme faaliyetlerinin küresel temele doğru yürütülmesinde küresel performansın sağlanması amacıyla rekabetçi avantajın oluşturulması,
- c) Kaynak temininin sadece bir ülkeden değil küresel olarak çeşitlilik sağlayacak şekilde temin edilmesi.

Bradley ve diğerleri (1993) ise, küresel işletmelerde olması gereken üç temel özelliği aşağıdaki gibi sıralamaktadır;

- a) İmalat, lojistik, pazarlama, ürün ve Araştırma ve Geliştirme (Ar-Ge) planı içeren mevcut bir küresel strateji çerçevesinde dünya genelini dikkate alan ve tüm bu faaliyetlerini bütüncül bir yaklaşımla sınır tanımaksızın sürdüren,
- b) Sahip oldukları temel değerleri, ilkeleri, iş sistemleri kümesini faaliyet gösterdikleri bölgelere aynen taşıyan ve aynı zamanda yerel müşterilerin ihtiyaçlarını mükemmel bir şekilde karşılayabilecek duyarlılıkta bir dağıtım sistemine sahip,
- c) Yerel ihtiyaçların karşılanabilmesi için örgütsel gücünü azami dikkatle kullanabilen ve kendi küresel planlarıyla yerel duyarlılıklar arasında denge kurabilen ve bu ilkeleri uygulamaya geçirebileceğine tüm çalışanlarıyla inanan işletmelerdir.

Küresel işlemlere ulusal düzeydeki faaliyetlerinden daha çok yer veren küresel işletmeler yatırımlarını da küresel ölçekte daha fazla yapmaktadır. Örneğin InterContinental, Xerox, Motorola, Honda, Samsung, Pentax gibi küresel işletmeler, üretimlerini kendi ülkeleri dışında yapmakta ve ürettiklerini ülkeleri dışında satmaktadırlar. Coca-Cola Amerika'da kazandığından çok daha fazlasını Japonya'da

kazanmaktadır. Mc.Donald's 70 ülkede 12.500'den fazla restaurantta faaliyet göstermektedir. Şirket her yıl 600 yeni restaurant açmaktadır. Aynı şekilde Canon'un çalışanlarının %70'i Japonya dışında yaşamaktadır. Amerikan müzik endüstrisi de toplam karının %70'ini, yani 20 milyar dolarını ülke dışında yaratmaktadır. Çoğu büyük bütçeli filmler büyük karlar için küresel bir seyirci kitlesine hitap etmek zorundadır (Marquardt ve Berger, 2000).

2.1.4.2 Uluslararası Sermaye Hareketleri

A-1) Portföy Yatırımları

Uluslararası sermaye hareketleri, bir ülkeden diğerine olan yatırımlar ve mali akımlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Sınır ötesi menkul yatırımlarını kapsayan, yabancı tahvil ve hisse senetleri alım ve satımındaki sermaye akımına portföy yatırımları denmektedir (Cihan, 2005).

Yabancı yatırımcının faiz geliri ve kar payı elde etmek için uluslararası sermaye piyasalarında değerli kağıtlar satın alması yada sıcak sermaye akışı olarak da tanımlanan bu tip yatırımlar (Atik, 2005), içerdiği araçların likiditesinin yüksek menkul kıymetlerden oluşması nedeniyle, kalkınmanın finansmanına katkıda bulunabildikleri gibi, enflasyon baskısı, ulusal paranın aşırı değer kazanması ve cari işlemler dengesinin kötüleşmesi gibi olumsuz etkilere de sahiptir (Ayvaz ve diğerleri, 2006). Bu gibi olumsuz etkiler gelir dağılımının bozulması, mali sektörün kırılganlığının artması ve makroekonomik dengelerin bozulması gibi sonuçları da beraberinde getirmektedir (Cihan, 2005).

Portföy yatırımları normalde sadece finansal getiri sağlamak adına yatırımcı firma itibarını ve otoritesini gözetmeksizin yatırılan paranın maksimize edilmesini amaçlar. DYSY'ler ise yatırımcının, yatırım yaptığı firmadaki yapılanmasının bir parçası olma ve stratejik otorite kazanması imkanını sağlar. Sürecin işleyişi gereği portföy yatırımları ile DYSY arasındaki fark %10'luk sahiplik düzeyidir (Nijkamp ve Toth, 2006). Bu sahiplik düzeyi yatırımın dolaylı oluşunu göstermekle birlikte doğrudan yatırımlarda olduğu kadar himayeye ihtiyacı bulunmamaktadır. Ancak bu yatırımların çekici ülkeye girişi ne kadar kolaysa, riski gördüğü anda ülkeden kaçması/terk etmesi de o kadar kolaydır (Tiryakioğlu, 2001).

A-2) Birleşme ve Satın Almalar

Küreselleşme süreci ile beraber uluslararası rekabetin kar marjlarında yarattığı daralma, büyük ve orta ölçekli şirketler arası birleşmeleri ve büyük şirketlerin orta ve küçük ölçekli şirketleri satın almasını gündeme getirmiştir. Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının yarıya yakını birleşme ve satın alma yöntemiyle gerçekleşmektedir. Şirketlerin pazarlama ve dağıtımda ölçek ekonomisi kazanmalarını sağlayan bu yöntem, aynı zamanda iyi yönetilen şirketlerin kötü yönetilenleri ele geçirmesine de yardımcı olmaktadır (Harmancı, 2004). Bu etken faktör; işletmelerin yeni rekabet koşullarında faaliyetlerini sürdürebilmeleri için yeterli büyüklükte olma şartı ekseninde kendi kaynaklarını daha verimli kullanabilecekleri başka bir şirket ile birleşmesini sağlar. Birleşmenin ertesinde sadece birleşen şirketler değil; bu işletmelerle ilgisi olan yatırımcılar, çalışanlar ve hatta birleşmenin ev sahibi olan devlet bile, bu yeni oluşumdan etkilenebilmektedir (Çelik, 1999).

Karşı konulamaz gelişme olarak ilerleyen küreselleşme sürecinin şekillendirdiği ticari “evlilikler”, küresel bir ağ (network) kurmak isterler. Bu hedef doğrultusunda yöneldikleri ana sektörler; sanayi, hizmetler ve mali, alt sektörler ise; petro-kimya, otomobil, havacılık, iletişim ve bankacılıktır (DPT, 2000a; Harmancı, 2004).

A-3) Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları (DYSY)

DYSY bir ülkedeki bir kuruluşun, diğer bir ülkedeki bir kuruluşu kontrolü altına almak isteğiyle devir alması veya o ülkede yeni bir kuruluş yaratmak istemesi durumlarında yaptığı sermaye transferidir (OECD, 1992). Bu transferin gerçekleştirildiği kuruluşun sahipliğini yada yönetiminde etkili olmayı gerektiren bu tanım, hisse sahipliği olan ancak kuruluşun faaliyetlerinde etkinliği olmayan portföy yatırımları ile DYSY arasındaki farkı da ortaya koymaktadır (OECD, 1992a).

Diğer ekonomideki kuruluşun yönetiminde söz sahibi olarak faaliyetlerini etkilemek isteyen DYSY’ler için gelişmekte olan ülkelerin birçoğu, tedrici olarak ekonomilerini dışa açarak, yabancı teknoloji ve yönetim becerilerini elde etmek amacıyla, bu yatırımları ülkelerine çekebilme yollarını aramışlardır. Yatırımların korunması olarak şekillenen ve zayıf bir ekonomiye, güvenilir olmayan politik bir sisteme sahip bir ülke iki taraflı yatırım anlaşmaları yaparak, yabancı yatırımlarını güvence altına almak ister. Bu anlaşma kaynak ülke için yatırımlarını koruma

mekanizması olurken, çekici ülke için ekonomik gelişimini sağlayabilecek yatırımların çekilmesi olarak algılanmaktadır (DPT, 2000b).

Son yıllarda üretim ve finans pazarının hızlı bir biçimde birbiriyle bütünleşmesinin ardında yatan en önemli sebep, küreselleşmenin öncü itici güçleri olan ticaret ve yatırım olanaklarında yaşanan hızlı gelişmelerdir. DYSY olgusu, küreselleşme sürecinin ve dünya ekonomisinin son yirmi yıldaki en temel destekçisi olmuştur. 90'lı yılların başında ufak bir sekteye uğrayan DYSY olgusu, son on yıldan uzun süren bir zaman diliminde eşi görülmemiş bir çıkış yapmıştır. Birçok ülkede çeşitli sanayi koluna mensup birçok firma, doğrudan yatırım olgusu sayesinde iyice genişlemiş ve tüm ekonomiler daha fazla çokuluslu firma yatırımı çekmek için fiilen rekabet eder hale gelmiştir. Sonuçta küresel akışlar tarihi bir rekor kırarak 340 milyar ABD Dolarına vararak küresel DYSY stoğunu 1996 yılında 3,266 milyar ABD Dolarına taşımıştır (Joong-Wan, 2003).

DYSY girişleri direkt öz sermaye mülkiyeti ve önemli derecede mülkiyet kontrolü içermesinden dolayı özel sektöre verilen kredilere ve portföy yatırımlarına göre farklılık göstermektedir. Öte yandan mülkiyet sahipliği ve karlılık arasında artan pozitif ilişki vardır; yabancı yatırımcılara ait sermaye mülkleri ne kadar yüksek oranlarda olursa, firmanın karlılığı da o derece yüksek olmaktadır. Yerli benzerlerine kıyasla kapasiteleri daha yüksek olan yabancı firmaların, kapasitesi olmayan yerli firmalardan daha iyi performans gösterdiği yönünde görüşler vardır (Pusterla, 2006).

Diğer sermaye girişlerine göre daha istikrarlı olan bu yatırım türü, ekonomideki kısa dönemli dalgalanmalardan etkilenecek ülkeyi terk etmez. Ayrıca duran varlıkların transferini, teknoloji, teknik bilgi ve uluslararası pazar girişini içeren bir paket olarak sadece mali kaynakların transferi ve yeni iş imkanlarının yaratımını gerekli kılmaz. DYSY'ler çekici ülkeyi en iyi uluslararası uygulamalara bağlayarak yönetim ve iş gücünü yeniler ve yabancı pazarla iç pazar arasında daha kuvvetli bağlar kurar (Yılmaz, 2006).

2.2 Tarihsel Çerçeve

Ulaşım imkanlarında var olan gelişme ile birlikte coğrafyanın sınırlandırıcılığının azalması, iletişim ve bilişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ve coğrafi keşiflerin yapılması, küreselleşmenin başlangıcının Rönesans dönemine kadar uzandığını

göstermektedir. Üç aşamada değerlendirilebilecek bu sürecin ilki yer kürenin her yanının tanınması, ikincisi Birinci Sanayi Devrimi ve sonuncusu İkinci Sanayi Devrimidir. Asıl başlangıç ise “sermayenin küreselleşmesi” olarak değerlendirilebilecek Birinci Sanayi Devrimi dönemidir (Kazgan, 2005).

Sanayi devriminin ardından artan üretim faaliyetleri ülkelerin iç pazarlarından dış pazarlara açılmasını zorunlu kılmıştır. 18. Yüzyıl sonunda İngiltere’de buhar makinesinin icadıyla başlayan bu süreç, sanayide yeni bir enerji türünün kullanılmasına, sonrasında ulaşımda bu yeni enerji türüne dönük yeniliklerin devreye girmesine, ekonomik gelişimin son derece önemli bir dönüşümü yaşamasına zemin hazırlamıştır. Toplumsal gelişim süreci içinde evrimlenen ekonomik yapı ve özellikler, ortaya koyduğu birikim düzeyiyle, teknolojinin üretilmesi ve geliştirilmesinde başat rol oynamıştır (Hacısalıhoğlu, 2000). Yani gelişimin yada değişimin ana motoru ekonomik anlamda birikimlenmedir. Bu ise karmaşık ama çok yönlü bir takım gelişmeleri de beraberinde getirerek değişimi tetiklemiştir. Öyle ki 18. yüzyılın ortalarında bulunan telgraf, haberleşme olanaklarını arttırmış ve artık ülkelerarası mal ve sermaye akımı eskiye göre daha kolay ve sürdürülebilir olmaya başlamıştır. Yaşanan bu gelişmeler mekanlar arası yakınsamaların çerçevesini değiştirerek, sermayenin davranış şekline etki etmiş ve hızını arttırmıştır.

Ancak siyasi yönden dünya üzerinde yeni dengelerin oluşturulmak istenmesi, toplumsal ve ekonomik anlamda derin etkilere neden olabilecek, geniş çerçeveli anlık duraksamalara yada krizlere sebebiyet vermiştir. Sanayi devriminin gerçekleştirilmesiyle beraber dünya, kapitalizmin ekseninde yeni dönüşümlere gebe hale gelmiştir. Nitekim 20. Yüzyıl içinde oldukça çalkantılı dönemler yaşanmış, dünya savaşları ve ekonomik çöküşler, insanlık tarihi için önemli dönüm noktaları olmuşturlar (Hacısalıhoğlu, 2000).

Dünya ekonomisi 1850’li yıllardan sonraki ani ve kısa süreli krizler dışında I. Dünya Savaşı’na kadar büyümeye devam etmiş ve 1876 Sanayi Devrimi’nden sonra meydana gelen teknolojik ilerleme, sürekli ama dengesiz ekonomik büyüme, dünya çapında işbölümünün yayılmasına ve karmaşık boyutlara ulaşmasına neden olmuştur (Bakırtaş ve Tekinşen, 2004). Ancak bu sürecin tetikleyici unsurları 1870 ve 1970’li yıllarda yaşanan ekonomik buhranlardır. Azalan kar marjları, hep kar ve kazanç güdüsüne sahip sermayeyi arayışa itmiş, teknolojik ilerlemenin de katkısıyla, sermayenin ülke sınırlarından içeri ve dışarı serbestçe hareketine sebep olmuştur

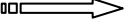
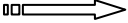
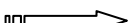
(Kazgan, 2005). Sözü edilen teknolojik ilerlemeler sermaye akışını hızlandırmakla kalmamış, rekabet ortamını yavaş yavaş kızıştırarak, sosyal ve siyasi alanda dengeleri sarsan dünya savaşlarını çıkarmıştır (Bakırtaş ve Tekinşen, 2004). Son yüzyılda yaşanan bu iki önemli savaş, birçok devletin içsel yapısını değiştirmiş, bazıları yok olmuş/zayıflamış yada yenilenerek güçlenmiş, bazıları da yepyeni devletler olarak ortaya çıkmışlardır. Artık İkinci Sanayi Devriminin başlama zamanı gelmiştir.

Ekonomik gelişmeler, II. Dünya Savaşı sonrasında umulmadık bir şekilde kendini göstermiştir. Uluslararası ticaret hacminin artış hızı 1948 ile 1953 yılları arasında yıllık ortalama 6,7'dir. 1958 ile 1963 yılları arasında yıllık ortalama 7,4, 1963 ile 1968 yılları arasında ise bu oran yıllık ortalama 8,6'ya yükselmiştir. 70'li yılların başına kadar gözlemlenen bu gelişmeler uluslararası ticari faaliyetlerdeki artışı göstermektedir. 1953 ile 1985 yılları arasında ise gelişmiş ülkelerde "deindustrialization" yaşanarak imalat sanayi üretimi yüzde 72'den yüzde 64'e gerilemiştir. Aynı yıllarda gelişmekte olan ülkelere ise imalat sektörünün toplam payı yüzde 11,3'e yükselmiştir. Böylelikle imalat sektörü sanayileşme sürecini tamamlayan gelişmiş ülkelere kaymıştır. Ancak 70'li yılların yarısında meydana gelen ekonomik durgunluk söz konusu ticari ilişkileri de olumsuz yönde etkilemiş ve 1980'li yıllara kadar ekonomik istikrarsızlığa sebep olmuştur. 90'lı yıllarda daha önceki yıllara göre daha karmaşık kabul edilebilecek üretim ve ticari ilişkiler, önceki dönemlerle devamlılık arz etmiştir. Bu süreç yeni sanayileşen ülkeler statüsüne yerleştirdiği gelişmekte olan ülkelere imalat sanayini kaydırmış ve merkez ülkelere ihracat yapar hale getirmiştir (Gökal, 1997).

Öte yandan 2005 yılında gelişmiş ülkelerin dünya üretimindeki payı son 150 yıldır ilk kez yüzde 50'nin altına düşmüştür. Bir dönüm noktası olarak kabul edilebilecek bu gelişme geleneksel ulaşım yollarının da yetersizliğini ortaya çıkarmıştır. Özellikle Çin'in deniz yolu kapasitesi ve alt yapısının kendi dış ticaret hacmini karşılayamaması ve çözüm olarak Pakistan, Hindistan ve Çin arasında tır sözleşmesinin uygulanması gibi bir takım uluslararası anlaşmalar yeni açılımları gündeme getirmiştir (Hisarcıklioğlu, 2006).

Antonio Ocampo (2007) küreselleşme sürecini sermaye ve iş gücü hareketi, serbest ticaret durumu ve küresel ve ulusal kuruluşların yapılarıyla bağıntılı olarak üç evrede açıklamıştır (Bkz. Tablo 2.1).

Tablo 2.1: Küreselleşme Sürecinin Üç Evresi (Ocampo, 2007)

	1870–1913	1945–1973	1974’den bu yana
Sermaye Hareketi 	Yüksek	Düşük	Yüksek
İş Gücü Hareketi 	Yüksek	Düşük	Düşük
Serbest Ticaret 	Sınırlı	Sınırlı	Genişlemiş
Küresel Kuruluşlar 	Yok	Oluşma safhası	İlerleme safhası
Ulusal Kuruluşlar 	Heterojen	Heterojen	Homojen

2.3 Mekansal Çerçeve

2.3.1 Kentlerin Gelişimi ve Değişim Süreci

Milattan önce 3.000’den beri şehirler var olagelmıştır ve var oldukları sürece insanlara çekici olanaklar sunmuşlardır (UN, 2001). İlk kentler, Mezopotamya ve Nil vadisinde, toplumsal kapasitenin artarak daha çok yerleşilebilecek ve kalıcı olabilecek şekilde büyüdüğü zaman ortaya çıkmıştır. Avcılık ve toplayıcılık sürecinin tarımsal üretim sürecine ilerlemesi ile değişen ticari boyutla beraber insanlar arasında sınıf farklılıklarının oluşması organizasyonel bir yapılanmayı yada bir yönetim sistemini zorunlu kılmıştır. Şehir hakkındaki ilk teoriler şehri politik bir varlık ve ticaret ile servet üretimi için pazaryeri olarak tanımlar. Ancak zaman içinde şehirler hem formel hem de barındırdığı toplumsal yapısı itibari ile büyük değişime uğramıştır (Thorns, 2004).

19. yüzyılda modern şehirlerin ortaya çıkması ile taşradan şehre hızlı bir göç hareketi başlamıştır. Endüstriyel üretim bu göç hareketini yönlendiren ve modern dünyanın kapılarını aralayan itici güç olmuştur. Giderek artan sanayi yapıları ile artan iş gücü talebini karşılayabilecek konut ihtiyacının giderilmesi için mekansal kullanımlar artmış ve bu süreç hem toplumsal yapıyı hem de cazibe merkezlerini değiştirmiştir. Yeni fiziksel yapı dar sokaklar ve kalabalık konutlar şeklinde ortaya çıkarak, fabrikaların ve yeni iş yerlerinin etrafında büyük apartmanlar olarak sıralanmıştır. Eski liman ve ticaret kentleri yerlerini endüstriyel şehirlere bırakmıştır. Ancak yeni

kent sakinleri yoğun endüstriyel enerji kaynağının kullanımından kaynaklanan karbon dioksit salınımı ile temiz su şebekeleri ve kanalizasyon sistemindeki yetersizlik sebebiyle çevresel koşullara bağımlı hastalıklara maruz kalmıştır. Bu durum fiziksel alt yapının geliştirilmesini zorunlu kılarak, toplam nüfus sağlığında çarpıcı değişikliklere yol açmıştır. Ölüm oranlarının düşmesine ve doğum oranının artmasına neden olan bu gelişme, kentsel gelişimin daha çok düzenlenmesine ve daha iyi fiziksel ve sosyal koşulların oluşturulmasına sebep olmuştur (Thorns, 2004).

Ulaşım imkanlarının artması da ticari aktiviteleri artırırken dünyanın nüfus yapısını değiştirebilecek büyük göç dalgalarını hızlandırmıştır. Endüstriyel kentler kentsel sistemin kilit belirleyicisi kapitalist sermaye birikiminin odak merkezi haline gelerek cazibe merkezleri olmuştur. Yirminci yüzyılın sonlarında sanayiden bilgi merkezli kapitalizme geçilerek bu süreç değişmeye başlamıştır (Thorns, 2004).

Küreselleşme sürecinde kentler, küresel pazarların ve yeni gelişmiş bilgi sanayilerinin ve denetim işlevlerinin yoğunlaştığı stratejik mekanlar haline gelmiştir. Mekan kavramı, aynı zamanda, insanların, fikirlerin, ekonomik etkinliklerin, sermaye-mal ve hizmetlerin belirli bir coğrafyaya veya yerleşik kurallara olan bağımlılığının giderek daha da azalması şeklinde değişim göstermiştir (Keleş, 2001). Bu değişim “Küresel Kentler” i yaratmıştır. Artık kentler ulusal ve gereğinde uluslararası ticaret ve yönetim merkezleri olmaktan çok iş ve finans dünyasının ulusüstü mekanları yada yabancı firmalar ve çok uluslu şirketler ile değişik ülke hükümetlerinin ev sahibi ülkeyi saf dışı bırakarak ilişki kurabildikleri yerler haline gelmiştir. Kentler artık bilgi ve finansal trafiğin merkezi olan New York, Tokyo ve Londra gibi küresel kentlerden bölgesel ve yerel merkezlere, yeni güç ve fırsat hiyerarşilerinin olduğu uluslararası sistemde rekabet etmektedir (Thorns, 2004).

Bugünün kentlerinin karşı karşıya kaldığı bu rekabet ortamı, birçok yerel otoritenin iyi işleyen altyapı ve kent sistemleri ile iletişim sistemleri, verimli taşımacılık, sıhhi konutlar ve eğitim ve rekreasyon alanlarına yeterli erişim gibi uygulanabilirliği fazla olan alanlarda çekici finansal teşvikler sunmalarını zorunlu kılmaktadır. Ancak günümüzün küreselleşmiş ekonomisiyle birbirine bağlanmış rekabetçi kentlerin “kentsel arkipelagoları -zincir adalar yığını-” içerisinde zenginlik birinden diğerine sıçramakta ve fakir kentler geride kalmaktadır (UN, 2001).

1800'lerde her ne kadar dünya nüfusunun sadece %2'lik bir kısmı şehirlerde yaşıyorduydu da, günümüz 6 milyarlık dünya nüfusunun hemen hemen yarısına yakını şehir ve kasabalarda yaşamaktadır; 2007'de bu oran tamı tamına nüfusun yarıya yakını olacaktır. Önümüzdeki yüzyıl içerisinde kent merkezlerinin hiç görülmediği kadar genişlemesi beklenmektedir. 50 yıl öncesinde metropoliten kent merkezi nüfusu 10 milyondan fazla olan tek kent New York iken, günümüzde bunun gibi 19 kent vardır. Aynı 50 yıllık süreç içerisinde nüfusu 1 milyon kişiyi aşan kent sayısı 4 katına çıkarak 80'den 365'e ulaşmıştır (UN, 2001).

Zaman içinde böylesine büyük değişimlerin yaşandığı kentler, küreselleşmenin üç boyutuyla (ekonomik, kültürel ve politik) ortaklaşa yada tek tek içsel dinamiklerin değişim öğeleriyle içiçelik temelinde yansıtılan, yeni mekansal yapı ve biçime kavuşmuştur. Bu süreci etkileyen temel faktörler; hız, üretim biçimi, sermaye akışkanlığı, çok uluslu şirketler, ulus-devlet aşınması, bölgeselleşme, planlama işlevi, kültürel aynileşme ve kültürel kapalılıktır. Bu anahtar kavramlar, küreselleşmenin ekonomik, siyasal ve kültürel içeriğinden derlenerek, sürecin tüm boyutlarının mekansal etkileşime yansımalarını anlatmaktadır (Bkz. Tablo 2.2). Sürecin mekansal etkileşimi de “mekansal farklılaşma” ve “mekansal benzeşme” olarak ortaya çıkmaktadır. Bir yandan mekansal farklılaşmayla birbirinden kopan, kendi dinamikleriyle kentsel bütünlükten soyutlanan mekansal üniteler artarken öte yandan bu işleyişin etkin olduğu kentsel yapılar giderek birbirlerine çok daha benzeyen özgün yanlarını, kültürel ve tarihsel bağlarını yitirmektedir. Bu iki olgu, daha çok kentler arası ağsal ilişkilerin yönlendiricisi olan mali sermaye hareketlerinden etkilenecek ortaya çıkmaktadır. Kentler, küreselleşme süreciyle ilişkilendirilerek ortaya konulan mekanlararası ağın birer düğüm noktası olarak işlev kazanmaktadır. Kentler, kazandığı bu işlev sayesinde, ulus-devleti aşarak uluslararası düzeyde çeşitli ilişki ve yapılanmaya eklenilebilmektedir. Yani ulusötesi şirketler ulusal otoritenin ötesinde yerel kararlara taraf olabilmekte, mekansal yayılım kararlarını etkileyebilmektedir. Bu bağlamda sermaye trafiğinin geçtiği kentler küresel ilişkilere de eklenilen alanları olurken, dışında kalanlar küreselleşme düzeneğinden fayda sağlayamamaktadır. Bu kaygılar kentlerin birbirleriyle yarışarak daha fazla yatırımcıyı kendisine çekmek isteğini pekiştirmiş, dönüşümün daha hızlı, plansız ve sağlıksız olması gibi olumsuz etkileri de beraberinde getirmiştir (Hacısalıhoğlu, 2000).

Tablo 2.2: Küreselleşmenin Temel Belirleyicilerine Dayanılarak Üretilen Kavramlar ve Mekansal Etkileşimi (Hacısalıhoğlu, 2000’ den derlenmiştir)

Anahtar Kavramlar	Mekansal Etkileşimi
Hız	Mekanlararası mesafenin göreceliği; gelişen teknolojik imkanlar, artan iletişim ve ulaşım olanakları mesafe kavramına yeni bir boyut kazandırarak, kentin etki alanının algılamasını değiştirmiştir.
Ulus-Devlet Aşınması	Mekansal yapı üzerindeki kamusal şemsiyenin kalkması; metropoller ön plana çıkarılarak, ulusal sınırlar içinde daha güçlü üniteler olarak desteklenmektedir. Bu kapsam, kamusalılık, kalkınma, ulusallık ve bölgeler arası dengeli gelişim kavramlarını tartışılır kılmaktadır.
Sermaye Akışkanlığı	Mekansal çekicilik-Kentler arası rekabet ortamı; en iyi iş iklimi, en iyi yatırım alt yapısı ve renklendirilmiş yaşam alanları şeklinde mekansal tepkimelere sebep olmaktadır.
Çok Uluslu Şirketler	Merkezileşme-merkezden kopuş ikiliği; kontrol mekanizmaları merkezileşirken, alınan yatırım kararları ile merkezden kopmaktadır.
Üretim Biçimi	Mekansal yapıda bütünleşme, farklılaşma ve ayrışma; mekansal bütünleşme, farklılaşma ve ayrışma olarak cereyan etmektedir. Bu durum kontrol ve karar mekanizmasının yarattığı hareket alanından soyutlanarak ayrışmasına ve tamamen ilişki düzeyinin dışı itilmesine sebep olmaktadır.
Bölgeselleşme	Zıtlaşma-entegrasyon ikiliği; küresel bütünleşme söylemiyle çelişik bir eylemi temsil ederken, aynı zamanda küresel olanın karşısında daha dar ölçekte bütünleşme reflekslerini de yansıtmaktadır.
Planlama İşlevi	İşlevsizleşme, edilgenleşme ve bireyselleşme; bütünden kopuk kamu yararı kaygısının aşındırılması, parçacı, proje bazında işlev yüklenilmesidir.
Kültürel Aynileşme	Benzeşen yaşam alanları; bütünsel bir yaşam biçiminin koşullandırılması zemininde, benzeşen mekanlardır. Kentsel kimliklerin özgün yanları aşınabilmektedir.
Kültürel Kapalılık	Bütünden kopuş ve parçalanma; kültürel benzeşme kavramına dönük savunma refleksi oluşan bir yaklaşımdır. Yeni yerellikler zemininde oluşan, kümelenme yada mikro milliyetçilik olarak mekana yansıyan bir olgudur.

2.3.2 Glokalleşme (Glocalization)

Mesafenin yada mekanın daralması yönünde bir eğilimi de ifade eden küreselleşme, aynı zamanda ulusal toplumların bütünleşerek dünya toplumunun oluşmasını teşvik eden dinamikler de içermektedir. Dolayısıyla yerel ve ulusal olanın küresel olana tümüyle tabi olmasından ziyade, bu üç düzeydeki olayların birbiriyle etkileşim içinde gerçekleşmesi anlamına da gelmektedir (DPT, 2000b).

Roland Ropertson (1999), küreselleşme sürecini homojenleşme ile heterojenleşme arasında yaşanan gerilimleri ifade etmek için, yerel olanın ekseriyette trans yerel bir bağlamda üretildiği ve kapitalist üretim dünyasında yerel dünyaların artan küresel pazarlar için adaptasyonunun sağlandığı glokalleşme bağlamında ele almış, yerellik, topluluk, yurt ve benzerlerinin artan bir şekilde küresel çapta işleyen bir söylemle kurulduklarını ifade etmiştir. Dolayısıyla birbirini besleyen bir süreç olarak küresel olanla yerel olan iç içe girmekte ve yerel değerler küresel sisteme aktarılmaktadır.

Glokalleşme uluslararası ilişkilerde global gerçeklerden yola çıkarak global düşünmeyi, otarşizm yerine dışa açılmayı, dünya ekonomisi ile bütünleşmeyi; ülke içinde ise merkezi yönetim kanalıyla ekonomiyi ve siyaseti yönlendirme yerine yerel yönetimleri daha fazla güçlendirmek olarak ifade edilmektedir (Aktan, 1998).

Bu yeni kavram kentleri daha fazla stratejik bir konuma taşıyarak kentler ve bölgeler arası rekabeti gündeme getirmiştir. Bu kapsamda nitelikli iş gücünü çekebilen, yeni yatırımları ve kaliteli istihdam imkanlarını cezbedebilen, aynı zamanda ülke ve uluslararası statüde ekonomik faydası yüksek firmalara sahip olabilen kentler rekabet olanaklarını arttırmaktadır (Coşkun, 2004). Dolayısıyla kentler barındırdığı nüfusuna her türlü refah imkanlarını sunmalı ve uluslararası arenada bir yatırım ve barınma yeri olarak cazip, tercih edilebilir olmalıdır.

Dünyadaki değişim trendi gözlemlendiğinde son yıllarda en dikkat çekici olguların globalleşme, yerelleşme ve globalleşme ile yerelleşmenin İngilizce birleşkesi olan glokalleşme olduğu görülür. Bir diğer önemli gelişme ise yeni bölgeselleşme dalgaları yada bloklaşma hareketleridir. Dünya bir taraftan küreselleşirken diğer taraftan bölgeselleşmektedir (Aktan, 1998).

2.3.3 Bölgeselleşme-Bloklaşma

Küreselleşme sürecinde yeni bir değerlendirmeye tabi tutulan bölgeselleşme kavramı, eskinin ideolojik kökenli kutuplaşma niteliğinin ötesinde, bugünün pazar paylaşımı ve doğal kaynakların denetimi mücadelesi temelinde odaklaşan ekonomik içeriğiyle anlam kazanır. Bu yaklaşım, bloklaşma yada ekonomik kutuplaşma terimleriyle de açıklanabilmektedir (Hacısalihoglu, 2000).

Bölgeselleşme hareketlerinin başlangıcı II. Dünya Savaşı'nın sonlanmasıyla başlamıştır. Hem bir küreselleşme, hem de bir dayanışma ortamı sağlanması temelinde, ekonomik, sosyal ve siyasi bir uluslararası yapılanmalar olan bu hareketler; ortak siyasi, sosyal, iktisadi, kültürel değerler ile ortak çıkarları paylaşan ülkeler tarafından kurulmuşlardır (DPT, 1995).

Hem gelişmiş ülkeler, hem de ulusal tasarruf açığının yoğun bir biçimde gözlemlendiği gelişmekte olan ülkeler için, ekonomik büyümeyi sürekli kılacak sermaye hareketlerinin çekilmesi son derece önemlidir. Bu akımlardan en yüksek payı almak için yarış halinde olan ülkeler, tek başlarına elde edeceklerinden daha fazlasını elde edebilmek için, güçlerini birleştirme yolunu seçmiş ve bölgesel birlikler oluşturmaya başlamıştır (Cihan, 2005). Bu ülkeler orijinli birçok firma, sınır aşan iş ittifaklarına giderek, serbest ticaret, politika koordinasyonu ve pazar koşullarının uyumlaştırılması ihtiyacı duymaktadır. Ülkeler bu ihtiyacı, ekonomik entegrasyon faaliyetlerine başvurarak gidermeye çalışmaktadır (Nebioğlu, 1997). Bölgesel bütünleşmenin yaratımı çerçevesinde önemli bir yabancı yatırım belirleyicisi olan bölge pazarına ulaşım, ulusal pazara ulaşımın yerini almıştır. Aynı zamanda bu süreç, politik belirleyicilerin önemini arttıran uyum politikaları ile fiziksel erişim sayesinde ülkenin bölge bloğuyla ne kadar iyi bütünleştiğine de bağlıdır (Joong-Wan, 2003).

Dünya ekonomisinde 1970'lerin başından itibaren istikrarlı büyüme sürecinden uzaklaşılması, düşük büyüme hızı, işsizlik, istikrarsız fiyatlar gibi faktörlerin etkisinde, koruma politikalarına olan rağbetin artmasına sebep olmuştur. Öte yandan çok taraflı üretimle beraber ticari ve mali ilişkilerin gelişmesi bir taraftan küreselleşmeye hız kazandırırken, diğer taraftan benzer özelliklere sahip, aynı coğrafi bölge içerisinde olan ülkelerin güçlerini birleştirerek, yoğun bölgesel ilişkiler içerisine itmektedir. Bu durum özellikle gelişmiş ülkelerin karşılaştıkları ekonomik

ve sosyal sorunların etkisiyle bloklaşma hareketlerini etkin kılmıştır. Bloklaşma ise blok içi ilişkileri birinci planda tutarken blok dışında kalan ülkelerle ilişkileri ikinci plana itmektedir (Bozoğlu, 2007). Bölgesel entegrasyon yada içe kapanma olarak tanımlanan bu süreç, dünyayla bütünleşme, dünya pazarlarına açılma, korumacılığa dönük tüm kısıtlamalardan ve engellerden sıyrılabilme fikriyle çelişmektedir (Hacısalıhoğlu, 2000). Bir başka görüşe göre ise, bu tip entegrasyonlar DYSY çekmekte veya artışını sağlamakta etkili olan faktörler arasındadır. Örneğin Kuzey Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA) görüşmelerinde ABD ile Meksika arasındaki ilişkinin ticaretten çok yatırımla ilgili olduğu ortaya konmuştur (Hirst ve Thompson, 1998).

Ulusal ölçekleri aşan ekonomik ilişkiler, devletleri bir arada hareket ettirdiği gibi çözümlere de sebep olabilmektedir. Dünyanın belli bir yerinde yaşanan gelişmeler, başka bir yerinde sahip olunan potansiyelleri ve kurumları harekete geçirerek, karşı birleşmeleri yada denge unsurlarını oluşturmaktadır (Thurow, 1997). Rekabet yeteneklerini tek başlarına sürdüremeyeceklerini gören devletler, bölgesel bloklaşmaların peşindedirler. Bu süreç küreselleşme süreci ile iç içe eş zamanlı olarak yürümektedir (Göker, 1999).

Soğuk savaş döneminin kapanmasıyla birlikte değişen bölgesel entegrasyon hareketleri çok kutuplu eksene doğru kayma eğilimi göstermiştir. II. Dünya Savaşı sonrası oluşan uluslararası ekonomik ve politik sistemi dağılma süreciyle karşı karşıya bırakan sebep ise, 80'li yıllarda iki kutuplu sistemin sarsılmaya başlaması, ABD ile Avrupa arasındaki çıkar çatışmaları ve Pasifik'te yeni bir ekonomi politik alanın ortaya çıkmasıdır. Siyasi ve ekonomik sistemdeki bu uluslararasılaşmış belirsizlik yeni bloklaşma arayışlarını beraberinde getirirken, iki kutuplu yapının dağılmasıyla bölgesel bloklaşma ve bütünleşme eğilimlerini de hızlandırmıştır (Davutoğlu, 1995). Her geçen gün hız kazanıp yaygınlaşan bölgeselleşme hareketleri, belki de tezat yönde ama aynı ekseninde gelişen küreselleşme ile birlikte gerçekleşmektedir. Sosyalizmin çöküşü ile birlikte askeri alanda ittifak konusu farklı bir boyut kazanırken, ekonomik alanda bölgesel entegrasyon hareketleri gün geçtikçe daha da fazla önem kazanmıştır (Aktan, 1998).

Ülkeler arasında ekonomik, politik ve teknolojik bağların artması, aralarındaki işbirliğini körükleyerek, entegrasyona yönelik hareketlere zorlamaktadır. Bu hareketleri hızlandıran yada varolmasını sağlayan etkenler aslında daha derin ve

karmaşıktır. Coğrafi, kültürel, sosyal ve toplumsal etkenler gibi karmaşık sebeplerin çerçevesinde oluşan bu birleşmeler, temelde ülkelerin uluslararası arenada yer edinerek, rekabet olanaklarını arttırmaları ve her anlamda ülkesel çıkarlarını koruma isteği ekseninde cereyan etmektedir (Thurow, 1997). Her ne kadar coğrafi yakınlık çok önemli bir unsur olsa da, bazı durumlarda bu etken unsurun önceliğini değiştiren başka bir takım argümanlar olabilmektedir. ABD'nin yakın güneyinde yer alan Latin Amerika'ya ve Japonya'nın Güneydoğu Asya'sında yer alan ülkelere karşı daha güçlü etkileri olsa da, Arap Yarımadası AB'ye daha yakın olduğu halde ABD'nin etkisi altındadır (Amin, 1993).

Bölgesel bütünleşmenin sağlayacağı refah düzeyi; bir bölgesel birliğe katılan ülke sayısının fazla olması, ülkelerin büyüklük özelliği taşıması, birbirlerini tamamlayan ülke olmasından çok, bu ülkelerin birbirleri ile rekabet eder durumda olmaları, üyelerin coğrafi yakınlığı, birlik öncesinde üyeler arasındaki ticaretin ve ekonomik ilişkilerin büyüklüğü, birlik dışına karşı engellerin azlığı, üyelik öncesinde üye ülkeler arasında ticari engellerin fazlalığı gibi etkenlere bağlı olarak artmaktadır (Nebioğlu, 1997).

Bu açıklamalardan yola çıkarak bölgeselleşme hareketinin üç önemli eksen etrafında oluştuğu görülmektedir; pazar, teknoloji ve doğal kaynaklara hükmetme yarışı. Bu üç eksenin çerçevesi, bölgesel ölçekli zaman zaman keskin içe kapanmalar, bölgesel yörüngeye dönük yüksek koruma duvarları ve bölgesel düzlemde içe dönük koruma refleksleriyle biçimlenmektedir (Hacısalıhoğlu, 2000). Bu şekillenmenin önderleri, yada gelişmiş ülkeler, bir yandan gelişmiş teknolojik ve sosyal alt yapıları ile olabildiğince küreselleşerek yayılmacı ekonomi politikalarını genişletirken, diğer yandan kendi ekonomi alanlarını azami ölçüde güvence altına almaya çalışmaktadır.

Dünya üzerinde kurulan bölgesel entegrasyon hareketleri Asya Pasifik, Orta Doğu, Batı Yarım Küre, Afrika ve Avrupa olmak üzere toplam beş eksen etrafında toplanmaktadır (Bkz. Tablo 2.3) (Nebioğlu, 1997). Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Ticaret Örgütü (WTO), Dünya Bankası (IBRD), Ekonomik ve Kalkınma İşbirliği Teşkilatı (OECD), Birleşmiş Milletler (UN) gibi kuruluşlar ise küresel organizasyonlar olarak şekillenmektedir. Bu kuruluşlara ve dünyanın geleceğine yön veren esas güç ise, ekonomisi güçlü devletlerin oluşturdukları, G-7, G-10, G-20 gibi özel ülke gruplarıdır. Bu gruplar arasında en önemlisi; ABD, Japonya, Almanya, İngiltere, Fransa, Kanada ve İtalya tarafından oluşturulan G-7'dir. 1998 yılında bu

gruba Rusya 8. üye olarak katılmış fakat grubun ismi değişmemiştir. G-7' yi oluşturan ülkeler, 1999 yılı itibari ile dünya GSMH'nin %65'ini üretmektedir. Dünya ticaretindeki payları ise %52'dir. Grup üyeleri çeşitli konularda birbirlerine danışmakta ve dünya ekonomisinin geleceğine; büyüme hızına, ticari ve mali akışlara yön verecek nitelikteki kararları alarak, şekil vermektedir (Bozoğlu, 2007).

Tablo 2.3: Dünya Üzerindeki Bölgesel Bütünleşme Hareketleri (Nebioğlu, 1997'den derlenmiştir)

Asya	➤ Bangkok Anlaşması (Bangkok Agreement),
Pasifik	➤ İktisadi İşbirliği İçin Güney Asya Birliği (SAARC-South Asian Association for Regional Cooperation)
Ekseni	➤ Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Forumu (APEC-Forum For Asia-Pacific Economic Cooperation)
	– Güneydoğu Asya Milletleri Örgütü Serbest Ticaret Düzenlemesi (AFTA-ASEAN Free Trade Arrangement)
	– Doğu Asya Ekonomik Birliği (EAEC-East Asian Economic Caucus),
	– Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA-North America Free Trade Agreement)
	– Avustralya-Yeni Zelanda Yakın İktisadi İlişkiler Ticaret Anlaşması (ANZCERTA Australia - New-Zealand Closer Economic Relations Trade Agreement)
Orta	➤ Arap Ortak Pazarı (ACM-Arab Common Market)
Doğu	➤ Magrip Arap Birliği (AMU - Arab Maghreb Union)
Ekseni	➤ Körfez İşbirliği Konseyi (GCC-Gulf Cooperation Council)
	➤ Karadeniz Ekonomik İşbirliği Projesi (BSEC-Black Sea Economic Cooperation Project)
	➤ Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (ECO-Economic Cooperation Organization)
Batı	➤ Amerika Kıtası Devletleri Teşebbüsü (EAIEnterprise for the Americas Initiative)
Yarım	➤ Latin Amerika Bütünleşme Birliği (LAIA-Latin American Integration Association)
Küre	➤ And Paktı (ANCOM-Andean Pact veya Andean Common Market)
Ekseni	➤ Güney Konisi Ortak Pazarı (MERCOSUR-Southern Cone Common Market)
	➤ Orta Amerika Ortak Pazarı (CACM-Central American Common Market)
	➤ Karayip Topluluğu (CARICOM-Caribbean Community)
	➤ Doğu Karayip Ülkeleri Teşkilatı (OECS-Organization of East Caribbean States)
	➤ Üçler Grubu: Meksika, Venezüella ve Kolombiya (Group of 3: Colombia-Venezuela-MexicoFTA)
Afrika	➤ Afrika'nın Doğu ve Güney Bölgesi ile Hint Okyanusu'ndaki Bütünleşme Hareketleri:
Ekseni	– Doğu ve Güney Afrika Ekonomik İşbirliği (CBI-Cross-Border Initiative)
	– Doğu ve Güney Afrika Ortak Pazarı (COMESA-Common Market for Eastern and Southern Africa)
	– Hint Okyanusu Komisyonu (IOC-Indian Ocean Commission)
	– Güney Afrika Kalkınma Topluluğu (SADC - Southern African Development Community)
	– Güney Afrika Gümrük Birliği (SACU-Southern African Customs Union)
	➤ Orta Afrika'daki Bütünleşme Hareketleri:
	– Lagos Aksiyon Planı (Lagos Plan of Action)
	– Orta Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECCAS-Economic Community of Central African States)
	– Büyük Göller Ülkeleri Ekonomik Topluluğu (CEPGL- Communauté Economique des Pays des Grands Lacs)
	– Orta Afrika Ülkeleri Gümrük Birliği (UDEAC-Union Douanière des Etats de l'Afrique Centrale)
	➤ Batı Afrika'daki Bütünleşme Hareketleri:
	– Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS-Economic Community of West African States)
	– Manu Nehri Birliği (MRU-Manu River Union)
	– Batı Afrika Ekonomik Topluluğu (CEAO-Communauté Economique de l'Afrique de l'Ouest)
	– Batı Afrika Ekonomik ve Parasal Birliği (WAEMU-West African Economic and Monetary UN)
Avrupa	➤ Belçika -Hollanda -Lüksemburg Ekonomik Birliği
Ekseni	➤ Avrupa Toplulukları -Avrupa Birliği
	➤ Avrupa Serbest Ticaret Teşkilatı
	➤ Avrupa Ekonomik Alanı
	➤ Avrupa Anlaşmaları
	➤ Avrupa Birliği -Türkiye Ortaklık Anlaşması,
	➤ EFTA-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması,
	➤ Orta Avrupa Serbest Ticaret Anlaşması-Visegrad Anlaşması,
	➤ Bağımsız Devletler Topluluğu Ekonomik Birliği
	➤ Çek ve Slovak Cumhuriyetleri Gümrük Birliği,
	➤ Beyaz Rusya-Rusya Ekonomik Birliği,
	➤ Baltık Cumhuriyetleri Serbest Ticaret Bölgesi
	➤ Baltık Cumhuriyetleri - Finlandiya - İsveç - Norveç - İsviçre İkili Serbest Ticaret Anlaşmaları,
	➤ Kazakistan-Kırgızistan-Özbekistan Gümrük Birliği,
	➤ Avrupa Birliği-Baltık Cumhuriyetleri Serbest Ticaret Anlaşması,
	➤ Avrupa Birliği-Eski Sovyetler Birliği Ülkeleri İşbirliği ve Ortaklık Anlaşması,
	➤ Bağımsız Devletler Topluluğu Ülkeleri Arasında İkili Ticaret Anlaşmaları,
	➤ Avrupa Birliği Akdeniz Ülkeleri İlişkileri,
	➤ Avrupa Birliği Afrika, Karayip ve Pasifik Ülkeleri İlişkileri.

3 DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI (DYSY)

3.1 Kavramsal Çerçeve

3.1.1 DYSY Tanımı

Uluslararası veya ulusal düzeyde olsun, yabancı yatırım denince doğrudan yabancı yatırımlar akla gelmektedir. Ev sahibi ülkenin ekonomik kalkınmasına, istihdamına, teknolojik gelişmesine ve ihracatına yönelik üretim yapmasına çeşitli açılardan katkıda bulunmaktadır. Çok büyük riskler alarak gelen bu tür yatırımlar ev sahibi ülkeler açısından yüksek derecede talep edilmektedir. Çünkü ev sahibi ülkenin beklentileri, ancak doğrudan yatırımlar vasıtasıyla gerçekleşmektedir. İşte bu nedenle ev sahibi ülkeler bu tür yatırımları çekmek ve onlara hukuki himaye bahşetmek istemektedirler (Tiryakioğlu, 2001).

Türkiye Cumhuriyeti (T.C) Hazine Müsteşarlığı Yabancı Sermayeler Genel Müdürlüğü (Hazine Müsteşarlığı, 2001) tarafından yapılan tanımlamada ise DYSY'ler; T.C. Merkez Bankası'na alım satımı yapılan konvertibl döviz ve efektif nakdi sermayeyi, yabancı sermayeli kuruluşlarda, yabancı gerçek ve tüzel kişilerin hissesine karşılık gelen kar, temettü, satış, tasfiye ve tazminat bedelleri ile lisans, know-how, teknik yardım, yönetim ve franchise anlaşmaları karşılığında ödenecek meblağların dış kredi anapara ve faiz ödemelerinin transferi veya transfer edilebilir değerleri, makine teçhizat alet ve bu mahiyetteki mallar, makine aksamı ve malzeme ile hazine müsteşarlığının kabul ettiği diğer gerekli malları, yurtdışında yerleşik kişi ve kuruluşların kambiyo mevzuatı çerçevesinde doğan her türlü mevcut ve alacaklarından Hazine Müsteşarlığının sermaye payı olarak kabul edeceği meblağları ve patent ticari marka gibi fikri haklardan Müsteşarlıkça kabul edilenleri ifade etmektedir.

Yatırılabilir kaynakların kişi ve kuruluşlar tarafından bir başka ülkeye taşınmasını ihtiva eden DYSY'ler, bir veya birden fazla uluslararası yatırımcının tamamına sahip yada yerli veya yabancı birkaç firma ile ortaklı olarak gerçekleştirilen, konsept olarak portföy yatırımlarından farklılık ifade eden yatırımlardır (DPT, 2000c).

Karluk’a göre DYSY, bir ülkede bir firmayı satın almak veya yeni kurulan bir şirket için kuruluş sermayesini sağlamak veya mevcut bir şirketin sermayesini arttırmak yoluyla o ülkede bulunan şirketler tarafından diğer bir ülkede bulunan şirketlere yapılan ve kendisiyle birlikte teknoloji, işletmecilik bilgisi ve yatırımcının kontrol yetkisini de beraberinde getiren yatırımdır (Karluk, 2001).

Bir ülkenin karşılığını değişik biçimlerde ileride ödemek kaydıyla kısa kaynaklarını ve buna bağlı olarak da ekonomik gücünü etkileyebilmek için diğer ülkelerden sağladığı mali ve/veya teknolojik olanaklardır (Uras, 1979).

Ekonomik ve İş Birliği Kalkınma Teşkilatı (OECD) normlarına göre de; yabancı sermaye yatırımları bir ülkede yerleşik kişi yada kurumların bir başka ülkede kalıcı ekonomik çıkar elde etme amacını yansıtmaktadır. Kalıcı çıkar kavramı yabancı sermaye yatırımcısı ile yatırım ve yatırımın kontrolü konularında uzun dönem bağımlılığı ifade etmektedir (Demircan, 2003).

3.1.2 DYSY’lerin Özellikleri ve Üretim Faaliyetleri

Ülke sermayesinin yetersiz olduğu bir ulusun gelişim sürecinde kritik rol oynayan DYSY’ler, hızlandırılmış bir büyüme sürecinde çekilmek istenirler. Bu durum özellikle ekonomik geçiş sürecinde olan ülkelere ortak bir strateji haline gelmiştir. DYSY’lerin sahip olduğu bu çekici özellik ile gelişmekte olan ülkelerin sahip olduğu düşük ücretler ve gayrimenkullerin sağladığı avantajlar DYSY akışını hızlandırmaktadır (Nijkamp ve Toth, 2006).

Hızlandırılmış bu akış süreci ile “Milli Sermaye” kavramı ortadan kalkmaya başlamış ve buna bağlı olarak şirketler arası ilişkiler artarak, sermaye ve ticaret hacimleri geçmişe nazaran daha fazla büyüyen ve karmaşıklaşan uluslararası şirketler “Ulusötesi” şirket olarak tanımlanmaya ve doğrudan yabancı yatırımlar bu şirketler aracılığıyla gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Bu yapılanmaların üretim faaliyetleri genel olarak üç grupta toplanabilir:

- a) Geriye Bağımlı Üretim Faaliyetleri: Daha çok doğal kaynakları işletmeye yönelik bu faaliyetlerle işletmelerin kendi sanayi üretimleri için veya dünya pazarlarına çıkan diğer ülkelerdeki işletmeler için gerekli hammaddelerin çıkarılması, işlenmesi veya satışı gerçekleştirilmektedir.

- b) İleriye Bağıntılı Üretim Faaliyetleri: Ana şirketin yabancı ülkelerdeki satış faaliyetlerinin düzenlenmesi veya ana şirketin bulunduğu ülke pazarlarının sınırlı olması nedeniyle diğer ülkelerde yatırım yapılması faaliyetlerini kapsamaktadır.
- c) Yatay Bağıntılı Üretim Faaliyetleri: En yaygın üretim faaliyeti biçimidir. Yatırım yapılan ülkedeki bağlı şirkete sermaye ile birlikte teknoloji, teknik yardım ve işgücü transfer edilerek, bağlı şirketin ana firmanın üretim stratejisi doğrultusunda üretim yapması sağlanmaktadır (DPT, 2000c).

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında, yatırımcı şirketin kısmen veya tamamen mülkiyeti elinde bulundurmasının yanında yönetim imkanlarını da denetim altında bulundurması en belirgin özellik olarak ortaya çıkmaktadır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları bir tür uluslararası sermaye akışı olup ya bir başka ülkede bir firma kurularak ya da yabancı bir ülkedeki bir şirkete sermaye yatırılarak gerçekleştirilir. Bu yöntemle yabancı ülkede edinilen şirkete “yavru şirket”, “yabancı sermaye şirketi”, “tabi şirket” veya “şube” denmektedir (Oksay, 1998). Yavru şirket genellikle ana şirketin elinde bulunan teknoloji, ticari sırlar, yönetim bilgileri, ticaret unvanı ve diğer kolaylıklardan yararlanma olanağına sahiptir. Bunun karşılığında kazanılan karlar kısmen veya tamamen ana şirkete kalır.

3.1.3 DYSY’lerin Belirleyicileri

Birçok teori DYSY yaratımı sağlamada firma motivasyonu arttırmaya yönelik olarak kurgulanmaktadır. Dunning ve diğerleri (2000) DYSY’ye sebep olan etmenleri şu şekilde özetler: kazanılan üstünlükler toplamı (örneğin; düşük maliyet) ve birtakım işe yarar üstünlükler (örneğin; pazar potansiyeli) aleyhteki etmenlere (örneğin; ulaştırma maliyetleri) ağır basmalıdır. Yanı sıra, DYSY çekmek adına o ülkede şu faktörler mevcut bulunmalıdır: dengeli bir politik çevre, uygulamaya dönük yasaların mevcudiyeti, pazar ekonomisinin düzenleyici ve kurumsal sistemi, geçerli bir mülki ve finansal altyapı ve ekonomik yapı ile ekonomi politikasının varlığı.

Dunning ve diğerleri belirli ülkeler için DYSY sağlayıcı finansal teşvik etmenlerini (motivasyon sağlayıcıları) sınıflandırmıştır. Bu teşvik etmenleri Tablo 3.1’de kısaca tanımlanmıştır.

Tablo 3.1: DYSY'ler İçin Motivasyon Araçları (Dunning ve diğerleri, 2000)

Kaynak Arayışı	Potansiyel yatırımcılar ucuz kaynak arayışına girerler. İşgücü, doğal kaynaklar, bilgi, teknoloji yada finansal kaynaklar
Pazar Arayışı	Yabancı yatırımcılar yeni pazar alanlarını istila etmekte yada zaten içerisinde var olduğu pazarın pazar payını artırmayı hedeflemektedir.
Verimlilik Arayışı	Buradaki teşvik, mal varlıklarının, "know-how" süreçlerinin ve firma teknolojilerinin optimal kullanımını sağlamaktır.
Stratejik Mal Varlığı ve Yetkinlik Arayışı	Yatırım, uluslararası işbirliklerine yada işbirliklerinin ulusal pazardaki pozisyonuna katkıda bulunmaktadır.
Kaçan Yatırım	DYSY'ler, hükümetin ulusal pazarda yaptığı düzenlemelerin üstesinden gelmek sorumluluğunu üstlenmektedir. Çevresel düzenlemelerin itibar kazanması amacıyla kaçan yatırımlar kullanılmaktadır.

Küreselleşme ve ekonomik bütünleşmenin bir sonucu olarak geleneksel DYSY belirleyicilerinden en önemlisi sayılan ulusal pazar büyüklüğü, zamanla önemini yitirmiştir. Bununla birlikte mekanlararası fiyat farklılıkları, altyapı kalitesi, ticaret kolaylığı ve beceri sahipliği gibi unsurlar önemli hale gelmiştir. Düşük maliyetli işgücü mekansal bir avantaj olarak değerlendirilirken; rağbet gören fırsatlar genellikle ücretlerin, becerilerin ve üretkenliğin rekabetçi bileşimi şeklinde sıralanmaktadır. Yüksek tarifeler ve oranlar sebebiyle uluslararası rekabetten kendini koruyan imalat ürünleri için gerek duyulan doğal kaynaklar ve ulusal pazar gibi geleneksel ekonomik belirleyiciler, birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin geçiş dönemi ekonomilerinde DYSY çekmek adına önemli rol oynamaktadır. Tablo 3.2 ev sahibi ülkelerde bulunan etmenleri sıralayarak DYSY çekim kriterlerini ortaya koymaktadır.

Tablo 3.2: DYSY'lerin Ev Sahibi Ülkelerdeki Belirleyicileri (Joong-Wan, 2003)

Ekonomik Koşullar	Pazar	Büyüklik, Gelir Düzeyi, Kentleşme, İstikrar ve Büyüme Öngörülleri, Yerel Pazara Erişim, Dağıtım ve Talep Örüntüsü
	Doğal Kaynaklar	Doğal Kaynaklar, Yer Seçimi
	Rekabet	Aktif İşgücü, Maliyet, Uzmanlık, Eğitilebilirlik, Yönetimsel Teknik Beceriler, Hammaddeye Erişim, Fiziki Altyapı, Arz Tabanı, Teknolojik Destek
Sağlayıcı Ülke Politikaları	Makro Politikalar	Kritik Makro Değişkenlerin Yönetimi, Havale Kolaylığı, Döviz Erişim
	Özel Sektör	Özel Firma Sahipliğinin Tanıtımı, Şeffaf ve İstikrarlı Politikalar, Kolay Giriş/Çıkış Politikaları, Verimli Finans Pazarı, Diğer Destekler
	Ticaret ve Sanayi	Ticaret Stratejisi, Bölgesel Bütünleşme ve Pazara Erişim, Şirket Sahipliğinin Kontrolü, Rekabet Politikaları, KOBİ Desteği
	DYY Politikaları	Giriş Kolaylığı, Sahiplik, Teşvikler, Hammaddeye Erişim, Şeffaf ve İstikrarlı Politikalar
Çok Uluslu Şirket Stratejileri	Risk Tavizi	Ülkesel Risk Tavizi, Politik Faktörler, Makro Yönetim, İşgücü Pazarı, Politik İstikrar
	Yer Seçimi, Hammadde, Bütünleşme Transferleri	Yerleşiminde Firma Stratejileri, Ürün/Girdi Sağlama, Tesis Bütünleşmesi, Stratejik Ortaklıklar, Eğitim, Teknoloji

Yaratılan bu stratejiler birbirlerinden izole edilemez. Çokuluslu firmaların öncülük ve yığınlaşma konuları, devlet gelirleri ve maliyetler konuları ve ayrıca ihracat ve yerel satış konuları özelindeki yer seçim kararlarında sabit bir durum gözlenmektedir. Çokuluslu firmalar hem pazar erişimi hem de dünya genelindeki rekabetçi üretim açısından fazla şey sunan yerlerin arayışına her geçen gün daha da çok düşerler. Çokuluslu firmalar her iki stratejiyi de aynı anda kullanırlar. Dolayısıyla çok uluslu firmalar artık daha çok pazarı ve değerleri bütünleştiren bölgesel ve küresel stratejilere dayanarak yatırımsal yer seçim kararları vermektedir. En ideal yer önerisi, bir firmanın dünya genelindeki ağıları üzerindeki en kritik noktalarda pazara erişimi, verimli üretim tabanını ve aynı zamanda teknolojik değerleri gözeterek bir öneri olmalıdır (Bkz. Tablo 3.3.) (Loewendahl ve Loewendahl, 2001).

Ticaret teorisine göre yabancı yatırımcı firmaların yer seçim kararları, ülkeden ülkeye değişen rekabetçi fırsatlardan etkilenmektedir. Büyük pazar ölçeği, ana pazara erişim, düşük iş gücü ücretleri ve sunucu ülkedeki vergi tarifeleri gibi birçok unsur mekansal fırsat olarak değerlendirilmektedir. Mekana dayalı fırsatlar DYSY'nin üç farklı çabasına bağlıdır. Öncelikle pazar arayışındaki yatırımın mevcut pazarı desteklemek veya yeni pazarlara açılım sağlamak adına önemsenmesi söz konusudur. Örneğin, gümrük vergisi ve benzeri engellere dayanarak firmanın sunucu ülkede önceden ihracat amacı ile yer seçtiği bölgeyi değiştirerek yeni bir üretim bölgesine geçmesi muhtemeldir. Bu tip bir yatırım yerel üretim anlamında yerel pazara daha fazla katkı sağlayacağı için, pazar arayışındaki DYSY'yi cesaretlendirmede sunucu ülkedeki pazar büyüklüğü ve pazar gelişimi temel faktörler olarak ön plana çıkmaktadır. Pazarın önünde büyük bir engel oluşturan gümrük vergisi ve taşımacılık ücretleri gibi unsurlar, bu tip bir DYSY'yi teşvik eder. İkinci olarak, bir firma kendi ülkesinde bulunmayan kaynaklara erişmek için başka ülkede yatırım yaparsa, bu tip yatırıma kaynak arayışındaki DYSY denmektedir. Bu kaynaklar doğal kaynak da olabilir, hammadde de olabilir, işgücü gibi düşük maliyetli girdi de olabilir. Örnek olarak ABD ve Japonya tarafından Asya'da ihracata dayalı elektronik sektöründeki yatırımlar ucuz işgücü arayışındadır. Pazar arayışındaki DYSY'den farklı olarak bu tip bir yatırım sadece yerel pazara değil ana ülkeye ve üçüncü dünya ülkelerine de hizmet sunmayı amaçlamaktadır. Doğal kaynaklara, ucuz ve becerikli işgücüne ve fiziki altyapıya erişim, kaynak arayışındaki DYSY'yi çeken temel unsurlardır. Üçüncü olarak; bir firmanın, mevcut ekonomi ölçeğinde coğrafi açıdan geniş kapsamda yayılmış aktivitelerin ortak yönetiminden edineceği kazanç sonucunda, firmanın yatırımı ya gerçel ya da verim arayışında olacaktır. Bu açıdan bakıldığında Avrupa Birliği (AB) üyeliğinden beklenen bölgesel uzlaşma ağlarının kurulumu ve halihazırda yüksek maliyetli taşımacılık ve iletişim hizmetlerinin varlığı, verim arayışındaki DYSY'yi cesaretlendirmektedir (Kinoshita ve Campos, 2002).

Tablo 3.3: DYSY Konusunda Ülkesel Cazibeyi Belirleyen Konular ve Stratejiler
(Loewendahl ve Loewendahl, 2001)

DYY Belirleyicileri	Tüzel Strateji	Sağlayıcı Ülkedeki Temel Yer Seçim Faktörleri
Ekonomik Belirleyiciler - Ekonomik Bağımsızlık (<i>özelleştirme, döviz politikası, vergilendirme</i>) - Performans (<i>GSYİH büyümesi, enflasyon, hükümet, iç-dış borçlar</i>) - Uzun Erimli Stratejiler (<i>düzenlemeler ve stabilizasyon, yerel pazar, ihracat</i>) - DYY Kayıtları - Tablonun Sağ Kısımındaki Faktörler - İletişim Altyapısı	Pazar Arayışı	- Pazar Büyüklüğü - Pazarın Genişlemesi - Bölgesel ve Küresel Pazarlara Ulaşım - Ülkeye Özgü Tüketici Tercihleri - Pazarın Yapısı - Yöresel İşkollarının Gücü
DYY Çevresi - Yatırım Tanıtımı - Yatırım Tesisleri - Yatırıma Teşvik - Rüşvet ve Yönetim Maliyetleri - Arsa ve Arazi Yaratımı - Sosyal Yükümlülükler - Huzurevleri	Verimlilik Arayışı	- İşgücünün Verimliliğine Dayalı Kaynak ve Tesis Maliyeti - Taşımacılık ve Orta Ölçek Üretim Gibi Diğer Girdi Maliyetleri - Ölçek Ekonomilerinde Bölgesel Bütünleşme Alanı Birliklerinin Oluşumu
Politik ve Tesis Kurulumlar - Politik Sistem - Hükümetin Yabancı Yatırıma Yaklaşımı - Sosyoekonomik Gruplar Arasındaki Gerilim - Yasama ve Yargı: Yasal Sistem ve Vicdani Red - Giriş ve İşlem Kuralları - İşletim ve Pazar Yapısı Politikaları (<i>özellikle de rekabet politikası, M&A'lar -birleşme ve satın almalar- ve işgücü pazarları</i>) - Uluslararası DYY Anlaşmaları - DYY'deki Tutarlılık ve Ticaret Politikaları - Kültürel Faktörler ve Yaşam Kalitesi	Kaynak Arayışı Tesis (Değer) Arayışı	- Becerili İşgücü Mevcudiyeti - Kaliteli Üniversiteler ve Araştırma Enstitüleri - Büyük Bir Üniversite Mezunu İşgücü Potansiyeli - İnnovasyon Kapasitesi, Teknoloji Edinimi, Pazar Ağları, Teknik Beceriler, Kültürel Yaklaşımlar, Yığınlaşma Ekonomileri Gibi Yaratılan Değerler - Kümeleşmeler ve Kritik Yoğunlukta AR-GE ve DYY Birikimi

Birleşmiş Milletler DYSY belirleyicilerini siyasi etkenler, yatırım ortamına ilişkin etkenler ve ekonomik etkenler olmak üzere üç ana başlık altında toplayarak

sınıflandırmıştır (UNCTAD, 1998). Tablo 3.4’de adı geçen faktörler kısaca açıklanmıştır.

Tablo 3.4: DYSY'ler İçin Belirleyici Etkenler (UNCTAD, 1998)

Belirleyici etken grupları	Ev sahibi ülkelerdeki belirleyiciler
A-Siyasi Etkenler	➤ Ekonomi, Politik ve Sosyal İstikrar ➤ Yabancı Yatırımlara İlişkin Uluslararası Anlaşmalar ➤ Vergi Politikası, Ticaret Politikası ve Doğrudan Yabancı Yatırımlarının Tutarlılığı ➤ Özelleştirme Politikası ➤ Piyasaların Yapısı ve İşleyişine İlişkin Politikalar (Rekabet, Şirket Satın Alma ve Birleşme Politikaları) ➤ Yabancı İştiraklerin Anlaşma Standartları
B-Yatırım Ortamına İlişkin Etkenler	➤ Yatırımların Promosyonu (imaj yaratılması, ülkenin pazarlanması vb.) ➤ Yatırım Teşvikleri ➤ Maliyetler (rüşvet, bürokratik engeller vb.) ➤ Yatırım Sonrası Hizmetler ➤ Sosyal Etkenler (Yaşam Kalitesi vb.)
Yatırım Stratejileri / Faktörler	
C- Ekonomik Etkenler	➤ Pazara Yönelme – Pazar büyüklüğü ve kişi başına milli gelir – Piyasanın büyümesi – Bölgesel ve küresel piyasalara giriş imkanları – Tüketici tercihleri – Piyasaların yapısı ➤ Kaynağa yönelme – Hammaddeler – Düşük ücretli ve vasıfsız işgücü – Fiziki altyapı (havaalanları, enerji, yollar ve telekomünikasyon) – Ar-Ge – Teknoloji, yenilikçi ve diğer yaratılmış imkanlar ➤ Etkinliğe Yönelme – Kaynakların/varlıkların maliyeti ve işgücünün verimliliği – Diğer girdilerin maliyeti (iletişim, ara mallar) – Bölgesel entegrasyon anlaşmalarına üyelik, ölçek ekonomisi

Hatırı sayılır kar beklentisi, yabancı yatırımcıyı her türlü riski göğüsleyerek kendi ülkeleri dışında kurdukları ticari ilişkiler vasıtasıyla yatırım yapmaya sevk etmektedir. Bu kar beklentisinin maksimize edilmesi ise ev sahibi ülkede var olan; siyasi istikrar, gerekli yasal çerçevenin oluşturulması neticesinde oluşan her türlü özendirici politikalar ile minimize edilmiş bürokratik prosedür, makroekonomik denge, verimli ve ucuz iş gücü, makul düzeyde uygulanan vergi politikaları ile sübvansiyon olanaklarının gelişmişliği, iyi bir alt yapı ağı şartlarına bağlıdır.

Yatırımcılar her mekan için belli bir kar amacı gözeterek yatırım yapacakları yeri (lokasyon) belirlerler. Yatırımın karlılığı, ülkeden ülkeye ve farklı tipte yatırım yönlendiricilerine göre değişen çeşitli unsurlara göre farklılık göstermektedir. Örneğin pazar kaygısı güden yatırımcılar, büyük bir yerel pazarı ve hızlı gelişen bir ekonomisi olan ülkelere bağlı kalacaktır. Kaynak kaygısı güden yatırımcılar ise sınırsız doğal kaynakları olan ülkelere yönelecektir. Verim arayışındaki yatırımcılar taşıma maliyetlerini azaltmak adına kendi ülkelerine kıyasla coğrafi koşulları daha uygun olan ülkeleri öncelikli tutacaklardır (Kinoshita ve Campos, 2002).

Bölgelere gelen yatırımın yer seçim kararlarını etkileyen başka etmenler de vardır. Sunucu ülkede bulunan sabit fiyatlar, düşük iç borç ve sürdürülebilir bütçe açığı gibi uygun makroekonomik koşullar yabancı yatırımcılara cazip gelmektedir. Sosyal ve siyasal kararlılık DYY akışını da teşvik eder. Ekonomik reform süreci özellikle geçiş ekonomileri için önem arz etmektedir. Ekonomi harici diğer koşullar ise rüşvetin boyutu, yasal yaptırımlar ve yönetsel verimlilik; bunlar işletim koşullarına doğrudan etki ederler.

TÜSİAD ve YASED tarafından yayınlanan “Türkiye’nin Doğrudan Yabancı Sermayeli Yatırım Çekiciliği” çalışmasında DYSY’leri çekmek için gerekli kriterler; genel makroekonomik durum, siyasi çevre ve kamu yönetimi, işgücü, enerji, vergiler/teşvikler, ulaşım ve haberleşme için alt yapı ile Ar-Ge faaliyetleri olmak üzere yedi ana başlıkta değerlendirilmiştir (TÜSİAD ve YASED, 2004). Tablo 3.5’de adı geçen gerekli kriterler kısaca açıklanarak, bunların sahip oldukları ağırlıklar ifade edilmiştir.

Yabancı yatırımcıyı ülkeye çekmek için, yatırımcı kararlarını etkileyen birçok unsur bulunmaktadır. Bunlar, yukarıda belirtildiği üzere birçok kriterin etkisinde oluşan ekonomik, sosyal ve siyasi şartlar olmak üzere şekillenebilmektedir. Ancak bir diğer önemli unsur da hukuki boyuttur. Yatırımcı kendisini hukuken güvende hissedebileceği bir ortam arar ve yatırımı ile ilgili uyuşmazlık çıktığı takdirde, örneğin malları kamulaştırıldığı veya mallarına el konduğu, yada yatırımı yaptıktan sonra karlarını transfer etmesine engel olunduğu zaman yargı yoluna başvurabileceğini ve başvurduğu yargı yolunun da adil olduğunu bilmek ister. Ekonomik açıdan yatırım iklimi ne kadar elverişli olursa olsun, eğer hukuki ortam elverişli değilse yabancı yatırımcının o ülkeye gelmesi çok zordur (Tiryakioğlu, 2001). Ancak yabancı yatırımcının risk ortamını göze alabilmesi için kar marjının

kabul edilebilir düzeyde olması gerekmektedir. Dolayısıyla ekonomik, sosyal, siyasi, hukuk ve coğrafi yada pazar koşullarının yatırım iklimi açısından cezbedilebilir olması şarttır.

Tablo 3.5: DYSY'leri Çekmek İçin Gerekli Kriterlerin Ağırlıkları (TÜSİAD ve YASED, 2004)

Kriterler / alt başlıklar	Genel ağırlıkları
1- Genel Makroekonomik Durum ➤ Kişi başına düşen GSYH ➤ İç piyasanın boyutu ve büyüme durumu ➤ Makroekonomik durumun istikrarı ➤ Mali kuruluşların ve mali olanakların güçlülüğü, %GSYİH ➤ Kamu bütçe fazlası ➤ Finans kurumlarından kredi akımı	%19
2- Siyasi Çevre ve Kamu Yönetimi ➤ Siyasi istikrar ➤ Yasal çerçeve ➤ Bürokratik prosedürler ➤ Rüşvet ve yolsuzluk ➤ Yabancı sermaye cesaretlendirme ile ilgili kanunlar	%25
3- İşgücü ➤ İşgücü maliyeti ➤ İşgücünün verimliliği ➤ Çalışanların niteliği ➤ Çalışanların yüzdesi	%17
4- Enerji ➤ Enerji maliyeti ➤ Enerji tüketimi	%8
5- Vergiler/ Teşvikler ➤ Kat üzerindeki ortalama kurumlar vergisi ➤ Tahsil edilen kurumlar vergisi ➤ Mallar ve hizmetler üzerindeki vergiler, %toplam devlet gelirleri ➤ Uluslararası ticaret üzerindeki vergiler, %toplam devlet gelirleri ➤ Diğer vergiler %toplam devlet gelirleri ➤ Vergi teşvikleri ve hibeler	%17
6- Ulaşım ve Haberleşme İçin Altyapı ➤ Karayolları ağının yoğunluğu ➤ Demiryolları ağının yoğunluğu ➤ Su ulaşımı ➤ Havayolu ulaşımı ➤ Uluslararası telefon görüşmesi maliyetleri ➤ İnternet maliyetleri ➤ Yerel telefon görüşmesi maliyetleri	%12
7- Ar-Ge ➤ AR-GE harcamaları, %GSYİH	%2

3.1.4 DYSY'lerin Ortaya Çıkış Nedenleri

DYSY'ler temelde Uluslararası Ticaret modeli çerçevesinde oluşmaktadır. Bu modeli dizayn eden Ricardo (2001), her ülkenin göreceli olarak ucuza ürettiği malların üretiminde uzmanlaşması gerektiğini vurgulamıştır. Böylece uzmanlaşılacak mallar ihraç edilerek ülkelerarası ekonomik işbirliği oluşturulacaktır. Günümüz dünyasının ekonomik yapısına şekil veren liberal teorinin temelinde ise “Ulusların Zenginliği” amaçlanmaktadır. Smith (2006) tarafından şekillendirilen “Mutlak Üstünlükler Teorisi” ortak çıkarların zenginlik yaratacağını savunmaktadır. DYSY'ler bu teorilerin ışığında ortaya çıkmışlardır. Ancak bunların yanında daha karmaşık hipotezler üretilerek DYSY'lerin ortaya çıkış nedenleri açıklanmaya çalışılmıştır.

Başlangıçta gelişmiş ekonomiler tarafından ihraç hareketleri olarak ortaya çıkan ve sonraları doğrudan yada dolaylı olarak şekillenen yabancı sermaye hareketlerini teşvik eden üç ayrı sebepten söz edilebilir. Bunlar tekelci rekabet üstünlüğü, bölgesel etkenler ve yerli üretimin lisansa olan üstünlüğüdür (Dunning, 1980).

Ülkeler sahip oldukları sosyo-ekonomik güçleri ve alt yapı olanakları ile yatırım cazibelerini artırmaktadırlar. Bu etkenler ülkelerarası ticaretin oluşumunda da son derece önemlidir. Malların ulusal ve uluslararası değişiminde mal fiyatları, emeğin değişiminde ücret, sermayenin değişiminde de faiz unsuru belirleyicidir. Ülkeler arasındaki ücret ve faiz farklılıkları, emek ve sermaye donanımı yoğunluğundaki farklardan oluşmaktadır. Yoğun sermaye, kalifiye ve ucuz iş gücünün çok olduğu ülkelerde bu girdilerin fiyatı düşük, az olan yerlerde ise yüksektir. Bu durum bahsi geçen unsurların bol olduğu yerlerden az olduğu ülkelere doğru bir akımı başlatmıştır (Jenkins, 1987).

3.2 Tarihsel Çerçeve

Kapitalizmin tarihsel evrimi sonucunda oluşan çok uluslu şirketler kapitalist yapılanmaları ihtiva etmektedirler. Sanayileşme sürecini tamamlayan ülkelerde bulunan şirketler mevcut pazarlarının dışına çıkarak, başka ülkelere mal ihraç etmeye başlamışlardır. Böylece evrim olarak tabir edilen aslında dışa açılma sürecinin başlangıcı oluşmuştur. Süreç olarak incelendiği zaman ise üç aşama ile tarihi gelişim açıklanabilir. Bunlardan birincisi ihracat, ikincisi yabancı üretim ve üçüncüsü de çok

uluslu şirket olma aşamasıdır. Doğrudan yatırımlar birinci aşamanın sonunda gerçekleşmeye başlar (Karluk, 1991).

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının kökleri 19. Yüzyıl (Bu dönemde İngiltere'nin göreceli üstünlüğü görülmektedir. ABD, Fransa, Almanya, İsviçre, Belçika ve Hollanda ise İngiltere'den sonraki en büyük sermaye ihraç eden ülkeler olmuşlardır.) sonlarına dek uzatılmakla beraber etkili bir görüngü olarak sahneye çıkışı II. Dünya Savaşı sonrasına rastlar. Dünya ekonomisinin sürekli büyüdüğü 1950 ve 60' larda neredeyse bu büyümenin iki katı hızla (OECD, 1992) artış kaydettikten sonra petrol krizini takip eden 10 yıllık dönemde (Bu dönemde ABD ve İngiltere yatırımlarında gözle görülür düşüş yaşanırken, Alman, Japon, Hollanda ve İsviçre kökenli firmaların sayılarında artış gözlemlenmiştir.) geleneksel doğrudan yabancı sermaye yatırımı ihracatçısı Batı ülkelerinin yüksek enflasyon ve işsizlikle boğuşan ekonomilerindeki durgunluğa koşut bir düşüş göstermiştir. Ne var ki bu dönemde dahi, doğrudan yabancı sermaye yatırımları ekonomik bunalımdan, yerli yatırımlara nazaran daha az etkilenmiştir (Nudralı, 1996).

1980'li yıllara kadar yaşanan yoğun bir kriz döneminin ardından, merkez ülkeleri, Latin Amerika ve Afrika'daki kimi ülkeler dışında hemen tüm bölgeleri etkileyen 5–6 yıllık bir ekonomik rahatlama, gelişme sürecinin de başlangıcına işaret eder. Ancak bu sürecin daha öncekilerden farkı, gerek mal gerek hizmet sektöründe faaliyet gösteren firmaların yeni pazarlara açılmak, teknolojik ve örgütsel avantajlarından yararlanmak, maliyet ve risklerini azaltmak hedefiyle ticaret, ürün geliştirme, üretim, kaynak kullanımı ve pazarlamayı içeren etkinliklerini giderek daha fazla ulusal sınırlar ötesine kaydırmaları olmuştur. Teknolojik gelişmeler, pazarların liberalleşmesi ve üretim faktörlerinin artan hareketliliğiyle birlikte strateji ve işleyiş itibarıyla küresel bir yaklaşımı benimseyen artışa paralel olarak “uluslararasılık” niteliği yükselen bir “iş dünyası” kavrayışı içerisinde ekonomik ve finansal düzeylerde giderek bütünleşen dünya pazarında ülkeler arasındaki karşılıklı bağımlılık da niteliksel bir sıçrama kaydetmiştir. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları, uluslararası ticaret ve firmalar arası işbirliğiyle beraber “küreselleşme” olarak anılan bu evrensel düzeyde serbest piyasa ekonomisine geçiş, tüm ülkelerin dünya pazarlarıyla bütünleşmesi ve mal, hizmet, sermaye hareketlerinin tam serbestleşmesi yönelimli eğiliminin başlıca taşıyıcılarından biri olmuştur. Ulus devletin iktisadi bir ünite olarak, söylemsel iktidarını yitirdiği böylesi bir süreç

içerisinde, tekil ülkeler açısından anlamı da sermaye açığını kapatmak, istihdama katkıda bulunmak (en geniş anlamıyla pazarlama, yönetim ve örgütlenme bilgisini de içeren) teknoloji transferi gibi geleneksel beklentilerin ötesine geçerek küresel köye eklemlenmenin en geçerli ve güvenceli yolu olmaya dönüşmüştür. Ne var ki, en azından mevcut tarihsel koşullarla gelişmenin anahtar ögesi olan, Birleşmiş Milletler'in ifadesiyle "büyümenin motoru" çokuluslu şirketler, uluslararası doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını ABD, Japonya, AB'nden oluşan saçayağı içerisinde yoğunlaştırmayı sürdürürken bu akıştan pay almak için kıyasıya bir rekabete girişen gelişmekte olan ülke sayısı da giderek artmıştır (Nudralı, 1996).

3.3 Mekansal Çerçeve

3.3.1 Kentsel Gelişime Etkileri

Sermayenin mekansal değişime etki etmesi doğrudan yatırımlarla mümkün olmaktadır. Sermayenin, yatırım açısından mekansal tercihlerinde geçmişe kıyasla çok daha seçici olması ve bazı özel koşullar arar hale gelmesi, yerel mekanların istenilen koşullara göre hazırlanması ve akışkan sermayeye cazip ortamlar haline getirilmesi çabasını arttırmıştır. Akışkanlaşan bu sermaye hareketleri ise yatırım tercihlerinde özellikler kazandıkça mekansal sınırları kolay aşabilmekte, doğrudan yerel oluşumlarla kolay iletişim kurabilmekte ve böylece uluslarüstü bir güç olarak mekansal yapı üzerinde etkinliğini arttırmaktadır.

Kentlerin bu yapılanma içinde yeni mekansal oluşumlara yönelmesi, önceliklerini farklılıklar temelinde belirleyerek, küresel ilişkilere eklemlenme yarışının galibi olmaya dönük çabalarının bir ürünüdür. Bu çaba, yatırımcıya en iyi iş iklimi, en iyi alt yapı, en iyi iletişim ve ulaşım olanakları gibi çekici unsurların oluşturulması çerçevesinde şekillenmektedir. Bu makroformda şekillenen hedeflerin kent mekanına yansması ise; belirli kümeler halinde gösterişli kılınmış mimari tasarımlarla yapılan yapılar, dev alış-veriş merkezleri, oyun-eğlence alanları, fuar-sergi gösteri mekanları, çok katlı çalışma alanları gibi birbiriyle ilişkili, ortak tasarımlı, ortak kaygılı, uluslararası ekonomiye doğrudan açılabilen kentsel mekan parçaları şeklindedir. Bu boyut, kentlerin mekansal dokusu içinde bazı parçalarının metaya dönüşmesine ve taşıdıkları kimliğin, içinde yaşayanlara yabancılaşmasına zemin hazırlamaktadır. Öte yandan farklılıkların tanımlanması yönünde kentlerin özgün yanlarını yansıtan tarihsel, çevresel ve kültürel kimlikleri, kentlerin pazarlanabilme çabalarına alet

olarak yada ticarileştirilerek, birer meta haline gelmekte ve toplumsal yanları zayıflatılarak kullanılabilmektedir (Hacısalıhoğlu, 2000).

Ancak bu yaşanan hızlı ve baş döndürücü gelişmeler, kentleri serbestlik, esneklik ve kurlsızlık politikaları ile yüz yüze de bırakabilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde sık rastlanılan bu durum karşısında yerel yönetimler, “piyasa gereği” yada “maddi çıkarlar” doğrultusunda hareket ederek, yerleşme politikalarına ağırlığını koyamamaktadır. Böylelikle kentlerin gelişim yönünü kent planlarından çok, büyük kentsel projeler, çok katlı plazalar, alışveriş merkezleri ya da mevzi planlarla geliştirilen lüks konut siteleri belirlemektedir. Kentlerde geleneksel merkez dışında geliştirilen genellikle çok katlı iş, ticaret ve turizm merkezleri kentlerin yeni simgeleri olarak yükselerek, bankacılık ve finans işleri, büyük turizm kompleksleri gibi etken çekim merkezlerinin odaklandığı mekanlar olmaktadır. Bu alanlarda gerçekleştirilen finans hareketleri ile uluslararası kongreler gibi faaliyetler kentlerin dış dünya ile bağlantısını sağlamaktadır (Kiper, 2004).

Artık kentsel hizmetlerin çoğu, kentten ve diğer kentlilerden kopuk olarak kendi içinde çözüldüğü, sıkı güvenlik önlemleri ile koruma altına alınan, donatı standartları yüksek konut sitelerinde çözümlenmektedir (Gülümser ve Levent, 2005). Bu çözümleme merkezden uzak, izole, çevrenin doğal peyzajı içinde, villa tarzı konutlaşma yoğunluğunu artırırken, kentin bütününden kopuk ve onunla bütünleşme kaygısı gütmeyen, kentin sorunlarından uzak kalmayı hedefleyen ve onun merkezi işlevlerine bağımlı kalmadan ortaya çıkan parçalı oturma alanlarını üretmektedir (Hacısalıhoğlu, 2000). Genellikle kentlerin çeperlerine yerleşen bu tür yapılanmalar kendi içinde son derece iyi planlanmış ve iyi işleyen sisteme sahipken kent bütününde plansızlığın tetikleyicisi olabilmektedir. Ayrıca bu alanlar kent merkezinden kaçışı da sağlayarak, merkezin terk edilmesine/köhneleşmesine de sebep olabilmektedir (Gülümser, 2005).

“Öteki” mekan parçaları olarak da tanımlanan bu alanlar, mekansal kullanım ve üretim açısından bir dizi ilişkiyi ve karmaşıklığı da içinde taşımaktadır. Yasadışılığın yaygın olduğu bu bölgeler, içsel dinamikleriyle biçimlenerek, özgün mekanizmalarını kurmuşlardır. “Çöküntü Alanları” olarak tanımlanan bu mekanlar “Prestij Alanlarıyla” giderek derinleşen bir çelişki içindedir (Hacısalıhoğlu, 2000).

Kentlerin merkezlerinde yer alan köhneleşmiş/terk edilmiş bu alanlar, suç yuvaları olmaları ve sahip oldukları rant değerlerinin tam kullanılamaması nedeniyle ıslah projelerinin merkezi haline gelmektedir. Bu projelerin kent makroformunda ne gibi gereksinimler doğuracağı, kentin mekansal, toplumsal, ekonomik gelişimini hangi boyutlarda etkileyeceği düşünülmeksizin girişimci yada yatırımcıların tercihi doğrultusunda, sermayenin çıkarına en uygun şekilde, özellikle tarihi kent merkezlerinde yenileme/dönüşüm projeleri olarak uygulamaya konmaktadır. Bu yaklaşım ise terk edilmiş yada eskiyen kent merkezindeki yapıların, yeniden inşa edilerek, restaurant, otel ve hediyelik eşya butikleri ile bezenmiş yaya akslarına dönüştürülmesine sebep olmaktadır (Kiper, 2004). Böylelikle merkez eskisinden daha çok yoğunlaştırılarak baskı altına alınmakta, kent makroformunda dizayn edilmeyen ve hazırlıksız bir şekilde yakalanılan yetersiz alt yapı, ulaşım, yeşil alan gibi problemleri ortaya çıkarmaktadır.

Kentin fonksiyonel yapılanması içinde hizmet alanlarıyla sanayi alanları arasındaki mekansal kullanım tercihlerinin değişimi bir başka farklılık etkenidir. Yabancı sermayenin artan şekilde hizmetler sektörünü tercih etmesi, kentleri giderek hizmet alanları haline getirmiştir. Bu durum hizmetler sektöründeki istihdamı artırırken, üretim sektöründe istihdam edilen nüfusun büyük kısmı için işsizlik oranındaki artışlarla olumsuz etkiler yapabilmektedir (Hacısalıhoğlu, 2000). İş gücünün vasıflı olmasını da zorunlu kılan bu gelişme, dolaylı olarak mekansal kullanımların da daha konforlu ve modern olma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Ancak son derece hızlı gerçekleşen süreç çerçevesinde duyulan bu ihtiyaçların karşılanması, yine hızlı bir çerçevede ve birbirinden kopuk projelerin üretilmesini de gündeme getirmiştir. Bu ise özellikle alt yapı ve ulaşım olanaklarında yaşanan yetersizlikle kendini göstermeye başlamıştır.

Öte yandan kentlerde geleneksel merkez dışında geliştirilen genellikle çok katlı iş, ticaret ve turizm merkezleri kentlerin yeni simgeleri olarak yükselerek, bankacılık ve finans işleri, büyük turizm kompleksleri gibi etken çekim merkezlerinin odaklandığı mekanlar olmaktadır. Bu alanlarda gerçekleştirilen finans hareketleri ile uluslararası kongreler gibi faaliyetler kentlerin dış dünya ile bağlantısını sağlamaktadır (Kiper, 2004).

3.3.2 Bölgesel Gelişime-Bölgesel Rekabete Etkileri

Geleneksel anlayışta bölge, yan yana gelmiş yerel birimlerin mekansal bütünlüğü ile oluşan, ulus-devlet dışına kapalı, ulus devletin denetiminde sınırları çizilmiş bir birim iken, küresel anlayışta ilişki ağı ile belirlenen, mekansal süreklilik koşulu olmayan bölgelerin oluşturduğu, uluslararası ilişkilere doğrudan açılabilen, sınırları değişken bir birimdir. Bu olgu ekonomik, sosyal, teknolojik ve politik değişimlerle birlikte bölge kavramını da tartışılır hale getirmiştir (DPT, 2000d).

Bu yeni yaklaşım temelde bölgesel gelişme politikalarında oluşan yaklaşımları da etkileyerek “bölgesel rekabet” kavramını ortaya çıkarmıştır. Bu açılım, sorunlu bölgelerdeki düşük rekabet gücü ve verimlilik, düşük gelir ile düşük düzeyde iş yaratılması problemlerini yada temelde gelir ve işsizlik üzerinde somutlaşan farklılıkların, rekabet gücü ve buna bağlı olarak şekillenen verimliliklerdeki farklılıklara çözüm arayışı neticesinde ortaya çıkmıştır. Sermayenin maliyeti, verimsiz ve yetersiz alt yapı, yenilenemeyen üretim süreci ile yetersiz eğitim ve öğrenim olanakları, bölgelerin rekabet olanaklarını azaltan önemli faktörlerdir (Özkuten ve Ergünel, 1992).

Küreselleşme dalgası ile beraber bölgelerin rekabet gücünü arttırmaya yönelik gelişen yeni paradigmlar, bölgenin arz yapısının güçlendirilmesi, bölge dışından yatırımcıların çekilmesi, karar verme sürecinin sadeleştirilerek hızlandırılması, insan sermayesinin geliştirilmesi, yeni iş kültürünün oluşturulması, bilgi transferlerinin sağlanması, üretim faktörleri ve sistem kalitesinin arttırılması gibi etmenleri ön plana çıkarmıştır. Birçok ülke bu kavramlardan yola çıkarak bölgelerin gelişmişlik farklılıklarını göz önünde bulundurmuş ve bu yönde farklı bölgesel politikalar üretmiştir (Kumral, 2006). Bölgesel gelişimin sağlanması temelde üretilen bu politikalar, içsel dinamiklerin potansiyelinde dışsal dinamiklerin harekete geçirilmesi yada yöresel güçleri hareketli hale getirerek uluslararası erişimlerin ve pazar yönelimlerinin bölgesel inovasyon ve bölgesel gelişim konuları özelinde yönlendiricisi olan doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının çekilmesi yoluyla, bölgenin ekonomik gelişme girişimleri için öncü olmasını hedefler (Nijkamp ve Toth, 2006). Bu hedef aslında bir bölgenin teknolojik düzeyini, üretim verimliliğini ve uluslararası rekabet yeteneğini arttırmakta etkin rol oynayan DYSY’ler tarafından sağlanan finansal destek ile toplumsal refahın arttırılması ve sürdürülebilir üstünlükte rekabet ortamının oluşturulması denklemini ifade etmektedir (European

Commission, 2006). Bu denklemin çözülmesiyle oluşturulan rekabetçi bölgesel ekonomiler sadece bölgesel üretime değil, ulusal sanayileşme sürecine de büyük ölçüde katkı sağlayarak üretim biçim ve teknolojilerinin dönüşmesine de yardımcı olmaktadır (DPT, 2006a).

Bu dönüşümün araçlarının farkına varan tüm ülkeler kendi bölgesel gelişim stratejilerini üreterek, yabancı sermayeyi çekmeye çalışmaktadır. Örnek olarak Çin, sahip olduğu toplam yabancı yatırım stoku ile ABD'den sonra dünyanın ikinci ülkesi konumuna gelmiş ve 20 yıl önce başlattığı gelişim stratejisiyle yabancı yatırımları çekmeyi hedefleyerek günümüzde yabancı yatırım tutarı 800 milyar dolar dolayında olan bir ülke haline gelmiştir. Ancak söz konusu yatırımların ülkenin doğusunda yığılması 2000 yılında “Western Development Strategy” adıyla yeni bir bölgesel gelişim projesi/programı başlatılmasına sebep olmuştur. Hedef yeni çekilen yabancı yatırımların, verilecek teşvik ve sağlanacak kolaylıklar ile Batı bölgelerine yatırım yapmasını sağlamaktır (DPT, 2004). Programın temel amacı ise Batı bölgesine yapılacak olan sosyal amaçlı programların, sağlık ve eğitim hizmetlerinin, yoksullara sağlanacak yardımlar ile Çin'in kalkınma sürecini etkileyen diğer ağır problemlerin çözümünde yapılacak hükümet ödemelerinin azaltılmasını sağlamaktır (Taube ve Ögütçü, 2002). Çin, devlet yardımlarını minimize edip bölgelerin kendi iç potansiyellerini kullanan, hem bölgesel dengesizliklerini giderip bölgesel gelişimini sağlayan, hem de rekabet edebilir güçlü bölgeleri oluşturmaya çalışan politikalar üretmektedir. Bu noktadan hareketle DYSY'ler, ekonomik büyümenin ve endüstriyel gelişimin sağlanmasında etkinliği olduğu kadar bölgesel dengesizliklerin giderilmesinin sağlanmasında da önemli bağıntılara sahiptir (Dayal-Gulati ve Husain, 2000). Yani, zayıf bölgelere DYSY'lerin dağıtılarak dengelenmesi, bölgelerarası yakınsamayı mümkün kıldığı gibi ülke ekonomisine de fayda sağlamaktadır. Önemli teknoloji transferini koşulsuz olarak artıran DYSY'ler, yatırımların bölgeden geri çekilme dürtüsünü önleyerek bölgesel gelişme sürecini hızlandırmaktadır (Camilla ve Malya, 2004).

Bir diğer örnek; 1982 sonrası İrlanda sanayi politikası çerçevesinde fiilen mevcut bulunmayan ileri teknolojiyi yöresel sektörlerin yaratılması adına ileri teknoloji kullanan yabancı yatırımların bölgelere çekimidir. Üretilen bu çözümler, bölgelere belirli iş hedefleri koymak yerine İrlanda Hükümeti tarafından yabancı firmaları yüksek ödenek imkanlarıyla cezbetmesi ve bu firmaları belirlenen bölgelere çekmesi,

sanayi siteleri ve fabrika binaları satın alması ve sonrasında da bu tesisleri tam kapasite doldurması şeklinde gerçekleşen özel devlet girişimlerini baz almış ve konsept olarak önceki bölge planlarının tam aksi istikamette çözümler üretmiştir. Plan kapsamında öncelikli hedef yüksek teknolojiye yabancı yatırımların çekilmesi ve sonrasında çekilen bu yatırımların bölgesel yayılımının sağlanmasıdır. Ayrıca pazar kuvvetinin az olduğu coğrafyalara yatırımı kaydırabilmek için sanayi alanları kümesi oluşturma politikası üretilmiştir. Uygulama araçları olarak ise; teknolojik kullanımların yaygınlaştırılması, bilim-mühendislik yetkinliğinin artırılması ve yapısal kurumların geliştirilmesi gerektiği savunulmuştur (Barrios ve diğerleri, 2002).

Sermaye yatırımı, artırılmış vergi gelirleri, ihracat ve döviz kazanımı, istihdam ve beceriler, teknolojik gelişim ile bölgesel kalkınma konularında DYSY'lerin son derece etkili olduğunu ifade eden Ögütçü (2003), bunların aynı zamanda dengeli bölgesel gelişimi sağlayan motorize araçlar olduğunu da vurgulamaktadır. Ögütçü'ye göre hızlı teknolojik değişim, geniş piyasalar ve bilgi erişimi için daha fazla talep, bölgesel kalkınma için yeni fırsatlar sunarken, bölgesel kalkınmada oluşan yeni paradigma sübvansiyondan ve geleneksel sektörel aktivitelerden uzak bölgesel rekabeti artırıcı politikalara doğru üretilen yer esaslı argümanlardır. Bu açılım beraberinde bölgesel gelişim politikalarının yönetiminde DYSY'leri etkilemek için gerekli olan siyasi promosyon faaliyetleri veya teşvikleri gibi yenilikçi çözümleri de talep etmektedir. Aynı zamanda ilerlemiş bölgeler, kalkınmaya elverişli ama sermaye birikiminin az olduğu, alt yapı yatırımlarında geride kalan gelişmemiş bölgelere, büyümeyi sürdüren ve finansal sermaye, yönetim becerileri, teknoloji ve ihracat piyasasına erişimi sağlayan DYSY'ler vasıtasıyla yardım edebilir.

Bütün bunlar, bölgesel gelişmeyi arttıran, yeni istihdam koşulları yaratan ve bölgesel ekonomik gelişmeyi ortaya koyan bir unsur olarak DYSY politikaları ile bölgesel gelişme politikalarının bütünlük arz etmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Ancak üretilen DYSY politikalarında ön plana çıkan en önemli öğe, yabancı yatırımcılara bölge potansiyellerini gösteren ve düzenleyici bölgesel engelleri yıkmaya yardımcı olan iç yönelimli modern bölgesel yatırım ajanslarıdır (European Commission, 2006).

3.3.3 Yer Seçimi Kriterleri

Joong-Wan (2003) ekonomik arenada artan rekabet ortamına bağlı olarak firmaların daha düşük maliyetli mekanlar bulmaya zorlandığını ve bu yüzden düşük ücretli ekonomilerin yeniden yer seçmesi sonucu oluşan faydadan istifade eden DYSY aktivitelerinin arttığını ifade eder. Bununla beraber yerel pazarı yabancı pazarına kıyasla daha hızlı ve fazla büyüyen ülkelerde de DYSY çıkışlarının arttığını söyler. Joong-Wan'a göre genel olarak gelişmekte olan ülkelerde DYSY'nin yeniden bölüşümü sağlanarak gelişmiş ülkelere kıyasla daha hızlı büyüme rakamları kaydedilmiştir. Gelişmekte olan ülkelerin payı serbestleşmiş DYSY rejimlerinin bir göstergesidir.

Bölgesel karakteristikler DYSY'lerin yer seçimi için önem arz ederken, en uygun ve açıklayıcı modelin ulusal karakteristikler (örneğin; ulus pazarının büyüklüğü, konuşulan dil ve satın alma gücünün ulusal düzeyi) de içermesi gereklidir. Bu sonuçlar, endüstriden ve coğrafi alt-bölgelerden bağımsızdırlar. Ancak yatırım alan bölgenin sunduğu altyapı avantaj yada dezavantajları ile yerel yönetimlerin uygulamalarının ulusal politikalardan farklılık göstermesi yatırım konforunu etkileyerek yer seçimi kararlarını değiştirebilmektedir (World Bank, 2004). Yerel otoriteler mikroekonomik canlılığı sağlamak için yabancı firmalara taşınmaz değerler olan gerekli alt yapı, hizmet ve bağlantılar ile diğer taşınabilir varlıkların dizaynında yardımcı olabilirler (Taube ve Ögütçü, 2002). Bununla beraber yabancı firmalar için asıl önemli olan gittikleri pazarda temsil edilmektir. Ayrıca ucuz maliyetli bölgelere kaynak aktarımında ve belli başlı sanayi kollarında yığılışmada artış gözlenmektedir. Bir ülkenin ve bölgenin sistematik ve faydalı ekonomik özelliklerini tanımlama yabancı yatırımcıların araştırmaya en çok meyilli olduğu konudur. DYSY'lerin genel olarak aşağıdaki özelliklere sahip bölgelere gittiği görülmektedir (Joong-Wan, 2003; European Commission, 2006):

a) İleri derecede eğitilmiş bölgesel işgücü (beceri etkisi)

a-1) Düşük maliyetli iş gücü mekansal bir avantaj olarak değerlendirilirken; rağbet gören fırsatlar genellikle ücretlerin, becerilerin ve üretkenliğin rekabetçi bileşimi şeklindedir.

b) Düşük işsizlik seviyesi (işçi pazarındaki katılığa vekalet)

c) Yüksek derecede iş İngilizcesi kullanım yeterliliği (uluslararasılaşma etkisi)

- d) İleri düzeyde Ar-Ge kullanımı (innovasyon -yenilik- etkisi)
- e) Güçlü bölgesel kümeler (sanayinin yer seçimi etkisi)
- f) Bilgi ve iletişim teknolojilerinin nüfuzu (BIT -bilgi ve iletişim- etkisi)
- g) İyi altyapı ve erişilebilirlik; özellikle ana bölgelerde (erişim etkisi)
- h) İyi işleyen yatırım tanıtıcı ajanslar
- i) Bölgesel ekonomik stratejiler
- j) DYSY teşvikleri
- k) Büyük ulusal pazarlara erişim (ulusal pazarın büyüklük etkisi)
- l) Ev sahibi ülke ve/veya ülkeler arasında kullanılan ortak dil ile aradaki sınırlar (yakınlık ve kültür etkisi)
- m) Düşük seviyede toplu vergilendirme (devlet hazine teşvikleri etkisi)
- n) Yüksek satınalma gücüne sahip üst düzey tüketiciler (sermaye bazında ulusal GSYİH)
- o) Yabancı yatırımcıların büyük payı (sinyal etkisi)
- p) İyi altyapı ve erişilebilirlik; özellikle ana bölgelerde (erişim etkisi)
- q) Firma endüstrilerinde rekabetçilerin, müşterilerin ve tedarikçilerin yereldeki varlığı (yığılaşma ve kümelenme)

Geiger (2002) dünya ekonomisi ile bağların artırılması ve yerel ekonomilerin yaratılmasında DYSY'lerin yerel yatırımlara da tesir ettiğini ifade etmektedir. Geiger'e göre yabancı yatırımlar, genellikle dünyanın en dinamik bölgelerini ve ileri derecede kentleşmiş alanlarını hedef seçerler, yatırımların pek azı kent dışı alanlara yönelir ki bunlar da düşük iş gücü maliyeti ekseninde kurulmuş üretim tesisleridir. Araştırma ve innovasyon teknolojilerine sahip yüksek potansiyelli yatırımlar ise öncelikle kentleşmiş bölgelerde yer seçmektedir.

Gardiner (2003) ise DYSY'leri çekmek için alt yapı ve ulaşılabilirlik imkanlarının gerekliliğini vurgulamış ve bu başlık altında; güçlü ve bütünleşmiş otoyol, demir ve hava yolu bağlantısı, sorunsuz mülkiyet dokusu ile sağlıklı, kaliteli ve güvenilir yaşam alanlarının var olması gerektiğini ifade etmiştir.

DYSY'lerin yer seçim kriterleri unsurlarından bir tanesi de yığınlaşma ekonomileridir. Düşük vergilendirme ve teşvik politikaları DYSY'ler konusunda çekim yaratsa da, yığınlaşma ekonomilerinin daha çekici bir unsur olduğu fikri de destek bulmaktadır. İleri teknoloji sahibi olan yabancı yatırımcılar, sanayi ve hizmet sektörüne ait iş kolları yüksek derecede kentleşmiş alanlarda yer seçerler. İnnovasyon sanayilerinin sınai yayılım sonucu oluşan bilgi taşımalarından faydalanmak amacıyla ilk olarak kent merkezlerinde yer seçtiği de görülmektedir. Modern sanayi kolları için hem yerelleşme hem de kentleşme önem arz etmektedir (Barrios ve diğerleri, 2002).

Kinoshita ve Campos'a (2002) göre mekansal belirleyiciler üç kategoriye ayrılmaktadır:

- a) Birinci kategori düşük maliyetli işgücü, büyük yerel pazar, becerikli işgücü, sağlıklı altyapı ve Batı'ya kolay erişim gibi 'ülkeye özgü avantajlar' içermektedir.
- b) İkinci grupta makroekonomik politikaları ve işletme koşulları ile alakalı politikaları ilgilendiren değişkenler yer alır.
- c) Üçüncü grup ise yatırımların yığınlaşma etkisini ele alır.

Kinoshita ve Campos' un (2002) belirttiği yığınlaşma ekonomilerinin mekansal tercihlerde etkili olması yaklaşımına Nachum ve Wymbs'da (2002) destek vermiştir. Nachum ve Wymbs (2002) tarafından sınai organizasyonlara dönük yapılan bir çalışmada; rekabetçi strateji ve işletme performansına dayanarak küçük firmaların büyük firmalara kıyasla yığınlaşmaya belirgin biçimde daha fazla meyilli olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bakış açısı firma odaklı yer seçimi kriterlerini irdeleyerek, özellikle yığınlaşma ekonomilerinin ne denli önemli olduğunu ve yatırım kararlarını etkilediğini sorgulamaktadır. Bu kapsamda Nachum ve Wymbs'un geliştirdikleri dokuz hipotez şunlardır:

1. Firma büyüklükleri yer seçim kararlarını açıkça etkilemektedir; büyük firmalar küçüklerin aksine kümelenmelerden (ceteris paribus) uzakta yer seçmeye özen gösterir.
2. Firma aktivitelerinin coğrafi faaliyet alanı, firmaların kümesel katılıma duyduğu ihtiyaç ve bu katılımdan edinecekleri faydayı etkilemektedir; kümesel katılım, küme sınırları ötesinde yer alan işletmelerin gereksinim

duyduğu bilgiye sahip olmada etkili bir anlam içermemektedir. Başka bir deyişle kümelerle göre daha dışsal olan pazara dayalı işletme yapan firmalar genellikle kümeden uzak yerlerde yer seçmeye meyillidir.

3. Firmaların innovasyon yeteneklerinin gücü, yer seçim kararlarını etkilemektedir; yüksek innovasyona sahip firmalar küme dışında yer seçmeye meyilliyken zayıf innovasyonlu firmalar bunun tersini yapar.
4. Yabancı yatırımcının ev sahibi ülkede karşılaştığı bilgi yoksunluğu, firmaları küme içerisinde yer seçmeye zorlamaktadır. Başka bir deyişle, yabancı ülkelerde yatırım yapan ve bu çevredeki bilgi arama maliyetlerini azaltma amacı güden firmaların diğer firmalardan daha öncelikli mevkiilerde yerleşmesini sağlayan güçlü teşvikler mevcuttur.
5. Bir ülkede önceden deneyimli olmak, bir firmanın yer seçim kararlarını açıkça etkilemektedir; deneyimli çokuluslu firmalar yeni kurulanların aksine küme içinde yer almaya daha az meyillidir. Başka bir deyişle bir coğrafyada önceden işletme deneyimi olan firmaların küme lokasyonunda yer seçme meyili daha azdır. Çünkü bu tarz bir süreç beraberinde mali külfetleri de getirmektedir.
6. Ana ülke ile sunucu ülke arasındaki kültürel farklılıklar yer seçim kararlarını açıkça etkilemektedir; ancak etkinin yönü tahmin edilememektedir. Yerel kaynaklara duyulan güven söz konusu olduğunda; küme eğer arz faktörlerince yönlendiriliyorsa, coğrafi konsantrasyon tamamıyla farklı çeşitte üretim faktörlerinin varlığına bağlıdır.
7. Yerel kaynaklara bağımlılığın ne boyutta olduğu, yer seçim kararlarını etkilemektedir; kaynaklara bağımlı olan firmalar yerel kümelerde yer almaya meyillidir.
8. Farklılaşma açıkça yer seçim kararlarını etkilemektedir; ancak etkinin yönü çokuluslu firmaların organizasyonel yapısı içerisinde tahmin edilebilir boyutta değildir. Çokuluslu firmaların organizasyonel yapısı ve tesis aktivitelerinin merkezi olarak yerinden yönetilmesi, tesis faydasını doğrudan etkilemekte ve kümedeki çokuluslu firmaların tesislerinin yer seçim kararlarına etki etmektedir. Bu tür bir faydanın yönü tahmin edilebilir değildir. Bir firma kendini ne kadar farklılaştırırsa coğrafi açıdan o kadar çok

öncelik kazanır ve teşvikler kanalıyla küme dışına itildiğinde bile tescilli bilgilerini korumanın yolunu bulur.

9. Çokuluslu firmaların organizasyonel yapısı, yer seçim kararlarını belirgin biçimde etkilemektedir; ancak etkinin yönü tahmin edilememektedir.

Firma ve pazar odaklı gelişen DYSY yer seçimleri, her iki kategoride de birbirini etkileyebilecek yada verilecek kararların yönünü değiştirebilecek etkilere sahiptir. Mekana yönelik niteliklerin etkin derecede rol aldığı bu süreç, bir taraftan mekansal rekabet olanaklarını arttırmakta, diğer yandan rekabet olanaklarını arttırmak isteyen mekanın gelişimini ve değişimini ortaya çıkarmaktadır. Bu eğilim; mekana hükmeden otoritelerin, ne denli değişimi/gelişimi istediği ile doğru orantılıdır. Bir mekan büyük bir pazara, ucuz iş gücüne yada son derece gelişmiş kentleşme olanaklarına sahip olabilir, ancak otorite sahiplerinin yabancı yatırımcıyı çekmeye yönelik arzuları yoksa yada gerekli yasal düzenlemelerin yoksunluğu sonucu oluşan güvensiz yatırım ortamı sonucu, bütün olumlu kriterlerin varlığına karşı yabancı yatırım çekme düzeyi çok az yada hiç olacaktır.

4 TÜRKİYE'DE BULUNAN DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI

4.1 Tarihsel Çerçeve

4.1.1 Osmanlı Dönemi

18. yüzyılın sonlarında Osmanlı dış ticaretinin hacmi İmparatorluk içindeki toplam üretimin %2 yada %3'ünü aşmıyordu. Balkanlar, Anadolu, Suriye ve Mısır gibi geniş alanları kapsayan İmparatorluğun kendi içindeki bölgelerarası ticaret, dış ticaretten çok daha önemli gözükmekteydi. Ancak, Avrupa'da Napolyon Savaşları'nın sona ermesinden sonra bu tablo hızla değişti ve Batı ve Orta Avrupa ile olan ticari ilişkiler görülmemiş boyutlarda büyüdü (Pamuk, 2005).

Osmanlı İmparatorluğu'nun çökmeye başlaması ile ekonomik içsel döngüde yetersiz kalması Osmanlı'yı dış kaynak arama arayışına yönlendirdi (Kepenek ve Yentürk, 2001). Bu arayış kendini, 16 Ağustos 1838 yılında Sadrazam Reşit Paşa ile İngiliz Elçisi Ponsonby tarafından imzalanan Balta Limanı Anlaşması ile gösterdi. Aynı yıl Fransa ile daha sonra da diğer Avrupa devletleriyle imzalanan benzer anlaşmalar, dış ticarete yeni bir dönemi şekillendirdi. Artık dış ticaret Batı Avrupa'lı yatırımcıların kazandırdığı yeni bir çerçeveye kavuşarak, bir yandan liberalleşen-dışa açılan diğer yandan hızlı büyüyen dış ticaret hacmine sahip bir Osmanlı ekonomisi oluşturdu (Kütükoğlu,1992). Ancak bu hacimsel genişleme, beraberinde borçlanan ve faiz çarkının içine giren bir ekonomiyi de getirdi.

Balta Limanı Anlaşması, İmparatorluğun dış ticarete uyguladığı tekel düzeni ile özel sınırlamalara ve ek vergilere ilişkindi. Anlaşmanın en dikkat çekici unsuru; 1838 öncesinde Osmanlı hem ithalat hem de ihracat üzerinden %3 oranında gümrük vergisi ile, kendi iç bölgelerindeki ticari işlemlerden %8 oranında iç vergi alırken, Balta Limanı Anlaşması sonrasında ihracata uygulanan vergilerin %12'ye ithalattan alınan vergilerin ise %5'e inmesi idi. Yerli tüccarlar iç gümrükleri ödemeye devam ederken, yabancı tüccarlar bu uygulamadan da muaf tutulacaktı (Pamuk, 2005). Böylesine önemli kararlar, dışa bağımlı bir ekonomiyi zorunlu kılmış, iç üretim

kapasitesini azaltarak ithalatı artırmış ve dış ticarete edinilebilecek kazanımları zarara dönüştürmüştür.

Giderek dışa bağımlılığın arttığı bir ekonomiye sahip olan Osmanlı, içsel döngüde karşılaştığı yetersizliklerini kısa yada uzun vadeli kaynaklarla çözmeye çalıştı. Gerek yapılan ticari anlaşmalar ve gerekse değişen dünya konsepti, yetersizliklerin zorunlu kıldığı kaynak arayışını dışa yönlendirdi. Bulunan dış kaynaklar ise dış borçlar ve DYSY'lerden oluşuyordu (Kepenek ve Yentürk, 2001).

Bu açıdan bakıldığı zaman Osmanlı İmparatorluğu'ndaki yabancı sermaye yatırımlarını iki kategoride değerlendirmek mümkündür. Bunlardan birincisi, 1854 yılından itibaren devletin Avrupa borsalarında tahvil satarak borçlanması sürecidir. Osmanlı borçlanmalarını yüksek faizler üzerinden gerçekleştirerek çöküş sürecini hızlandırmış, 1876 yılında borçlarını ödeyemez hale gelerek 1881 yılında Avrupa'lı alacaklılarının kurduğu "Duyun-u Umumiye İdaresi"nin mali denetimini kabul etmek zorunda kalmıştır. İnşili-çıkışlı devam eden bu gelişme, Birinci Dünya Savaşı'na kadar sürmüştür. İkinci yatırım türü ise, Avrupa sermayesi tarafından kurulan demiryolları, liman işletmeleri, bankalar, maden işletmeleri, ticaretevleri, su, gaz ve elektrik şirketleri gibi dolaysız yada doğrudan yatırımlarla bunlara verilen borçlardan oluşmaktadır (Pamuk, 2005).

Osmanlı İmparatorluğu'ndaki en büyük dolaysız yabancı yatırım dalgası 1888–1896 yılları arasında ortaya çıkmıştır. Bu dokuz yıllık sürede dolaysız yatırımlar için giren yabancı sermaye tutarı 30 milyon sterlini aşmaktadır. Bu miktar 1914'e kadar giren tüm yabancı sermayenin %40'nı oluşturmaktadır (Pamuk, 2005). Tablo 4.1., 1888 yılı başında yabancı sermayenin sektörlere dağılımını göstermektedir. Bu dağılımda sektörel olarak ağırlıkların demiryolları, bankacılık, sanayi ve belediye hizmetlerinde yoğunlaştığı görülürken, özellikle İngiliz ve Fransız sermayesinin bu tabloyu şekillendiren ana ülkeler olduğu görülmektedir.

1860–1870 yılları arasındaki İngiliz yatırımlarının mekansal dağılımlarında yoğunlaştığı noktaların İzmir-Aydın ve İzmir-Kasaba bölgeleri olduğu görülmektedir. Bu bölgelerde yapılan demiryolları yatırımlarının, İngiliz sermayesini Batı Anadolu bölgesine yönelttiği anlaşılmaktadır. Ancak bu dönem sonrasında İngiliz sermayesi hızlı düşüş göstererek yatırımlarını azaltmış, sahip olduğu şirketlerini başka Avrupa'lı yatırımcılara devretmiştir.

İkinci ama daha sınırlı dalga ise 1905'ten sonra görülmektedir. 1905–1913 arasındaki dokuz yılda 17 milyon sterlinin üstünde yabancı sermaye doğrudan temin edilmiştir. Buna karşılık 1876–1887 yılları arasındaki doğrudan sermaye akımı oldukça sınırlı kalmıştır (Pamuk, 2005).

Tablo 4.2., 1914 yılında yabancı sermayenin sektörler göre dağılımını göstermektedir. Önceki döneme göre sektörel ağırlığı iki kat artan demiryollarını, bankacılık hizmetleri takip etmiştir. Ticaret, sanayi, belediye hizmetleri ve limanlar ise diğer talep gören sektörler olmuşlardır. Öte yandan Fransız ve Alman yatırımlarında önceki döneme göre kayda değer artış görülürken, İngiliz sermayesi üçte bir oranında azalmıştır. İngiliz firmalarını devir alan Fransız yatırımcılar, 1888–1896 yılları arasında Suriye ve diğer İmparatorluk topraklarında önemli yatırımlar yapmışlardır. Fransız yatırımcılara bu gücü sağlayan, demiryollarına yapılan yatırımlar ve bu yatırımlarda destekleyici politikalar üreten, yine kendilerinin sahip oldukları bankalar olmuştur. Bu dönemin diğer dikkat çeken ülkesi Almanya, kendisi için dönüm noktası sayılabilecek Anadolu demiryollarının imtiyazını alması ve sonrasında İzmit-Ankara ile Eskişehir-Konya ve daha sonrasında Bağdat demiryolunun yapımına başlamasıyla yatırımlarını arttırmış, Osmanlı ekonomisinde etkinliğini koymaya başlamıştır (Pamuk, 2005). Bu faaliyetler kısa dönem karları beraberinde getirmekle birlikte yatırım sağlayan yabancı şirketlerin stratejik tercihlerinden kaynaklanmıştır (Kepenek ve Yentürk, 2001).

Tüm bu gelişmeler, Osmanlı İmparatorluğunun son yüz yılında çok etkin rol oynayan yabancı yatırımların, aslında açık bir toplum olmayan İmparatorluk anlayışını liberalleştirerek, dışa açılma imkanlarını sağladığını göstermektedir. Ancak bu açılım Birinci Dünya Savaşı sonrasına kadar devam etmiş, savaş yıllarının atlatılması ile birlikte kurulan yeni Türkiye Cumhuriyet'i özellikle kamu hizmeti taşıyan alanlarda, sahip olduğu yabancı şirketleri ya tam yada kısmen millileştirerek eskisine göre farklı politikalar geliştirmiştir.

Tablo 4.1: 1888 Yılı Başımda, Osmanlı'da Bulunan Yabancı Sermayenin, Sektörlere Göre Dağılımı (Pamuk, 2005)

	Fransız		İngiliz		Alman		Diğer Ülkeler		Toplam		Sektörün Toplamdaki Payı
	*	%	*	%	*	%	*	%	*	%	%
Demiryolları	648	12,3	3.349	63,3	166	3,1	1.120	20,2	5.283	100	33,4
Limanlar											
Belediye Hizmetleri (su, gaz vb.)	87	5,9	961	65,3			424	28,8	1.427	100	9,3
Bankacılık	2.500	50	2.500	50					5.000	100	31,6
Ticaret	700	54,7	580	45,3					1.280	100	8,1
Sanayi	900	47,5	795	42			200	10,6	1.895	100	12
Madencilik	185	20,7	710	79,3					895	100	5,6
Toplam	5.020	31,7	8895	56,2	166	1,1	1.744	11	15.825	100	100

*: Bin İngiliz Sterlini Olarak

Tablo 4.2: 1914 Yılı Başımda, Osmanlı'da Bulunan Yabancı Sermayenin, Sektörlere Göre Dağılımı (Pamuk, 2005)

	Fransız		İngiliz		Alman		Diğer Ülkeler		Toplam		Sektörün Toplamdaki Payı
	*	%	*	%	*	%	*	%	*	%	%
Demiryolları	23.247	49,6	4.588	9,8	17.248	36,8	1.785	3,8	46.868	100	63,1
Limanlar	2.206	69,1	409	12,8	576	18,1			3.191	100	4,3
Belediye Hizmetleri (su, gaz vb.)	1.701	44,6	363	9,5	304	8	1.449	38	3.816	100	5,1
Bankacılık	3.400	38,2	2.950	33,1	1.750	19,7	800	9	8.900	100	12
Sigorta	450	81,8	100	18,2					550	100	0,7
Ticaret	3.031	70,7	757	17,6	300	7	200	4,7	4.289	100	5,8
Sanayi	1.220	30	1.665	42,1	300	7,6	774	19,6	3.959	100	5,3
Madencilik	2.007	70,5	450	16,5	175	6,4	100	3,7	2.732	100	3,7
Toplam	37.262	50,4	11.281	15,3	20.653	27,5	5.108	6,8	74.305	100	100

*: Bin İngiliz Sterlini Olarak

4.1.2 Cumhuriyet Dönemi

Yeni kurulan Cumhuriyet'in ekonomik yapısının şekillendirildiği I. Türkiye İktisat Kongresinde (İzmir-1923) Mustafa Kemal Atatürk, yabancı sermayeyle ilgili yaptığı konuşmada, geçmiş dönemde yaşanan aşırı batılılaşma politikalarına bir sitemi ifade etmekle birlikte kanun ve hükümlere uyulması kaydıyla yabancı sermayeye her zaman ihtiyacın olduğunu söylemiştir. Ancak kullanılan üslup nettir ve hatta bu tip

yatırımları çekici ifadeler kullanılmıştır. Kongrenin yapıldığı yıllarda yabancı sermaye denetiminde olan 7 demiryolu ortaklığı, 6 maden çıkarma yetkisi, 23 banka, 12 sanayi girişimi, 35 ticari ortaklık ve 11 belediyeye hizmet veren ortaklıkların varlığı söz konusudur (Kepenek ve Yentürk, 2001). Öte yandan Osmanlı İmparatorluğu’ndan Cumhuriyete 63.4 Milyon Sterlin yabancı sermaye aktarımı gerçekleşmiştir. Bu yıllardan sonra kurulan şirketler Osmanlı Döneminden farklı olarak Türk vatandaşları ile ortaklık temelinde gerçekleştirilmiştir. 1920–1930 yılları arasında kurulan 201 Türk Anonim şirketinden 66’sı yabancı yatırımlıdır ve toplam sermaye içindeki payları %43’tür (Ökçün, 1971).

Ancak 1929’da meydana gelen “Büyük Buhran” Kapitalist ülkelerle birlikte Türkiye’yi de etkilemiştir. Üretim kapasitesinin düşmesi ile birlikte fiyatlarda meydana gelen düşüşler de talep yetersizliğini gündeme getirmiştir. Öte yandan Cumhuriyet’in ilk yıllarında temkinli de olsa yabancı sermayeli şirketler çekilmek istenmiş ancak millileştirme hareketi sebebiyle 1931–1939 yılları arasında 15 adet şirket devletleştirilmiştir. Bunların neredeyse tamamı demiryolları ve liman işletmeciliğini kapsamaktadır (Karluk,1983). Bu dönemde gerçekleşen yabancı yatırımlar çok düşük düzeyde kalmakla birlikte ya Türk ismiyle ya da Türk ortaklar edinerek ülkemize girmişlerdir. Ancak “Büyük Buhran”ın ertesinde patlak veren İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türkiye, devlet eliyle sanayisini kurmaya çalışmıştır (Boratav, 1982).

4.1.3 İkinci Dünya Savaşından Günümüze

İkinci Dünya savaşı ertesinde yıkıma uğrayan Avrupa, dolaylı olarak Türkiye’nin de “Marshall Planı” çerçevesinde yardım almasını sağlamıştır. Çünkü plana göre Türkiye Avrupa’nın birçok ihtiyacını karşılayabilecek nitelikte görülmüştür. Ancak bu yardım planı kapsamında Türkiye’ye gönderilen uzmanlar hükümetin ekonomi politikalarını eleştirmişler, özel girişimin desteklenerek serbestleştirilmesi, iç ve dış ticarete serbest piyasa koşullarının hayata geçirilmesi gibi geliştirdikleri politikaların sağlanması vasıtasıyla ‘Marshall Planı’ndan faydalanabileceğini ifade etmişlerdir (Kepenek ve Yentürk, 2001). İfade edilen görüş ve raporlar doğrultusunda Türkiye’de liberal ekonomik yaklaşımli politikalar üretilmeye başlanmıştır.

Bu dönemdeki liberal yaklaşımların neticesi olarak 1951 yılında 5821 sayılı “Yabancı Sermaye Yatırımlarını Teşvik Kanunu” çıkarılarak, yerli sermaye açık

alanlarda kullanılmak ve sanayi, enerji, maden, bayındırlık, ulaştırma ve turizm sahalarına yatırılmak üzere getirilecek yabancı sermayeye, imtiyaz teşkil etmeyecek şekilde belirli hak ve kolaylıklar sağlanmıştır. Ancak daha liberal yaklaşımlı politikalara gereksinim duyan hükümet, 1954 yılında 6224 sayılı “Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu” nu çıkarmıştır (Ormanoğlu, 2004). Bu kanun karların ve anaparanın transferi, yabancı uyrukluların çalıştırılması ve bu gibi benzeri konularda döneminin en liberal yaklaşımını sergilemiş (Tuncer, 1968) ve 2003 yılına kadar yürürlükte kalmıştır.

“24 Ocak 1980 Ekonomik İstikrar Tedbirleri” kapsamında uluslararası sermaye ile ilgili düzenlemeler yapılarak, 8/168 sayılı “Yabancı Sermaye ereve Kararnamesi” 25.01.1980 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu kararname çerçevesinde Başbakanlığa bağlı “Yabancı Sermaye Dairesi” kurulmuş, daha sonra bu birim Devlet Planlama Teşkilatı’na bağlanmıştır. 17.07.1991 tarih ve 436 sayılı Kararname ile Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı bünyesine alınmıştır. 09.12.1994 tarih 4059 sayılı Kanun ile Hazine ve Dış Ticaret Msteşarlıklarının kurulması sonucunda Hazine Müsteşarlığı bünyesinde faaliyetine devam etmektedir (DPT, 2000c).

6224 sayılı kanun her ne kadar çıkarıldığı dönemin en liberal ekonomi yaklaşımını sergilese de, uygulanan ithal ikamesine dayalı ve koruyucu genel ekonomi politikaları neticesinde (DPT, 1987) 1971 yılında Türkiye'deki DYSY stoku 300 milyon doları bile bulamamıştır ve 1980 yılına dek yıllık ortalama yabancı yatırım girişi 90 milyon dolar civarında kalmıştır. Bu miktar diğer benzer ülkelere kıyasla çok azdır ve DYSY girişi 1980'ler süresince hiç artış göstermemiştir. Bu durum, Türkiye'nin korumacı ticaret rejiminden ihracat odaklı ekonomik liberalleşmeye geçiş sürecinde (1980'lerin ortalarında) değişmiş ve DYSY girişi belirgin biçimde artmaya başlamıştır (Loewendahl ve Loewendahl, 2001).

1980 sonrasında giderek artış gösteren yabancı sermaye hareketliliği 1989 yılından sonra finansal serbestlik ile kayda değer artış göstermiştir. Sermaye akımlarının bu tarihten sonra tam anlamıyla liberalleşmesi ile başlangıçta oluşan sermaye girişleri, Türk ekonomisinin içsel dinamiklerinin neden olduğu sorunları kısmen çözebilmiş yada geçici olarak başarabilmiştir (Alper ve Öniş, 2001).

Bu dönemde çekilen yabancı sermaye yatırım tutarı 1 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. Yine de yıllara göre DYSY girişi bundan sonraki 10 yılda pek değişmemiştir. Başka bir deyişle, 90'lı yıllarda (1989'da dünya ticaret hacminin de artmasıyla) küresel DYSY akışı artmaya başladığında bile Türkiye'deki DYSY hacmi sabit kalmıştır (Loewendahl ve Loewendahl, 2001). 1999 yıllarının sonuna gelindiğinde, Türkiye'de faaliyette bulunan toplam sermayesi 823,2 trilyon TL olan mevcut 4950 adet yabancı sermayeli şirketin %46,1'i imalat sanayi, %52,5'i hizmetler, %0,3'ü tarım ve %1'i ise madencilik sektöründe faaliyet göstermektedir (DPT, 2000c). 1990'lı yıllardan sonra patlak veren “Körfez Krizi”, 5 Nisan 1994 Krizi, 1997–1999 yılları arasında gerçekleşen GüneyAsya, Latin Amerika Krizi ve 2001 yılında gerçekleşen ve Cumhuriyet tarihinin en büyük krizi adı verilen ekonomik bunalımlar sebebiyle yabancı yatırımlar inişli çıkışlı pozisyonlar sergilemiş, kimi yatırım kararları ötelenerek, istenilen ölçüde yatırımların Türkiye'ye çekilmesine engel olmuştur.

Türkiye'de yerleşen DYSY firmalarının sayısına bakıldığında farklı bir tabloyla karşılaşılmaktadır. Yabancı menşeli firmaların sayısının 80'lerin ortalarından itibaren devamlı arttığı ve 80'lerin ortaları ile 90'ların ortaları arasında yılda 300, 1995'ten bu yana ise 450'ye kadar çıktığı görülmektedir. DYSY akışına yönelik veriler Türkiye'deki DYSY'nin 90'larda durağan olduğunu gösterse de, yabancı sermayeli firma sayısı rekor düzeylere ulaşmıştır. 2000 yılının başlarında toplamda 5000 kadar yabancı menşeli firma Türkiye'de etkinlik göstermektedir (Loewendahl ve Loewendahl, 2001).

Her ne kadar firma sayılarında görülen bu gelişmeler başarılı görülse de, sermaye akışları açısından, Türkiye'nin doğrudan yabancı yatırımları çekme konusunda Dünya'daki rakiplerine nazaran çok gerilerde olduğu görülmektedir (Loewendahl ve Loewendahl, 2001). Yatırım ikliminin iyileştirilmesi, yabancı yatırımlar için cazibenin artırılarak haklarının korunması ve DYSY'lere daha kapsamlı bakmak amacıyla 4875 sayılı “Doğrudan Yabancı Yatırımlar” kanunu 17 Haziran 2003 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Resmi Gazete, 17.06.2003).

4.2 Politik ve Kurumsal Çerçeve

4.2.1 Yasal Yapılanma-Politik Kapsam

4.2.1.1 Kalkınma Planlarında Üretilen Politikalar

1960'lı yıllardan bu yana Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından yapılmakta olan uzun vadeli beş yıllık kalkınma planları çerçevesinde her alanda genel makro açılı politikalar üretilmiş, uygulama sahalarına yön gösterici ve vizyon oluşturuu kararlar oluşturulmuştur. Birinci beş yıllık kalkınma planından dokuzuncu beş yıllık kalkınma planına kadar yabancı sermaye yatırımları metinlerde yer almış, kimi zaman önemle üzerinde durulan, kimi zaman da üstünkörü değinilen konular arasında değerlendirilmiştir. Tablo 4.3. yabancı sermaye yatırımları için kalkınma planlarında yer alan politikaları göstermektedir.

Tablo 4.3: Yabancı Sermaye Yatırımları İçin Kalkınma Planlarında Yer Alan Politikalar (DPT, 1963; 1967; 1972; 1978; 1984; 1989; 1995; 2000; 2006'dan derlenmiştir.)

Plan Dönemleri	Amaç	Üretilen Politikalar	Not:
I. Beş Yıllık (1963-67)	Yabancı sermayenin teşvik edilmesi	Kurumsal alt yapının hazırlanması, idari engellerin azaltılması ve kurumlar arası eş güdümün sağlanması, ilaç sanayinde yabancı sermayeye ilaca giren aktif bir maddenin sentezini yapmak şartıyla izin verilmesi	Yabancı sermaye konusunda özel bir hüküm getirmemekle beraber, yabancı sermayeye ödemeler dengesi açısından yaklaşmıştır.
II. Beş Yıllık (1968-72)	Ek bir tasarruf, döviz ve teknoloji kaynağı olarak önem verilmesi	Sanayileşme konusunda, Türk ekonomisine en faydalı sahalara yöneltilmesi, Türk girişimcilerin teknik bilgi, tecrübe ve sermaye yetersizliği sebepleriyle ele alamadığı sanayi dallarına kabul edilmesine özen gösterilmesi, yabancı sermayeden ek bir tasarruf ve teknoloji kaynağı olarak faydalanılması, içki sanayinde ihracata yönelmiş projeler dışında yeni yabancı sermaye yatırımlarına izin verilmemesi, ilaç sanayinde, yabancı sermayeye ancak ilaç aktif maddeleri imali ile ilgili kimya sanayi için ve yerli gelişmelere engel olmamak kaydıyla müsaade edilmesi, sigortacılık yapmak üzere yeni şirketlerin kurulması ve yabancı şirketlerin çalışma izni almalarının teşvik edilmemesi	6224 sayılı kanunun 8. maddesi gereğince kurulmuş olan komitenin kaldırılarak, kanunla komiteye verilen görev DPT'ye devir edilmiştir. Yabancı sermayeye ödemeler dengesi ve dış ekonomik ilişkiler politikası başlığı altında döviz kazandırıcı ve teknoloji arttırıcı olması açısından yaklaşmıştır. Yabancı sermayenin gösterdiği ilginin 1972 yılında 55 milyon dolara yükseleceği beklenmektedir.
III. Beş Yıllık (1973-77)	Eksik alanlarda tamamlayıcı unsur olarak görülen yabancı sermaye yatırımlarının yerli sermaye yatırımlarını engellememesi	Yüksek teknolojiyi gerektiren ve özellikle ihraca dönük olan yatırımların öncelikle değerlendirilmesi, yabancı sermayenin yurt içinden sağlanamayan bir teknoloji getirmesi, kurulacak kapasitelerde uluslararası rekabet olanağına sahip olma şartının aranması, izin verilirken mümkün olan ölçüde ihracat şartının konması, yatırım izinlerinin belirli sürelerle bağlanması, yabancı sermayeye izin verilirken herhangi bir üretim dalında yabancı sermayenin monopol yaratmamasına dikkat edilmesi, ilaç sanayinde yabancı sermayeye ilaç aktif maddeleri imali ile ilgili kimya sanayi için ve yerli gelişmelere engel olmamak kaydıyla müsaade edilmesi, turizm sektöründe fiziksel planları yapılmış bölgelerde, kitle turizmine ve dış turizme dönük yatırımların teşvik edilmesi, yabancı personelin sürekli değil, makul bir sürede bilgisini Türk personeline aktaracak bilgi kaynağı olarak düşütülmesi	Yabancı sermayenin ülkeye çekilebilmesi için önemli bir teşvik getirilmemiştir. 6224 sayılı yasanın beklendiği gibi arzu edilen yabancı yatırımcıyı çekemediği vurgulanmıştır. Şirket kurulma işlemleri için hangi tür vasıflarda olması gerektiği ifade edilerek, yerli üreticiyi koruyucu ve açıkları giderici yabancı sermaye konsepti belirlenmiştir.
IV. Beş Yıllık (1979-83)	Yabancı sermaye girişini kolaylaştırmak ve Türkiye ekonomisine katkısını arttırmak	Yabancı sermaye ve teknolojiye farklı olarak, Türk ekonomisinde, yabancı sermaye ve teknolojiye yararlanmanın gerekli olduğu saptanan konular için ilgili üretici yatırımcı kuruluşların yabancı firmalarla doğrudan ilişki kurmalarının kolaylaştırılması, bürokratik işlemlerin en aza indirilerek hızlı karar almanın sağlanması, yatırımcı firmalarda ileri teknoloji getirme şartının aranması, yabancı sermayeli yatırımların finansmanında büyük ölçüde sermaye (özkaynak) kullanımına ağırlık verilmesi, belirli büyüklükte dış satım koşulunun getirilmesi, varolan yabancı sermayeli firmaların sorunları ve gereklilerinin öncelikle gözönüne alınması, yabancı ortağın sahip olacağı pay için izin aşamasında herhangi bir üst sınırın uygulanmaması, fiziksel planları kesinleşmiş kitle turizmine ve dış turizme dönük nitelik taşıyan büyük ölçekli turizm yatırımlarının özendirilmesi, maden çıkarma ve cevher zenginleştirmesine dönük çalışmalarda yabancı sermayeli kuruluşlara izin verilmemesi, ilaç sanayinde "yeni" yabancı sermaye girişimlerine izin verilmemesi, yatırım malı, hammadde ve ara malı dış alımlarına ön fiyat denetimi uygulanması, izin karnamesi çıkan yatırımların kararname koşullarına uygun biçimde ve zamanında gerçekleştirilmesinin sağlanması, izin koşullarında değişiklik istenen yatırım geciktirmelerinin önlenmesi	Önceki planlara göre yabancı sermaye yatırımlarına daha çok yer verilen bu plan döneminde, 1983 yılına kadar yatırımların 500 milyon dolar olacağı öngörülmüş, 79 yılı için 80 milyon dolar olan yatırım tutarı daha sonraki yıllarda 150,250,400 ve 500 milyon dolar olmuştur. 1973'te 118 olan firma sayısı 1977 yılı sonunda 100'e düşmüş, yurda girişine izin verilen yabancı sermaye miktarı 1973 yılında 2069 milyon lira iken 1977'de 2481 milyon lira ya yükselmiştir. Birincil sektör imalat sanayidir.

V. Beş Yıllık (1985–89)	Yabancı sermaye ile ilişkilerin daha net ve sorunsuz yürütülmesinin sağlanması, yabancı sermaye yatırımlarının teşviki için gerekli hukuki ve ekonomik yapının geliştirilmesine özen gösterilmesi	Dünya'nın çoğu yerinde büyük miktarlarda dolaşan Arap sermayesinin Türkiye'ye çekilmesinin sağlanması, çekilen yatırımlarla teknolojik gelişimin, üretim kalitesinin ve dünya pazarlarındaki rekabet gücünün artırılması, yüksek finansman ve ileri teknoloji gerektiren büyük projeler için yabancı sermayenin teşvik edilmesi, serbest bölgelerin geliştirilmesi, tarımsal alanda özellikle tohumluk yatırımlarında yabancı sermaye girişinin teşvik edilmesi, turizm alanında yatırımcıların çekilmesinin sağlanması, DPT tarafından sermaye tutarı 50 milyon doları aşmayan yatırım ve teşviklere izin verilmesi, yabancı sermayeli firmaların sermaye artışı, kapasite genişletme yeni üretim ve işbirlik oranları değişikliklerini yapmaya, yabancı personel çalıştırma izinlerini vermeye, kamu ve özel sektör kuruluşlarının yurt dışına yerleşik kişi ve kuruluşlarla yapacakları lisans, know-how ve teknik yardım anlaşmalarını incelemeye ve onaylamaya, hisse alım-satımı ve değerlendirilmesi ile ilgili işlemlerde yetkili kılınmasına olanak sağlanması	Bu dönemde yasal yapının düzenlenmesi amacıyla 12.2.1986 tarih 86/10353 sayılı kararname ile 13.3.1986 tarih 19046 sayılı Yabancı Sermaye Çerçeve Kararı yürürlüğe girmiştir. Kararın 3. maddesi kapsamında yabancı sermaye iştirakleri ile ilgili tüm işlemleri DPT, Yabancı Sermaye Başkanlığının yürüteceği ifade edilmiştir. Kararın 5. maddesinde ise; yabancı sermayeli kuruluşların hisselerine düşen kar, kar payı, satış, tasfiye ve tazminat gelirleri ile lisans, teknik yardım anlaşmaları karşılığında ödenecek tutarlar, dış kredi ana para ve faiz ödemelerinin transferi ya da bu değerlerin yurt içinde yatırımda kullanılması serbest bırakılmıştır.
VI. Beş Yıllık (1990–94)	Yabancı sermayeye ilişkin daha önce izlenen politikaların devam ettirilerek yasal çerçevenin genişletilmesi	Yabancı sermaye konusunda mevcut liberal politikaların uygulanmasına devam edilmesi, ilgili mevzuat güncellenerek en geniş kapsamda ihtiyaca cevap verir hale gelmesinin sağlanması, menkul kıymetlere yatırımın temin ve teşviki yönündeki düzenlemelere devam edilmesi, yap-işlet-devret modelinin yabancı sermaye katkısından azami ölçüde yararlanmasının sağlanması, yatırımların karşılıklı teşviki ve korunması ile çifte vergilendirmeyi önleme gibi ikili anlaşmaların yapılmasına devam edilmesi, tanıtım faaliyetlerinin en iyi şekilde yapılması, patent haklarının korunması ile ilgili mevzuatta yabancı sermayeyi teşvik edici yönde gerekli düzenlemelerin yapılması, özelleştirme ve serbest bölge uygulamalarına devam edilmesi, ileri teknoloji yabancı sermayenin gelmesinin sağlanması	Bu dönemde önceki dönemlere göre ağırlıklı olarak yasal çerçeve üzerinde durulmuş ve uluslararası nitelikte anlaşmaların düzenlenmesine yönelik politikalar üretilmiştir. 1988'de 352 milyon dolar seviyesine çıkan sermaye girişi uzun süredir 100 milyon dolar seviyelerinde kalmıştır.
VII. Beş Yıllık (1996–2000)	Dış kaynak sağlanmasında önemli bir işlevi olan yabancı sermaye girişini hızlandırıcı bir ortamın yaratılmasına özen gösterilmesi	İleri teknoloji kullanımını gerektiren üretim alanlarında, yabancı sermayeli yatırımlar yoluyla teknoloji transferinin desteklenmesi, izin müessesesi uygulamasının kademeli olarak kaldırılmasının sağlanması, özelleştirmelerin hızlandırılması ancak monopol yabancı sermaye piyasası oluşumunun engellenmesi, mevcut liberal politikalar devam ettirilerek ilgili mevzuatın geliştirilmesinin sağlanması, yap-işlet-devret modellerine yabancı sermaye yatırımlarının kanallize edilmesinin sağlanması, kısa vadeli sermaye girişlerinin (portföy yatırımları), döviz kurunun rekabet gücünü olumsuz yönde etkilemeyecek bir yapı içinde geliştirilmesinin sağlanması	AB Ülkeleri ile olan gelir ve verimlilik farklarını süratle kapatmak üzere yabancı yatırımların hızla artırılmasının sağlanması bu dönemde farklı bir önem kazanmıştır.
VIII. Beş Yıllık (2001–2005)	Dünya ile entegrasyonun sağlanması, bilgi toplumuna erişmek ve yabancı sermayeyi özendirmek	İhracata dönük ve yüksek katma değer yaratabilecek projelerin özendirilmesi, ilgili mevzuat hükümlerinin AB normlarıyla uyumlu hale getirilmesi, yabancıların Türkiye'de çalışma hakları ve yabancı yatırımcının mülk edinmesi ile ilgili alanları düzenleyen kanunların yeniden düzenlenmesi, yabancı yatırımların ileri teknoloji gerektiren üretim alanlarına yönlendirilmesi, KOBİ'lerin ihracata dönük örgütlenmelerinin yaygınlaştırılması ve yabancı firmalarla ortaklıklar kurulmasının sağlanması	Üretimdeki teknolojik gelişmeler sonucunda üretim süreçlerinin bölünmesi ve şirket faaliyetlerinin küresel nitelik kazanması aynı zamanda doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında önemli artışların gerçekleşmesini sağlamıştır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları yoluyla dış ülkelerdeki üretim birimlerinin yaygınlaşması yönetim bilimindeki ilerlemelerle hızlanmış, bu ise firmaların, dünyanın uzak bölgelerindeki birçok üretim birimini yönetebilecek yeteneğe sahip olmalarını sağlamıştır.
IX. Beş Yıllık (2007–2013)	Yabancı sermayeli yatırımların artırılması ve yatırımcılara güven ortamının sağlanması; kurumsal alt yapının sağlanması ve tanıtım imkanlarının genişletilmesi	Kalkınma ajanslarının kurulmasıyla bölgesel potansiyelleri değerlendirmek üzere yabancı sermaye yatırımlarından yararlanmaya önem verecek, böylece ülke genelinde yatırım destek ve tanıtım ajansı tarafından yürütülecek tanıtım faaliyetlerini bölgesel bazda tamamlayıcı bir yaklaşımın uygulanması, ayrıca illerde yatırım destek ofisleri kurularak yatırımcıların izin işlemlerinin kolaylaştırılması, yüksek katma değerli üretim yapısına geçişte ulusal ve uluslararası düzeyde işbirliğine önem verilmesi, işletmelerin dünyaya açılmalarını kolaylaştırmak üzere yabancı sermaye yatırımlarının özendirilmesi, bilgi teknolojileri sektörünün rekabet gücünün geliştirilmesi amacıyla, yabancı sermaye yatırımları için uygun ortamın oluşturulması	2000 yılında dünya genelinde 1396,5 milyar dolar düzeyindeki doğrudan yatırım girişleri 2004 yılında 648,1 milyar dolara düşmüştür. 2005 yılındaki cari açığın %42'si doğrudan yatırımlarla finanse edilmiştir. Öte yandan yıllara göre ülkemize giren doğrudan yatırımların artışı; büyüme potansiyelini artırırken, bu süreç Türkiye'nin AB'ye katılımını da olumlu yönde etkileyebilecektir.

4.2.1.2 Türkiye’ de Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Reformu Programı

Türkiye’ nin sahip olduğu potansiyellere nazaran çok düşük düzeyde gerçekleşen DYSY girişleri, Türk Hükümetlerini, yatırım ortamını daha cazipleştirici politikalar üretmeye teşvik etmiştir. 10–11 Eylül 2001 tarihlerinde yapılan, çeşitli kamu kuruluşları ve bakanlıklar ile özel sektörden üst düzey temsilcilerin katıldığı çalıştayda, Türkiye’nin yatırım ortamının iyileştirilmesi reformu programı görüşülerek, farklı alanlarda görüş birliği sağlanmış ve sorunlar ortaya konarak çözüm önerileri sıralanmıştır. Reform programında öncelikli görülen alanlardaki sorunlar ve bunların çözümleri için üretilen politikalar Tablo 4.4.’de sıralanmıştır.

Reform Sürecinin Yapısı

Türkiye’deki yatırım ortamı ile ilgili pek çok meselenin devletin bir çok bölümünü ilgilendirdiği gözönüne alındığında, mevcut iş ortamının kapsamlı bir şekilde değiştirilmesinin kısa vadede tamamlanabilecek bir işlem olmadığı açıktır. Mevcut iş ortamının daha uygun hale getirilmesi için, kamu hizmeti zihniyetinin ve kamu görevlilerinin tavrının değişmesi yanında, farklı kamu kurumları arasında yakın işbirliği ve yardımlaşma da gerekmektedir. Bu tür değişiklikler, ancak güçlü bir koordinasyona sahip devamlılık arzeden girişimler sayesinde başarılı bir sonuca ulaşabilir.

Bu süreçte, kamu ve özel sektör arasındaki verimli işbirliği anahtar bir role sahip olacaktır. Reform politikalarının, özel sektör kaygılarını yansıtabilmesi ve onlara çözüm sunabilmesi için şirketlerin ve yatırımcıların bu sürece doğrudan ve yoğun bir şekilde katılımının sağlanması son derece önemlidir.

Bu çerçevede Türkiye’nin yatırım ortamının kapsamlı bir reform politikasıyla iyileştirilmesi için bir program ile aşağıda ifade edilen teknik komitenin oluşturulmasına karar verilmiştir. Bu yapıya göre, Başbakanlık Müsteşarı başkanlığında, Maliye Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Müsteşarları ile Hazine, Dış Ticaret, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarları, Teknik Komite Başkanları ve TÜSİAD, TOBB, YASED ve TİM Başkanlarının oluşturduğu ve sekreteryaya hizmetleri Hazine Müsteşarlığı’nca yürütülecek olan Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu (YOİKK) reform programlarını yürütecek olan teknik komite faaliyetlerini yönlendirecek, izleyecek ve iş programlarının takvimini

ve nihai sonuçlandırma sürelerini belirleyecektir. (Yatırım ortamının iyileştirilmesine yönelik sorunlar ve çözüm önerileri için bkz. EK D. Tablo D.1)

Ele alınan meselelerin çözümü için gereksinim duyulması halinde Kurul toplantılarına ilgili en üst düzey yetkililer katılacaktır; buna bağlı olarak Kurul'un kompozisyonu genişletilebilecektir. YOİKK faaliyetleri düzenli olarak yapılacak aylık toplantılarla yürütülecektir. Reforma ilişkin çalışmalar aşağıda oluşumu belirtilen teknik komitelerce yerine getirilecektir. Farklı teknik komiteler, çalışmalarına ilişkin raporlarını aylık bazda YOİKK'e sunacak; Kurul, süreci takip etmek için üç aylık İlerleme Raporları düzenleyecek ve Bakanlar Kurulu'na sunacaktır.

Hazırlık çalışmaları doğrultusunda oluşturulan çalışma grupları aşağıda belirtilen konularda görevli teknik komitelere dönüştürülmüştür:

- ✓ Teknik Komite I: Şirket Kuruluşu (Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın Başkanlığında);
- ✓ Teknik Komite II: İstihdam (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın Başkanlığında);
- ✓ Teknik Komite III: Sektörel Lisanslar (DPT Müsteşarlığı'nın Başkanlığında);
- ✓ Teknik Komite IV: Yatırım Yeri (Konut Müsteşarlığı'nın başkanlığında);
- ✓ Teknik Komite V: Vergi ve Teşvikler (Maliye Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığı'nın Eş Başkanlığında);
- ✓ Teknik Komite VI: Gümrükler ve Standartlar (Gümrük ve Dış Ticaret Müsteşarlıkları Eş Başkanlığında);
- ✓ Teknik Komite VII: Fikri Mülkiyet Hakları (Kültür Bakanlığı ve Türk Patent Enstitüsü Eş Başkanlığında);
- ✓ Teknik Komite A: Yatırım Promosyonu (Hazine Müsteşarlığı Başkanlığında);
- ✓ Teknik Komite B: Doğrudan Yabancı Yatırım Mevzuatı (Hazine Müsteşarlığı Başkanlığında)

Her bir teknik komite, sekreteryayla uyum sağlayacak Hazine Müsteşarlığı temsilcilerinden, konuyla ilgili anahtar konumdaki kamu kurumları temsilcilerinden, akademisyenlerden ve özel sektör üst düzey temsilcilerinden

oluşturulacaktır. Teknik komitelerde görev alacak ilgili kurum ve kuruluş temsilcileri toplantılara katılmakla yükümlüdür. Kamu kurumları teknik komitelere karar almaya yetkili personeli ile katılacaktır. YOİKK'nın asil üyesi olacak teknik komitelerin başkanları, ilgili kurumların en az müsteşar yardımcısı düzeyinde olacaktır.

Bu alanda bugüne kadar yapılan çalışmalar da dikkate alınarak, her bir teknik komite, özel sektör gereksinimlerini ve hükümetin politik hedeflerini göz önünde bulundurarak, belirlenen engelleri aşmak için somut öneriler ve stratejiler geliştirecektir.

10–11 Eylül 2001 tarihlerinde yapılan Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Çalıştay Raporları YOİKK'e sunulduktan sonra teknik komiteler hayata geçirilecek ve YOİKK tarafından belirlenen öncelikli alanlarda çalışmalarına başlayacaklardır.

Raporlama Sistemi

YOİKK, devam eden reform faaliyetlerini ve bu faaliyetlerin etkinliğini takip etmek ve teknik komitelerce hazırlanacak aylık raporlar ile bu raporlar baz alınarak düzenlenecek olan üç aylık raporları hazırlamak için kapsamlı bir rapor düzenleme sistemi de oluşturacaktır. Raporların güvenilir bilgi kaynağı olarak kullanılabilmesi için objektif değerlendirme kriterlerine ve en iyi uygulamalarla kıyaslama tekniklerine dayalı olarak hazırlanması gerekmektedir. Çeşitli reform girişimlerinin ve tedbirlerin etkinliği, yapılacak yatırımcı bakış açısı anketleri de dikkate alınarak değerlendirilecektir. Kimi reform tedbirlerinin ilk aşamada somut bir yapıya sahip olmadığı durumlarda dahi rapor kapsamında çalışmalar, kaydedilen ilerleme ve olası eksiklikler incelenecek ve teknik komitelerin etkinliği değerlendirilecektir (Hazine Müsteşarlığı, 2002).

4.2.1.3 4875 Sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu

Geçmiş deneyimler ve yapılan kalkınma planları, reform programları çerçevesinde; yatırımcıya açık ve anlaşılır mesajlar veren, yatırımcının değişik mevzuatlar gereği sahip olduğu haklar ve tabi olduğu yükümlülükleri gösteren ve “yasal bir rehber” niteliği taşıyan “Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu”, 17 Haziran 2003 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yabancı sermayeli şirketler için izin prosedürü ve asgari sermaye şartını kaldıran bu yasa (DPT, 2007), öncelikli olarak yabancı yatırımlara bakış açısını değiştirmiş ve uluslararası standartlara göre tanımlamalarda bulunmuştur. Bu tanımlar;

a) Yabancı Yatırımcı: Türkiye’de doğrudan yabancı yatırım yapan;

1. Yabancı ülkelerin vatandaşlığına sahip olan gerçek kişiler ile yurt dışında ikamet eden Türk vatandaşlarını,
2. Yabancı ülkelerin kanunlarına göre kurulmuş tüzel kişileri ve uluslararası kuruluşları,

b) Doğrudan Yabancı Yatırım: Yabancı yatırımcı tarafından;

1. Yurt dışından getirilen;
 - Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nca alım satımı yapılan konvertibl para şeklinde nakit sermaye,
 - Şirket menkul kıymetleri (devlet tahvilleri hariç),
 - Makine ve teçhizat,
 - Sınai ve fikri mülkiyet hakları,
2. Yurt içinden sağlanan;
 - Yeniden yatırımda kullanılan kar, hasılat, para alacağı veya mali değeri olan yatırımla ilgili diğer haklar,
 - Doğal kaynakların aranması ve çıkarılmasına ilişkin haklar, gibi iktisadi kıymetler aracılığıyla;
 - Yeni şirket kurmayı veya şube açmayı,
 - Menkul kıymet borsaları dışında hisse edinimi veya menkul kıymet borsalarından en az %10 hisse oranı ya da aynı oranda oy hakkı sağlayan edinimler yoluyla mevcut bir şirkete ortak olmayı, ifade etmektedir (Resmi Gazete, 17.06.2003).

Bu kanunla birlikte yatırım imkanlarını kolaylaştırıcı açılımlarda sağlanarak, daha önceden alınması zorunlu olan ön izin prosedürü de kaldırılmıştır. Böylelikle yerli bir şirket nasıl kuruluyor ise yabancı menşeli bir şirket de o şekilde kurulabilmektedir. Kanun halen yürürlükte olan 6224 sayılı “Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu”nda yer alan, milli muamele (vergi ve diğer uygulamalar), kar ve temettü transferi ile şirketin tasfiyesi veya satılması hallerinde sermaye payının yurt dışına transferi serbestisi ve yabancı teknik personel çalıştırılması serbestisi gibi

ilkeleri korumakta; gayrimenkul edinim, uluslararası tahkim ve kamulaştırmaya karşı koruma gibi konularda ise Anayasa ve diğer kanunlarda var olan hükümleri teyit etmektedir. Bu yasa ile birlikte getirilen farklılıklar/avantajlar şu şekilde sıralanmaktadır (Hazine Müsteşarlığı, 2002):

a) İzin Prosedürünün Kaldırılması

- Kanun ile yabancı sermayeli olarak kurulacak şirketlerin şirket kuruluşu için Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğünden almak zorunda oldukları ön izin kaldırılmıştır. Böylece kuruluş işlemi tamamen yerli sermayeli şirketlerde olduğu gibi gerçekleştirilecektir. Türkiye’de kurulan yabancı sermayeli şirketler Türk Şirketi sayıldığından bu şirketlerin hak ve yükümlülükleri de Türk Ticaret Kanunu ve diğer mevzuatla Türk şirketleri için belirlenen hak ve yükümlülükler çerçevesindedir.

b) Yatırımcıların Mevcut Haklarına İlişkin Olarak Bilgilendirilmesi

1. Eşit Muamele

- 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu ile 1954 yılında öngörülmüş bulunan milli muamele esasına bu kanunda da yer verilerek, ülkemizde yabancı yatırımcıların yerli yatırımcılarla eşit hak ve yükümlülüklerle tabi olmalarının esas olduğu, bu ilke uygulamasından ancak aksine bir kanun hükmünün varlığı halinde ve söz konusu hükümde yer alan esaslar çerçevesinde ayrılacağı hususu belirtilmiştir.

2. Kamulaştırmaya Karşı Koruma

- Kamulaştırmaya ilişkin olarak Anayasa ve Kamulaştırma Kanununda yer alan ilkelerin, ikili yatırım anlaşmalarımız ve diğer uluslararası anlaşma metinlerinde yer aldığı şekliyle düzenlenmesi sağlanmış, kamulaştırmanın anılan mevzuatlarda belirtilen koşullar yerine getirilmeksizin gerçekleştirilemeyeceği ifade edilmiştir.

3. Transferler

- Kanunda yabancı yatırımcıların Türkiye’deki faaliyet ve işlemlerinden doğan net kar, temettü, satış, tasfiye ve tazminat bedellerinin, lisans, yönetim ve benzeri anlaşmalar karşılığında ödenecek meblağlar ile dış

kredi anapara ve faiz ödemelerinin, bankalar veya özel finans kurumları aracılığıyla yurt dışına serbestçe transfer edilebileceği hükmü açıkca ifade edilmiştir.

4. Taşınmaz Edinimi

- Türkiye’de Türk hukukuna uygun olarak kurulan ve idare merkezinin Türkiye’de bulunduğu, yabancı yatırımcıların ortaklığıyla kurulan ya da iştirak edilen şirketler, Türk şirketi sayılmaktadır. Bu şekilde Türk tüzel kişiliği kazanmış bulunan şirketlerin gayrimenkul edinimine ilişkin olarak, Köy Kanunu ve Tapu Kanunu’nda herhangi bir kısıtlama bulunmaması nedeniyle, söz konusu şirketlerin gayrimenkul edinimi serbestisinin Kanunda yer alması amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra, Türk Ticaret Kanunu’nun 137. Maddesi uyarınca, ticaret şirketlerinin, hak iktisap etmeleri ve borç altına girmeleri, söz konusu işlemlerin şirket sözleşmesinde yazılı işletme mevzuu kapsamında yer alması şartıyla mümkündür. Şirket işlemlerine ilişkin olarak Türk Ticaret Kanunu’nda yer alan bu husus, kuruluş yeri ve idare merkezi esasına göre Türk şirketi sayılan yabancı sermayeli şirketler için de geçerlidir. Ayrıca, yabancı gerçek kişilerin Türkiye’de gayrimenkul edinimine ilişkin olarak karşılıklılık ilkesi geçerliliğini korumaktadır.

5. Uluslararası Tahkim

- Yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıkların çözümlenmesinde milletlerarası tahkime başvurmanın usul ve esasları, 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu ile düzenlenmiştir. Bu çözüm yoluna, ev sahibi ülke mahkemelerinin yanı sıra, arabuluculuk ve uzlaşma gibi diğer uyuşmazlık çözüm yollarına başvurma olanakları ile birlikte kanunda yer verilmesiyle yabancı yatırımcıların uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin tereddütlerinin ortadan kaldırılması amaçlanmıştır.

6. Yabancı Personel Çalıştırma

- Kanun ile yabancı yatırımcılar açısından önemi dikkate alınarak, çalışma izni bakımından çalışma mevzuatına tabi olan yabancı personelin istihdamı konusuna, doğrudan yatırım kanununda yer verilmiştir.

c) Hazine Müsteşarlığı'nın Yeni Rolü

- Yıllık plan ve program hedeflerini, ülkenin genel ekonomik durumunu ve dünyadaki yatırım eğilimleri ile ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile özel sektör meslek kuruluşlarının görüşlerini dikkate alarak, yabancı yatırımlar konusunda yatırım önceliklerini ve tanıtım politikalarını oluşturma görevi bu Kanun ile Hazine Müsteşarlığı'na verilmiştir. Yabancı yatırımlarla ilgili olarak izin/onay prosedürünün kaldırılmış olması nedeniyle, anılan görevin yerine getirilmesi, yatırımlar hakkındaki istatistiki bilgilerin kamu kurum ve kuruluşları ile meslek kuruluşlarından edinilmesini gerekli kılmaktadır. Bu amaçla Müsteşarlık, ilgili birimlerden yatırımla ilgili bilgi istemeye yetkili kılınmıştır.

Bu yeni uygulama, yabancı yatırımlara güvenli, esnek ve kolay yatırım imkanlarının sunulması temelinde üç önemli mesaj vermektedir. Ancak bu gelişme ile sağlanan yasal alt yapının ötesinde gerekli olan kurumsal alt yapının da tam ve eksiksiz bir şekilde sağlanması esastır.

4.2.1.4 Türkiye Yatırım Danışma Konseyi Tavsiye Kararları

Yatırım Danışma Konseyi her türlü sorunun ve gerekli her türlü alt yapının tespit edilerek çözüm önerilerinin geliştirilmesi amacıyla 15 Mart 2004 tarihinde ilk toplantısını İstanbul'da yapmıştır. İkincisi 29 Nisan 2005 tarihinde İstanbul'da yapılan toplantıya, 19 çokuluslu şirketin üst düzey yöneticileri, IMF, Dünya Bankası ve Avrupa Yatırım Bankası Başkanları ve Türkiye özel sektörünü temsil eden dört sivil toplum kuruluşu ve mevcut kabine üyeleri ile Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı katılmışlar ve son gelişmeleri gözden geçirmişlerdir. Toplantı çerçevesinde görüşülen konu başlıkları ise; vergi, yönetim, bürokrasi, özelleştirme, yargı, enerji, sosyal güvenlik, Ar-Ge, tanıtım-organizasyon, standardizasyon, gümrük işleri, eğitim-öğretim, arsa-arazi üretimi ve Küçük ve Orta Boy İşletmeler'dir (KOBİ). Konsey üyeleri gerek AB ile yapılacak katılım müzakerelerinde, gerekse ülkeye yatırım akışının artmasında hayati önem taşıdığını vurguladıkları bu konu başlıklarına odaklanılmasını tavsiye etmişlerdir:

1. Daha basit ve daha istikrarlı, AB normlarına uygun bir vergi rejimine yönelik vergi politikası reformlarının oluşturulması ve uygulanması:

- ✓ Vergi reformlarının oluşturulması sürecine katkıda bulunmak üzere kamu kurumları, üniversiteler ve sivil toplum örgütlerinin temsil edildiği bir Vergi Konseyi oluşturulmuştur.
- ✓ Kurumlar vergisinin 2006 yılında %30'dan %20'ye düşürüleceği ilan edilmiş; kurumlar vergisi oranları konusunda Türkiye'nin rekabet gücü artırılmıştır.
- ✓ Mükelleflerin yeni teknoloji ve bilgiye yönelik Ar-Ge harcamalarının %40'ının vergi matrahından indirilmesini mümkün kılan yeni mevzuat düzenlemesine ilişkin uygulama esasları belirlenmiştir.
- ✓ Yatırım ve üretim yapan girişimcilerin vergi ve sigorta primi indirimi, enerji desteği ve bedelsiz arazi tahsisinden istifade edebilmesini sağlayan teşvik düzenlemesine 13 il daha ilave edilerek kapsamı genişletilmiştir.

2. Global rekabet güçlerini artırmak, yerli ve yabancı firmalar arasındaki çift taraflı etkileşimi sağlamak üzere Türkiye'deki şirketlerde kurumsal yönetimin güçlendirilmesi:

- ✓ OECD ilkeleri esas alınarak hazırlanan "Kurumsal Yönetim İlkeleri"ni yayımlayan Türkiye, Dünya Bankası'nın "İş Ortamı" raporunda yatırımcıların korunması alanında en iyi reform yapan onbeş ülke arasında yer almıştır.
- ✓ İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören şirketlerin yıllık faaliyet raporunda Kurumsal Yönetim Raporu hazırlamaları zorunlu hale getirilmiştir. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Yönetim Kurulu, borsada işlem gören şirketlerden Kurumsal Yönetim İlkeleri'ne uyanlara yönelik bir Kurumsal Yönetim Endeksi oluşturma konusundaki çalışmalarını sürdürmektedir.
- ✓ OECD kurumsal yönetim uygulamaları pilot çalışması kapsamında Türkiye pilot ülke olarak belirlenmiştir.
- ✓ İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören şirketlerin, uluslararası finansal raporlama standartlarına uyma yükümlülüğü bulunmaktadır.
- ✓ Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu (YOİKK) Yönlendirme Komitesi tarafından Sermaye Piyasası Kurulu başkanlığında "Kurumsal Yönetim" konusunda görev yapacak yeni bir teknik komite oluşturulmuştur.

3. Yatırımların önündeki idari ve bürokratik engellerin, yabancı personel çalışma izinlerine ilişkin sorunları da kapsayacak şekilde, ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmaların sürdürülmesi:

- ✓ İşyeri açma ve çalıştırma ruhsatı işlemlerine ilişkin yeni düzenlemelerle, başvuruda gerekli evrak sayısı sıhhi işyerleri için 52'den 6'ya, gayrisihhi işyerleri için ise 43'den 7'ye düşürülmüştür.
- ✓ Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) raporu gerektiren tesisler için düzenlenen ÇED olumlu belgesinin ve raporunun, yer seçimi ve tesis kurma raporunu ikame etmesi sağlanmıştır.
- ✓ İşyeri kurma izni ve işletme belgesi almak için gerekli olan başvuru evrağı sayısı 18'den 2'ye indirilmiştir.
- ✓ Yatırımcılara, gerekli yasal izinler için yapacakları başvurularda yardım sağlamak ve bu süreçlerin koordinasyonunu yürütmekle görevlendirilen Yatırım Destek Ofisleri sisteminin oluşturulmasına yönelik düzenlemelerin yapıldığı “Kalkınma Ajansları Kurulması Hakkında Kanun” yürürlüğe girmiştir.
- ✓ Yabancıların çalışma izinlerine ilişkin olarak, çalışma izni başvurularının değerlendirme süresinin azaltılmasına ve çalışma izni verme yetkisini Bakanlık tarafından yetki verilen Bölge Çalışma Müdürlüklerine devredilmesine yönelik iyileştirmeleri hedefleyen çalışmalar sürmektedir.

4. Özelleştirme Programına hız verilmesi:

- ✓ Türkiye, 2005 yılında 8,2 milyar ABD Doları değerinde özelleştirme gerçekleştirmiştir.
- ✓ Oger Telecoms Ortak Girişim Grubu, Türk Telekom'un %55 hissesi için 6,55 milyar ABD Doları bedelle en yüksek teklifi vermiştir.
- ✓ Koç-Shell Konsorsiyumu, TÜPRAŞ'ın %51 hissesi için 4,14 milyar ABD Doları bedelle en yüksek teklifi vermiştir.
- ✓ OYAK grubu %46,12 oranındaki ERDEMİR hissesi için 2,77 milyar ABD Doları bedelle en yüksek teklifi vermiştir.

5. Yargı sürecinin süratlendirilerek etkinliğinin artırılması...

- ✓ Yeni Türk Ticaret Kanunu taslağı hazırlanarak, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulmuştur.
- ✓ 2006 yılı sonu itibariyle, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP) çerçevesinde yargı birimlerinin otomasyonu ve entegrasyonu süreci tamamlanacaktır.
- ✓ Enerji sektörünün serbestleştirilmesi programına devam edilmesi...
- ✓ 21 bölge bazlı dağıtım grubu ile imzalanacak geçiş dönemi sözleşmelerinin yürürlüğe girmesi, enerji sektörünün serbestleşmesi sürecinde 2006 yılının en önemli konularının başında gelmektedir.
- ✓ Elektrik Piyasası Kanunu'nda sektörün önünü açan düzenlemeler yapılmıştır.
- ✓ Doğalgaz piyasasının serbestleştirilmesi ile ilgili çalışmalar devam etmektedir. Türkiye-Yunanistan Doğalgaz Boru Hattı Projesi ile Türkiye-Avusturya Doğalgaz Boru Hattı Projesinin (NABUCCO) bütünleşmesi sonucunda, doğalgazda Türkiye'nin ilk uluslararası bağlantısı tamamlanacaktır.

6. Sosyal güvenlik sistemi reformuna hız kazandırılması:

- ✓ Sosyal Güvenlik Reformu kapsamında üç kanundan oluşan bir paket hazırlanmıştır. Reform kapsamında yer alan “Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu” ve “Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu“ Nisan 2006'da Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca kabul edilmiştir. Reform kapsamındaki bir diğer kanun tasarısı olan “Sosyal Yardımlar ve Primsiz Ödemeler Kanun Tasarısı” üzerinde ise çalışmalar devam etmektedir.

7. Türkiye'nin araştırma-geliştirme bazının güçlendirilmesi:

- ✓ Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu'nca kabul edilen Bilim ve Teknoloji Politikaları Uygulama Planı çerçevesinde, 2005–2010 dönemi için yedi stratejik hedef belirlenmiştir.
- ✓ Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu'nun (TÜBİTAK) bütçesi bir önceki yıla göre yaklaşık %63 oranında artırılarak 2006 yılında 715 milyon ABD Dolarına çıkarılmıştır.
- ✓ TÜBİTAK'ın Ar-Ge faaliyetleri için sağladığı doğrudan desteklerin tutarı 2005 yılı için 266 milyon ABD Dolarına yükseltilmiştir.

- ✓ 2005 yılında üniversitelere bilimsel araştırma desteği için 68 milyon ABD Doları ayrılmıştır.

8. Ülkenin “cazip bir yatırım yeri” olarak tanıtımına yönelik çabaların artırılması yoluyla, yatırımcıların Türkiye’nin yatırım ortamındaki gelişmeler konusunda etkin bir şekilde bilgilendirilmesi:

- ✓ 2005 yılında Hazine Müsteşarlığı tarafından başlatılan yatırım promosyonuna yönelik kapasite ve altyapı oluşturulması çalışmaları önemli ölçüde tamamlanmıştır.
- ✓ Yabancı yatırımcıların yatırım sürecinde ihtiyaç duyduğu bilgilere erişimini kolaylaştırmak amacıyla tasarlanan Türkiye Yatırım Portalı’nın (Invest in Turkey), Mayıs 2006’da erişime açılması öngörülmektedir.
- ✓ 2005 yılında “InvestinTurkey” konsept logosu tasarımı yaptırılmış ve Türk Patent Enstitüsü tarafından tescil edilmiştir.
- ✓ Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı’nın kuruluş kanunu çalışmaları tamamlanarak, kanun Nisan 2006’da Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne (TBMM) sunulmuştur.

9. Standartların ve düzenlemelerin Avrupa Birliği ile uyumlaştırılması:

- ✓ Türkiye ile AB arasında malların serbest dolaşımı önündeki kalan engellerin kaldırılması amacıyla hazırlanan “Dış Ticarete Teknik Düzenlemeler ve Standardizasyon Rejimi Kararı” Ekim 2005’te yürürlüğe girmiştir.
- ✓ Standartlarla ilgili olarak kabul edilen AB mevzuatının uygulamada etkinliğini sağlamak amacıyla teknik altyapının desteklenmesine yönelik olarak, Türk Standartları Enstitüsü (TSE) ve Türkiye Akreditasyon Kurumu’nun etkinliklerinin AB düzeyine taşınmasını öngören projeleri de içeren, çeşitli faaliyetler yürütülmektedir.
- ✓ İthalatta TSE tarafından yapılan zorunlu standart denetimleri yerine AB mevzuatına uygunluğun aranmasına yönelik çalışmalar sürdürülmektedir.

10. Gümrüklerin, özellikle ithalat ve lisanslama süreçlerinin etkinliğinin artırılması:

- ✓ Üçüncü ülkelerden yapılan ithalatta ürün güvenliği denetimlerine ilişkin mevzuatın AB Direktiflerine uyumlu hale getirilmesi çalışmalarına başlanmıştır. Çeşitli mal gruplarının ithalatındaki denetimlerin AB'ye uyumlaştırılması çalışmaları sürmektedir.
- ✓ İthalat denetimleri, Dış Ticaret Müsteşarlığınca geliştirilen Ürün Güvenliği Sistemi ile online takip edilebilir hale gelmiştir.
- ✓ “e-Birlik Otomasyon Projesi” ile ihracat beyannameleri elektronik olarak onaylanmaktadır.

11. Alt yapı imkanlarının geliştirilmesi:

- ✓ Telekomünikasyon sektöründe mobil telefon abone sayısı ve internet kullanıcı sayısı hızla artmaktadır.
- ✓ 2005 yılında ADSL yatırımlarına hız verilmiştir.
- ✓ Bölünmüş yollar projesine ait 15.000 km.'lik yol hedefinin %75'i gerçekleşmiştir.
- ✓ Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları, Ankara-İstanbul ve Ankara-Konya Hızlı Tren projelerini başlatmıştır.
- ✓ Özel sektörün devlet demiryolları şebekesinde kendi trenlerini çalıştırabilmesine imkan sağlanmıştır.
- ✓ Türk Hava Yolları yurt dışındaki mevcut 79 hattına ilaveten 23 yeni hattın açılmasına karar vermiştir.
- ✓ Denizcilik şirketlerinin hisselerinin %49'unun hamiline yazılı olabilmesi temin edilmiş, yabancı yatırımcıların sektöre girişinin önü açılmıştır.

12. Eğitim ve öğretime daha fazla yatırım yapılması:

- ✓ 2005 yılında olduğu gibi, 2006 yılında da kamu harcamaları içinden aldığı %12,4'lük pay ile en fazla kaynak tahsis edilen kamu hizmeti eğitim olmuştur.
- ✓ 2004–2005 döneminde, okullaşma oranlarında artış kaydedilmiştir.
- ✓ 2005–2006 eğitim-öğretim yılından başlayarak, ortaöğretim süresi 4 yıla çıkartılmıştır.

- ✓ 15 yeni üniversitenin kurulmasına ilişkin yasa tasarısı TBMM’de kabul edilmiştir.
- ✓ Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı okul ve kurumlardan internet bağlantısı olanların sayısı, Aralık 2005 itibariyle Mart 2004’e oranla yaklaşık yedi kat artarak 21.000’e ulaşmıştır.

13. Yatırımlar için arazi ve arsa temin edilmesi:

- ✓ Türkiye’de bugüne kadar 36,760 adet birimin kadastro tamamlanmıştır. Ülkenin muhtelif illerinde kalan 11,094 birimin 4,032 adedinde kadastro faaliyetleri sürdürülmektedir.
- ✓ İlgili kanunlarda yapılan değişikliklerle bedelsiz arsa devrine olanak sağlanan il sayısı 36’dan 54’e çıkarılmıştır.
- ✓ Türkiye’de yabancıların taşınmaz edinimine ilişkin kurallar, yeni bir mevzuatla yeniden belirlenmiştir.

14. Fikri ve sınai mülkiyet haklarının daha etkin biçimde korunması:

- ✓ Fikri mülkiyet hakları konusunda yetiştirilmiş hakimlerin ihtisas mahkemelerinde görevlendirilmesi ve 2004 yılında gerçekleştirilen yasal düzenlemeler, bu mahkemeleri korsan eserlerle mücadele konusunda daha etkin bir hale getirmiştir.
- ✓ 1 Ocak 2001 tarihinden sonra Gümrük Birliği alanında ilk kez ruhsat alan, Türkiye’de jenerik başvurusu bulunmayan orjinal ürünlerden Türkiye’de patenti bulunmayanlara, altı yıllık veri imtiyazı hakkından yararlanabilme olanağı tanınmıştır.

15. Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin bir program dahilinde güçlendirilmesi ve tedarik zincirindeki fonksiyonlarının geliştirilmesi:

- ✓ Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin (KOBİ) tanımına ilişkin çalışmalar tamamlanmış ve AB mevzuatına uyumlu bir tanımlama kabul edilmiştir.
- ✓ Şubat 2005 tarihinde KOBİ’ler için bir web portalı oluşturulmuştur.
- ✓ KOBİ’lerde işletme stratejisi kavramının yerleşmesi amacıyla Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) tarafından Stratejik Yol Haritası uygulaması başlatılmıştır.

- ✓ KOBİ'lerin teknolojik kapasitelerinin artırılması amacıyla üniversitelerle işbirliğine gidilmiştir.
- ✓ KOBİ'lerin uluslararası bağlantılarını geliştirmeyi amaçlayan “Eşleştirme Merkezleri” kurulmuştur (Hazine Müsteşarlığı, 2006).

Bu tavsiye kararları, Türkiye'nin eksik yönlerini tamamlaması yönünde vurgulamalar yaparken, rekabet olanaklarını arttırmak amacıyla, yasal ve kurumsal çözüm önerilerinde bulunmuş ve yatırım ikliminin iyileştirilmesi yönünde bir takım açılımlar sağlamıştır.

4.2.2 Kurumsal Yapılanma

İşletmelerin piyasa şartlarında gösterdikleri iş ortamı birçok yönüyle, mevcut kurumlar ve yapılarla ilişkilidir ve bunlardan etkilenmektedir. Dolayısıyla kurumsal çerçeve ve sistemin etkinliği işletmelerin performansını önemli ölçüde etkilemektedir. Yabancı sermayeli kuruluşları etkileyen kurumlar aşağıda ifade edilmektedir;

1. DPT Müsteşarlığı; her alanda etkili olabilecek uzun vadeli kalkınma planlarını ve yıllık programları hazırlar. Bu plan ve programları yaparken, ilgili tüm kurum ve kuruluşlardan görüş alır ve ilgili bakanlık ve kamu kurumlarının koordinasyonunu sağlar. Ayrıca kaydedilen gelişmeleri izleyerek değerlendirir ve gerekli gördüğü hallerde söz konusu politikalarda değişiklikler önerir.
2. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı; temel görev ve sorumlulukları, mevcut ekonomik ve teknolojik şartlara göre sanayi politikalarının oluşturulmasına katkı sağlamak, kalkınma planları ve programlarda öngörülen hedef ve politikalar çerçevesinde sanayinin hızlı ve istikrarlı gelişmesini sağlamak ve desteklemek, Küçük Sanayi Sitelerini ve Organize Sanayi Bölgelerini kurmak ve denetlemek, bu amaçla kredi sağlamak, Organize Sanayi Bölgelerinde arsa tahsis etmek, Teknoloji Geliştirme Bölgelerinin kurulması için izin vermek, sanayi işletmelerine ilişkin kayıtları tutmak, piyasa gözetimi yapmak, tüketicilerin sağlığının, güvenliğinin ve ekonomik çıkarlarının korunması için tedbirler almak, esnaf ve sanatkar kuruluşları ile ilgili yasal düzenlemeleri gerçekleştirmek olarak sıralanabilir.

3. Hazine Müsteşarlığı; yatırım teşvik sisteminin belirlenmesi ve uygulanması, yabancı yatırımlarla ilgili politikaların belirlenmesi, yabancı yatırımların takibi ve teşvik edilmesi görevini üstlenir.
4. Dış Ticaret Müsteşarlığı; dış ticaret faaliyetlerinin koordinasyonu ve desteklenmesi, ihracat teşviklerinin düzenlenmesi, serbest bölgelerin kurulması, yönetilmesi ve işletilmesi ile ilgili ilke ve politikaların belirlenmesini sağlar.
5. Özelleştirme İdaresi Başkanlığı; özelleştirme uygulamaları ile ilgili kararların alınması ve uygulanmasını yürütür.
6. Küçük ve Orta Ölçekli Sanayii Geliştirme ve Destekleme Başkanlığı (KOSGEB); Ar-Ge faaliyetlerinin desteklenmesi; laboratuvar, danışmanlık ve tasarım hizmetleri verilmesi; kalite iyileştirme ve sektörel gelişmeye yönelik destek sağlanması; pazarlama ve istihdam yaratma konularında danışmanlık ve eğitim hizmetleri verilmesini sağlar.
7. Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırmalar Kurumu (TÜBİTAK); bilim ve teknoloji politikalarının oluşturulması ve Ar-Ge faaliyetlerinin teşvik edilmesi ve koordinasyonunu yürütür.
8. Rekabet Kurumu; rekabetin bozulduğu durumlarda gerekli incelemelerin yapılması, muafiyet ve menfi tespit belgelerinin verilmesi, birleşme ve satın almaların onaylanması, Rekabet Kanunu çerçevesinde gerekli düzenlemelerin yapılmasını sağlar.
9. Eximbank; dış ticaretin desteklenmesini sağlar.
10. Türk Standartları Enstitüsü (TSE); Türk standartlarının hazırlanması, ürün ve sistem belgelendirmesi, kalibrasyon, ulusal düzeyde endüstriyel metroloji işlemlerini yürütür.
11. Türk Patent Enstitüsü; sınai mülkiyet haklarının tescili ve korunması için gerekli işlemleri yürütür.
12. Türk Akreditasyon Kurumu; laboratuvar, belgelendirme ve muayene hizmetleri veren yerel ve uluslararası kuruluşların akreditasyonu, söz konusu kuruluşların kabul edilen ulusal ve uluslararası standartlara uygun olarak

alışmalarının temin edilmesi ve böylece ürün/hizmet, sistem, personel ve laboratuvar belgelerinin uluslararası alanda tanınmasını sağlar.

13. TOBB, TÜSİAD, TESK ve Sektörel retici Birlikleri; politikaların oluşturulmasında ve ilgili tedbirlerin alınmasında kamu kurumlarıyla işbirliği yapan özel sektör kuruluşlarıdır (DPT, 2003).

4.3 Dünyadaki Gelişmeler Doğrultusunda Türkiye'nin Durumu

Küresel düzeyde DYSY akımı dünya GSYİH'sinden daha hızlı artmaktadır. 1980–1990 yılları arası dünya GSYİH'sindeki payı %0.5'den %1'e yükselen küresel DYSY akımı, 1990–2000 yılları arasında çok daha hızlı artmış ve dünya GSYİH'sindeki payını %4.5'e çıkarmıştır. Bu dönemde bir çok ülkede bulunan yabancı sermaye kısıtlamalarının ortadan kaldırılmasıyla birlikte mali ve doğrudan sermaye hareketleri hızlı bir ivme kazanmıştır. 1992 sonrasında yükselen piyasalar olarak adlandırılan ve orta gelir grubunda yer alan gelişmekte olan ülkeler, borsada, bono piyasalarında ve doğrudan yatırıma sundukları yüksek getiri potansiyeliyle büyük çaplı sermaye girişi yaşamışlardır (Yılmaz, 2006). 1990'ların başında gelişmekte olan ülkelere yönelen DYSY'ler dünya yatırım kapasitesinin %20'sinin altındaydı; 1990'ların ortalarında ise bu pay %40'lara ulaşmıştır (Berköz ve Turk,). 1994 yılında 258.2 milyar dolar olan dünya DYSY akımı 1997 yılına kadar yaklaşık iki kat artarak 485.8 milyara, 1999 yılında 1,089.5 milyar dolara, 2000 yılında ise büyük bir artış göstererek 1,402.4 milyar dolara sıçramıştır. Ancak sonraki yıllarda bu akım azalarak devam etmiş, 2003 yılında 575.3 milyar dolara kadar gerilemiştir. Bu inişli çıkışlı trend içinde DYSY akımlarındaki gelişmiş ülkelerin payı 1994'de %57.7 iken 2003'l yıllarda %67.5'e çıkmıştır. Yatırımlar zaman içinde artarak gelişmiş ülkelere yönelmiş; özellikle Batı Avrupa, AB, Kuzey Amerika, Asya-Pasifik bölgelerinde yoğunlaşmıştır (Bkz. Tablo 4.5).

1990'lı yılların sonuna kadar yaşanan ekonomik krizlere rağmen DYSY/GSYİH oranı 2000 yılına kadar artmaya devam etmiştir. Ancak 2000–2001 yıllarında ABD'de yaşanan daralmayla birlikte dünya ekonomisinin büyüme hızı da yavaşlamıştır. Küresel DYSY/GSYİH oranı, üç yıl içinde %4.5'ten %1.5'e kadar düşmüş, 2004–2005 yıllarında tekrar yükselişe geçmiştir (Yılmaz, 2006).

Tablo 4.4: Dünya' daki DYSY Akımları (Economist Intelligence Unit, 2002)

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Dünya Geneli*	258.2	335.2	394.1	485.8	706.5	1,089.5	1,402.4	823.3	654.8	575.3
Gelişmiş Ülkeler*	148.9	206.9	227.8	274.1	488.4	834.9	1,128.8	591.0	462.6	388.4
Dünya Genelindeki Payı(%)	57.5	61.7	57.8	56.4	69.1	76.6	80.5	71.8	70.6	67.5
Gelişmekte Olan Ülkeler*	109.3	128.3	166.2	211.7	218.2	254.6	273.6	232.3	192.2	186.9
Dünya Genelindeki Payı (%)	42.3	38.3	42.2	43.6	30.9	23.4	19.5	28.2	29.4	32.5
Kuzey Amerika*	54.3	67.1	96.1	117.1	201.8	314.2	387.4	180.4	60.1	87.6
Batı Avrupa*	86.5	123.8	122.7	142.9	275.6	500.9	713.7	398.1	376.5	271.3
AB*	78.8	116.7	114.0	130.4	260.3	478.7	686.0	382.6	369.5	271.3
Doğu Avrupa*	6.4	16.5	16.8	23.9	26.7	29.0	29.5	29.4	36.7	26.2
Asya-Pasifik*	72.3	89.3	95.4	111.5	100.4	122.3	162.2	110.0	100.4	100.4
Gelişmekte Olan Asya Ülkeleri*	63.6	73.0	86.6	98.0	89.6	103.6	137.6	97.1	83.7	94.0
Latin Amerika&Karayipler*	30.8	32.2	53.0	73.6	85.0	108.0	95.2	83.9	57.5	50.4
Orta Doğu&Kuzey Afrika*	4.3	2.1	5.9	8.6	10.5	6.1	8.9	8.2	6.4	11.9
Sahra Altı Africa*	3.5	4.2	4.2	8.2	6.4	8.8	5.4	13.4	7.1	6.4

*Değerler milyar dolar olarak ifade edilmiştir.

2000 yılına kadar yaşanan artışın ardından 2003 yılına kadar önemli ölçüde azalan DYSY akımının, iyimser bir şekilde tekrar yükselişe geçerek 2008' de 1,165 milyar dolar seviyelerine çıkacağı önerilmektedir. Aynı şekilde GSYİH içindeki payının da artarak gelişmiş ülkelerde %2.4, gelişmekte olan ülkelere de %2.8 civarlarını bulacağı tahmin edilmektedir. (Bkz. Tablo 4.6)

Gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan Türkiye, 1980'de Dünya'daki DYSY stoğunun %0.29, 1990'da %0.24, 2003'de %0.27 ve 2004'de %0.42'si kadarını çekebilmiştir (Berköz ve Turk, 2006b). 1990'da Türkiye, Çin'den sonra 1 milyar dolarlık yabancı yatırım çeken ikinci büyük gelişmekte olan ülke mertebesine gelmesine rağmen dünya genelinde bu durumdan pek de fayda görememiştir (Berköz ve Turk, 2006a).

DYSY çekme performansı açısından ise 141 ekonomi arasında 2005 yılı için 99., 2006 yılı için 73. sırada yer alabilen Türkiye'nin, yıllar içinde sergilediği kötü siyasi

ve ekonomik performansı, dünya ekonomileri içinde DYSY çekmedeki performansını da etkilemiş ancak son yıllarda yatırımcı çekmede yükselen bir trend içine girebilmeyi başarabilmiştir. 2004 ve 2005 yılı için yatırımcı çekebilme potansiyeli açısından 69. sırada yer alabilmiştir. Bu tablo Türkiye'nin hala sahip olduğu potansiyeli kullanamadığı ve yabancı yatırımcıyı istenilen ölçüde çekemediğini göstermektedir (Bkz. Tablo 4.7).

Tablo 4.5: Dünya DYSY Projeksiyonu (1999–2008) (Economist Intelligence Unit, 2002)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Dünya DYSY Akımı*	1.089,5	1.402,4	823,3	654,8	575,3	754,8	883,7	991,6	1.079,6	1.165,7
Büyüme Oranı (%)	54,2	28,7	-41,3	-20,5	-12,1	31,2	17,1	12,2	8,9	8,0
GSYİH' ya Oranı (%)	3,6	4,5	2,6	2,0	1,6	1,8	2,1	2,3	2,4	2,5
Gelişmiş Ülkelere DYSY Akımı*	834,9	1.128,8	591,0	462,6	388,4	525,2	628,7	710,4	773,8	835,5
Büyüme Oranı (%)	71,0	35,2	-47,6	-21,7	-16,0	35,2	19,7	13,0	8,9	8,0
GSYİH' ya Oranı (%)	3,5	4,7	2,5	1,9	1,4	1,7	1,9	2,1	2,3	2,4
Dünya Toplamı İçindeki Payı (%)	76,6	80,5	71,8	70,6	67,5	69,6	71,1	71,6	71,7	71,7
Gelişmekte Olan Ülkelere DYSY Akımı*	254,6	273,6	232,3	192,2	186,9	229,6	255,0	281,2	305,8	330,2
Büyüme Oranı (%)	16,7	7,5	-15,1	-17,3	-2,8	22,8	11,1	10,3	8,7	8,0
GSMH' ya Oranı (%)	3,9	3,8	3,3	2,6	2,3	2,6	2,7	2,8	2,8	2,8
Dünya Toplamı İçindeki Payı (%)	23,4	19,5	28,2	29,4	32,5	30,4	28,9	28,4	28,3	28,3

*Değerler milyar dolar olarak ifade edilmiştir.

Türkiye; Doğu Avrupa, Balkanlar, Karadeniz havzası ve Ortadoğu'daki en büyük ekonomi ve Avrupa Birliği'nin altıncı büyük ticaret ortağı olmasına rağmen, yüksek potansiyele sahip bir ülkenin DYSY'i minimum düzeyde bile çekmekte bu derece başarısız olabileceği yönünde dikkat çekici bir örnektir. 1990 ve 2001 yılları arasında yabancı şirketler Türkiye'ye 17 milyar dolar yani yıllık yaklaşık 850 milyon dolar yatırım yapmışlardır. 1995 ve 2002 yılları arasında DYSY akışı 9 milyar dolardır ancak bu miktarın 3 milyar doları Telecom Italia tarafından Aria'ı işletme lisansı için ve HSBC'nin yerel bir bankayı satın aldığı için ödendiği paradır. Diğer ülkelerle

kıyaslanacak olursa, Polonya'ya DYSY akışı aynı dönemde 36 milyar dolar, Çek Cumhuriyeti'ne 21 milyar dolar ve Macaristan'a 14 milyar dolar civarında gerçekleşmiştir. Brezilya ve Meksika ülkelerinin her biri 2002 yılında yaklaşık 20 milyar dolar DYSY çekebilmeyi başarmıştır. Türkiye ortalama olarak 1975 ve 2002 yılları arasında Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın (GSYİH) %0.32'si oranında net DYSY akışı (ve bu akış seviyesinin doruk noktaya ulaştığı 1990'larda bile GSYİH'nin sadece %0.44'ünü) elde etmiştir. Bu oran, yaklaşık %4'e ulaşan Macaristan ve Çek Cumhuriyeti gibi yeni liberalleşen rekabetçiler ile kıyaslanabilir (Ögütçü, 2003).

Tablo 4.6: Karşılaştırmalı DYSY Çekme Performansı-Potansiyeli Matrisi (UNCTAD, 2007)

Ekonomi	DYSY Çekme Performansı		Ekonomi	DYSY Çekme Potansiyeli	
	2005	2006		2004	2005
Katar	66	68	Arjantin	66	64
Çin	62	69	Azerbaycan	73	65
Peru	77	70	Dominik Cum.	64	66
Mali	63	71	Venezuela	76	67
Tanzanya Cumhuriyeti	65	72	Tunus	65	68
Türkiye	99	73	Türkiye	69	69
Fransa	78	74	Brezilya	72	70
Guinea	75	75	Botswana	67	71
Togo	72	76	Kostarika	70	72
Uganda	70	77	Güney Afrika	74	73
Vietnam	58	78	Filipinler	71	74

DYSY'ler, sergilenen bu kötü performansa rağmen, Türk ekonomisinde başrolü oynamaktadırlar. Türkiye, teknoloji ve innovasyon açısından (pek çok diğer ülkeden farklı olarak) yabancı yatırımcılara aşırı derecede bağlıdır. Yine de yatırım çekme konusunda Doğu Avrupa'daki temel rakipleri ile kıyaslandığında Türkiye nüfus ve ekonomik büyüklüğüne göre az da olsa başarılı olmuştur. Bunun temel nedeni Türkiye'de az da olsa gerçekleşen özelleştirme ile ilgili yatırım süreçleridir. Diğer bir temel neden ise AB ile Türkiye arasında bir takım anlaşmaların düzenlenmesidir. Bu düzenlemeler olağan bir birleşim ortaya koymuş ancak yine de yatırımcıların Türkiye'de yatırım yapma istekleri, mevcut bir takım gerçeklerden dolayı sekteye uğrayarak yeni yatırımların çok fazla açığa çıkamamasına neden olmuştur (Loewendahl ve Loewendahl, 2001).

Loewendahl ve Loewendahl (2001) DYSY konusunda Türkiye'nin en temel rakiplerini anlayabilmek için üst düzey çok uluslu firma sahiplerinden 30'uyla

mülakatlar yapmıştır. İlgili kişilere yöneltilen: “DYSY'nin yer seçimi konusunda Türkiye ile rekabet içerisinde olan ülkeler sizce hangileridir?” sorusuna verilen cevapların %70'i, Doğu Avrupa ülkelerini en temel rakip olarak işaret etmektedir; bunu Kuzey Afrika ülkeleri, Rusya ve Yunanistan izlemektedir. Diğer bir deyişle Türkiye, kendi ulusal sınırlarına komşu olan ülkelerle ve özellikle de aynı düzeydeki ekonomik gelişmeye sahip olan ülkelerle rekabet halindedir. Macaristan, Polonya ve Çek Cumhuriyeti Türkiye'nin Doğu Avrupa'daki temel rakipleridir. En büyük istisna Orta Doğu'dur (sadece %10'luk cevap yüzdesi ile bu bölge Türkiye için ciddi bir rakip olarak görülmemiştir). Temel neden, ekonomik bütünleşmenin az olması ve (benzer biçimde) Türkiye ile zayıf ilişkiler kuruluyor olmasıdır. Türkiye için bu bölgenin en temel rakip ülkesi İsrail olarak görülmüştür.

1978–1992 yılları arasında Türkiye dördüncü en büyük DYSY merkezidir; ancak Türkiye 1993–1999 arasında sekizinci sıraya gerilemiştir. Bu değişimin temel sebebi, DYSY'nin sürdürülebilir gelişmesinin sadece Orta Doğu Avrupa ülkelerinde ve İsrail'de başarılabilmiş olmasıdır. Bu süreç boyunca Polonya Türkiye'nin neredeyse 6 katı kadar yatırım çekmiştir. GSYİH bazında Türkiye en kötü performansını sergilemiştir. Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Polonya, Romanya ve Bulgaristan en iyi performans gösteren ülkelerdir. GSYİH bazında Macaristan en çok DYSY çeken ülkedir. 1996 yılında Macaristan sermaye bazında Türkiye'nin 16 katı kadar DYSY çekmiştir ve en şaşırtıcı olan ise Afrika'nın bile Türkiye ile yakın düzeylerde yabancı yatırım çekmiş olmasıdır (Loewendahl ve Loewendahl, 2001).

4.4 Yer Seçimi Kararı Olarak Türkiye

1980'li yıllardan sonra Türkiye hızla daha akılcı, daha gerçekçi ve daha dışa dönük ekonomik politikalar izlemiştir. Yabancı yatırımcının Türkiye'ye gelmesi için gerekli şartların başında iç pazar genişliği gelmektedir. İç pazar yönünden Türkiye yakın bölgesinin en güçlü ülkesidir (Kahveci, 1985).

Türkiye Doğu Avrupa'nın, Balkanların, Karadeniz hattının ve Orta Doğu'nun en büyük ekonomisine sahiptir. AB'nin altıncı en büyük ticaret ortağı ve dünyanın gelişmesini sürdüren yedinci en büyük ekonomisidir. Türkiye yararlanılabilecek muazzam bir potansiyelin bulunduğu bir sahadır, çünkü Türkiye'deki DYSY birkaç çok gelişmiş bölgede toplanmıştır ve farklı canlı bölgeler çokuluslu dünyaya yatırım alanını genişletmek ve ticari bağlar kurmak için halen bağlanmamışlardır. Hızlı

teknolojik değişim, geniş piyasalar ve bilgi erişimi için daha fazla talep bölgesel kalkınma için yeni fırsatlar sunmaktadır. Küreselleşme, alt-ulusal ekonomik alanların rekabete dayanan üstünlüklerini devam ettirmek için benimseme kabiliyetlerini giderek daha fazla test etmektedir. Performans eksiklikleri ve karşılaştırılabilir avantajlar bir bölgeden diğerine farklılık göstermektedir (Öğütçü, 2003).

Amerika Yatırım Enstitüsü verilerine (1999) göre, Türkiye 64 milyon kişilik yerli pazarı, Avrupa'nın büyük pazarlarına, Bağımsız Devletlere, Orta Doğu'ya ve Kuzey Avrupa'ya erişim imkanı, düşük işgücü maliyeti, iyi eğitimli patron sınıfı, telekomünikasyon ağları ve modern altyapı tesisleri ile yabancı yatırımı cezbeden birçok fırsat sunmaktadır. Yabancı yatırımcılar sermaye mallarını, sermayeyi, karı ve paylarına düşeni ülkenin bütünü içerisinde özgürce hareket ettirebilmektedir ve ayrıca Türk yatırımcılarla eşit haklara, ayrıcalıklara ve yönetmeliklere sahiptirler (Loewendahl ve Loewendahl, 2001).

Loewendahl ve Loewendahl'ın (2001) yaptığı anket çalışmasında sorduğu "Pazar, verimlilik ve tesis (değer) arayışındaki DYSY'nin yer seçimi açısından Türkiye'yi ve rakiplerini nasıl bir sıralamaya koyarsınız?" sorusuna aldığı cevaplar da Türkiye, Orta Doğu Avrupa Ülkeleri (Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya) ve Mısır ile kıyaslanarak; pazar arayışındaki DYSY için en cazip ülke konumunda %53 (Orta Doğu Avrupa Ülkeleri %32 çıkmıştır), verim arayışındaki DYSY için %40 (Orta Doğu Avrupa Ülkeleri %60 çıkmıştır), tesis (değer) arayışındaki DYSY konusundaki cevaplarda ise hemen hemen yakın yüzdelere sahip olarak çıkmıştır. Mısır ise tüm konularda düşük yüzdelere kalmıştır.

Öte yandan Türkiye'nin sunduğu lokasyon fırsatları; pazar büyüklüğü ve performans açısından rakip ülkeler, Latin Amerika ve Doğu Asya ülkelerinin de dahil olduğu 11 ülke arasındaki kıyaslamalarda, dünyanın en büyük ve ön plandaki pazarları arasında yer almasını sağlamaktadır. İşgücü maliyetleri ve üretkenlik açısından bakıldığında Türkiye'nin Orta Doğu Avrupa ülkelerinden daha yüksek maliyetlere ancak daha fazla işgücü üretkenliğine sahip olduğu görülmektedir. Özellikle fen ve mühendislik dallarında okuyan öğrenci sayısı bazında oldukça iyi bir düzeydedir. Pricewaterhouse'ın da ifade ettiği gibi (1999) işgücü yüksek derecede motive, disiplinli ve eğitilebilirdir. Ancak patent başvuruları ve Ar-Ge harcamaları bazında oldukça düşük bir konumda yer almaktadır. Türkiye her kriter açısından dünyanın

belli başlı lokasyonları arasında ilk 13'te yer almaktadır. Bu fırsatların yanı sıra var olan diğer bir gelişme, Türk ekonomisindeki muazzam büyümenin, ABD Ticaret Bakanlığı tarafından belirlenen (2000) Dünyanın 10 Ön Plandaki Pazarı sıralamasına Türkiye'nin girmesidir. İngiliz Hükümeti İhracat Forumu ise Türkiye'yi, İngiliz firmaları ile girilen belirgin ticaret ve yatırım hamleleri dolayısıyla 12 büyük uluslararası pazar arasında göstermiştir. İçerisinde bulunduğu bölgedeki dinamik ekonomileri ve orta düzey gelire sahip büyük nüfus kitlesi göz önüne alındığında “ön plana çıkan bir ekonomi olarak” görülen Türkiye, şimdilik sadece “beklentileri karşılayan bir ekonomi” olarak görülmektedir (Loewendahl ve Loewendahl, 2001).

Oğuz (2004) Türkiye'de bulunan DYSY'li firmalardan 97 tanesiyle, Türkiye'de yatırımı bulunan yatırımcıların, yatırımlarında hangi yatırım yeri faktörleri etkinliğinin ortaya çıkarılması ve bu firmaların yatırım ortamı ile ilgili olumlu ve olumsuz görüşlerinin yatırımların önündeki engellerin ve yatırım stratejilerinin ne olduğunun belirlenmesi amacıyla anket çalışması yapmıştır. Ankete katılan firmaların 76'sı imalat, 8'i hizmetler, 6'sı tarım, 5'i enerji ve 2'si de madencilik sektörlerinde yer almaktadır. Bu firmaların %74'ü Avrupa, %9,8'i Amerika ve %5'i de Japon menşelidir. Kuruluş yıllarına bakıldığında zaman %1'i 1954 öncesi, %20'si 1954–1980 yılları arası, %30'ndan fazlası 1981–1990 yılları arası, %41,4'ü 1991–2000 ve %7'sinden fazlası 2001–2003 yılları arasında kurulmuştur. Bu firmaların toplam özkaynakları; 6.921,171 milyon YTL, toplam istihdamları 52.316 kişidir. İstihdam edilen yönetici, uzman ve teknik personel oranı %40'ın üzerindedir. Türkiye'de yatırım yapmış bu yabancı sermayeli firmalar, yerlilere oranla daha fazla ihracat odaklı yatırımlardır. Anket sonuçlarında ön plana çıkan yatırım yeri faktörleri ise sırasıyla; Türkiye piyasasına erişim, Türkiye'nin sahip olduğu ekonomik potansiyel ve düşük iş gücü maliyeti, ihracat için elverişli konum, nitelikli ve verimli işgücü bulmadır. Yabancı yatırımcıların Türkiye'yi bir yatırım yeri olarak seçmelerindeki en önemli faktörler; büyük iç pazar, pazarın büyüme potansiyeli ve komşu pazarlara erişim gibi pazara yönelik faktörler ile kaliteli-verimli işgücü ve düşük işgücü maliyeti gibi kaynağa ve etkinliğe yönelik faktörlerdir. Öncelik sıralamasında ise pazara yönelik faktörlerin iş gücüne yönelik faktörlerden daha önde olduğu görülmektedir.

Bu sonuçlar; Tatoğlu ve Glaister'in (2001) çalışmalarında ifade ettikleri pazar büyüklüğünün Türkiye'deki DYSY'ler üzerinde en önemli belirleyici unsur olduğu;

Erden'in (1996) çalışmasında, Türkiye'de yabancı yatırımların sadece büyük iç pazar nedeniyle değil aynı zamanda çevre bölge ve ülke pazarlarına ulaşmada Türkiye'yi bir üs olarak görmeleri; Loewendahl ve Loewendahl'ın (2001) yakın bölge ülkelerine göre pazara yönelik yatırımlar açısından Türkiye'nin en önemli ülke olduğu sonuçlarıyla benzeşmektedir (Oğuz, 2004).

Türkiye, pazar büyüklüğü, iş gücünün yetişmişliği ve maliyetleri, teşvikler ve ilgili mevzuat açısından son derece önemli bir yere sahipken, Ar-Ge faaliyetleri, hukuki ve politik alt yapı açısından başarısız bulunmaktadır (Bkz. Tablo 4.7).

Türkiye'nin DYSY çekmedeki başarısızlığı birçok çalışmada belirtildiği gibi, makro ekonomik düzeyde gösterdiği kötü performans ve adalet sisteminde var olan aksaklıklardan kaynaklanmaktadır. Buna karşı, 2003 yılından sonra ekonomik yapıda gözlemlenen iyileşme ile birlikte yasal düzenlemeler çerçevesinde yabancı yatırımcılara sağladığı düzenlemeler, Türkiye'nin cazibesini arttırmış, sosyal sermayesinin güçlü olması ve sahip olduğu pazar büyüklüğü, Türkiye'yi artan yatırım talepleriyle karşı karşıya bırakmıştır. Ancak Türkiye'nin yakın bölgesinde cereyan eden istikrarsız gelişmeler, doğrudan yabancı yatırımların istenilen düzeyde olmamasına sebep olmaktadır.

Tablo 4.7: Türkiye'nin DYSY' lere Sunduğu Konumsal Fırsatlar (Loewendahl ve Loewendahl, 2001)

Temel Yer Seçim Faktörleri	Rekabetçi Pozisyon
<i>Pazar Arayışındaki DYSY</i>	
Ekonomik Büyüklük	□□ → GÜÇLÜ
Ekonomik Büyüme	□□ → GÜÇLÜ
Nüfus Büyüklüğü	□□ → GÜÇLÜ
Kişi Başına Gelir	□□ → ORTA
<i>Verim Arayışındaki DYSY</i>	
İşgücü Maliyetleri	□□ → GÜÇLÜ
İşgücü Üretkenliği	□□ → GÜÇLÜ
Bölgesel Bütünleşme Alanı	□□ → GÜÇLÜ
İşgücü Becerileri ve İşgücü Arzı	□□ → GÜÇLÜ
<i>Tesis (Değer) Arayışındaki DYSY</i>	
Mühendis ve Teknisyen Arzı	□□ → GÜÇLÜ
Ar-GE ve İnnovasyon Üsleri	□□ → ZAYIF
Telekom ve İnternet Altyapısı	□□ → ORTA
<i>DYSY Etkinlik Çevresi</i>	
DYY Mevzuatı (Bağımsız DYY)	□□ → GÜÇLÜ
DYY Mevzuatı	□□ → ZAYIF
(Özelleştirme/Altyapı DYY'si)	
Tesisleşme Süreci	□□ → ORTA
Politik Yargılar	□□ → ZAYIF
Teşvikler	□□ → GÜÇLÜ
Yatırımın Özendirilmesi	□□ → ZAYIF
<i>Politik-Kurumsal Çevre</i>	
Ekonomik Buhran	□□ → ZAYIF
(Enflasyon, Döviz Kuru vb.)	
Politik Belirginlik	□□ → ZAYIF
Politik Müdahale, Bürokrasi, Rüşvet	□□ → ZAYIF
Adalet Sistemi ve Fikri Mülkiyet Hakkı	□□ → ZAYIF
İçsel Sosyal Gerilimler	□□ → ZAYIF

5 TÜRKİYE'DE BULUNAN DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ DAĞILIMI

5.1 Amaç

Son ikiyüz yıllık süreç içerisinde gözlemlenen Türkiye'deki doğrudan yabancı sermaye yatırımları, dönemlere göre uygulanan politikalarla kimi zaman artmış kimi zaman durmuş yada azalma eğilimi göstermiştir. İlk DYSY girişlerinin gerçekleştiği 19. yüzyıl başları, Osmanlı İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal bunalımlar nedeniyle fazlasıyla verilen tavizlere yönelik olarak, o zamanki yerli yatırımcıları zor durumda bırakmış yada rekabet edemez hale getirmiştir. Bu durum Cumhuriyet dönemine kadar devam etmiş ve sonrasında korumacı ekonomik politikalar sebebiyle 1950'li yıllara kadar DYSY girişleri çok kısıtlı düzeyde kalmıştır. 1950'li yıllardan sonra DYSY'lere bakış açısının değişmesi ile birlikte, bu yapılanmalara verilen önem de artmış, zamanının en liberal yasal düzenlemelerinin yapılması ile yabancı yatırımlar çekilmeye çalışılmıştır. Ancak bu çaba 1980'li yıllara kadar istenilen sonuçları vermemiş, dışa kapalı ve ithal ikameye dayalı ekonomik yapının terk edilmesi ile birlikte, DYSY girişlerinde artışlar gözlemlenmeye başlamıştır.

Ancak en çok DYSY girişlerinin 1990'lı yıllarla birlikte 2003 yılından sonra arttığı görülmektedir. Bu durum DYSY'lere verilen önemin arttığını ve bu bağlamda daha fazla yabancı yatırım çekilmesi isteğini ortaya koymaktadır. Nitekim bu doğrultuda her ne kadar eksik de olsa yapılan yasal ve kurumsal düzenlemeler sonuç vermiş, 2003–2007 döneminde çok önemli düzeyde DYSY girişlerinin olmasına yol açmıştır.

Gerek DYSY girişlerinde gözlemlenen kayda değer artış, gerekse bunların daha fazla girişinin sağlanması amacıyla yapılan düzenlemeler, bu çalışmanın DYSY'lere odaklanmasında temel etken olmuştur. Bu bölümün oluşturulmasında ulaşılması istenen temel amaç ise; Türkiye'ye giren DYSY boyutunun saptanması, NUTs1 ve NUTs2 düzeylerine göre genel, dönemsel, sektörel ve ülke grupları temelinde DYSY'lerin dağılımlarının incelenmesi ve bölgelerin sahip olduğu doğrudan yabancı yatırım performansının ortaya konmasıdır.

5.2 Çalışmanın Yöntemi

Türkiye’de bulunan yabancı sermayeli yatırımlarla ilgili Hazine Müsteşarlığı ve Merkez Bankası olmak üzere iki kurum tarafından tutulan veritabanları araştırılmış ve il düzeyinde tutulan sermaye stokları Hazine Müsteşarlığı’ndan temin edilmiştir. Veritabanı olarak elde edilen veriler, firmaların kuruluş tarihlerini, yatırım yapılan yeri, sermaye stoklarını, uyruklarını, bulunduğu sektörleri ve yabancı ortaklık payını içermektedir. Bu veriler Excel programında yaklaşık 15000 satırı yayılan bir veritabanını oluşturmaktadır.

Çalışma kapsamında, Dış Ticaret Yatırım Mevzuatı’na göre bir şirketteki hisselerin veya oy hakkının %10’nuna veya daha fazlasına sahip olan yabancı yatırımlar DYSY olarak kabul edilmiş ve bu çerçevede ham veritabanında %10’nun altında yabancı ortaklık payı bulunan firmalar listeden çıkarılmıştır. Bununla beraber sermayesi 500 YTL’nin altında olan firmalarda değerlendirme dışı bırakılmıştır. (İGEME, 1992)

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) sınıflandırmalarına göre; düzenlenen veritabanında bulunan 13 adet alt sektör, tarım, sanayi ve hizmetler olmak üzere 3 ana sektör, 134 farklı ülke ise 13 ülke grubuna dönüştürülerek (Bkz. Ek A.1), Excel ve Access programları ile Maninfo tabanında SQL sorgulama mantığı bütünleşik kullanılarak tablolar üretilmiştir. Üretilen bu tablolar kendi içinde karşılaştırmalı olarak sıralanmıştır. Daha sonra NUTS düzeylerine göre çıkarılan sonuç tablolar ise, Excel, Access ve ArcMap programları eş güdümünde sayısallaştırılarak, haritaları üretilmiştir.

Bu şekilde sadeleştirilen veritabanının tablollaştırılması; genel düzey ve NUTS düzeyleri olmak üzere iki düzeyde ve genel, yıllara göre, sektörlerle göre ve ülke gruplarına olmak üzere dört düzeyde gruplandırılmış ve değerlendirilmiştir. Her bir düzeyde yapılan analizler için; DYSY firma sayıları ve sermaye stokları ayrı ayrı değerlendirilmiş ve bu şekilde gerçekleştirilen detaylı analizlerin sonrasında her bir kademe için “ön plana çıkan etkenler” adı altında sentez değerlendirme tabloları üretilmiş, sentez tablolar ise sayılaştırılarak haritalandırılmış ve değerlendirmeler bu tablo ve harita üzerinden yapılmıştır.

5.3 Genel Analizler

5.3.1 Yıllara Göre Dağılımlar

Yapılan analizlerde Türkiye'ye ilk yabancı yatırımların 1947'de girdiği görülmektedir. Ancak doğrudan yabancı yatırımların bu tarihten önce de gerçekleştiği yada Osmanlı döneminden aktarıldığı bilinmektedir (Bkz. Bölüm 4.1). Cumhuriyet dönemi sonrasında yatırımlar şekil değiştirerek (şirket sahipliliğinde yerli ortak bulunması veya yerli isim altında yatırımların yapılması) devam etmiştir. Bu durum II. Dünya Savaşı sonuna kadar sürmüş ve büyük buhran ertesinde oluşan yeni dünya konjonktürü, yürütülen yabancı yatırım politikasını da değiştirmiştir.

Dönemler içerisinde değişen yatırım akışları hem Türkiye'de yürütülen yabancı sermaye politikası, hem de uluslararası arenada cereyan eden gelişmeler doğrultusunda şekillenmektedir. 1980'li yıllara kadar yürütülen dışa kapalı ithal ikameye dayalı ekonomi politikası, yabancı yatırımları da sınırlı düzeyde tutmuş ve toplam sermaye stoklarının ancak %8'i bu dönemde gerçekleşebilmiştir. Firma sayılarının ise çok azının (%0.4) bu dönemde gerçekleştiği görülmektedir.

Türkiye'nin AB perspektifi kazandığı 1995 yılı, yabancı sermaye yatırımlarına da yansımış ve 1996–2003 dönemini kırılma noktası olarak şekillendirmiştir (Bkz. Tablo 5.1; Şekil 5.1).

1990'lı yıllara kadar Türkiye çok düşük yabancı yatırım çekme potansiyeline ve performansına sahip ülkeler kategorisinde değerlendirilirken 2000'li yıllarda yüksek yabancı yatırımcı çekme potansiyeline sahip ama düşük performans sergileyen ülkeler arasında değerlendirilmeye başlanmıştır (UNCTAD, 2007). Toplam yabancı sermaye yatırımlarının %37'si 2004–2007 döneminde gerçekleşmiştir. Şirket sayılarının ise %66'sının aynı dönemde girdiği görülmektedir. 2003 yılında yürürlüğe giren ve yabancı yatırımlar için yatırım miktarı sınırlaması getirmeksizin izin prosedürünü kaldıran “Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu” bu gelişmede son derece önemli etkiye sahiptir.

Tablo 5.1: DYSY Sayı ve Sermaye Stoklarının Dönemlere Göre Dağılımları

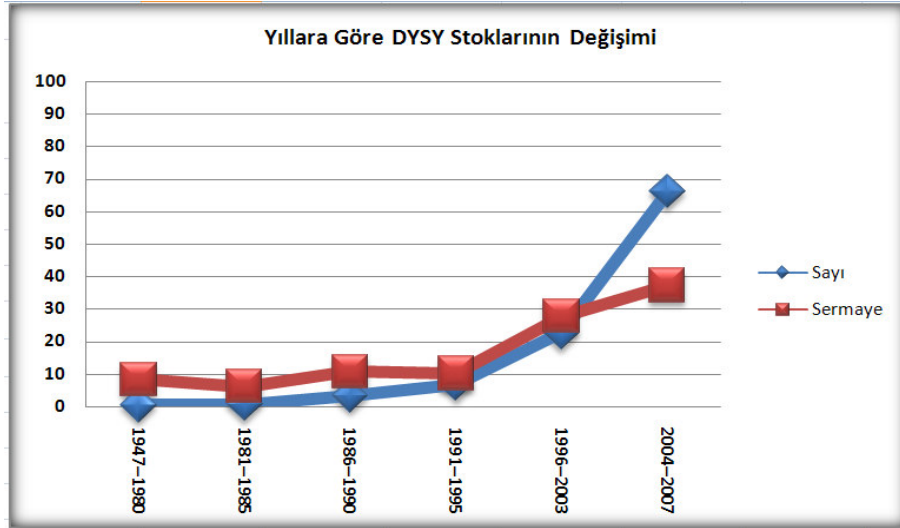
Dönemler	DYSY Sayıları		DYSY Sermaye Stokları	
	Toplam Sayılar	Toplam İçindeki Yüzdesi (%)	Toplam Sermayeler (YTL)*	Toplam İçindeki Yüzdesi(%)
1947–1980	56	0.42	2.085.302.995	8.35
1981–1985	94	0.70	1.540.938.216	6.17
1986–1990	442	3.31	2.680.429.521	10.74
1991–1995	913	6.85	2.504.605.752	10.03
1996–2003	3017	22.63	6.896.294.917	27.62
2004–2007**	8812	66.09	9.260.113.267	37.09
Toplam	13334	100	24.967.684.668	100

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı 08.02.2007 Tarihli Geçici Veriler

*Toplam Sermayesi 500 YTL'nin altında olanlar ile yabancı sermaye ortaklık oranı %10'nun altında olanlar değerlendirmeye tabi tutulmamıştır.

**17.06.2003 tarihinden sonra kaldırılan izin prosedürü sebebiyle adı geçen tarihten sonraki veriler 2004–2007 tarihleri arasında değerlendirilmiştir.

Not: Koyu renkle ifade edilen rakamlar en yüksek değerleri göstermektedir.

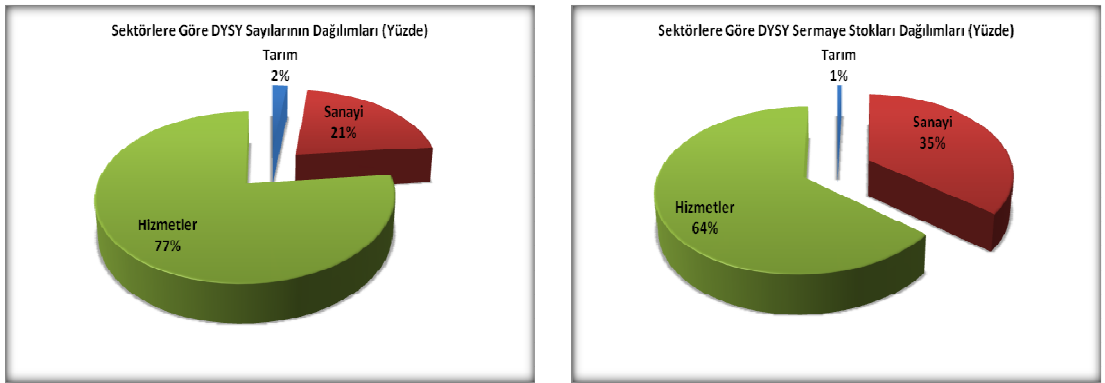
Şekil 5.1: DYSY Sayı ve Sermaye Stoklarının Dönemlere Göre Değişimi

5.3.2 Sektörlere Göre Dağılımlar

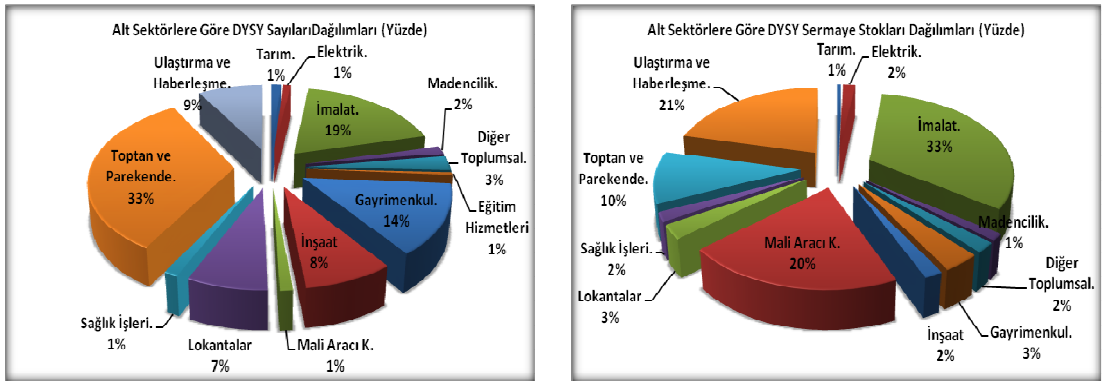
5.3.2.1 Sektörlere Göre Genel Dağılım

DYSY'lerin sayısal dağılımları (firma sayıları) ana sektörler göre incelendiğinde hizmetler sektörünün %77'lik payla birinci olduğu görülmektedir. Bu oran Türkiye'deki en karlı yada yabancı sermaye yatırımları açısından en cazip sektörleri de göstermektedir. DYSY'ler maksimum kar elde edebilecekleri sektörler yoğunlaşmaktadırlar. Sanayi Sektörü %21'lik payla ikinci ve tarım sektörü ise çok küçük bir payla (%2) üçüncü sırada yer almaktadır.

Hizmetler sektörü sayısal dağılımlarda %77'lik paya sahip iken, bu oran sermaye stoklarının dağılımlarında %64'e gerilemektedir. Bu durum hizmetler sektöründeki firmaların çok sayıda girdiğini göstermekle birlikte, bu firmaların sahip oldukları sermaye stoklarının küçük olduğunu da ifade etmektedir. Sanayi sektörü ise sayısal dağılımlarda %21, sermaye stoklarının dağılımında ise %36'lık paya sahiptir. Sanayi sektörüne yapılan yatırımların sermaye tutarlarının firma bazında fazla olduğu açıktır. Burada sanayi yatırımlarının daha büyük sermaye stokları gerektirdiği gerçeği unutulmamalıdır. Tarım sektörü hem firma sayılarında hem de sermaye stoklarında çok az paya sahiptir (Bkz. Tablo 5.2; Şekil 5.2).

Şekil 5.2: DYSY Sayı ve Sermaye Stoklarının Sektörlere Göre Dağılımları

Şekil 5.3: DYSY Sayı ve Sermaye Stoklarının Alt Sektörlere Göre Dağılımı

DYSY sayılarının alt sektörlere göre dağılımında ilk sırayı %33'lük payla Toptan ve Perakende Ticaret almakta, bu sektörü sırasıyla İmalat Sanayi, Gayrimenkul Kiralama ve İş Faaliyetleri, Ulaştırma ve Haberleşme ile İnşaat sektörleri takip etmektedir (Bkz. Tablo 5.2; Şekil 5.3).

Firma sayılarına göre %19'luk payla ikinci sırada yer alan İmalat Sanayi sermaye stokları açısından %33'lük payla birinci sırada yer almıştır. Ulaştırma ve Haberleşme sayısal dağılımda %8'lik payla dördüncü olmuş ancak sermaye stokları açısından

%21’lik payla ikinci olmuştur. En dikkat çekici sektör ise Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri’dir. Sayısal dağılımda on birinci sırada yer alan bu sektör sermaye stokları açısından %20’lik payla üçüncü olmuştur. Toptan ve Perakende Ticaret sektörü ise sahip olduğu firma sayısı ile birinci olurken, sermaye stoklarının dağılımında %10’luk payla dördüncü olmuştur (Bkz. Tablo 5.2; Şekil 5.3).

Tablo 5.2: DYSY Sayı ve Sermaye Stoklarının Alt Sektörlere Göre Dağılımları

Sektörler	Alt Sektörler	DYSY Sayıları			DYSY Sermaye* Stokları		
		Toplam Sayılar	Toplam İçindeki Yüzdesi (%)	Sırası	Toplam Sermaye (YTL)	Toplam İçindeki Yüzdesi (%)	Sırası
TARIM	Balıkçılık	21	0,16	15	24.896.503,49	0.10	13
	Tarım, Avcılık ve Ormancılık	166	1,24	10	124.311.340,73	0.50	12
Sektörel Toplam		187	1,40	3	149.207.844,22	0.60	3
SANAYİ	Elektrik, Gaz ve Su	136	1,02	12	408.670.034,22	1.64	10
	İmalat Sanayi	2.510	18,82	2	8.175.260.233,67	32,74	1
	Madencilik ve Taş Ocakçılığı	217	1,63	8	337.225.821,31	1.35	11
	Sektörel Toplam	2.863	21,47	2	8.921.156.089	35,73	2
HİZMETLER	Diğer Toplumsal, Sosyal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri	374	2,80	7	495.868.600,82	1.99	7
	Eğitim Hizmetleri	69	0,52	13	7.753.539,07	0.03	15
	Evlerde Yapılan Hizmet İşleri	3	0,02	16	84.500	0.00	16
	Gayrimenkul, Kiralama ve İş Faaliyetleri	1.827	13,70	3	871.334.870,12	3,49	5
	İnşaat	1.100	8,25	5	433.122.664,26	1.73	9
	Kamu Yönetimi ve Savunma, Zorunlu Sosyal Güvenlik	44	0,33	14	12.735.332,73	0.05	14
	Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri	161	1,21	11	5.058.720.891,32	20,26	3
	Oteller ve Lokantalar	991	7,43	6	696.673.899,75	2.79	6
	Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	175	1,31	9	446.839.328,76	1.79	8
	Toptan ve Perakende Ticaret, Motorlu Taşıt, Motosiklet, Kişisel ve Ev Eşyalarının Onarımı	4.409	33,07	1	2.561.945.705,26	10,26	4
	Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama Hizmetleri	1.129	8,47	4	5.312.221.202,13	21,28	2
	Uluslararası Örgütler ve Temsilcilikleri	2	0,01	17	20.200	0.00	17
Sektörel Toplam		10.284	77,13	1	15.897.320.734,78	63,67	1
GENEL TOPLAM		13.344	100		24.967.684.668	100	

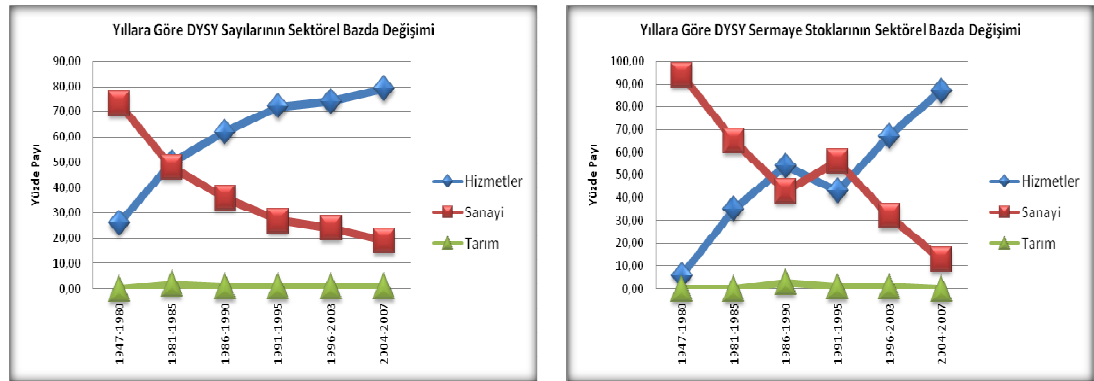
Kaynak: Hazine Müsteşarlığı 08.02.2007 Tarihli Geçici Verileri

* Toplam Sermayesi 500 YTL’nin altında olanlar ile yabancı sermaye ortaklık oranı %10’nun altında olanlar değerlendirmeye tabi tutulmamıştır.

Not: Koyu renkle ifade edilen rakamlar en yüksek değerleri göstermektedir.

5.3.2.2 Yıllara Göre Sektörel Dağılım

Doğrudan yabancı yatırımlar, Türkiye’ye ilk giriş yıllarından bu yana artış eğilimi göstermiştir. Ancak bu yatırımlar bazı sektörlerde artarken bazılarında ise azalma eğilimine girmiştir. Şekil 5.4’de görüleceği gibi DYSY sayıları sanayi sektöründe azalarak artar iken hizmetler sektöründe sürekli artmıştır. Sermaye stokları açısından ilk yatırımların genellikle sanayi odaklı olduğu sonraki yıllarda her ne kadar inişli çıkışlı pozisyonlar sergilese de (1986–1990 ile 1991–1995 arası dönemler), doğrudan yabancı yatırım eğilimlerinin hizmetler sektörüne kaydığı görülecektir.

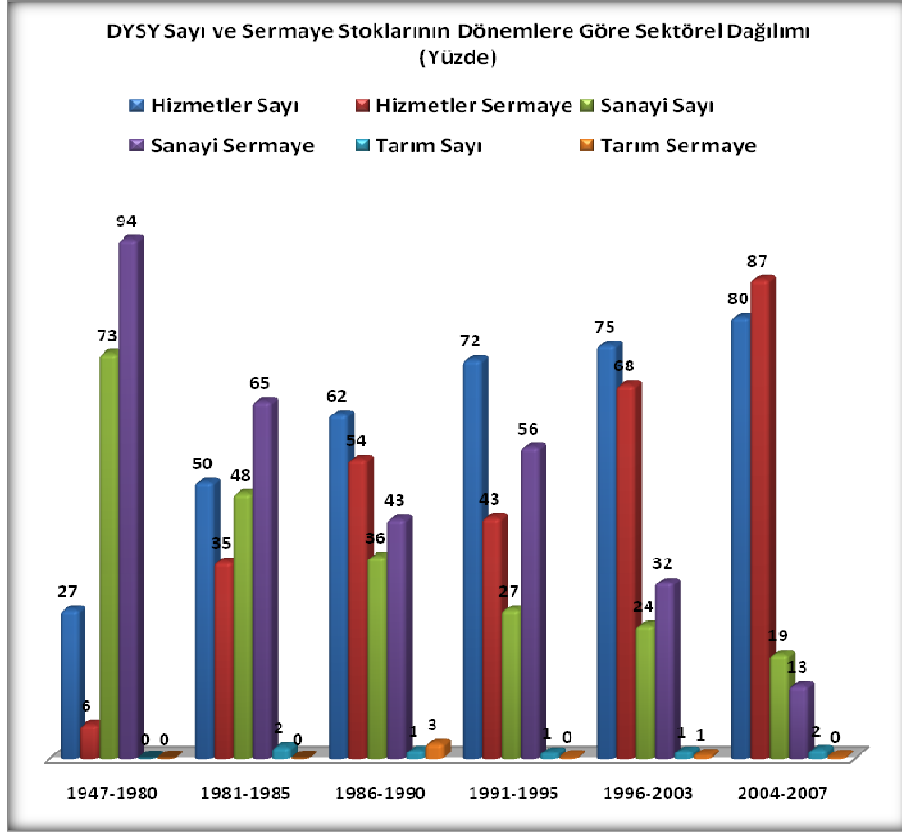

Şekil 5.4: DYSY Sayı ve Sermaye Stoklarının Dönemlere Göre Sektörel Gelişimi

1947–1980 döneminde diğer sektörlerle nazaran sanayi sektöründe oldukça fazla yatırım gerçekleşmiştir. Sanayi sektöründeki DYSY sayıları hizmetler sektöründekilerin neredeyse üç katıdır. Sermaye stokları açısından ise sanayi sektörü hizmetlerin on katından fazladır. Tarım sektörüne bu dönemde yatırım çok az tutarda gerçekleşmiştir.

1981–1985 yılları arasında yapılan yatırımlar önceki döneme göre biraz daha dengelenmiş ancak bu dönemde de tarım sektörü yatırımların çok az bir kısmını çekebilmiştir. Sanayi sektöründeki DYSY sayıları hizmetler sektörüyle eşitlenmiş, sermaye dağılımlarında ise bir önceki döneme göre hizmetler sektörüne yapılan yatırımlar artarak %35’lik düzeye yükselmiştir. Sanayi sektörü ise sermaye dağılımlarında bu dönemde lider sektör olmuştur.

Sektörel dengelerin değiştiği, kırılma noktası olarak değerlendirilebilecek 1986–1990 döneminde hizmetler sektörü DYSY sayılarının dağılımlarında %62’lik payla birinci olurken, sermaye dağılımları açısından da %54’lük payla sanayi sektörünü geride bırakarak lider sektör olmuştur. Her iki kategoride sanayi sektörü ikinci, tarım sektörü ise çok az yatırım alarak üçüncü olmuştur.

Şekil 5.5: DYSY Sayı ve Sermaye Stoklarının Dönemlere Göre Sektörel Dağılımları

DYSY sayılarındaki hizmetler sektörü artış trendi 1991–1995 döneminde de devam etmiş ve dönem içi payı %72’ye yükselmiştir. Sermaye dağılımları açısından sanayi sektörünün dönem içi payı %56’da sabitlenmiş ancak bir önceki döneme göre artış göstermiştir. Tarım sektörü yatırımlardan çok az bir pay almıştır.

1996–2003 dönemi özellikle sermaye dağılımları açısından sektörel dengelerin hizmetlere doğru yöneldiği bir dönemdir. DYSY sayılarının dağılımında %74, sermaye stoklarının dağılımlarında %68’lik payla her iki kategorinin de baskın sektörü olan hizmetleri, önceki döneme göre her iki kategoride de azalma gösteren sanayi sektörü izlemiştir.

Son dönem ve günümüz trendini gösteren 2004–2007 yılları arasında hizmetler sektörüne yapılan yatırımlar her iki kategoride de dönem içi payların neredeyse tamamını kapsamıştır (Bkz. Tablo 5.3; Şekil 5.5).

Tablo 5.3: DYSY Sayı ve Sermaye Stoklarının Dönemlere Göre Sektörel Dağılımları

Dönemler	Kategori	Dağılım	Hizmetler	Sanayi	Tarım	Yıllara Göre Dağılım
1947–1980	Sayı	Yüzdesi	26,79	73,21	0,00	0,42
		Sırası	2	1		6
	Sermaye*	Yüzdesi	6,02	93,98	0,00	8,35
		Sırası	2	1		5
1981–1985	Sayı	Yüzdesi	50,00	47,87	2,13	0,70
		Sırası	1	2	3	5
	Sermaye*	Yüzdesi	35,47	64,53	0,00	6,17
		Sırası	2	1		6
1986–1990	Sayı	Yüzdesi	62,22	36,43	1,36	3,31
		Sırası	1	2		4
	Sermaye*	Yüzdesi	54,11	43,23	2,66	10,74
		Sırası	1	2		3
1991–1995	Sayı	Yüzdesi	72,18	26,83	0,99	6,85
		Sırası	1	2		3
	Sermaye*	Yüzdesi	43,47	56,30	0,22	10,03
		Sırası	2	1	3	4
1996–2003	Sayı	Yüzdesi	74,74	24,03	1,23	22,63
		Sırası	1	2	3	2
	Sermaye*	Yüzdesi	67,58	31,79	0,62	27,62
		Sırası	1	2	3	2
2004–2007**	Sayı	Yüzdesi	79,81	18,68	1,51	66,09
		Sırası	1	2	3	1
	Sermaye*	Yüzdesi	86,67	13,02	0,32	37,09
		Sırası	1	2	3	1
Sektörlere Göre Toplam Dağılımlar	Sayı	Yüzdesi	77,13	21,47	1,40	100,00
		Sırası	1	2	3	
	Sermaye*	Yüzdesi	63,67	35,73	0,60	100,00
		Sırası	1	2	3	

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı 08.02.2007 Tarihli Geçici Verileri

*Toplam Sermayesi 500 YTL'nin altında olanlar ile yabancı sermaye ortaklık oranı %10'nun altında olanlar değerlendirmeye tabi tutulmamıştır.

**17.06.2003 tarihinden sonra kaldırılan izin prosedürü sebebiyle adı geçen tarihten sonraki veriler 2004–2007 tarihleri arasında değerlendirilmiştir.

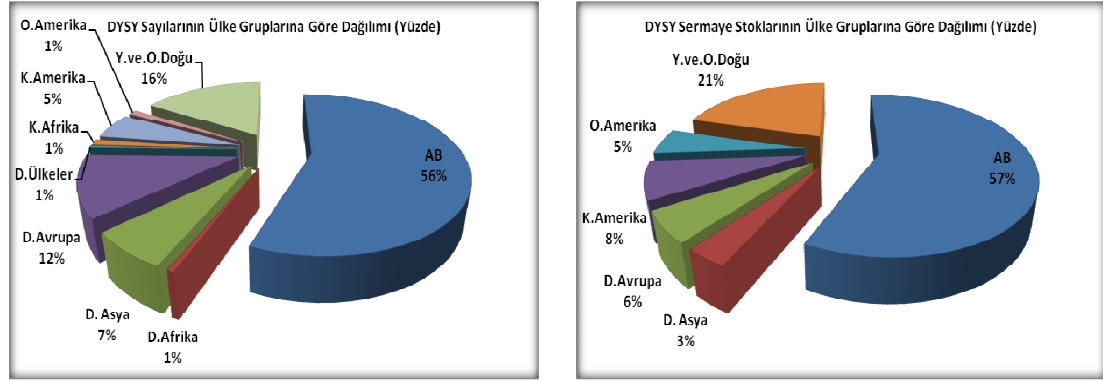
Not: Koyu renkle ifade edilen rakamlar en yüksek değerleri göstermektedir.

5.3.3 Ülke Gruplarına Göre Dağılımlar

5.3.3.1 Ülke Gruplarına Göre Genel Dağılım

Türkiye’de bulunan DYSY’ler Cumhuriyet’in ilanından sonra ilk 1947 yılında pazara girmiş ve günümüzde 134 ülkeye ait 13334 adet firmaya ulaşmıştır. Toplam firma sayısının yarısından fazlası AB ülkelerine aittir. Arkasından ise sırasıyla Yakın ve Orta Doğu, Diğer Avrupa (AB Hariç), Diğer Asya, Kuzey Amerika, Orta Amerika ve

Karayipler ile ve Afrika ülkeleri (ülke grupları için bkz. Ek A) gelmektedir (Bkz. Tablo 5.4.; Şekil 5.6).

Şekil 5.6: DYSY Sayı ve Sermaye Stoklarının, Ülke Gruplarına Göre Dağılımları

Sermaye yoğunluğu açısından en dikkat çekici ülkeler, toplam sermaye stokunun neredeyse yarısı kadar yatırım yapan AB ülkeleri olmuştur. Yakın ve Orta Doğu ülkeleri son yıllarda yaptığı yatırımlarla ikinci sıraya yerleşmiş, Kuzey Amerika ülkeleri ise üçüncü sırada yer almıştır. Bu ülkeleri sırasıyla Diğer Avrupa, Orta Amerika ve Karayipler ile Diğer Asya ülkeleri izlemişlerdir (Bkz. Tablo 5.4; Şekil 5.6).

Tablo 5.4: DYSY Sayı ve Sermaye Stoklarının Ülke Gruplarına Göre Dağılımları

Kategoriler	DYSY Sermaye*		DYSY Sayıları	
	Toplam İçindeki Yüzdesi	Sırası	Toplam İçindeki Yüzdesi	Sırası
Avrupa Birliği	56,81	1	55,70	1
Avustralya ve Yeni Zelanda	0,17	8	0,49	10
Diğer Afrika Ülkeleri	0,02	10	0,58	8
Diğer Asya Ülkeleri	3,48	6	6,70	4
Diğer Avrupa Ülkeleri (AB Hariç)	5,79	4	11,86	3
Diğer Okyanusya ve Kutup Bölgeleri	0,00	12	0,05	12
Diğer Ülkeler	0,17	7	0,52	9
Güney Amerika	0,01	11	0,10	11
Kuzey Afrika	0,16	9	1,21	6
Kuzey Amerika	7,53	3	5,26	5
Orta Amerika ve Karayipler	5,15	5	1,12	7
Serbest Bölgeler	0,00	13	0,01	13
Yakın ve Orta Doğu	20,72	2	16,41	2

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı 08.02.2007 Tarihli Geçici Verileri

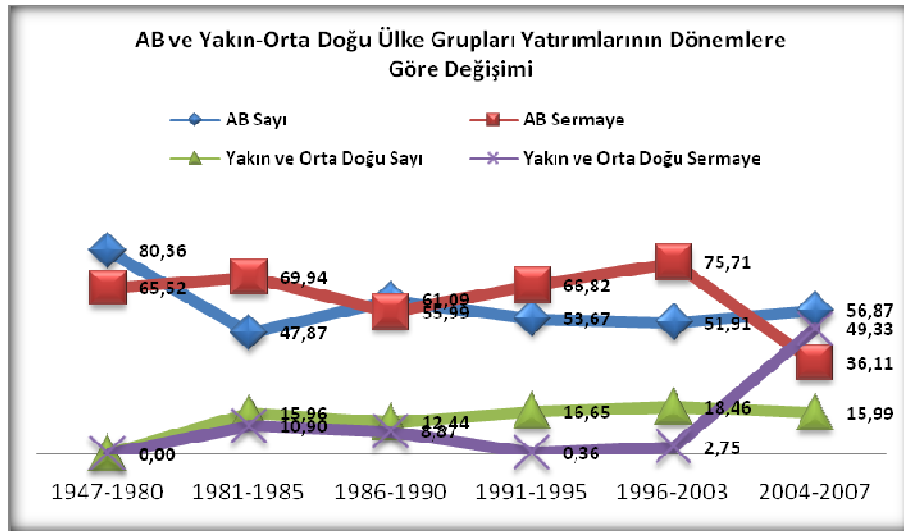
*Toplam Sermayesi 500 YTL'nin altında olanlar ile yabancı sermaye ortaklık oranı %10'nun altında olanlar değerlendirmeye tabi tutulmamıştır.

Not: Koyu renkle ifade edilen rakamlar en yüksek değerleri göstermektedir.

5.3.3.2 Yıllara Göre Ülke Grupları Dağılımı

Yıllara göre giriş yapan ülke grupları dağılımları (Bkz. Tablo 4.5; Şekil 4.7) incelendiğinde en dikkat çekici ülke grubunun Yakın ve Orta Doğu olduğu görülmektedir. 1980’li yıllara kadar hiç yatırım yapmayan bu gruptaki ülkeler, 1980 ile 2007 yılları arasında önemli miktarda yatırım yapmışlardır. Hatta 2004–2007 yılları arasında gerçekleşen sermaye stoğu girişinin yarısına sahip olarak dönem içi en fazla, genel toplam içinde de AB ülkelerinden sonra ikinci sırada gelmektedirler. Son dönemde bu ülke grubunda görülen yoğunlaşmanın nedeni özelleştirmelerde olan etkinlikleri ile açıklanabilir (Bkz. Şekil 5.7).

AB ülkeleri 1947’den günümüze kadar en fazla yatırım yapan ülke grubudur. Dönem içi paylara göre sermaye stoklarında 1996–2003, firma sayılarında ise 1947–1980 arası ile 1986–1990 dönemlerinde AB ülkelerinin en fazla paya sahip olduğu görülmektedir (Bkz. Tablo 5.5; Şekil 5.7).

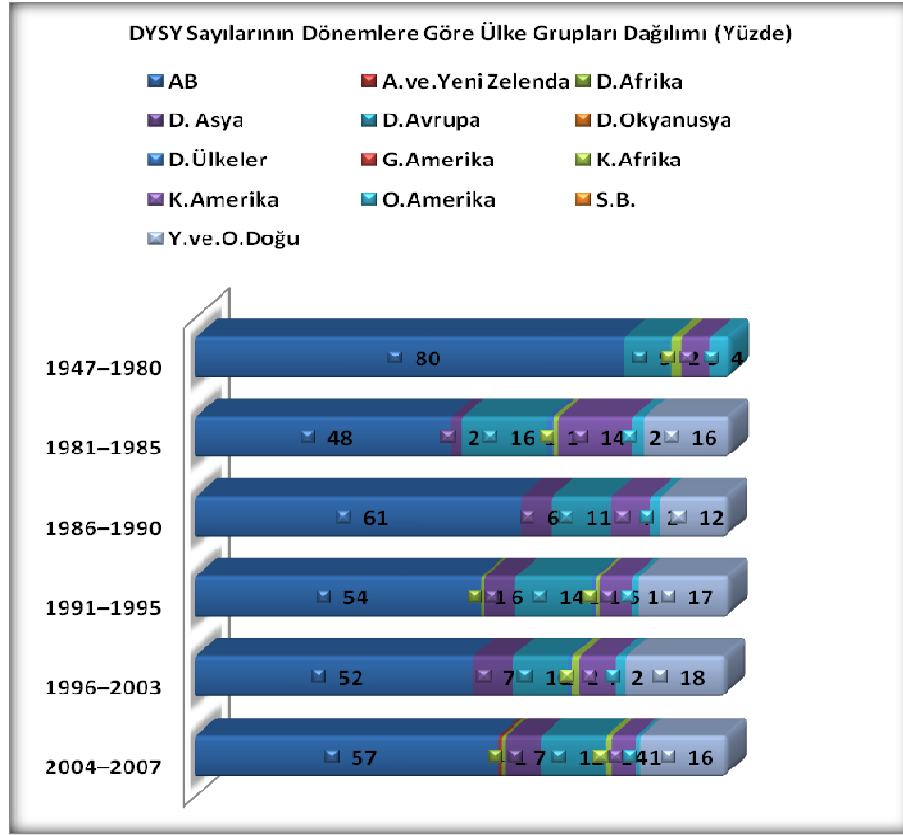

Şekil 5.7: AB ve Yakın-Orta Doğu Ülke Grupları Yatırımlarının Dönemlere Göre Gelişimi

Diğer dikkat çekici ülke grupları olan Kuzey Amerika için 1986–1990, Diğer Asya için 1991–1995, Diğer Avrupa için ise 1986–1990 dönemlerinin önemli olduğu görülmektedir (Bkz. Tablo 5.5; Şekil 5.8; Şekil 5.10; Şekil 5.11).

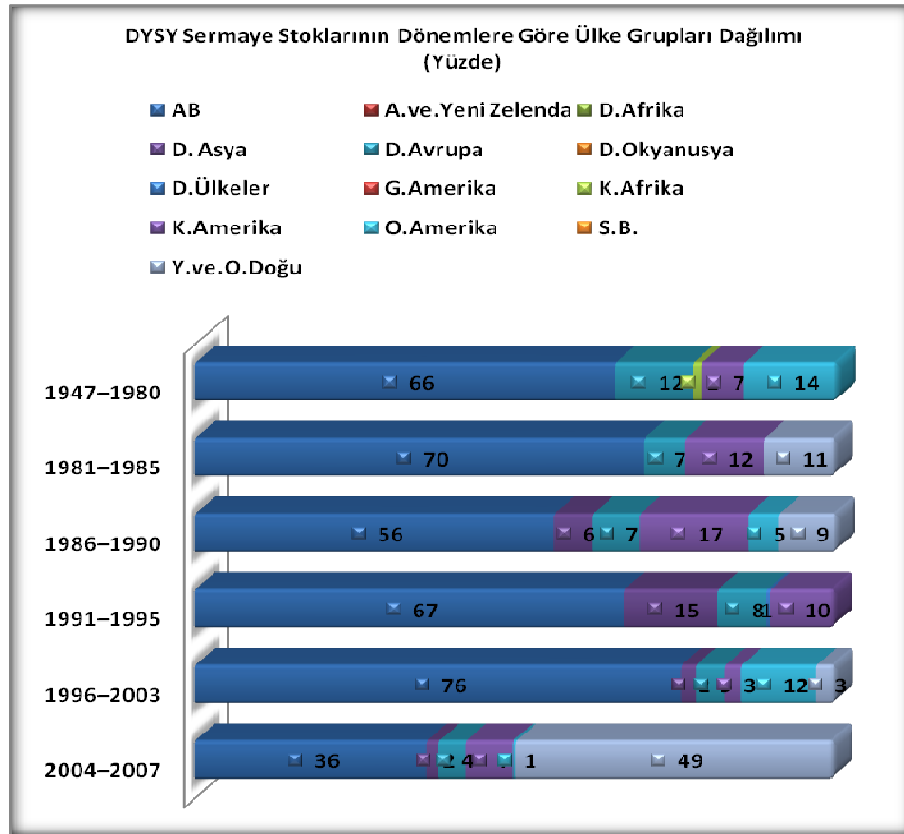
AB grubu ülkelerinin DYSY sayılarına göre her dönemde baskın olduğu görülmektedir. Yakın ve Orta Doğu ile Diğer Asya ülkeleri ilk yatırımlarını 1981–1985 döneminde yapmış, bu dönem aynı zamanda Kuzey Amerika ile Diğer Avrupa grubu ülkeleri için de önemli olmuştur. Yakın ve Orta Doğu ülkelerine ait firmalar

bu dönemden sonra önemli ölçüde giriş yapmışlardır. Diğer Asya ülke grubu ise 1996–2003 ile 2004–2007 dönemi dağılımlarında etkinliğe sahiptir (Bkz. Tablo 5.5; Şekil 5.8).

Şekil 5.8: DYSY Sayılarının Dönemlere Göre Ülke Grupları Dağılımları

Sermaye stoklarına göre 2004–2007 dönemi dışında tüm dönemlerde baskın olan AB grubu, bu dönemde Yakın ve Orta Doğu grubu yatırımlarının gerisinde kalmıştır. AB grubunun en fazla dönem içi paya sahip olduğu dönem 1996–2003’tür. Kuzey Amerika grubu ülkeleri her dönemde yatırım yapmışlardır. Diğer Asya grubu ülkeleri en fazla 1991–1995 döneminde dönem içi paya sahip olmuştur. Diğer Avrupa grubu ülkeleri her dönemde yatırım yapmışlar en fazla dönem içi paya 1996–2003 döneminde sahip olmuşturlardır (Bkz. Tablo 5.5.; Şekil 5.9).

Şekil 5.9 :DYSY Sermaye Stoklarının Dönemlere Göre Ülke Grupları Dağılımları

Tablo 5.5: DYSY Sayı ve Sermaye Stoklarının Ülke Gruplarına Göre Dönemsel Dağılımları

Dönemler	Kategoriler	Oransal Dağılımlar	Avrupa Birliği	Avustralya ve Yeni Zelanda	Diğer Afrika	Diğer Asya	Diğer Avrupa (AB Hariç)	Diğer Okyanusya ve Kutup Bölgeleri	Diğer Ülkeler	Güney Amerika	Kuzey Afrika	Kuzey Amerika	Orta Amerika ve Karayipler	Serbest Bölgeler	Yakın ve Orta Doğu
1947–1980	Sayı	Yüzdesi	80,36	0,00	0,00	0,00	8,93	0,00	0,00	0,00	1,79	5,36	3,57	0,00	0,00
		Sırası	1				2				5	3	4		
	Sermaye*	Yüzdesi	65,52	0,00	0,00	0,00	12,11	0,00	0,00	0,00	1,28	6,67	14,42	0,00	0,00
		Sırası	1				3				5	4	2		
1981–1985	Sayı	Yüzdesi	47,87	0,00	0,00	2,13	15,96	0,00	1,06	0,00	1,06	13,83	2,13	0,00	15,96
		Sırası	1			5	2		7		8	4	6		3
	Sermaye*	Yüzdesi	69,94	0,00	0,00	0,19	6,54	0,00	0,13	0,00	0,00	12,21	0,08	0,00	10,90
		Sırası	1			5	4		6		8	2	7		3
1986–1990	Sayı	Yüzdesi	61,09	0,00	0,00	5,66	11,09	0,00	0,45	0,00	0,00	7,47	1,81	0,00	12,44
		Sırası	1			5	3		7			4	6		2
	Sermaye*	Yüzdesi	55,99	0,00	0,00	6,02	7,27	0,00	0,12	0,00	0,00	17,02	4,71	0,00	8,87
		Sırası	1			5	4		7			2	6		3
1991–1995	Sayı	Yüzdesi	53,67	0,00	0,55	5,81	14,46	0,00	0,66	0,22	0,66	6,13	1,20	0,00	16,65
		Sırası	1		9	5	3		7	10	8	4	6		2
	Sermaye*	Yüzdesi	66,82	0,00	0,00	14,59	7,66	0,00	0,55	0,02	0,04	9,84	0,10	0,00	0,36
		Sırası	1		10	2	4		5	9	8	3	7		6
1996–2003	Sayı	Yüzdesi	51,91	0,33	0,40	7,49	10,37	0,03	0,70	0,13	1,56	6,83	1,79	0,00	18,46
		Sırası	1	10	9	4	3	12	8	11	7	5	6		2
	Sermaye*	Yüzdesi	75,71	0,01	0,01	2,34	4,58	0,00	0,32	0,01	0,06	2,56	11,65	0,00	2,75
		Sırası	1	9	10	6	3	12	7	11	8	5	2		4
2004–2007**	Sayı	Yüzdesi	56,87	0,62	0,68	6,66	12,11	0,07	0,44	0,08	1,20	4,44	0,83	0,01	15,99
		Sırası	1	9	8	4	3	12	10	11	6	5	7	13	2
	Sermaye*	Yüzdesi	36,11	0,45	0,06	1,91	4,20	0,00	0,02	0,02	0,08	7,28	0,55	0,00	49,33
		Sırası	2	7	9	5	4	12	10	11	8	3	6	13	1

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı 08.02.2007 Tarihli Geçici Veriler

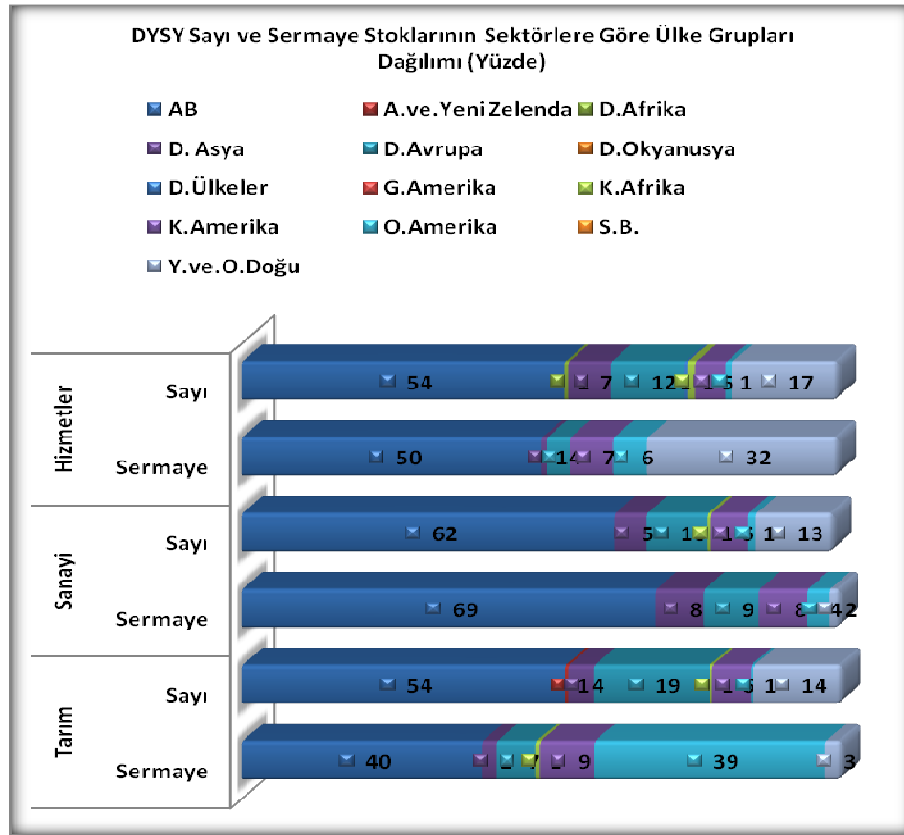
*Toplam Sermayesi 500 YTL'nin altında olanlar ile yabancı sermaye ortaklık oranı %10'nun altında olanlar değerlendirmeye tabi tutulmamıştır.

**17.06.2003 tarihinden sonra kaldırılan izin prosedürü sebebiyle adı geçen tarihten sonraki veriler 2004–2007 tarihleri arasında değerlendirilmiştir.

Not: Koyu renkle ifade edilen rakamlar en yüksek değerleri göstermektedir.

5.3.3.3 Sektörlere Göre Ülke Grupları Dağılımı

En çok yatırım yapan ülke grubu olan AB'nin, hem sermaye stoklarına hem de firma sayılarına göre üç sektörde de ezici çoğunluğa sahip olduğu görülmektedir. AB ülkelerinden sonra Yakın ve Orta Doğu grubu; DYSY sayılarına göre hizmetlerde %17 ve sanayi de %13 ile ikinci, tarımda %14 ile üçüncü sırada yer almaktadır. Diğer Avrupa ülkeleri ise hizmetlerde %12 ve sanayide %10 ile üçüncü sırada yer almaktadır. Bu gruptan sonra sırasıyla Kuzey Amerika ve Diğer Asya ülkeleri gelmektedir (Bkz. Tablo 5.6; Şekil 5.10).

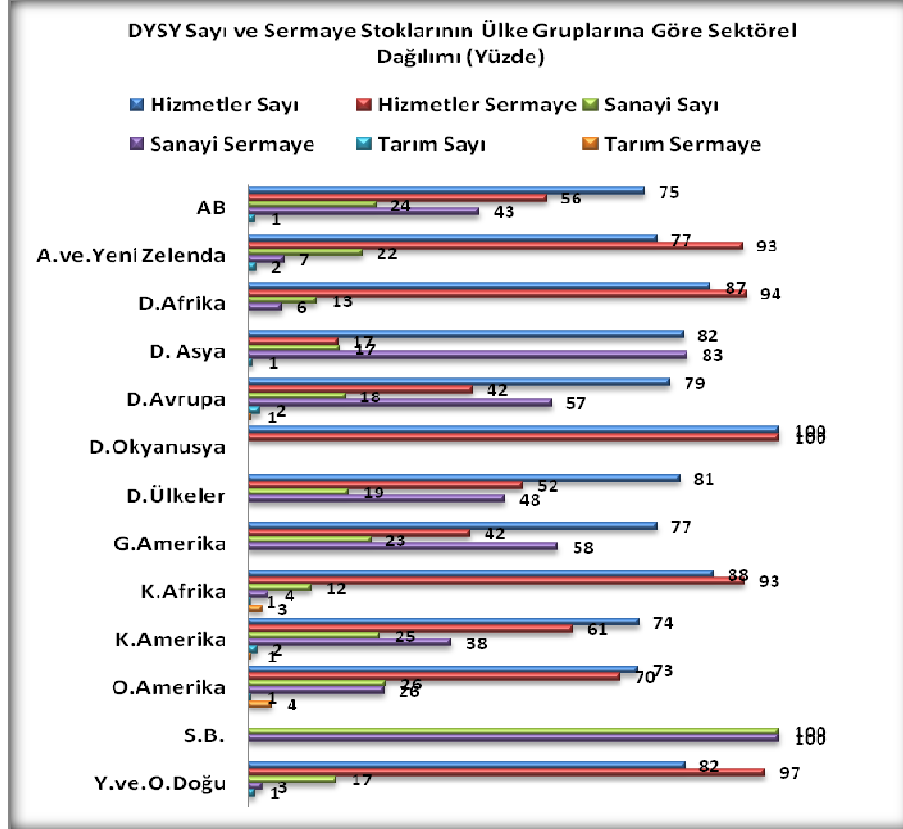

Şekil 5.10: DYSY Sayı ve Sermaye Stoklarının Sektörlere Göre Ülke Grupları Dağılımları

Sermaye stoklarına göre sanayi sektöründe daha fazla etkisi görülen AB ülkeleri, diğer iki sektörde de ezici üstünlüğe sahiptir. Tarım sektörü genel sektörel dağılımlarda çok az bir paya sahip olmakla birlikte, bu payın yarısına yakını Orta Amerika grubu tarafından gerçekleştirilmiştir. Yakın ve Orta Doğu grubu sermaye stoklarına göre hizmetler sektöründe ikinci büyük paya sahiptir. Hizmetlerde diğer önemli ülke grupları Kuzey Amerika, Orta Amerika ve Diğer Avrupa ülkeleridir. Diğer Avrupa grubu sanayide ikinci büyük paya sahip olurken, Kuzey Amerika,

Diğer Asya ile Orta Amerika ülkeleri bu sektörün diğer önemli gruplarıdır (Bkz. Tablo 5.6; Şekil 5.10).

DYSY sayılarına göre hizmetler sektörü tüm ülke gruplarında oldukça fazla orana sahiptir. Serbest Bölgelere giren yabancı firmaların ise tamamı sanayi sektöründedir (Bkz. Tablo 5.6; Şekil 5.11).

Şekil 5.11: DYSY Sayı ve Sermaye Stoklarının, Ülke Gruplarına Göre Sektörel Dağılımları

Sermaye stoklarındaki dağılımda en dikkat çekici ülke grubu Diğer Asya'dır. DYSY sayılarının dağılımında sahip olduğu hizmetler sektörü oranı (%82) ile sermaye stoklarının dağılımında da sahip olduğu sanayi sektörü oranı (%83) aynıdır. Sanayi sektörünün ağırlıklı olduğu diğer ülke grupları ise; Güney Amerika, Diğer Avrupa, Diğer Ülkeler, AB, Kuzey Amerika ve Orta Amerika ve Karayiplerdir. Yakın ve Orta Doğu grubu yatırımlarının neredeyse tamamı hizmetler sektöründe gerçekleşmiştir (Bkz. Tablo 5.6; Şekil 5.11).

Tablo 5.6: DYSY Sayı ve Sermaye Stoklarının Sektörlere Göre Ülke Grupları Dağılımları

Ülke Grupları	Kategori	Dağılım	Ülke Grubuna Göre Sektörel Dağılım			Sektörlere Göre Ülke Gruplarının Dağılımı		
			Hizmetler	Sanayi	Tarım	Hizmetler	Sanayi	Tarım
			Yüzde	Yüzde	Yüzde	Yüzde	Yüzde	Yüzde
Avrupa Birliği	Sayı	sıra	74,65	23,99	1,36	53,91	62,24	54,01
			1	2	3	1	1	1
	Sermaye*	Yüzde	56,11	43,47	0,42	50,06	69,11	40,14
		Sıra	1	2	3	1	1	1
Avustralya ve Yeni Zelanda	Sayı	Yüzde	76,92	21,54	1,54	0,49	0,49	0,53
		Sıra	1	2	3	10	8	6
	Sermaye*	Yüzde	93,11	6,80	0,09	0,25	0,03	0,03
		Sıra	1	2	3	7	8	8
Diğer Afrika Ülkeleri	Sayı	Yüzde	87,01	12,99	0,00	0,65	0,35	0,00
		Sıra	1	2		8	10	
	Sermaye*	Yüzde	93,78	6,22	0,00	0,03	0,00	0,00
		Sıra	1	2		10	11	
Diğer Asya Ülkeleri	Sayı	Yüzde	81,86	17,25	0,90	7,11	5,38	4,28
		Sıra	1	2	3	4	5	5
	Sermaye*	Yüzde	16,91	82,67	0,42	0,92	8,04	2,45
		Sıra	2	1	3	6	4	6
Diğer Avrupa Ülkeleri (AB Hariç)	Sayı	Yüzde	79,38	18,34	2,28	12,20	10,13	19,25
		Sıra	1	2	3	3	3	2
	Sermaye*	Yüzde	42,21	57,11	0,68	3,84	9,25	6,56
		Sıra	2	1	3	5	2	4
Diğer Okyanusya ve Kutup Bölgeleri	Sayı	Yüzde	100,00	0,00	0,00	0,07	0,00	0,00
		Sıra	1			12		
	Sermaye*	Yüzde	100,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
		Sıra	1			12		
Diğer Ülkeler	Sayı	Yüzde	81,16	18,84	0,00	0,54	0,45	0,00
		Sıra	1	2		9	9	
	Sermaye*	Yüzde	51,72	48,28	0,00	0,14	0,23	0,00
		Sıra	1	2		9	7	
Güney Amerika	Sayı	Yüzde	76,92	23,08	0,00	0,10	0,10	0,00
		Sıra	1	2		11	11	
	Sermaye*	Yüzde	41,74	58,26	0,00	0,01	0,02	0,00
		Sıra	2	1		11	10	
Kuzey Afrika	Sayı	Yüzde	87,58	11,80	0,62	1,37	0,66	0,53
		Sıra	1	2	3	6	7	7
	Sermaye*	Yüzde	93,42	3,91	2,67	0,23	0,02	0,70
		Sıra	1	2	3	8	9	7
Kuzey Amerika	Sayı	Yüzde	73,50	24,79	1,71	5,02	6,08	6,42
		Sıra	1	2	3	5	4	4
	Sermaye*	Yüzde	61,06	38,22	0,72	7,22	8,06	9,03
		Sıra	1	2	3	3	3	3
Orta Amerika ve Karayipler	Sayı	Yüzde	73,33	26,00	0,67	1,07	1,36	0,53
		Sıra	1	2	3	7	6	8
	Sermaye*	Yüzde	69,97	25,56	4,47	5,66	3,68	38,54
		Sıra	1	2	3	4	5	2
Serbest Bölgeler	Sayı	Yüzde	0,00	100,00	0,00	0,00	0,03	0,00
		Sıra		1			12	
	Sermaye*	Yüzde	0,00	100,00	0,00	0,00	0,00	0,00
		Sıra		1			12	
Yakın ve Orta Doğu	Sayı	Yüzde	82,13	16,64	1,23	17,47	12,71	14,44
		Sıra	1	2	3	2	2	3
	Sermaye*	Yüzde	97,25	2,67	0,07	31,64	1,55	2,57
		Sıra	1	2	3	2	6	5

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı 08.02.2007 Tarihli Geçici Verileri

Toplam Sermayesi 500 YTL'nin altında olanlar ile yabancı sermaye ortaklık oranı %10'nun altında olanlar değerlendirmeye tabi tutulmamıştır.

Not: Koyu renkle ifade edilen rakamlar en yüksek değerleri göstermektedir.

5.3.4 Analizlerde Ön Plana Çıkan Etkenler

Bu bölümde yukarıda ayrıntılı olarak açıklanan analizler, yıllar ve ülke gruplarına göre baskın olarak ön plana çıkan etkenler temelinde değerlendirilecektir. Bu değerlendirmede dikkate alınan etkenler, yıllara göre en fazla yatırım alınan dönem, en fazla yatırım alınan ülke grubu, dönem içinde ön plana çıkan sektör, yatırım alınan ülke grubu sayısı ve kapsadığı sektör sayısıdır.

5.3.4.1 Yıllara Göre Ön Plana Çıkan Etkenler

Toplam DYSY sermaye stokları en fazla son dönemde girmiş ve bu dönemin dışındaki tüm dönemlerde AB ülkeleri baskın olmuştur. 1947–1980, 1981–1985 ve 1991–1995 dönemlerinde baskın sektör sanayi olurken diğerlerinde hizmetler ön plana çıkmıştır.

1947–1980 döneminin dışındaki tüm dönemlerde üç ana sektörde de giriş olmuş, yatırım yapan ülke grupları sayısı da, dönemlere göre artış göstermiştir.

Toplam DYSY sayıları dönemler içerisinde sürekli artarak gerçekleşmiş ve tüm dönemlerde AB Ülkelerinin üstünlüğü görülmüştür. İlk dönemin dışındaki tüm dönemlerde hizmetler sektöründe yığılma olmuştur (Bkz. Tablo 5.7; Tablo 5.8).

Tablo 5.7: Dönemlere Göre DYSY Sermaye Stoklarında Ön Plana Çıkan Etkenler

Dönemler	Sıralaması	Baskın Ülke Grubu	Baskın Sektör	Kapsadığı Ülke Grubu Sayısı	Kapsadığı Sektör Sayısı
1947–1980	5	AB	Sanayi	5	2
1981–1985	6	AB	Sanayi	8	3
1986–1990	3	AB	Hizmetler	7	3
1991–1995	4	AB	Sanayi	10	3
1996–2003	2	AB	Hizmetler	12	3
2004–2007	1	Yakın ve Orta Doğu	Hizmetler	13	3

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı 08.02.2007 Tarihli Geçici Verileri

Tablo 5.8: Dönemlere Göre DYSY Sayılarında Ön Plana Çıkan Etkenler

Dönemler	Sıralaması	Baskın Ülke Grubu	Baskın Sektör	Kapsadığı Ülke Grubu Sayısı	Kapsadığı Sektör Sayısı
1947–1980	6	AB	Sanayi	5	2
1981–1985	5	AB	Hizmetler	8	3
1986–1990	4	AB	Hizmetler	7	3
1991–1995	3	AB	Hizmetler	10	3
1996–2003	2	AB	Hizmetler	12	3
2004–2007	1	AB	Hizmetler	13	3

5.3.4.2 Ülke Gruplarına Göre Ön Plana Çıkan Etkenler

Toplam sermaye stoklarının dağılımında ilk beş ülke grubu sırasıyla; AB, Yakın ve Orta Doğu, Kuzey Amerika, Diğer Avrupa ve Orta Amerika ülkeleridir. AB ile Orta Amerika ülkeleri yatırımlarının en fazla olduğu dönem 1995–2003 dönemidir. Diğer üç ülke grubunun yatırımlarının en fazla olduğu dönem ise son dönemdir. Yakın ve Orta Doğu ülkelerinin dışındaki dört ülke grubu her dönemde yatırım yapmıştır. Diğer Avrupa ülkelerinin dışındakiler yoğun bir şekilde hizmetler sektörüne yönelmişlerdir (Bkz. Tablo 5.9).

En az sermaye stoklarına sahip son beş ülke grubu ise sırasıyla; Kuzey Afrika, Diğer Afrika, Güney Amerika, Diğer Okyanusya ve Kutup Bölgeleri ile Serbest Bölgelerdir.

Tablo 5.9: Ülke Gruplarına Göre DYSY Sermaye Stoklarında Ön Plana Çıkan Etkenler

Ülke Grupları	Sıralaması	Baskın Dönem	Baskın Sektör	Kapsadığı Dönem Sayısı	Kapsadığı Sektör Sayısı
Avrupa Birliği	1	1995–2003	Hizmetler	6	3
Avustralya Ve Y.Zelanda	8	2004–2007	Hizmetler	2	3
Diğer Afrika	10	2004–2007	Hizmetler	3	2
Diğer Asya	6	1991–1995	Sanayi	5	3
Diğer Avrupa (AB Hariç)	4	2004–2007	Sanayi	6	3
Diğer Okyanusya ve Kutup Bölgeleri	12	2004–2007	Hizmetler	2	1
Diğer Ülkeler	7	1995–2003	Hizmetler	5	2
Güney Amerika	11	2004–2007	Sanayi	3	2
Kuzey Afrika	9	1947–1980	Hizmetler	5	3
Kuzey Amerika	3	2004–2007	Hizmetler	6	3
Orta Amerika ve Karayipler	5	1995–2003	Hizmetler	6	3
Serbest Bölgeler	13	2004–2007	Sanayi	1	1
Yakın ve Orta Doğu	2	2004–2007	Hizmetler	5	3

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı 08.02.2007 Tarihli Geçici Verileri

Toplam DYSY sayılarının dağılımında öne çıkan ilk beş ülke grubu sırasıyla; AB, Yakın ve Orta Doğu, Diğer Avrupa (AB Hariç), Diğer Asya ve Kuzey Amerika

Ülkeleridir. Bu ülkelerin tamamı en fazla yatırımlarını son dönemde yapmışlar ve tamamı ağırlıklı olarak hizmetler sektörünü seçmişlerdir (Bkz. Tablo 5.10).

En az DYSY sayılarına sahip son beş ülke grubu ise sırasıyla; Diğer ülkeler, Avustralya ve Yeni Zelanda, Güney Amerika, Diğer Okyanusya ve Kutup Bölgeleri ile Serbest Bölgelerdir.

Tablo 5.10: Ülke Gruplarına Göre DYSY Sayılarında Ön Plana Çıkan Etkenler

Ülke Grupları	Sıralaması	Baskın Dönem	Baskın Sektör	Kapsadığı Dönem Sayısı	Kapsadığı Sektör Sayısı
Avrupa Birliği	1	2004–2007	Hizmetler	6	3
Avustralya Ve Y. Zelanda	10	2004–2007	Hizmetler	2	3
Diğer Afrika	8	2004–2007	Hizmetler	3	2
Diğer Asya	4	2004–2007	Hizmetler	5	3
Diğer Avrupa (AB Hariç)	3	2004–2007	Hizmetler	6	3
Diğer Okyanusya ve Kutup Bölgeleri	12	2004–2007	Hizmetler	2	1
Diğer Ülkeler	9	2004–2007	Hizmetler	5	2
Güney Amerika	11	2004–2007	Hizmetler	3	2
Kuzey Afrika	6	2004–2007	Hizmetler	5	3
Kuzey Amerika	5	2004–2007	Hizmetler	6	3
Orta Amerika ve Karayipler	7	2004–2007	Hizmetler	6	3
Serbest Bölgeler	13	2004–2007	Sanayi	1	1
Yakın ve Orta Doğu	2	2004–2007	Hizmetler	5	3

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı 08.02.2007 Tarihli Geçici Verileri

5.4 NUTs1 Düzeyindeki Analizler

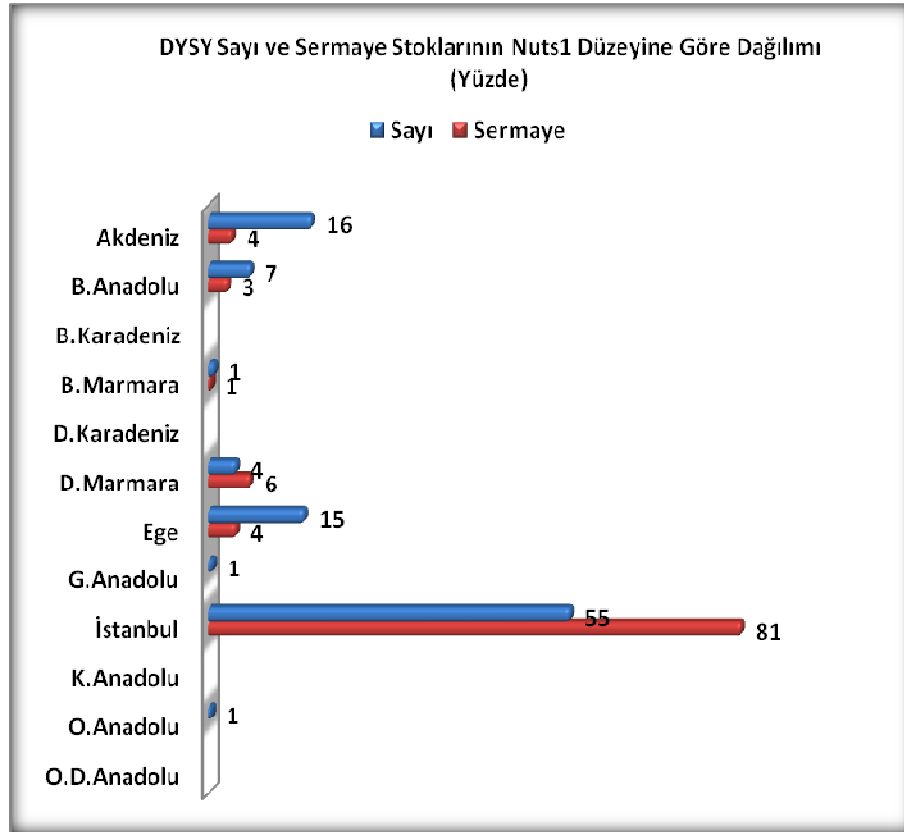
5.4.1 Genel Dağılımlar

NUTs, Türkiye’de 28.08.2002’ de Bakanlar Kurulu tarafından onaylanıp 22.09.2002’de Resmi Gazetede yayımlanarak “İstatistiki Bölge Birimi Sınıflandırması” adı altında yürürlüğe girmiştir. Bu sınıflandırmada temel alınan üç düzey; NUTs1 için “Düzey 1” on iki bölge, NUTs2 için “Düzey 2” yirmi altı bölge ve NUTs3 için “Düzey 3” seksenbir ili kapsamaktadır. (Resmi Gazete, 22.09.2002) İstanbul ayrıcalıklı olarak her üç kategoride de kendi sınırları içerisinde ifade edilmiştir.

NUTs1 düzeyindeki oniki bölgenin tamamı DYSY çekmiştir. Ancak yatırımların dağılımlarında İstanbul her düzeyde oldukça baskındır. Sahip olduğu iş gücü potansiyeli, nüfus yapısı, kentleşme düzeyi ve pazar büyüklüğüyle çok cazip bir yatırım yeri olan İstanbul; toplam sermaye tutarlarının neredeyse tamamına yakını

almıştır. Sermaye stoklarının dağılımlarında ön plana çıkan diğer bir bölge ise Doğu Marmara'dır. Ege, Akdeniz ve Batı Anadolu ise diğer önemli bölgelerdir (Bkz. Tablo 5.11; Şekil 5.2).

DYSY sayılarının dağılımlarında durum biraz daha farklılaşmaktadır. İstanbul yine baskın olmakla beraber üstünlüğünü sermaye tutarlarında olduğu kadar vurgulayamamıştır. Diğer önemli bölgeler ise Akdeniz, Ege, Batı Anadolu ve Doğu Marmara'dır (Bkz. Tablo 5.11; Şekil 5.12).

Şekil 5.12: DYSY Sayı ve Sermaye Stoklarının NUTs1 Düzeyine Göre Dağılımları

Tablo 5.11: DYSY Sayı ve Sermaye Stoklarının NUTs1 Düzeyine Göre Dağılımları

Kategoriler	DYSY Sayıları			DYSY Sermaye* Stokları		
Bölge Adı	Toplam	Sırası	Toplam İçindeki Yüzdesi	Toplam	Sırası	Toplam İçindeki Yüzdesi
Akdeniz	2.114	2	15,85	937.700.459,30	4	3,76
Batı Anadolu	879	4	6,59	764.194.879,10	5	3,06
Batı Karadeniz	35	10	0,26	10.498.464,85	11	0,04
Batı Marmara	136	6	1,02	128.348.777,00	6	0,51
Doğu Karadeniz	53	9	0,40	16.897.750,61	9	0,07
Doğu Marmara	581	5	4,36	1.611.980.858,00	2	6,46
Ege	1.959	3	14,69	1.092.280.965,00	3	4,37
Güneydoğu Anadolu	101	7	0,76	26.684.923,55	7	0,11
İstanbul	7.371	1	55,28	20.336.304.544,00	1	81,45
Kuzeydoğu Anadolu	7	12	0,05	1.459.575,00	12	0,01
Orta Anadolu	79	8	0,59	16.234.094,77	10	0,07
OrtaDoğu Anadolu	19	11	0,14	25.099.376,91	8	0,10
Toplam	13.334		100,00	24.967.684.668,00		100,00

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı 08.02.2007 Tarihli Geçici Verileri

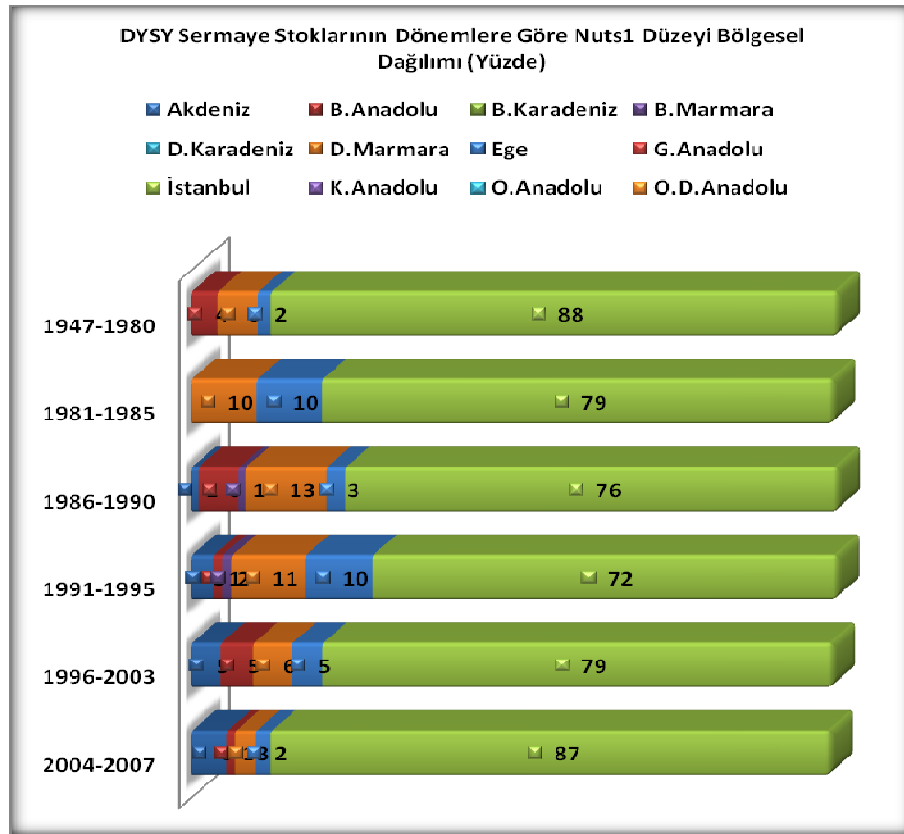
*Toplam Sermayesi 500 YTL'nin altında olanlar ile yabancı sermaye ortaklık oranı %10'nun altında olanlar değerlendirmeye tabi tutulmamıştır.

Not: Koyu renkle ifade edilen rakamlar en yüksek değerleri göstermektedir.

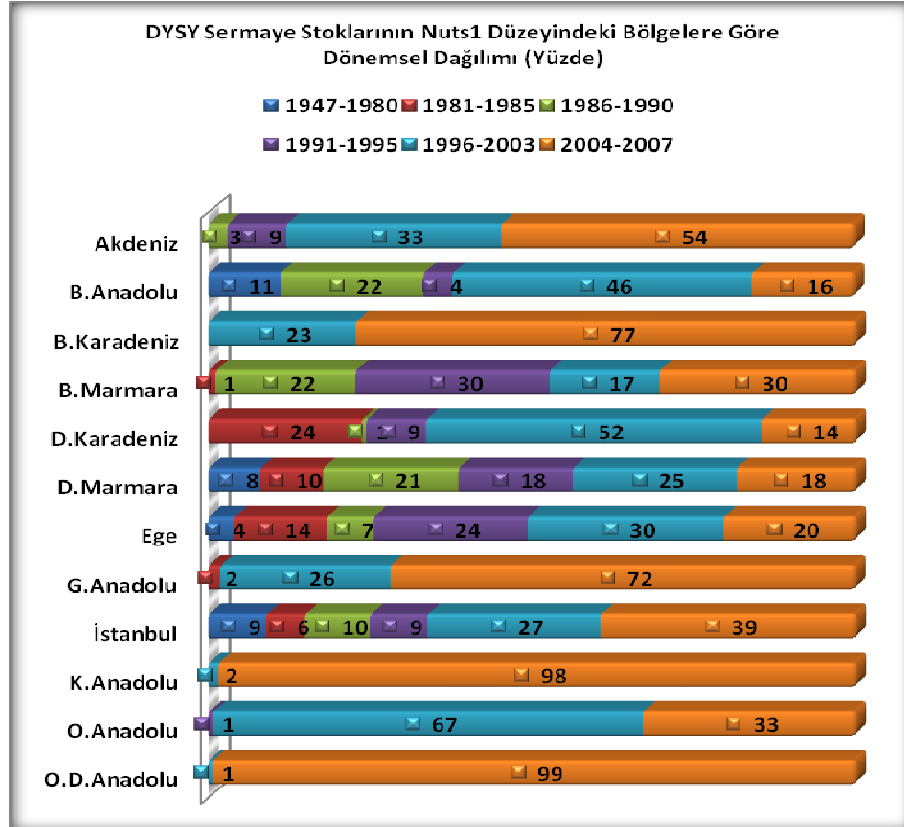
5.4.2 Yıllara Göre Dağılımlar

DYSY Sermaye Stokları Bazında

1947'den 2000'li yıllara kadar yapılan yabancı yatırımların neredeyse tamamı ülke'nin batı ve güney kesimlerine yapılmıştır. İstanbul dönemler içinde hep ağırlıklı olarak yatırımı alan bölge olmuş ve çektiği yatırım oranı %70'in altına düşmemiş hatta ilk dönemde sahip olduğu yatırım oranı %90'ı bulmuştur (Bkz. Tablo 5.12; Şekil 5.13). Son yıllarda yatırım cazibesi azalan diğer önemli bölge Doğu Marmara için en önemli dönemler 1986–1990 ile 1991–1995'tir. Öte yandan 1991–1995 ile 1996–2003 ülke'nin orta ve kuzey kesimlerinin, yatırımlar için cazip hale geldiği dönemler olmuştur. Doğu ve Güneydoğu ile Kuzey kesimlerde alınan yatırımların neredeyse tamamı son dönemde gerçekleşmiştir (Bkz. Tablo 5.12; Şekil 5.14).

Şekil 5.13: DYSY Sermaye Stoklarının Dönemlere Göre NUTs1 Düzeyi Dağılımları

Şekil 5.14: DYSY Sermaye Stoklarının NUTs1 Düzeyine Göre Dönemsel Dağılımları

Tablo 5.12: DYSY Sermaye Stoklarının Dönemlere Göre NUTs1 Düzeyi Dağılımları

Dönemler	Kategori Adı	Akdeniz	Batı Anadolu	Batı Karadeniz	Batı Marmara	Doğu Karadeniz	Doğu Marmara	Ege	Güneydoğu Anadolu	İstanbul	Kuzeydoğu Anadolu	Orta Anadolu	Ortadoğu Anadolu
1947–1980	1*	0,00	4,08	0,00	0,00	0,00	6,21	2,13	0,00	87,57	0,00	0,00	0,00
	2*		3				2	4		1			
	3*	0,00	11,14	0,00	0,00	0,00	8,04	4,07	0,00	8,98	0,00	0,00	0,00
	4*		4				6	6		4			
1981–1985	1*	0,16	0,14	0,00	0,10	0,26	10,17	10,11	0,03	79,03	0,00	0,00	0,00
	2*	5	6		7	4	2	3	8	1			
	3*	0,27	0,28	0,00	1,17	23,73	9,72	14,26	1,87	5,99	0,00	0,00	0,00
	4*	5	6		5	2	5	4	3	6			
1986–1990	1*	1,05	6,31	0,00	1,03	0,00	12,56	2,96	0,00	76,08	0,00	0,00	0,00
	2*	5	3		6	7	2	4	8	1		9	
	3*	3,00	22,13	0,00	21,59	0,73	20,89	7,27	0,04	10,03	0,00	0,03	0,00
	4*	4	2		3	5	2	5	5	3		4	
1991–1995	1*	3,39	1,36	0,00	1,54	0,06	11,39	10,38	0,00	71,87	0,00	0,00	0,00
	2*	4	6		5	7	2	3	9	1		8	
	3*	9,07	4,47	0,00	30,00	9,23	17,70	23,80	0,07	8,85	0,00	0,67	0,00
	4*	3	5		2	4	4	2	4	5		3	
1996–2003	1*	4,52	5,13	0,03	0,32	0,13	5,92	4,79	0,10	78,89	0,00	0,16	0,00
	2*	5	3	10	6	8	2	4	9	1	12	7	11
	3*	33,26	46,28	22,82	17,01	51,84	25,35	30,27	26,29	26,75	1,58	66,54	0,57
	4*	2	1	2	4	1	1	1	2	2	2	2	2
2004–2007*	1*	5,51	1,30	0,09	0,42	0,03	3,19	2,40	0,21	86,53	0,02	0,06	0,27
	2*	2	5	9	6	11	3	4	8	1	12	10	7
	3*	54,41	15,70	77,18	30,22	14,47	18,30	20,32	71,73	39,40	98,42	32,76	99,43
	4*	1	3	1	1	3	3	3	1	1	1	1	1

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı 08.02.2007 Tarihli Geçici Verileri

Toplam Sermayesi 500 YTL'nin altında olanlar ile yabancı sermaye ortaklık oranı %10'nun altında olanlar değerlendirmeye tabi tutulmamıştır.

*17.06.2003 tarihinden sonra kaldırılan izin prosedürü sebebiyle adı geçen tarihten sonraki veriler 2004–2007 tarihleri arasında değerlendirilmiştir.

1* Bölgelerin bir dönem içindeki paylarının dağılımını gösterir

2* Bölgelerin bir dönem içindeki paylarının sırasını gösterir

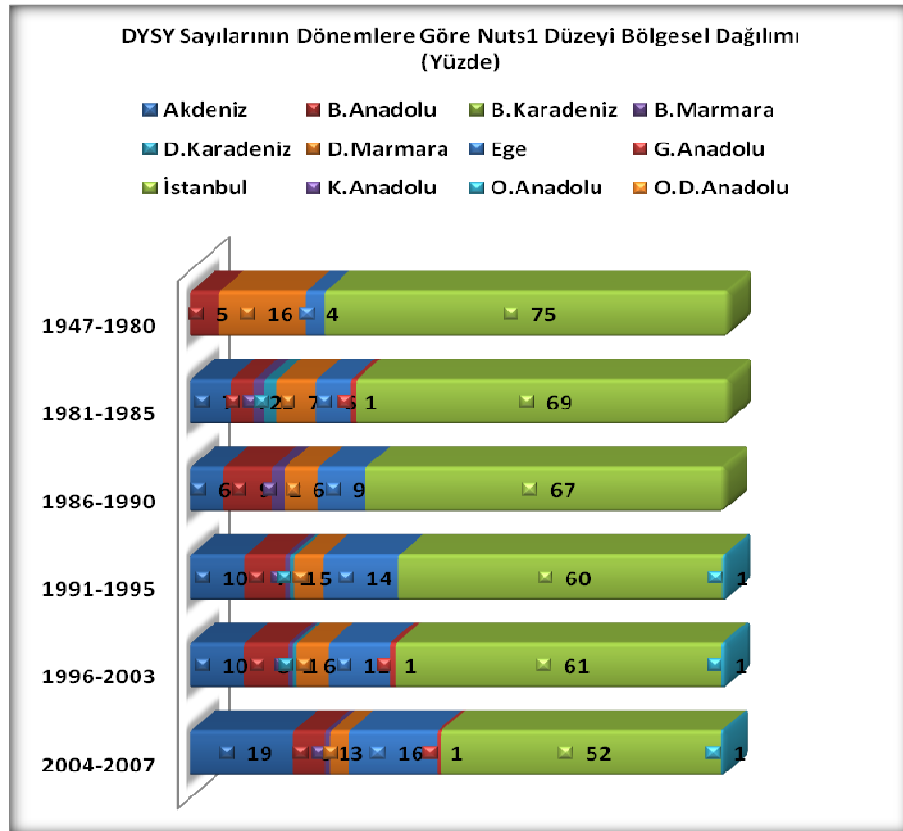
3* Bir Bölgenin tüm dönemler içindeki oranını gösterir

4* Bir Bölgenin tüm dönemler içindeki sırasını gösterir

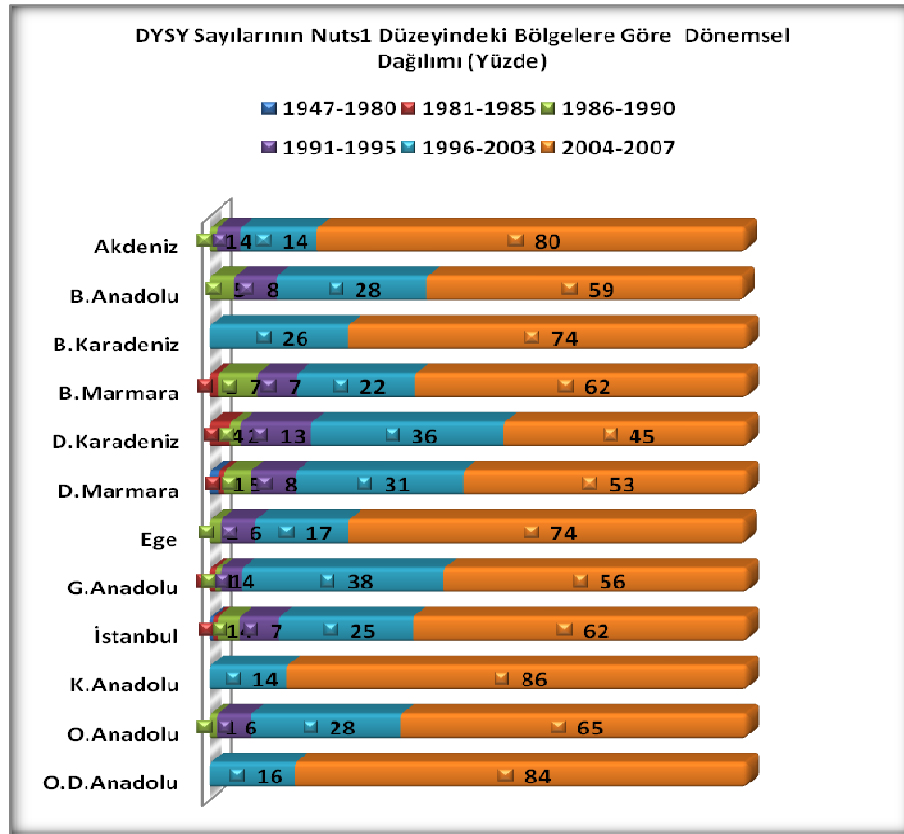
Not: Koyu renkle ifade edilen rakamlar en yüksek değerleri göstermektedir.

DYSY Sayıları Bazında

Dönemlere göre DYSY sayılarının artması ile birlikte görülen diğer bir gelişme ise yatırımların çeşitlendiği bölge sayısının da artmasıdır. 1947–1980 döneminde 4 bölgeye yapılan yatırımlar, 2004–2007 yıllarına gelindiğinde 12 bölgenin tamamını kapsar şekilde genişlemiştir. Ancak bazı bölgeler bu yatırımlardan yüksek oranda pay alırken, bazıları da çok az tutarlarda pay alabilmişlerdir. Örneğin İstanbul 1980’li yıllara kadar toplam DYSY sayılarının %75’ni, Doğu Marmara ise %16’sını alırken, 2004–2007 döneminde bu oranlar İstanbul için %52, Doğu Marmara için %3 olarak şekillenmektedir. Ege Bölgesi ve Akdeniz Bölgeleri’ndeki eğilim dönem içi paylarda artış olarak gözlenmektedir. Batı Anadolu’nun aldığı dönem içi paylar ise zaman zaman artmış zaman zaman azalmıştır (Bkz. Tablo 5.13; Şekil 5.15; Şekil 5.16).

Şekil 5.15: DYSY Sayılarının Dönemlere Göre NUTs1 Düzeyi Bölgesel Dağılımları

Şekil 5.16: DYSY Sayılarının NUTs1 Düzeyine Göre Dönemsel Dağılımları

Tablo 5.13: DYSY Sayılarının, Dönemlere Göre NUTs1 Düzeyi Dağılımları

Dönemler	Kategori Adı	Akdeniz	Batı Anadolu	Batı Karadeniz	Batı Marmara	Doğu Karadeniz	Doğu Marmara	Ege	Güneydoğu Anadolu	İstanbul	Kuzeydoğu Anadolu	Orta Anadolu	Ortadoğu Anadolu
1947–1980	1*	0,00	5,36	0,00	0,00	0,00	16,07	3,57	0,00	75,00	0,00	0,00	0,00
	2*		3				2	4		1			
	3*	0,00	0,34	0,00	0,00	0,00	1,55	0,10	0,00	0,57	0,00	0,00	0,00
	4*		6				5	6		6			
1981–1985	1*	7,45	4,26	0,00	2,13	2,13	7,45	6,38	1,06	69,15	0,00	0,00	0,00
	2*	2	5		6	7	3	4	8	1			
	3*	0,33	0,46	0,00	1,47	3,77	1,20	0,31	0,99	0,88	0,00	0,00	0,00
	4*	5	5		5	4	6	5	4	5			
1986–1990	1*	6,11	9,05	0,00	2,26	0,23	6,33	8,82	0,23	66,74	0,00	0,23	0,00
	2*	5	2		6	7	4	3	8	5	1	9	
	3*	1,28	4,55	0,00	7,35	1,89	4,82	1,99	0,99	4,00	0,00	1,27	0,00
	4*	4	4		3	5	4	4	5	4		4	
1991–1995	1*	10,08	7,45	0,00	1,10	0,77	5,37	13,91	0,44	60,35	0,00	0,55	0,00
	2*	3	4		6	7	5	2	9	1		8	
	3*	4,35	7,74	0,00	7,35	13,21	8,43	6,48	3,96	7,48	0,00	6,33	0,00
	4*	3	3		4	3	3	3	3	3		3	
1996–2003	1*	9,98	8,15	0,30	0,99	0,63	6,00	11,24	1,26	60,59	0,03	0,73	0,10
	2*	3	4	10	7	9	5	2	6	3	12	8	11
	3*	14,24	27,99	25,71	22,06	35,85	31,15	17,30	37,62	24,80	14,29	27,85	15,79
	4*	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
2004–2007*	1*	19,14	5,88	0,30	0,95	0,27	3,48	16,41	0,65	52,09	0,07	0,58	0,18
	2*	2	4	9	6	10	5	3	7	1	12	8	11
	3*	79,80	58,93	74,29	61,76	45,28	52,84	73,81	56,44	62,27	85,71	64,56	84,21
	4*	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı 08.02.2007 Tarihli Geçici Verileri

Toplam Sermayesi 500 YTL'nin altında olanlar ile yabancı sermaye ortaklık oranı %10'nun altında olanlar değerlendirmeye tabi tutulmamıştır.

*17.06.2003 tarihinden sonra kaldırılan izin prosedürü sebebiyle adı geçen tarihten sonraki veriler 2004–2007 tarihleri arasında değerlendirilmiştir.

1* Bölgelerin bir dönem içindeki paylarının dağılımını gösterir

2* Bölgelerin bir dönem içindeki paylarının sırasını gösterir

3* Bir Bölgenin tüm dönemler içindeki oranını gösterir

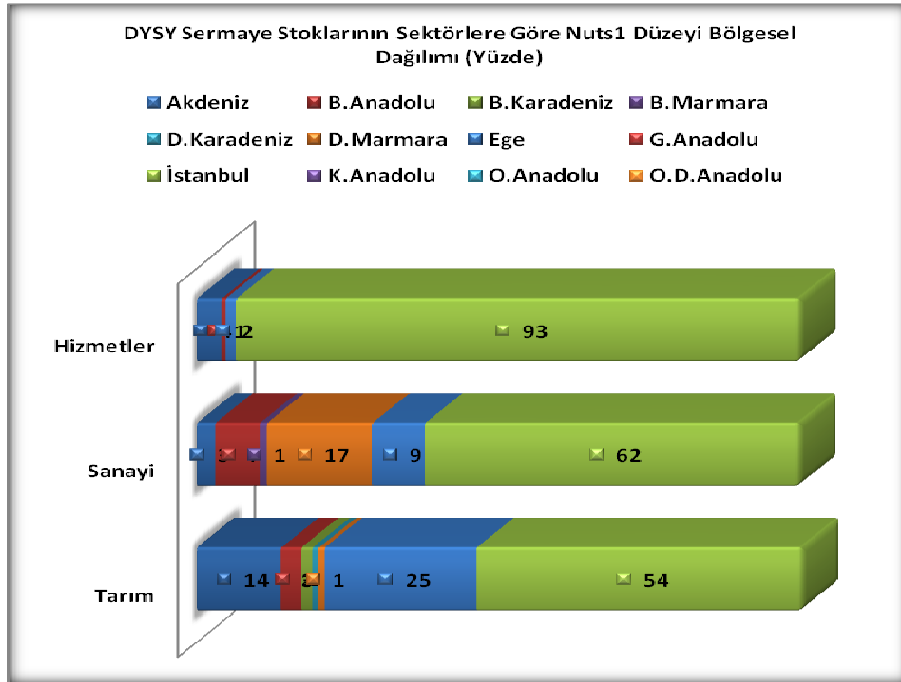
4* Bir Bölgenin tüm dönemler içindeki sırasını gösterir

Not: Koyu renkle ifade edilen rakamlar en yüksek değerleri göstermektedir.

5.4.3 Sektörlere Göre Dağılımlar

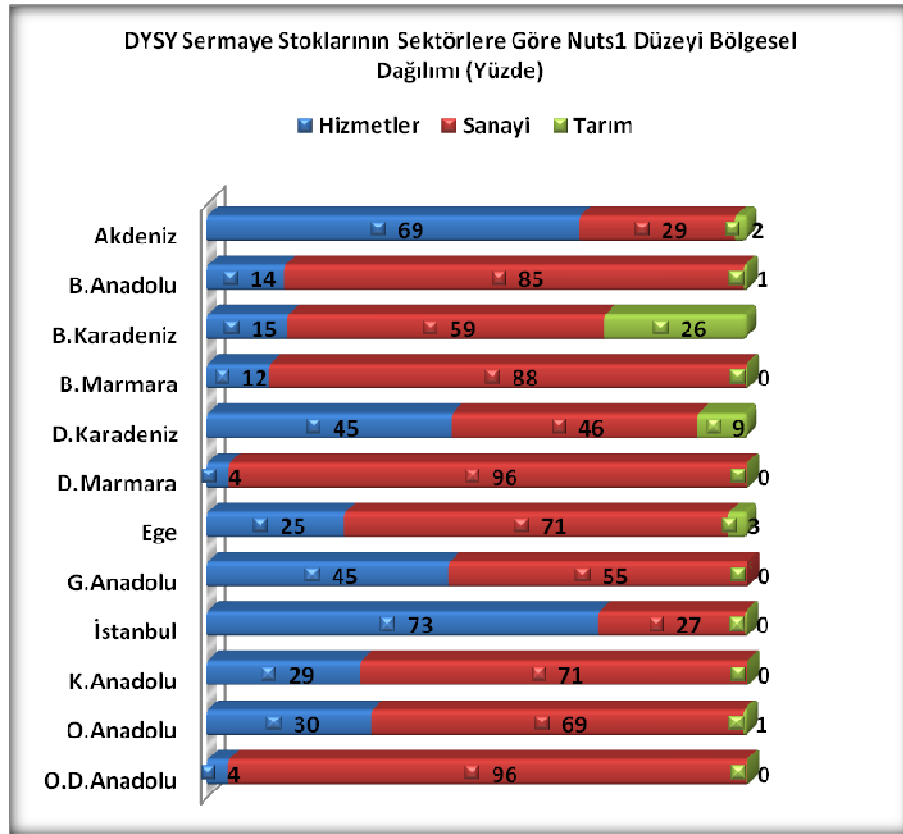
DYSY Sermaye Stokları Bazında

İstanbul, üç ana sektöre göre de oldukça baskın olmakla birlikte en fazla paya hizmetler sektöründe sahiptir. Özellikle finans ve ticaretin merkezi olan İstanbul, bütün Türkiye için önemli olduğu kadar, sahip olduğu yabancı yatırımcı potansiyeli ile de uluslararası öneme sahip olduğunu göstermektedir. İstanbul, her ne kadar hizmetler sektöründe sağladığı üstünlüğü sanayide gösteremese de, %62’lik payla sektör içi en fazla paya sahip olan bölge olmuştur. Sanayi sektöründe ön plana çıkan diğer önemli bölgeler; Doğu Marmara, Ege ve Batı Anadolu’dur. Sektörel dağılımlar içinde önemsiz bir yere sahip olan tarım sektöründe ise İstanbul, Ege ve Akdeniz Bölgesinin üstünlüğü görülmektedir (Bkz. Tablo 5.14; Şekil 5.17).

Şekil 5.17: DYSY Sermaye Stoklarının, Sektörlere Göre NUTs1 Düzeyi Bölgesel Dağılımları

Akdeniz ve İstanbul bölgelerinde baskın olan hizmetler sektörü diğer tüm bölgelerde ikinci sıradaki sektör olmuştur. Sanayi sektörü ise, hizmetler sektörünün baskın olduğu bölgelerin dışındaki tüm bölgelerde baskın sektör olmuştur. Ancak genel dağılımlarda hizmetler sektörüne yapılan yatırım tutarlarının sanayi sektöründen çok fazla olması, sanayi sektörünün baskın olduğu bölgelerdeki kümülatif katma değeri değiştirmektedir (Bkz. Tablo 5.14; Şekil 5.18).

Şekil 5.18: DYSY Sermaye Stoklarının Sektörlere Göre NUTs1 Düzeyi Bölgesel Dağılımları

Tablo 5.14: DYSY Sermaye Stoklarının Sektörlere Göre NUTs1 Düzeyi Dağılımları

Sektörler	Hizmetler				Sanayi				Tarım			
Bölgeler	1*	2*	3*	4*	1*	2*	3*	4*	1*	2*	3*	4*
Akdeniz	4,07	2	69,03	1	3,02	5	28,76	2	13,88	3	2,21	3
Batı Anadolu	0,69	4	14,36	2	7,28	4	85,00	1	3,33	4	0,65	3
Batı Karadeniz	0,01	10	14,91	3	0,07	11	58,63	1	1,86	5	26,46	2
Batı Marmara	0,09	6	11,54	2	1,27	6	88,22	1	0,20	8	0,24	3
Doğu Karadeniz	0,05	8	45,29	2	0,09	10	45,53	1	1,04	6	9,17	3
Doğu Marmara	0,41	5	4,07	2	17,32	2	95,84	1	0,94	7	0,09	3
Ege	1,75	3	25,44	2	8,71	3	71,14	1	25,09	2	3,43	3
Güneydoğu Anadolu	0,08	7	44,72	2	0,17	8	55,28	1	0,00	11	0,00	
İstanbul	92,81	1	72,55	1	61,67	1	27,05	2	53,56	1	0,39	3
Kuzeydoğu Anadolu	0,00	12	28,52	2	0,01	12	71,48	1	0,00	12	0,00	3
Orta Anadolu	0,03	9	30,42	2	0,13	9	68,87	1	0,08	9	0,71	3
Ortadoğu Anadolu	0,01	11	3,93	2	0,27	7	95,95	1	0,02	10	0,12	3

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı 08.02.2007 Tarihli Geçici Verileri

*Toplam Sermayesi 500 YTL'nin altında olanlar ile yabancı sermaye ortaklık oranı %10'nun altında olanlar değerlendirilmeye tabi tutulmamıştır.

1*: Bir Sektöre Göre Bölgelerin Oranını Gösterir

2*: Sektöre Göre Bölgelerin Sırasını Gösterir

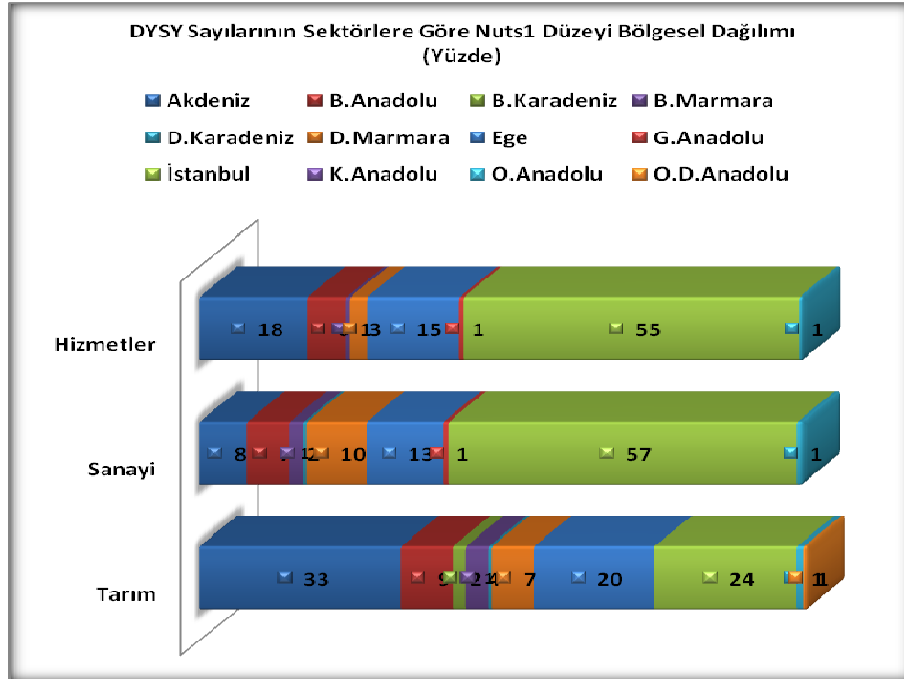
3*: Bölgeye Göre Sektörün Oranını Gösterir

4*: Bölgeye Göre Sektörün Sırasını Gösterir

Not: Koyu renkle ifade edilen rakamlar en yüksek değerleri göstermektedir.

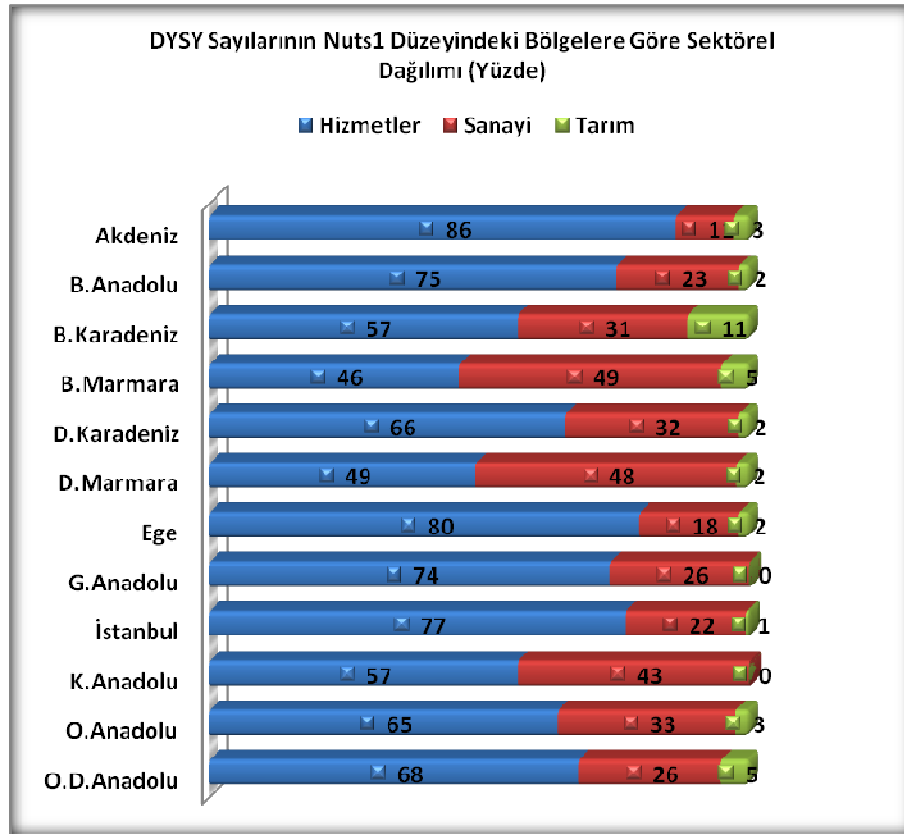
DYSY Sayıları Bazında

DYSY sayılarının sektörel dağılımları sermaye stoklarının dağılımlarına göre farklılık göstermektedir. İstanbul hizmetler sektörüne yapılan toplam sermaye yatırımlarının %93'ne sahip iken, firma sayılarına göre dağılımlarda bu pay %55'e gerilemektedir. Sermaye stokları fazla olan firmalar İstanbul'u daha çok tercih etmektedirler. Öte yandan sermaye stoklarındaki dağılımlarda %4'lük paya sahip Akdeniz Bölgesi'nin hizmetler sektöründeki toplam firmaların beşte birini çekerek, girişimci potansiyeli yüksek ancak sermaye stokları az olan yatırımcıları cezp ettiği görülmektedir. Aynı durum kendini Ege Bölgesinde de göstermektedir. Tarım sektöründe ise en fazla firma çeken, sermaye stokları dağılımlarında üçüncü sırada olan Akdeniz Bölgesidir. Sırasıyla İstanbul, Ege ve Batı Anadolu Bölgesi Akdeniz Bölgesi'nden sonra gelmektedir (Bkz. Tablo 5.15; Şekil 5.19).

Şekil 5.19: DYSY Sayılarının Sektörlere Göre NUTs1 Düzeyi Bölgesel Dağılımları

Hizmetler sektörü, Doğu ve Batı Marmara dışındaki tüm bölgelerde ortalamanın üstünde yer almaktadır. Hatta Akdeniz ve Ege'de %80'nin, İstanbul'da ise %70'in üstünde paya sahiptir. Batı ve Doğu Marmara'da ise sanayi sektörünün yarıya yakın üstünlüğü görülmektedir. Tarım sektörü ise Batı Karadeniz dışında %10'nun altında kalarak bölgelere göre en az paya sahip sektör olmuştur (Bkz. Tablo 5.15; Şekil 5.20).

Şekil 5.20: DYSY Sayılarının NUTs1 Düzeyindeki Bölgelere Göre Sektörel Dağılımları

Tablo 5.15: DYSY Sayılarının Sektörlere Göre NUTs1 Düzeyi Dağılımları

Sektörler Bölgeler	Hizmetler				Sanayi				Tarım			
	1*	2*	3*	4*	1*	2*	3*	4*	1*	2*	3*	4*
Akdeniz	17,78	2	86,47	1	7,82	4	10,60	2	33,16	1	2,93	3
Batı Anadolu	6,45	4	75,43	1	6,99	5	22,75	2	8,56	4	1,82	3
Batı Karadeniz	0,19	10	57,14	1	0,38	10	31,43	2	2,14	7	11,43	3
Batı Marmara	0,61	7	46,32	2	2,31	6	48,53	1	3,74	6	5,15	3
Doğu Karadeniz	0,34	9	66,04	1	0,59	9	32,08	2	0,53	9	1,89	3
Doğu Marmara	2,79	5	49,40	1	9,81	3	48,36	2	6,95	5	2,24	3
Ege	15,18	3	79,68	1	12,61	2	18,43	2	19,79	3	1,89	3
Güneydoğu Anadolu	0,73	6	74,26	1	0,91	7	25,74	2	0,00		0,00	
İstanbul	55,27	1	77,11	1	57,39	1	22,29	2	23,53	2	0,60	3
Kuzeydoğu Anadolu	0,04	12	57,14	1	0,10	12	42,86	2	0,00		0,00	
Orta Anadolu	0,50	8	64,56	1	0,91	8	32,91	2	1,07	8	2,53	3
Ortadoğu Anadolu	0,13	11	68,42	1	0,17	11	26,32	2	0,53	10	5,26	3

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı 08.02.2007 Tarihli Geçici Verileri

*Toplam Sermayesi 500 YTL'nin altında olanlar ile yabancı sermaye ortaklık oranı %10'nun altında olanlar değerlendirmeye tabi tutulmamıştır.

1*: Bir Sektöre Göre Bölgelerin Paylarının Dağılımını Gösterir

2*: Bir Sektöre Göre Bölgelerin Paylarının Sırasını Gösterir

3*: Bir Bölgeye Göre Sektörlerin Paylarının Dağılımını Gösterir

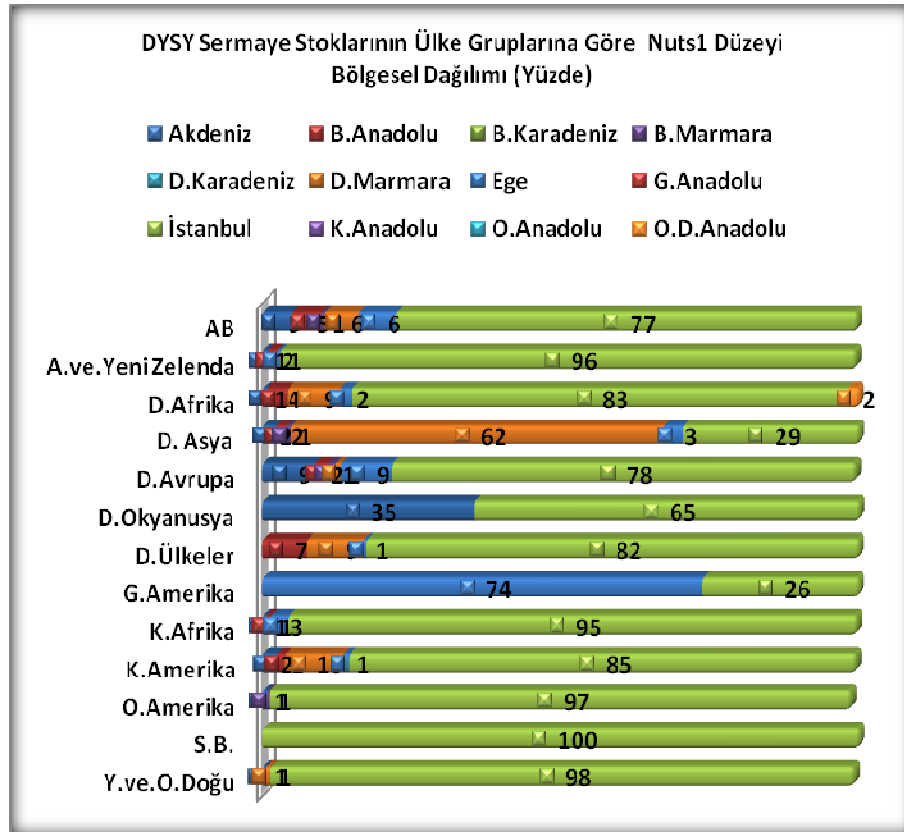
4*: Bir Bölgeye Göre Sektörlerin Paylarının Sırasını Gösterir

Not: Koyu renkle ifade edilen rakamlar en yüksek değerleri göstermektedir.

5.4.4 Ülke Gruplarına Göre Dağılımlar

DYSY Sermaye Stokları Bazında

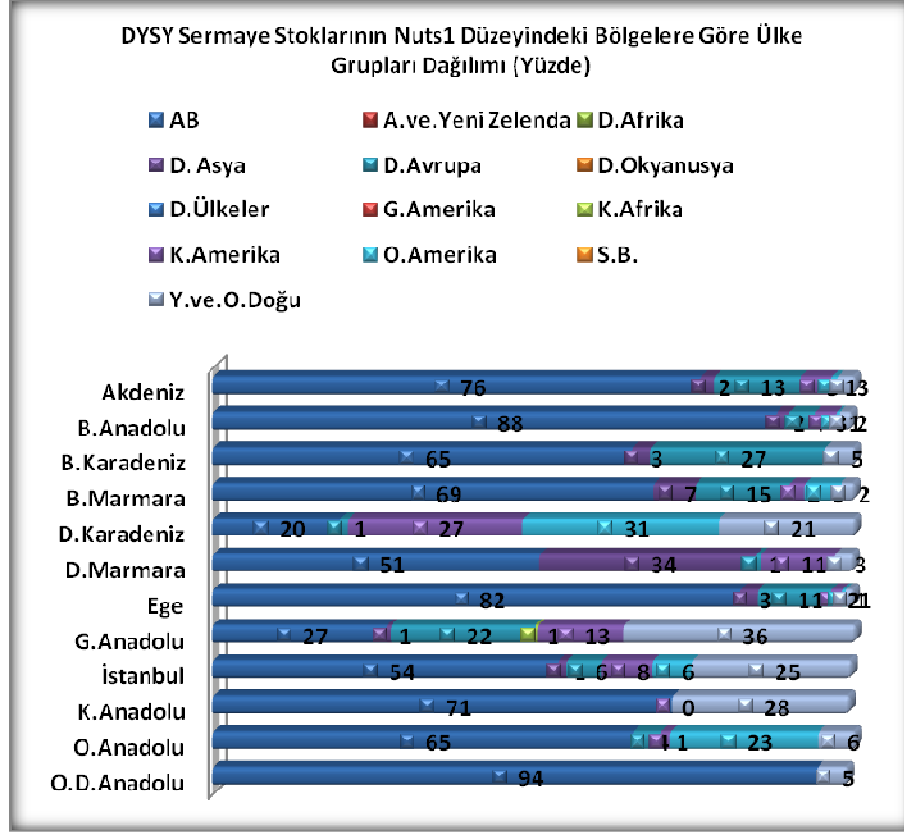
Yatırımlarını en fazla bölgesel düzeyde çeşitlendiren ülke grubu AB'dir. AB ülkeleri yatırımlarının çoğunu İstanbul'a yaparlar iken, diğer yatırım yaptıkları önemli bölgeler; Ege, Doğu Marmara, Batı Anadolu ve Akdeniz olarak şekillenmektedir. Bölgelere göre yatırımlarını çeşitlendiren bir diğer önemli ülke grubu olan Diğer Avrupa ülkeleri için önemli olan bölgeler; İstanbul, Ege, Akdeniz ve Batı Anadolu olmuştur. Diğer Asya ülkeleri ise, toplam 6 bölgeye yatırım yapmışlardır. Bu yatırımlardan en çok payı alan bölgenin Doğu Marmara olduğu görülmektedir. Kuzey Amerika ülkeleri yatırımlarının çok büyük kısmı İstanbul'da yer seçer iken, Doğu Marmara ve Akdeniz Bölgeleri'de yatırımlardan pay almışlardır. Yakın ve Orta Doğu grubu ise yatırımlarının neredeyse tamamını İstanbul'a yapmışlardır (Bkz. Tablo 5.16; Şekil 5.21).

Şekil 5.21: DYSY Sermaye Stoklarının Ülke Gruplarına Göre NUTs1 Düzeyi Bölgesel Dağılımları

AB yatırımlarının Doğu Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri dışındaki tüm bölgelerde oldukça baskın olduğu görülmektedir. Yakın ve Orta Doğu grubu ülkeleri

ise Güneydoğu Anadolu, Doğu Karadeniz, İstanbul ve Kuzeydoğu Anadolu bölgelerinde baskındır. Doğu Karadeniz ve Orta Anadolu bölgeleri için önemli olan ülke grubu Orta Amerika ve Karayipler'dir. Diğer Avrupa ülkeleri ise, Batı Karadeniz, Güneydoğu Anadolu, Batı Marmara ve Akdeniz için önemli olmuşlardır (Bkz. Tablo 5.16; Şekil 5.22).

Şekil 5.22: DYSY Sermaye Stoklarının NUTs1 Düzeyindeki Bölgelere Göre Ülke Grupları Dağılımları

DYSY sermaye stoklarının, ülke gruplarına göre NUTs1 düzeyi dağılımları Tablo 5.16'da gösterilmektedir.

Tablo 5.16: DYSY Sermaye Stoklarının, Ülke Gruplarına Göre NUTs1 Düzeyi Dağılımları

Bölgeler	Kateg oriler	Avrupa Birliği	Avustralya ve Yeni Zelanda	Diğer Afrika Ülkeleri	Diğer Asya Ülkeleri	Diğer Avrupa Ülkeleri (AB Hariç)	Diğer Okyanusya ve Kutup Bölgeleri	Diğer Ülkeler	Güney Amerika	Kuzey Afrika	Kuzey Amerika	Orta Amerika ve Karayipler	Serbest Bölgeler	Yakın ve Uzak OrtaDoğu
Akdeniz	1*	75,94	0,03	0,00	2,06	13,44	0,01	0,00	0,00	0,02	4,81	0,90	0,00	2,77
	2*	1	7	10	5	2	9	11		8	3	6		4
	3*	5,02	0,73	0,64	2,23	8,72	35,49	0,07	0,00	0,55	2,40	0,66	0,00	0,50
	4*	4	3	6	4	2	2	5		4	3	2		3
Batı Anadolu	1*	87,68	0,10	0,03	1,94	4,03	0,00	0,42	0,00	0,05	3,32	0,51	0,00	1,92
	2*	1	8	10	4	2		7	11	9	3	6		5
	3*	4,72	1,73	3,61	1,71	2,13	0,00	7,45	0,10	0,90	1,35	0,30	0,00	0,28
	4*	5	2	3	5	4		3	3	3	4	6		4
Batı Karadeniz	1*	65,16	0,00	0,00	2,90	27,20	0,00	0,00	0,00	0,06	0,00	0,00	0,00	4,69
	2*	1			4	2				5				3
	3*	0,05	0,00	0,00	0,04	0,20	0,00	0,00	0,00	0,02	0,00	0,00	0,00	0,01
	4*	10			7	8				7				11
Batı Marmara	1*	68,60	0,16	0,00	6,54	14,60	0,00	0,00	0,00	0,00	2,45	5,46	0,00	2,19
	2*	1	7		3	2					5	4		6
	3*	0,62	0,48	0,00	0,97	1,30	0,00	0,00	0,00	0,00	0,17	0,55	0,00	0,05
	4*	6	5		6	5					8	3		8
Doğu Karadeniz	1*	19,69	0,00	0,00	0,00	1,30	0,00	0,04	0,00	0,00	27,22	30,54	0,00	21,21
	2*	4				5		6			2	1		3
	3*	0,02	0,00	0,00	0,00	0,02	0,00	0,02	0,00	0,00	0,24	0,40	0,00	0,07
	4*	11				10		6			6	5		7
Doğu Marmara	1*	50,90	0,00	0,03	33,57	0,86	0,00	0,25	0,00	0,00	11,42	0,00	0,00	2,96
	2*	1	8	7	2	5		6		10	3	9		4
	3*	5,78	0,11	8,74	62,35	0,96	0,00	9,44	0,00	0,07	9,79	0,00	0,00	0,92
	4*	3	6	2	1	6		2		6	2	8		2
Ege	1*	82,17	0,02	0,01	2,66	11,36	0,00	0,02	0,17	0,10	1,80	0,50	0,00	1,18
	2*	1	10	11	3	2		9	7	8	4	6		5
	3*	6,33	0,52	2,04	3,35	8,59	0,00	0,57	73,86	2,88	1,05	0,42	0,00	0,25
	4*	2	4	4	3	3		4	1	2	5	4		5
Güneydoğu Anadolu	1*	26,98	0,00	0,02	0,69	22,46	0,00	0,00	0,00	0,53	13,32	0,00	0,00	36,00
	2*	2		7	5	3				6	4			1

	3*	0,05	0,00	0,08	0,02	0,41	0,00	0,00	0,00	0,37	0,19	0,00	0,00	0,19
	4*	9		7	8	7				5	7			6
İstanbul	1*	53,81	0,20	0,02	1,25	5,51	0,00	0,18	0,00	0,18	7,84	6,15	0,00	24,84
	2*	1	7	10	6	5	12	9	11	8	3	4	13	2
	3*	77,15	96,39	83,03	29,34	77,62	64,51	82,45	26,05	95,22	84,79	97,37	100,00	97,68
	4*	1	1	1	2	1	1	1	2	1	1	1	1	1
Kuzeydoğu Anadolu	1*	71,48	0,90	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	27,62
	2*	1	3											2
	3*	0,01	0,03	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01
	4*	12	7											12
Orta Anadolu	1*	65,32	0,00	0,00	0,00	4,39	0,00	0,00	0,00	0,00	1,43	23,10	0,00	5,76
	2*	1				4					5	2		3
	3*	0,07	0,00	0,00	0,00	0,05	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01	0,29	0,00	0,02
	4*	8				9					9	7		10
Ortadoğu Anadolu	1*	94,03	0,00	0,43	0,00	0,26	0,00	0,00	0,00	0,00	0,43	0,00	0,00	4,84
	2*	1		4		5					3			2
	3*	0,17	0,00	1,85	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01	0,00	0,00	0,02
	4*	7		5		11					10			9

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı 08.02.2007 Tarihli Geçici Verileri

*Toplam Sermayesi 500 YTL'nin altında olanlar ile yabancı sermaye ortaklık oranı %10'nun altında olanlar değerlendirmeye tabi tutulmamıştır.

1*: Bir Bölgeye Göre Ülke Gruplarının Paylarının Dağılımını Gösterir

2*: Bir Bölgeye Göre Ülke Gruplarının Sırasını Gösterir

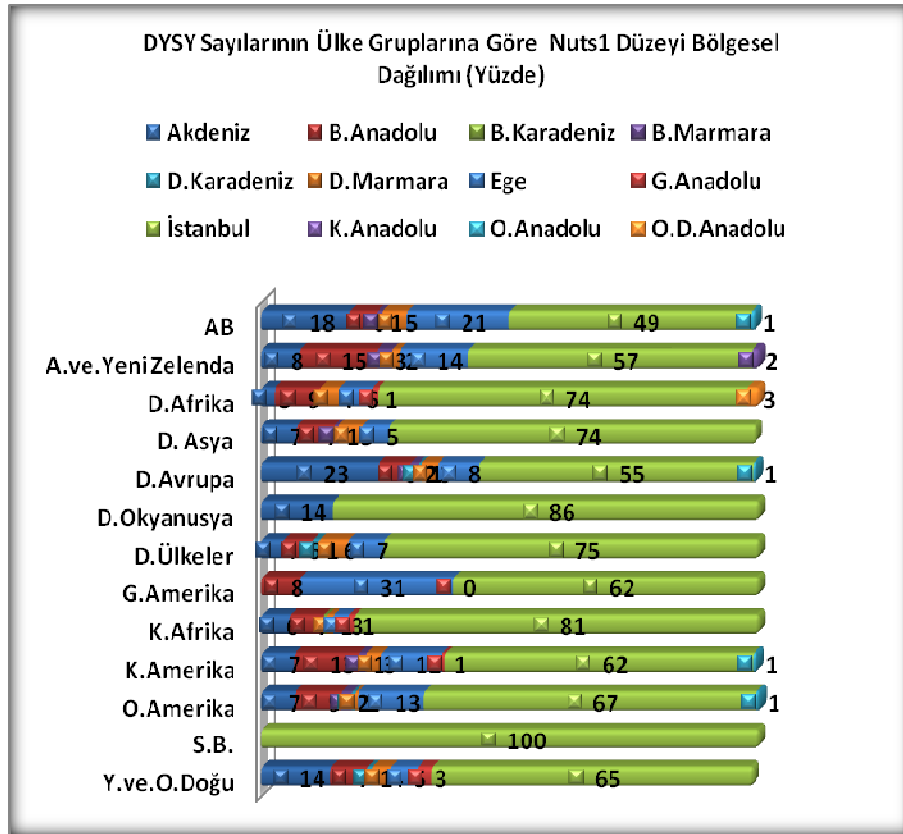
3*: Bir Ülke Grubuna Göre Bölgelerin Paylarının Dağılımını Gösterir

4*: Bir Ülke Grubuna Göre Bölgelerin Paylarının Sırasını Gösterir

Not: Koyu renkle ifade edilen rakamlar en yüksek değerleri göstermektedir.

DYSY Sayıları Bazında

DYSY sayısı dağılımlarına göre yapılan analizlerde İstanbul'un tüm ülke grupları yatırımlarının yarısından fazlasını aldığı görülmektedir. AB ülkeleri için İstanbul dışındaki diğer önemli bölgeler; Ege, Akdeniz, Batı Anadolu ve Doğu Marmara, Yakın ve Orta Doğu için; Akdeniz, Batı Anadolu ve Doğu Marmara, Diğer Avrupa için; Akdeniz, Doğu Marmara ve Ege, Kuzey Amerika için; Batı Anadolu, Ege ve Akdeniz, Diğer Asya için; Akdeniz, Batı Anadolu, Doğu Marmara ve Ege'dir (Bkz. Tablo 5.17; Şekil 5.23).

Şekil 5.23: DYSY Sayılarının Ülke Gruplarına Göre NUTs1 Düzeyi Bölgesel Dağılımları

AB ülkeleri Yakın ve Orta Doğu ülke grubunun baskın olduğu Güneydoğu, Doğu Karadeniz ve Ortadoğu Anadolu Bölgeleri dışındaki tüm bölgelerde baskın olmuşlardır. Diğer Avrupa ile Kuzey Amerika ülkeleri ise tüm bölgeler için önemli olan ülke grubu olmuştur (Bkz. Tablo 5.17; Şekil 5.24).

Şekil 5.24: DYSY Sayılarının NUTs1 Düzeyindeki Bölgelere Göre Ülke Grupları Dağılımları

DYSY sayılarının,ülke gruplarına göre NUTs1 düzeyi dağılımları Tablo 5.17’de gösterilmektedir.

Tablo 5.17: DYSY Sayılarının, Ülke Gruplarına Göre NUTs1 Düzeyi Dağılımları

Bölgeler	Kateg oriler	Avrupa Birliği	Avustralya ve Yeni Zelanda	Diğer Afrika Ülkeleri	Diğer Asya Ülkeleri	Diğer Avrupa Ülkeleri (AB Hariç)	Diğer Okyanusya ve Kutup Bölgeleri	Diğer Ülkeler	Güney Amerika	Kuzey Afrika	Kuzey Amerika	Orta Amerika ve Karayipler	Serbest Bölgeler	Yakın ve Uzak OrtaDoğu
Akdeniz	1*	61,64	0,24	0,09	3,03	17,50	0,05	0,14	0,00	0,43	2,18	0,47	0,00	14,24
	2*	1	8	10	4	2	11	9		7	5	6		3
	3*	17,54	7,69	2,60	7,17	23,40	14,29	4,35	0,00	5,59	6,55	6,67	0,00	13,76
	4*	3	4	5	3	2	2	5		3	4	4		2
Batı Anadolu	1*	46,99	1,14	0,80	7,39	11,49	0,00	0,46	0,11	1,25	10,35	1,59	0,00	18,43
	2*	1	8	9	5	3		10	11	7	4	6		2
	3*	5,56	15,38	9,09	7,28	6,39	0,00	5,80	7,69	6,83	12,96	9,33	0,00	7,40
	4*	4	2	2	2	4		3	3	2	2	3		3
Batı Karadeniz	1*	54,29	0,00	0,00	8,57	11,43	0,00	0,00	0,00	2,86	0,00	0,00	0,00	22,86
	2*	1			4	3				5				2
	3*	0,26	0,00	0,00	0,34	0,25	0,00	0,00	0,00	0,62	0,00	0,00	0,00	0,37
	4*	9			7	10				7				8
Batı Marmara	1*	61,03	1,47	0,00	5,88	19,12	0,00	0,00	0,00	0,00	7,35	2,21	0,00	2,94
	2*	1	7		4	2					3	6		5
	3*	1,12	3,08	0,00	0,90	1,64	0,00	0,00	0,00	0,00	1,42	2,00	0,00	0,18
	4*	6	5		6	6					6	5		11
Doğu Karadeniz	1*	35,85	0,00	0,00	0,00	18,87	0,00	1,89	0,00	0,00	3,77	1,89	0,00	37,74
	2*	2				3		5			4	6		1
	3*	0,26	0,00	0,00	0,00	0,63	0,00	1,45	0,00	0,00	0,28	0,67	0,00	0,91
	4*	10				7		6			9	6		7
Doğu Marmara	1*	63,51	0,17	0,52	7,57	9,12	0,00	0,69	0,00	0,34	3,79	0,17	0,00	14,11
	2*	1	9	7	4	3		6		8	5	10		2
	3*	4,97	1,54	3,90	4,93	3,35	0,00	5,80	0,00	1,24	3,13	0,67	0,00	3,75
	4*	5	6	4	5	5		4		5	5	6		5
Ege	1*	78,05	0,46	0,26	2,45	6,64	0,00	0,26	0,20	0,26	4,34	1,02	0,00	6,07
	2*	1	7	8	5	2		9	11	10	4	6		3
	3*	20,59	13,85	6,49	5,38	8,22	0,00	7,25	30,77	3,11	12,11	13,33	0,00	5,44
	4*	2	3	3	4	3		2	2	4	3	2		4
Güneydoğu Anadolu	1*	20,79	0,00	0,99	2,97	4,95	0,00	0,00	0,00	1,98	4,95	0,00	0,00	63,37
	2*	2		7	5	3				6	4			1
	3*	0,28	0,00	1,30	0,34	0,32	0,00	0,00	0,00	1,24	0,71	0,00	0,00	2,93

	4*	8	7	8	9					6	7			6
İstanbul	1*	48,89	0,50	0,77	8,93	11,82	0,08	0,71	0,11	1,78	5,89	1,36	0,01	19,16
	2*	1	10	8	4	3	12	9	11	6	5	7	13	2
	3*	48,53	56,92	74,03	73,68	55,09	85,71	75,36	61,54	81,37	61,82	66,67	100,00	64,53
	4*	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Kuzeydoğu Anadolu	1*	42,86	14,29	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	42,86
	2*	1	3											2
	3*	0,04	1,54	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,14
	4*	12	7											12
Orta Anadolu	1*	73,42	0,00	0,00	0,00	11,39	0,00	0,00	0,00	0,00	6,33	1,27	0,00	7,59
	2*	1				2					4	5		3
	3*	0,78	0,00	0,00	0,00	0,57	0,00	0,00	0,00	0,00	0,71	0,67	0,00	0,27
	4*	7				8					8	6		10
Ortadoğu Anadolu	1*	31,58	0,00	10,53	0,00	10,53	0,00	0,00	0,00	0,00	10,53	0,00	0,00	36,84
	2*	2		3		4					5			1
	3*	0,08	0,00	2,60	0,00	0,13	0,00	0,00	0,00	0,00	0,28	0,00	0,00	0,32
	4*	11		6		11					10			9

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı 08.02.2007 Tarihli Geçici Veriler

*Toplam Sermayesi 500 YTL'nin altında olanlar ile yabancı sermaye ortaklık oranı %10'nun altında olanlar değerlendirmeye tabi tutulmamıştır.

1*: Bir Bölgeye Göre Ülke Gruplarının Paylarının Dağılımını Gösterir

2*: Bir Bölgeye Göre Ülke Gruplarının Sırasını Gösterir

3*: Bir Ülke Grubuna Göre Bölgelerin Paylarının Dağılımını Gösterir

4*: Bir Ülke Grubuna Göre Bölgelerin Paylarının Sırasını Gösterir

Not: Koyu renkle ifade edilen rakamlar en yüksek değerleri göstermektedir.

5.4.5 Analizlerde Ön Plana Çıkan Etkenler

On iki bölge olarak tanımlanan NUTs1 düzeyinde yukarıda yapılan analizlerin genel sonuçları Tablo 5.17 ve Tablo 5.18’de verilmiştir. Bu kapsamda her bir alt bölge için aldıkları yatırımların büyüklüklerine göre sıralaması, en fazla paya sahip ülke grubu, en fazla yatırım aldığı sektör, yatırım çektiği toplam ülke grubu sayısı ve üç ana sektör üzerinden sahip olduğu sektör sayıları tanımlanmıştır. Sayı ve sermaye stokları olmak üzere iki ayrı kategoride yapılan değerlendirmelerde beş bölge ön plana çıkmaktadır.

5.4.5.1 Sermaye Stoklarına Göre Ön Plana Çıkan Etkenler

En fazla yatırım alan beş bölge sırasıyla, İstanbul, Doğu Marmara, Ege, Akdeniz ve Batı Anadolu’dur.

İstanbul on üç, Doğu Marmara on, Ege, Akdeniz ve Batı Anadolu bölgeleri on bir farklı ülke grubunun yatırımını çekmişlerdir. Bu bölgelerin tamamında AB ülkelerinin yatırımları ağırlıkta olurken, İstanbul ve Akdeniz bölgelerinin dışındaki bölgelerde baskın sektör sanayi olmuştur.

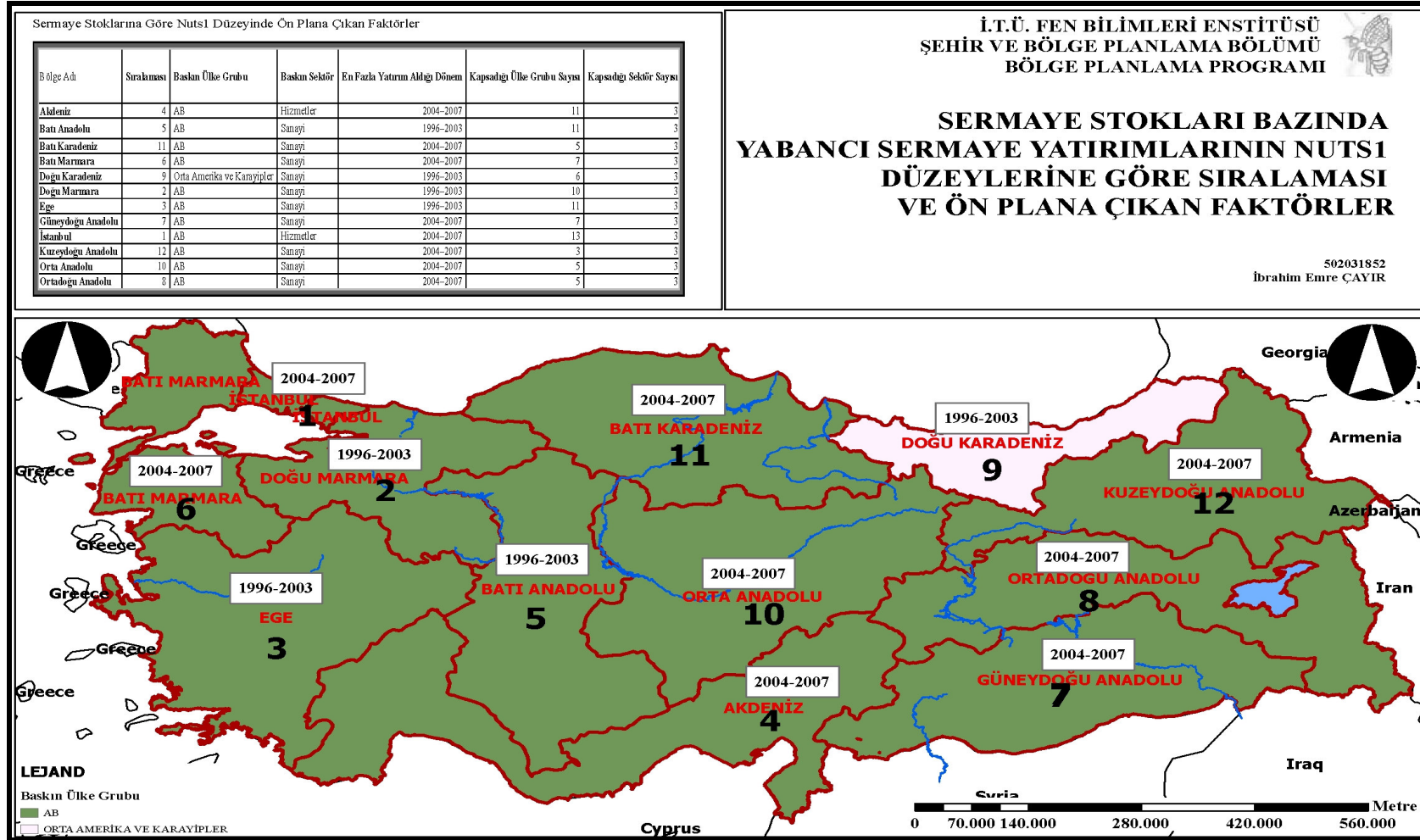
İstanbul ve Akdeniz bölgeleri ağırlıklı yatırımlarını son dönemde alırlarken, Doğu Marmara, Ege ve Batı Anadolu Bölgeleri 1996–2003 döneminde almışlardır.

Ortadoğu Anadolu, Doğu Karadeniz, Orta Anadolu, Batı Karadeniz ve Kuzeydoğu Anadolu bölgeleri sırasıyla en az yatırım alan beş bölgedir.

Tablo 5.18: DYSY Sermaye Stoklarına Göre NUTs1 Düzeyinde Ön Plana Çıkan Etkenler

Bölge Adı	Sıralaması	Baskın Ülke Grubu	Baskın Sektör	En Fazla Yatırım Aldığı Dönem	Kapsadığı Ülke Grubu Sayısı	Kapsadığı Sektör Sayısı
Akdeniz	4	AB	Hizmetler	2004–2007	11	3
Batı Anadolu	5	AB	Sanayi	1996–2003	11	3
Batı Karadeniz	11	AB	Sanayi	2004–2007	5	3
Batı Marmara	6	AB	Sanayi	2004–2007	7	3
Doğu Karadeniz	9	Orta Amerika ve Karayipler	Sanayi	1996–2003	6	3
Doğu Marmara	2	AB	Sanayi	1996–2003	10	3
Ege	3	AB	Sanayi	1996–2003	11	3
Güneydoğu Anadolu	7	AB	Sanayi	2004–2007	7	3
İstanbul	1	AB	Hizmetler	2004–2007	13	3
Kuzeydoğu Anadolu	12	AB	Sanayi	2004–2007	3	3
Orta Anadolu	10	AB	Sanayi	2004–2007	5	3
Ortadoğu Anadolu	8	AB	Sanayi	2004–2007	5	3

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı 08.02.2007 Tarihli Geçici Verileri

Şekil 5.25: DYSY Sermaye Stoklarına Göre, NUTS1 Düzeyinde Ön Plana Çıkan Etkenler

5.4.5.2 Firma Sayılarına Göre Ön Plana Çıkan Etkenler

İstanbul, Akdeniz, Ege, Batı Anadolu ve Doğu Marmara sırasıyla sayısal olarak en fazla DYSY çeken ilk beş bölgedir.

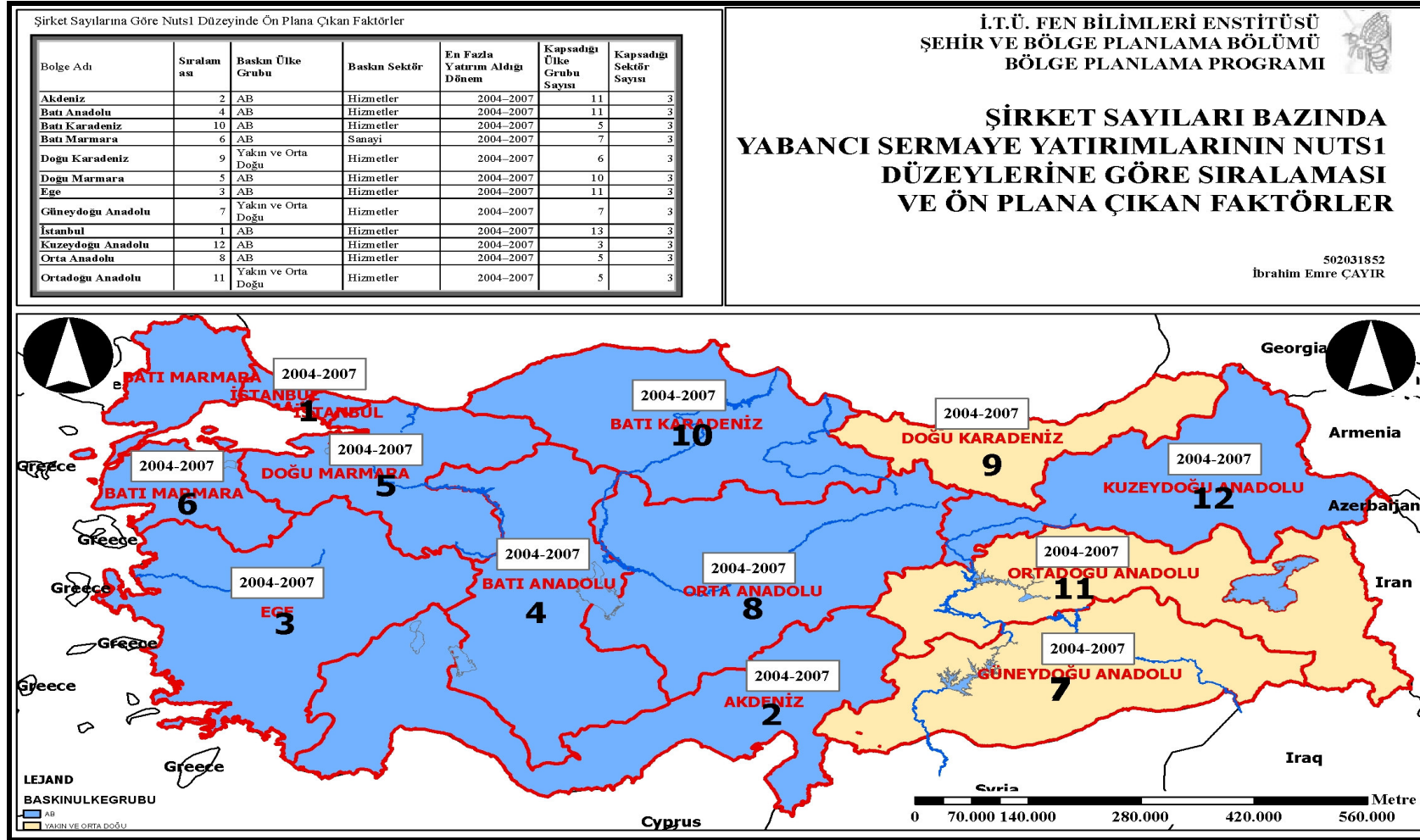
Bu bölgelerin tamamında AB ülkelerinin diğer gruplara nazaran üstünlüğü görülürken, hizmetler sektörü de diğerlerine göre baskındır. Tüm bölgeler ağırlıklı yatırımlarını son dönemde almışlardır.

Sırasıyla Orta Anadolu, Doğu Karadeniz, Batı Karadeniz, Ortadoğu Anadolu ve Kuzeydoğu Anadolu bölgeleri en az yatırım çeken beş bölge olmuştur.

Tablo 5.19: DYSY Sayılarına Göre NUTs1 Düzeyinde Ön Plana Çıkan Etkenler

Bölge Adı	Sıralam ası	Baskın Ülke Grubu	Baskın Sektör	En Fazla Yatırım Aldığı Dönem	Kapsadığı Ülke Grubu Sayısı	Kapsadığı Sektör Sayısı
Akdeniz	2	AB	Hizmetler	2004–2007	11	3
Batı Anadolu	4	AB	Hizmetler	2004–2007	11	3
Batı Karadeniz	10	AB	Hizmetler	2004–2007	5	3
Batı Marmara	6	AB	Sanayi	2004–2007	7	3
Doğu Karadeniz	9	Yakın ve Orta Doğu	Hizmetler	2004–2007	6	3
Doğu Marmara	5	AB	Hizmetler	2004–2007	10	3
Ege	3	AB	Hizmetler	2004–2007	11	3
Güneydoğu Anadolu	7	Yakın ve Orta Doğu	Hizmetler	2004–2007	7	3
İstanbul	1	AB	Hizmetler	2004–2007	13	3
Kuzeydoğu Anadolu	12	AB	Hizmetler	2004–2007	3	3
Orta Anadolu	8	AB	Hizmetler	2004–2007	5	3
Ortadoğu Anadolu	11	Yakın ve Orta Doğu	Hizmetler	2004–2007	5	3

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı 08.02.2007 Tarihli Geçici Verileri

Şekil 5.26: DYSY Sayılarına Göre, NUTs1 Düzeyinde Ön Plana Çıkan Etkenler

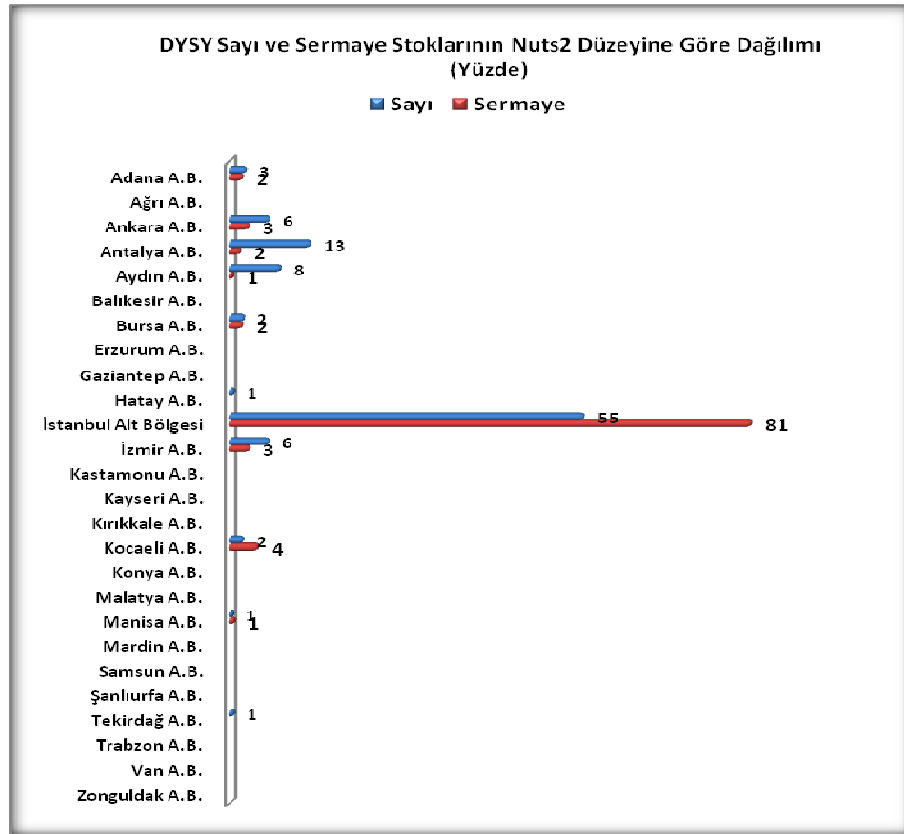
5.5 NUTs2 Düzeyindeki Analizler

5.5.1 Genel Dağılımlar

Bölgesel istatistiklerin toplanması, geliştirilmesi, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikaların çerçevesinin belirlenmesi ve Avrupa Birliği Bölgesel İstatistik Sistemine uygun karşılaştırılabilir istatistiki veri tabanı oluşturulması amacıyla ülke genelinde tanımlanan istatistiki bölge sınıflandırmaları kapsamında NUTs2 Düzeyi komşu illerin (Düzey 3) gruplandırılması neticesinde elde edilmiştir (Bakanlar Kurulu, 2002).

NUTs2 düzeyinde tanımlanan 26 alt bölgeye göre yapılan değerlendirmelere göre genel dağılımlarda hem sermaye stokları hem de firma sayılarına göre İstanbul alt bölgesinin çektiği yabancı yatırım miktarı oldukça fazladır. İstanbul dışında sermaye stokları açısından yatırım alan bölgeler sırasıyla; Kocaeli, İzmir, Ankara, Adana, Antalya, Bursa, Aydın ve Manisa'dır. Diğer alt bölgeler ise %1'in altında yatırım olarak etkin performans sergileyememiştir.

DYSY sayılarına göre İstanbul dışında yatırım alan önemli bölgeler ise sırasıyla; Antalya, Aydın, Ankara, İzmir, Adana, Bursa, Kocaeli, Manisa ve Tekirdağ alt bölgeleri olmuştur.(Bkz. Tablo 5.20; Şekil 5.27)

Şekil 5.27: DYSY Sayı ve Sermaye Stoklarının NUTS2 Düzeyine Göre Dağılımları

Tablo 5.20: DYSY Sayı ve Sermaye Stoklarının NUTS2 Düzeyine Göre Dağılımları

Kategoriler	DYSY Sayıları			DYSY Sermaye* Stokları		
Bölgeler	Toplam	Sırası	Toplam İçindeki Yüzdesi	Toplam	Sırası	Toplam İçindeki Yüzdesi
Adana Alt Bölgesi	340	6	2,55	510.138.476,57	5	2,04
Ağrı Alt Bölgesi	4	25	0,03	614.375,00	24	0,00
Ankara Alt Bölgesi	837	4	6,28	751.717.808,76	4	3,01
Antalya Alt Bölgesi	1683	2	12,62	415.873.080,43	7	1,67
Aydın Alt Bölgesi	1063	3	7,97	126.046.269,43	9	0,50
Balıkesir Alt Bölgesi	43	14	0,32	30.369.529,62	11	0,12
Bursa Alt Bölgesi	299	7	2,24	497.572.764,74	6	1,99
Erzurum Alt Bölgesi	3	26	0,02	845.200,00	23	0,00
Gaziantep Alt Bölgesi	66	12	0,49	19.498.814,55	13	0,08
Hatay Alt Bölgesi	91	9	0,68	11.688.902,31	16	0,05
Istanbul Alt Bölgesi	7371	1	55,28	20.336.304.543,64	1	81,45
İzmir Alt Bölgesi	823	5	6,17	777.205.338,04	3	3,11
Kastamonu Alt Bölgesi	6	22	0,04	6.438.191,35	19	0,03
Kayseri Alt Bölgesi	42	15	0,31	7.798.905,77	18	0,03
Kırıkkale Alt Bölgesi	41	17	0,31	10.017.069,00	17	0,04
Kocaeli Alt Bölgesi	282	8	2,11	1.114.408.093,07	2	4,46
Konya Alt Bölgesi	42	16	0,31	12.477.070,38	15	0,05
Malatya Alt Bölgesi	14	20	0,10	24.715.555,00	12	0,10
Manisa Alt Bölgesi	73	11	0,55	189.029.357,56	8	0,76
Mardin Alt Bölgesi	14	21	0,10	1.427.005,00	22	0,01
Samsun Alt Bölgesi	23	18	0,17	3.583.023,50	21	0,01
Şanlıurfa Alt Bölgesi	21	19	0,16	5.759.104,00	20	0,02
Tekirdağ Alt Bölgesi	89	10	0,67	96.397.367,40	10	0,39
Trabzon Alt Bölgesi	53	13	0,40	16.897.750,61	14	0,07
Van Alt Bölgesi	5	24	0,04	383.821,91	26	0,00
Zonguldak Alt Bölgesi	6	23	0,04	477.250,00	25	0,00
Toplam	13334		100	24.967.684.668,00		100

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı 08.02.2007 Tarihli Geçici Verileri

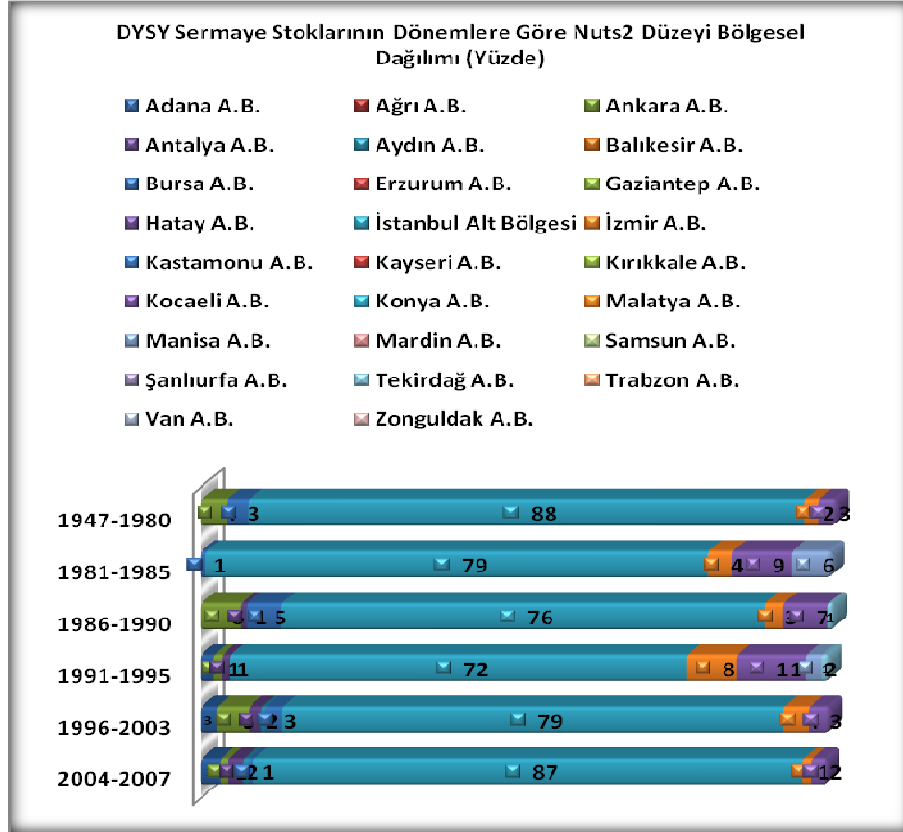
*Toplam Sermayesi 500 YTL'nin altında olanlar ile yabancı sermaye ortaklık oranı %10'nun altında olanlar değerlendirmeye tabi tutulmamıştır.

Not: Koyu renkle ifade edilen rakamlar en yüksek değerleri göstermektedir.

5.5.2 Yıllara Göre Dağılımlar

DYSY Sermaye Stokları Bazında

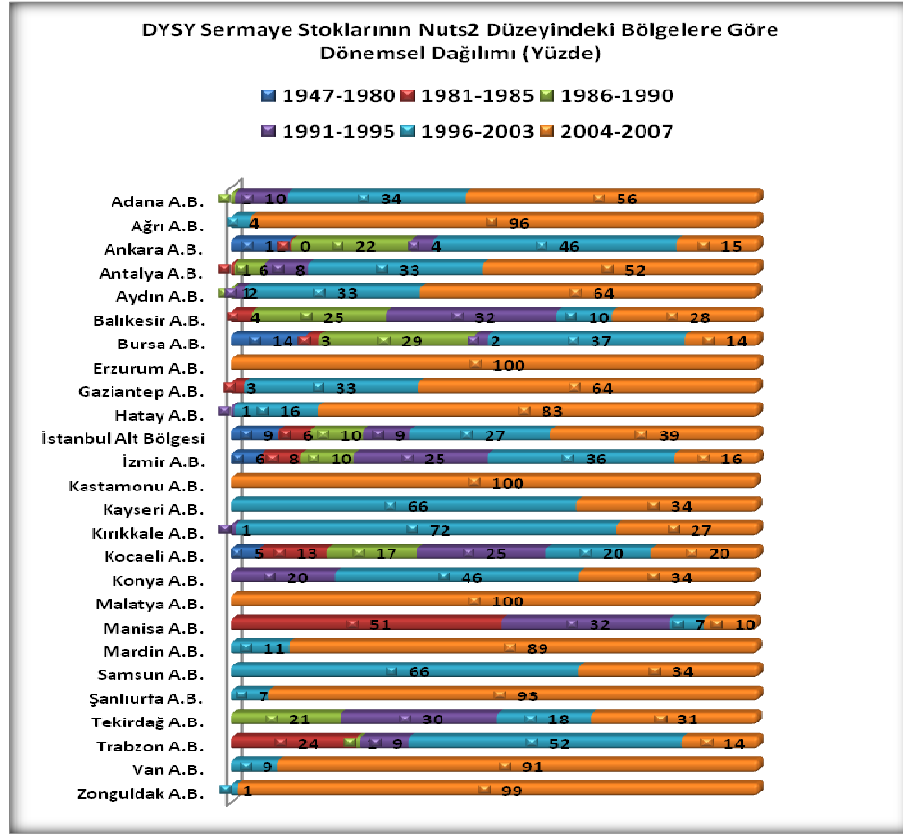
Sermaye stoklarının dönemlere dağılımlarına göre İstanbul 1947–1980 ile 2004–2007 dönemlerinde %80'nin üstünde, diğer dönemlerde ise %70'in üstünde yatırımları çekmiştir. İzmir ve Kocaeli alt bölgesi için 1991–1995 en fazla yatırım yapılan dönem olurken son dönem en az yatırım alınan dönem olmuştur. Ankara alt bölgesi için 1986–1990 ile 1996–2003 en çok yatırım alınan, 1981–1985 ile 2004–2007 dönemi ise en az yatırım alınan dönem olmuştur. Antalya alt bölgesi ise en çok yatırımı 1981–1985 döneminde çekmiştir (Bkz. Tablo 5.21; Şekil 5.28).

Şekil 5.28: DYSY Sermaye Stoklarının Dönemlere Göre NUTs2 Düzeyi Bölgesel Dağılımları

2004–2007 dönemi Ankara, Bursa, İzmir, Kocaeli, Manisa ve Trabzon alt bölgeleri dışında en fazla yatırım alınan dönem olmuştur. 1996–2003 dönemi Ankara, Bursa, İzmir, Kayseri, Kırıkkale, Konya, Samsun ve Trabzon alt bölgeleri için en fazla yatırım alınan dönem olurken, Antalya, Gaziantep, Hatay, İstanbul, Kocaeli,

Tekirdağ ve Van alt bölgeleri için önemli olan dönem olmuştur. Balıkesir ve Manisa alt bölgeleri ise en çok yatırımlarını 1991–1995 döneminde almışlardır (Bkz. Tablo 5.21; Şekil 5.29).

Şekil 5.29: DYSY Sermaye Stoklarının NUTs2 Düzeyindeki Bölgelere Göre Dönemsel Dağılımları

Tablo 5.21: DYSY Sermaye Stoklarının Dönemlere Göre NUTs2 Düzeyi Dağılımları

Dönemler	1947–1980				1981–1985				1986–1990				1991–1995				1996–2003				2004–2007*			
Kategoriler	1*	2*	3*	4*	1*	2*	3*	4*	1*	2*	3*	4*	1*	2*	3*	4*	1*	2*	3*	4*	1*	2*	3*	4*
Adana Alt Bölgesi	0,00		0,00		0,01	13	0,02	5	0,14	9	0,72	4	2,04	5	10,01	3	2,50	6	33,74	2	3,06	2	55,51	1
Ağrı Alt Bölgesi	0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00	24	3,76	2	0,01	24	96,24	1
Ankara Alt Bölgesi	4,08	2	11,32	4	0,14	8	0,28	6	6,31	3	22,49	2	1,26	7	4,21	5	5,04	2	46,28	1	1,25	6	15,40	3
Antalya Alt Bölgesi	0,00		0,00		0,16	7	0,58	5	0,91	6	5,87	4	1,35	6	8,15	3	2,00	7	33,15	2	2,35	4	52,25	1
Aydın Alt Bölgesi	0,00		0,00		0,02	11	0,26	5	0,03	11	0,60	4	0,10	11	1,97	3	0,61	8	33,35	2	0,87	7	63,80	1
Balıkesir Alt Bölgesi	0,00		0,00		0,08	9	4,05	5	0,29	8	25,35	3	0,39	10	32,35	1	0,05	16	10,47	4	0,09	14	27,77	2
Bursa Alt Bölgesi	3,39	3	14,22	3	0,82	5	2,54	5	5,47	4	29,48	2	0,49	9	2,45	6	2,70	5	37,40	1	0,75	8	13,91	4
Erzurum Alt Bölgesi	0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,01	23	100,00	1
Gaziantep Alt Bölgesi	0,00		0,00		0,03	10	2,56	3	0,00	14	0,05	5	0,00	17	0,08	4	0,09	13	33,05	2	0,14	12	64,26	1
Hatay Alt Bölgesi	0,00		0,00		0,00	14	0,06	4	0,00	16	0,03	5	0,00	15	0,56	3	0,03	18	16,05	2	0,11	13	83,31	1
İstanbul Alt Bölgesi	87,57	1	8,98		79,03	1	5,99	6	76,08		10,03	3	71,87	1	8,85	5	78,89	1	26,75	2	86,53	1	39,40	1
İzmir Alt Bölgesi	2,13	5	5,72	6	3,79	4	7,51	5	2,91	5	10,03	4	7,88	3	25,39	2	4,01	3	35,55	1	1,33	5	15,81	3
Kastamonu Alt Bölgesi	0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00	23	0,42	2	0,07	15	99,58	1
Kayseri Alt Bölgesi	0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00	16	0,25	3	0,07	15	65,57	1	0,03	19	34,18	2
Kırıkkale Alt Bölgesi	0,00		0,00		0,00		0,00		0,00	15	0,05	4	0,00	14	0,89	3	0,10	12	72,19	1	0,03	18	26,87	2
Kocaeli Alt Bölgesi	2,82	4	5,28	6	9,35	2	12,93	5	7,09	2	17,05	4	10,91	2	24,51	1	3,23	4	19,96	3	2,44	3	20,27	2
Konya Alt Bölgesi	0,00		0,00		0,00		0,00		0,00	13	0,41	4	0,10	12	19,72	3	0,08	14	46,29	1	0,05	17	33,57	2
Malatya Alt Bölgesi	0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00	21	0,44	2	0,27	10	99,56	1
Manisa Alt Bölgesi	0,00		0,00		6,30	3	51,36	1	0,03	10	0,40	5	2,40	4	31,80	2	0,18	10	6,53	4	0,20	11	9,90	3
Mardin Alt Bölgesi	0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00	18	0,28	3	0,00	20	11,00	2	0,01	21	88,72	1
Samsun Alt Bölgesi	0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,03	17	65,95	1	0,01	22	34,05	2
Şanlıurfa Alt Bölgesi	0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,01	19	7,21	2	0,06	16	92,79	1
Tekirdağ Alt Bölgesi	0,00		0,00		0,02	12	0,29	5	0,75	7	20,76	3	1,15	8	29,75	2	0,25	9	17,75	4	0,33	9	31,45	1
Trabzon Alt Bölgesi	0,00		0,00		0,26	6	23,73	2	0,00	12	0,73	5	0,06	13	9,23	4	0,13	11	51,84	1	0,03	20	14,47	3
Van Alt Bölgesi	0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00	22	8,81	2	0,00	26	91,19	1
Zonguldak Alt Bölgesi	0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00	25	1,26	2	0,01	25	98,74	1

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı 08.02.2007 Tarihli Geçici Verileri

Toplam Sermayesi 500 YTL'nin altında olanlar ile yabancı sermaye ortaklık oranı %10' nun altında olanlar değerlendirmeye tabi tutulmamıştır.

*17.06.2003 tarihinden sonra kaldırılan izin prosedürü sebebiyle adı geçen tarihten sonraki veriler 2004–2007 tarihleri arasında değerlendirilmiştir.

1*: Bir Döneme Göre Bölgelerin Paylarının Dağılımını Gösterir

2*: Bir Döneme Göre Bölgelerin Paylarının Sırasını Gösterir

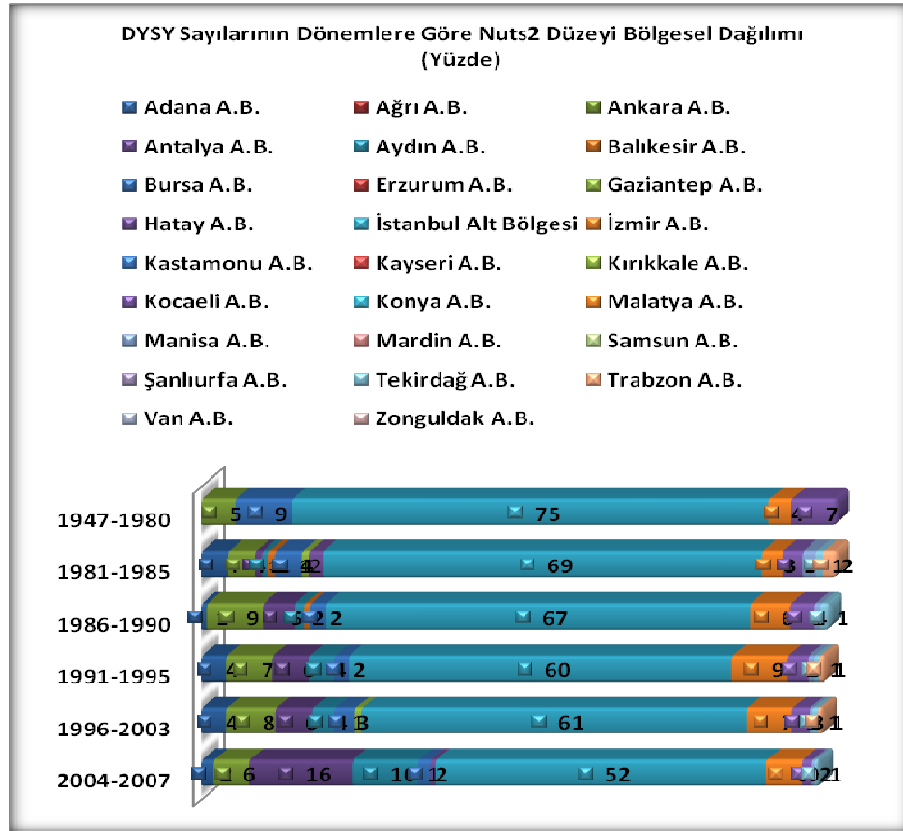
3*: Bir Bölgeye Göre Dönemlerin Paylarının Dağılımını Gösterir

4*: Bir Bölgeye Göre Dönemlerin Paylarının Sırasını Gösterir

Not: Koyu renkle ifade edilen rakamlar en yüksek değerleri göstermektedir.

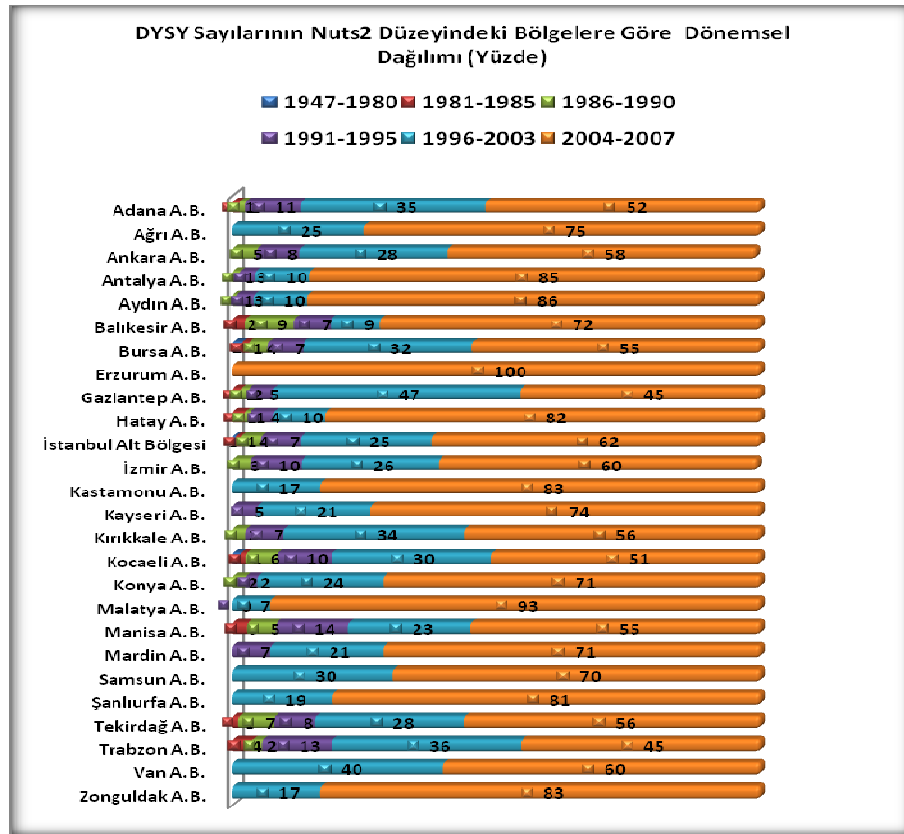
DYSY Sayıları Bazında

DYSY sayılarının dönemlere göre dağılımlarında dikkat çeken en önemli unsur, dönem içi paylara göre İstanbul'un azalan payıdır. 50 yıllık süreçte yabancı yatırımlı firmalar öncelikle İstanbul'u tercih ederlerken, bu durum zamanla başka bölgelere de kayma eğilimi göstermiştir. Antalya alt bölgesi 1981-1985 döneminde çok az paya sahip olurken, 2004-2007 döneminde bu pay %16'ya kadar çıkmıştır. Aydın alt bölgesi 1986-1990 döneminde %2'lik paya sahipken, 2004-2007 döneminde bu pay %10'a kadar çıkmıştır. Adana ise 1991 ile 2003 yılları arasında %4'lük paya sahip olarak dönem içi önemli alt bölgeler arasında yer almıştır. Kocaeli alt bölgesi ise 1980'li yıllara kadar yapılan yatırımlar içerisinde %7'lik paya sahip olurken, sonraki yıllarda bu oran %3'lere gerilemiştir. İzmir alt bölgesi 1995 dönemine kadar dönem içi paylarda sahip olduğu oranı artırırken, sonraki dönemlerde bu oranın azalış eğilimine geçtiği görülmektedir (Bkz. Tablo 5.22; Şekil 5.30).

Şekil 5.30: DYSY Sayılarının Dönemlere Göre NUTS2 Düzeyi Bölgesel Dağılımları

DYSY sayıları dönemlere göre her alt bölgede artan eğilimle devam etmiş ve 2004–2007 dönemi tüm alt bölgeler için en fazla yatırım alınan dönem olmuştur. Erzurum alt bölgesi ise ilk yatırımlarını bu dönemde almıştır (Bkz. Tablo 5.22; Şekil 5.31).

Şekil 5.31: DYSY Sayılarının NUTS2 Düzeyindeki Bölgelere Göre Dönemsel Dağılımları

Tablo 5.22: DYSY Sayılarının Dönemlere Göre NUTs2 Düzeyine Dağılımları

Dönemler	1947–1980				1981–1985				1986–1990				1991–1995				1996–2003				2004–2007*			
Kategoriler	1*	2*	3*	4*	1*	2*	3*	4*	1*	2*	3*	4*	1*	2*	3*	4*	1*	2*	3*	4*	1*	2*	3*	4*
Adana Alt Bölgesi	0,00		0,00		4,26	2	1,18	4	0,90	9	1,18	5	3,94	6	10,59	3	3,94	5	35,00	2	2,01	6	52,06	1
Ağrı Alt Bölgesi	0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,03	22	25,00	2	0,03	24	75,00	1
Ankara Alt Bölgesi	5,36	4	0,36	6	4,26	3	0,48		8,82	2	4,66	4	7,34	3	8,00	3	7,82	2	28,20	2	5,54	5	58,30	1
Antalya Alt Bölgesi	0,00		0,00		1,06	10	0,06	5	4,98	4	1,31	4	5,70	4	3,09	3	5,73	4	10,28	2	16,28	2	85,26	1
Aydın Alt Bölgesi	0,00		0,00		1,06	11	0,09	5	1,58	7	0,66	4	4,05	5	3,48	3	3,58	6	10,16	2	10,33	3	85,61	1
Balıkesir Alt Bölgesi	0,00		0,00		1,06	12	2,33	5	0,90	10	9,30	2	0,33	13	6,98	4	0,13	18	9,30	3	0,35	12	72,09	1
Bursa Alt Bölgesi	8,93	2	1,67	5	4,26	4	1,34	6	2,49	6	3,68	4	2,19	8	6,69	3	3,18	7	32,11	2	1,85	7	54,52	1
Erzurum Alt Bölgesi	0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,03	25	100,00	1
Gaziantep Alt Bölgesi	0,00		0,00		1,06	13	1,52	4	0,23	12	1,52	5	0,33	14	4,55	3	1,03	9	46,97	1	0,34	14	45,45	2
Hatay Alt Bölgesi	0,00		0,00		2,13	7	2,20	4	0,23	13	1,10	5	0,44	12	4,40	3	0,30	15	9,89	2	0,85	9	82,42	1
İstanbul Alt Bölgesi	75,00	1	0,57	6	69,15	1	0,88	5	66,74		4,00	4	60,35	1	7,48	3	60,59	1	24,80	2	52,09	1	62,27	1
İzmir Alt Bölgesi	3,57	5	0,24	6	3,19	5	0,36	5	6,33	3	3,40	4	8,76	2	9,72	3	7,09	3	26,00	2	5,63	4	60,27	1
Kastamonu Alt Bölgesi	0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,03	23	16,67	2	0,06	22	83,33	1
Kayseri Alt Bölgesi	0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,22	16	4,76	3	0,30	16	21,43	2	0,35	13	73,81	1
Kırıkkale Alt Bölgesi	0,00		0,00		0,00		0,00		0,23	14	2,44	4	0,33	15	7,32	3	0,46	13	34,15	2	0,26	17	56,10	1
Kocaeli Alt Bölgesi	7,14	3	1,42	5	3,19	6	1,06	6	3,85	5	6,03	4	3,18	7	10,28	3	2,82	8	30,14	2	1,63	8	51,06	1
Konya Alt Bölgesi	0,00		0,00		0,00		0,00		0,23	15	2,38	3	0,11	17	2,38	4	0,33	14	23,81	2	0,34	15	71,43	1
Malatya Alt Bölgesi	0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,03	24	7,14	2	0,15	20	92,86	1
Manisa Alt Bölgesi	0,00		0,00		2,13	8	2,74	5	0,90	11	5,48	4	1,10	9	13,70	3	0,56	12	23,29	2	0,45	11	54,79	1
Mardin Alt Bölgesi	0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,11	18	7,14	3	0,10	20	21,43	2	0,11	21	71,43	1
Samsun Alt Bölgesi	0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,23	17	30,43	2	0,18	19	69,57	1
Sanlıurfa Alt Bölgesi	0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,13	19	19,05	2	0,19	18	80,95	1
Tekirdağ Alt Bölgesi	0,00		0,00		1,06	14	1,12	5	1,36	8	6,74	4	0,77	10	7,87	3	0,83	10	28,09	2	0,57	10	56,18	1
Trabzon Alt Bölgesi	0,00		0,00		2,13	9	3,77	4	0,23	16	1,89	5	0,77	11	13,21	3	0,63	11	35,85	2	0,27	16	45,28	1
Van Alt Bölgesi	0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,07	21	40,00	2	0,03	26	60,00	1
Zonguldak Alt Bölgesi	0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,00		0,03	25	16,67	2	0,06	23	83,33	1

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı 08.0.2007 Tarihli Geçici Verileri

Toplam Sermayesi 500 YTL'nin altında olanlar ile yabancı sermaye ortaklık oranı %10'nun altında olanlar değerlendirmeye tabi tutulmamıştır.

*17.06.2003 tarihinden sonra kaldırılan izin prosedürü sebebiyle adı geçen tarihten sonraki veriler 2004–2007 tarihleri arasında değerlendirilmiştir.

1*: Bir Döneme Göre Bölgelerin Paylarının Dağılımını Gösterir

2*: Bir Döneme Göre Bölgelerin Paylarının Sırasını Gösterir

3*: Bir Bölgeye Göre Dönemlerin Paylarının Dağılımını Gösterir

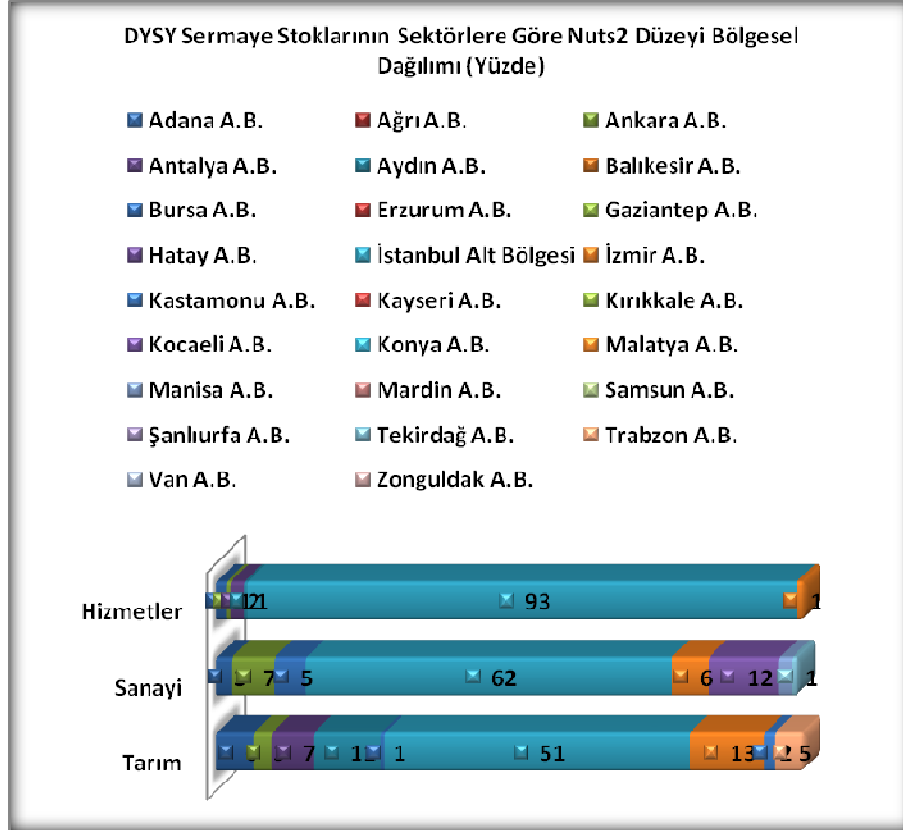
4*: Bir Bölgeye Göre Dönemlerin Paylarının Sırasını Gösterir

Not: Koyu renkle ifade edilen rakamlar en yüksek değerleri göstermektedir.

5.5.3 Sektörlere Göre Dağılımlar

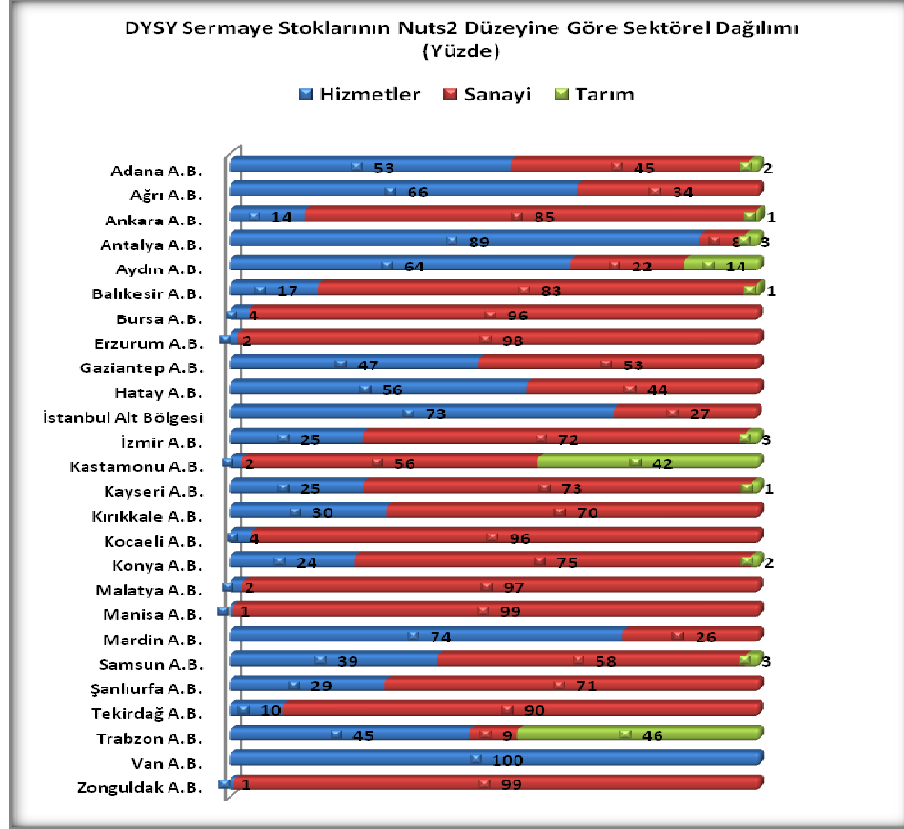
DYSY Sermaye Stokları Bazında

İstanbul özellikle hizmetler sektörü başta olmak üzere tüm sektörlerde baskındır. Sanayi sektöründe Kocaeli, Ankara, İzmir ve Bursa, tarım da ise İzmir, Aydın, Antalya, Adana ve Trabzon, İstanbul'dan sonra sırasıyla gelen alt bölgeler olmuştur (Bkz. Tablo 5.23; Şekil 5.32).

Şekil 5.32: DYSY Sermaye Stoklarının Sektörlere Göre NUTs2 Düzeyi Bölgesel Dağılımları

DYSY sermaye stoklarının dağılımlarında, hizmetler sektörünün baskın olduğu alt bölgeler; Van, Antalya, İstanbul, Mardin, Ağrı, Aydın ve Hatay'dır. Hizmetler sektörünün baskın olduğu alt bölgeler ile Trabzon dışındaki tüm alt bölgelerde sanayi sektörü baskındır. Sektörel toplam içinde çok az bir paya sahip olan tarım sektörünün önemli olduğu alt bölgeler; Trabzon, Kastamonu ve Aydın'dır (Bkz. Tablo 5.23; Şekil 5.33).

Şekil 5.33: DYSY Sermaye Stoklarının NUTS2 Düzeyine Göre Sektörel Dağılımı

Tablo 5.23: DYSY Sermaye Stoklarının Sektörlere Göre NUTS2 Düzeyi Dağılımları

Dönemler Kategoriler	Hizmetler				Sanayi				Tarım			
	1*	2*	3*	4*	1*	2*	3*	4*	1*	2*	3*	4*
Adana Alt Bölgesi	1,70	3	53,11	1	2,57	6	45,00	2	6,23	5	1,90	3
Ağrı Alt Bölgesi	0,00	22	65,61	1	0,00	25	34,39	2	0,00		0,00	3
Ankara Alt Bölgesi	0,67	5	14,20	2	7,18	3	85,17	1	3,07	7	0,63	3
Antalya Alt Bölgesi	2,33	2	88,93	1	0,39	9	8,41	2	7,11	4	2,65	3
Aydın Alt Bölgesi	0,51	6	64,40	1	0,30	10	21,55	2	11,41	3	14,06	3
Balıkesir Alt Bölgesi	0,03	13	16,77	2	0,28	11	82,64	1	0,12	12	0,59	3
Bursa Alt Bölgesi	0,11	8	3,67	2	5,37	5	96,14	1	0,61	9	0,19	3
Erzurum Alt Bölgesi	0,00	25	1,56	2	0,01	22	98,44	1	0,00		0,00	3
Gaziantep Alt Bölgesi	0,06	10	47,10	2	0,12	13	52,90	1	0,00		0,00	3
Hatay Alt Bölgesi	0,04	12	56,06	1	0,06	17	43,94	2	0,00		0,00	3
İstanbul Alt Bölgesi	92,81	1	72,55	1	61,71	1	27,05	2	51,44	1	0,39	3
İzmir Alt Bölgesi	1,23	4	25,12	2	6,31	4	72,34	1	12,69	2	2,54	3
Kastamonu Alt Bölgesi	0,00	24	2,36	3	0,04	19	55,91	1	1,73	8	41,73	2
Kayseri Alt Bölgesi	0,01	16	25,26	2	0,06	16	73,26	1	0,07	14	1,47	3
Kırıkkale Alt Bölgesi	0,02	14	29,64	2	0,08	15	70,36	1	0,00		0,00	3
Kocaeli Alt Bölgesi	0,30	7	4,25	2	11,96	2	95,71	1	0,30	10	0,04	3
Konya Alt Bölgesi	0,02	15	23,73	2	0,10	14	74,67	1	0,13	11	1,60	3
Malatya Alt Bölgesi	0,00	21	2,44	2	0,27	12	97,44	1	0,02	16	0,12	3
Manisa Alt Bölgesi	0,01	18	0,75	2	2,10	7	99,25	1	0,00		0,00	3
Mardin Alt Bölgesi	0,01	20	74,21	1	0,00	24	25,79	2	0,00		0,00	3
Samsun Alt Bölgesi	0,01	19	39,30	2	0,02	20	58,15	1	0,06	15	2,55	3
Şanlıurfa Alt Bölgesi	0,01	17	29,35	2	0,05	18	70,65	1	0,00		0,00	3
Tekirdağ Alt Bölgesi	0,06	9	10,09	2	0,97	8	89,79	1	0,08	13	0,13	3
Trabzon Alt Bölgesi	0,05	11	45,29	2	0,02	21	9,17	3	4,95	6	45,53	1
Van Alt Bölgesi	0,00	23	100,00	1	0,00	26	0,00		0,00		0,00	3
Zonguldak Alt Bölgesi	0,00	26	1,05	2	0,01	23	98,95	1	0,00		0,00	3

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı 08.02.2007 Tarihli Geçici Verileri

*Toplam Sermayesi 500 YTL'nin altında olanlar ile yabancı sermaye ortaklık oranı %10'nun altında olanlar değerlendirmeye tabi tutulmamıştır.

1*: Bir Sektöre Göre Bölgelerin Paylarının Dağılımını Gösterir

2*: Bir Sektöre Göre Bölgelerin Paylarının Sırasını Gösterir

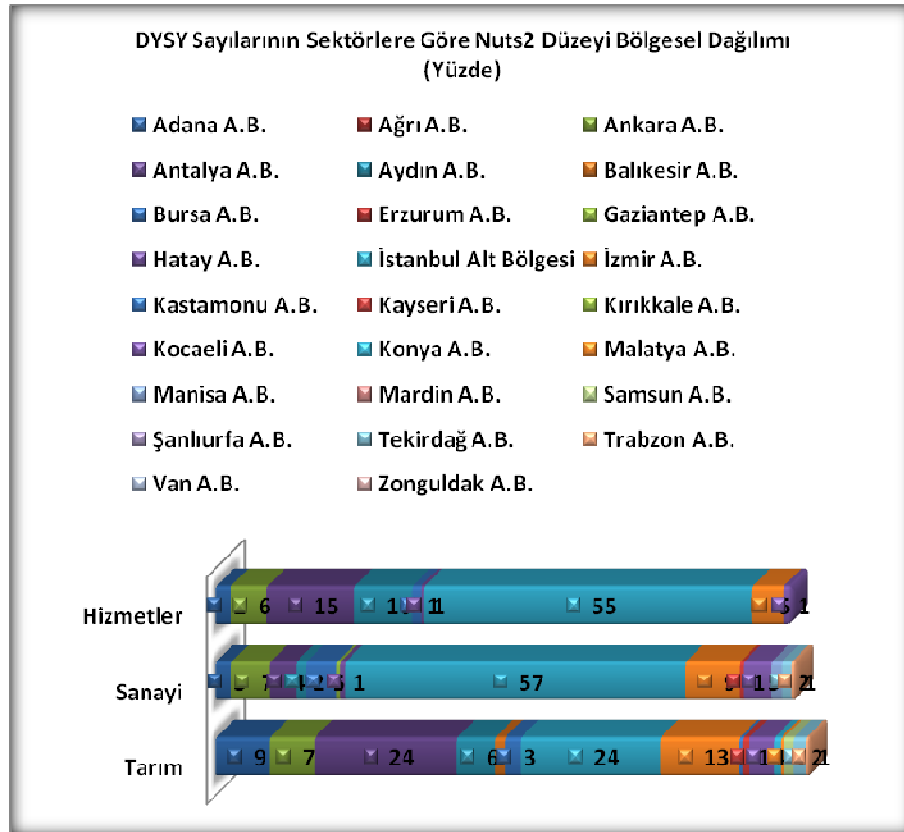
3*: Bir Bölgeye Göre Sektörlerin Paylarının Dağılımını Gösterir

4*: Bir Bölgeye Göre Sektörlerin Paylarının Sırasını Gösterir

Not: Koyu renkle ifade edilen rakamlar en yüksek değerleri göstermektedir.

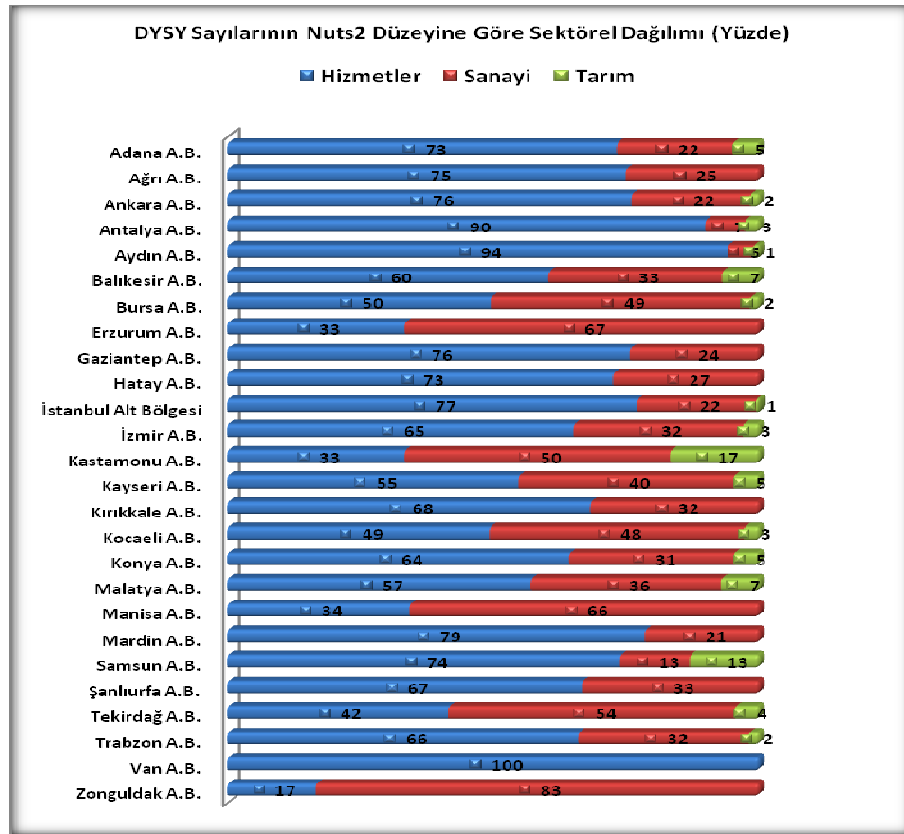
DYSY Sayıları Bazında

Toplam DYSY sayılarının dağılımlarında İstanbul alt bölgesi, sermaye stokları dağılımlarında sahip olduğu kadar yüksek oranda paya sahip olmamakla birlikte, en fazla firma çeken bölge olmuştur. İstanbul alt bölgesinden sonra hizmetler sektöründe ön plana çıkan alt bölgeler; Antalya, Aydın, Ankara, İzmir ve Adana, sanayi sektöründe ön plana çıkan alt bölgeler; İzmir, Ankara, Bursa, Kocaeli, Antalya ve Adana'dır. Tarım sektöründe ise Antalya alt bölgesinin en fazla yabancı firmayı çektiği görülmektedir (Bkz. Tablo 5.24; Şekil 5.34).

Şekil 5.34: DYSY Sayılarının, Sektörlere Göre NUTs2 Düzeyi Bölgesel Dağılımları

Hizmetler sektörü Erzurum, Kastamonu, Manisa, Zonguldak ve Tekirdağ alt bölgeleri dışındaki tüm bölgelerde baskın olmuştur. Sanayi sektörünün baskın olduğu alt bölgeler ise; Erzurum, Kastamonu, Manisa, Tekirdağ ve Zonguldak'tır. (Bkz. Tablo 5.24; Şekil 5.35)

Şekil 5.35: DYSY Sayılarının NUTS2 Düzeyine Göre Sektörel Dağılımı

Tablo 5.24: DYSY Sayılarının Sektörlere Göre NUTS2 Düzeyi Bölgesel Dağılımları

Dönemler Kategoriler	Hizmetler				Sanayi				Tarım			
	1*	2*	3*	4*	1*	2*	3*	4*	1*	2*	3*	4*
Adana Alt Bölgesi	2,42	6	73,24	1	2,58	7	21,76	2	9,09	4	5,00	3
Ağrı Alt Bölgesi	0,03	23	75,00	1	0,03	25	25,00	2	0,00		0,00	3
Ankara Alt Bölgesi	6,18	4	75,99	1	6,53	3	22,34	2	7,49	5	1,67	3
Antalya Alt Bölgesi	14,71	2	89,90	1	4,37	6	7,43	2	24,06	1	2,67	3
Aydın Alt Bölgesi	9,72	3	94,07	1	1,78	8	4,80	2	6,42	6	1,13	3
Balıkesir Alt Bölgesi	0,25	15	60,47	1	0,49	15	32,56	2	1,60	10	6,98	3
Bursa Alt Bölgesi	1,44	7	49,50	1	5,10	4	48,83	2	2,67	8	1,67	3
Erzurum Alt Bölgesi	0,01	25	33,33	2	0,07	24	66,67	1	0,00			
Gaziantep Alt Bölgesi	0,49	10	75,76	1	0,56	14	24,24	2	0,00		0,00	
Hatay Alt Bölgesi	0,64	9	72,53	1	0,87	11	27,47	2	0,00		0,00	
İstanbul Alt Bölgesi	55,27	1	77,11	1	57,39	1	22,29	2	23,53	2	0,60	3
İzmir Alt Bölgesi	5,21	5	65,13	1	9,15	2	31,83	2	13,37	3	3,04	3
Kastamonu Alt Bölgesi	0,02	24	33,33	2	0,10	21	50,00	1	0,53	14	16,67	3
Kayseri Alt Bölgesi	0,22	17	54,76	1	0,59	12	40,48	2	1,07	12	4,76	3
Kırıkkale Alt Bölgesi	0,27	13	68,29	1	0,45	16	31,71	2	0,00		0,00	
Kocaeli Alt Bölgesi	1,35	8	49,29	1	4,72	5	47,87	2	4,28	7	2,84	3
Konya Alt Bölgesi	0,26	14	64,29	1	0,45	17	30,95	2	1,07	13	4,76	3
Malatya Alt Bölgesi	0,08	21	57,14	1	0,17	19	35,71	2	0,53	15	7,14	3
Manisa Alt Bölgesi	0,24	16	34,25	2	1,68	9	65,75	1	0,00		0,00	
Mardin Alt Bölgesi	0,11	20	78,57	1	0,10	22	21,43	2	0,00		0,00	
Samsun Alt Bölgesi	0,17	18	73,91	1	0,10	23	13,04	2	1,60	11	13,04	2
Şanlıurfa Alt Bölgesi	0,14	19	66,67	1	0,24	18	33,33	2	0,00		0,00	
Tekirdağ Alt Bölgesi	0,36	11	41,57	2	1,68	10	53,93	1	2,14	9	4,49	3
Trabzon Alt Bölgesi	0,34	12	66,04	1	0,59	13	32,08	2	0,53	16	1,89	3
Van Alt Bölgesi	0,05	22	100,00	1	0,00		0,00		0,00		0,00	
Zonguldak Alt Bölgesi	0,01	26	16,67	2	0,17	20	83,33	1	0,00		0,00	

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı 08.02.2007 Tarihli Geçici Verileri

*Toplam Sermayesi 500 YTL'nin altında olanlar ile yabancı sermaye ortaklık oranı %10'nun altında olanlar değerlendirmeye tabi tutulmamıştır.

1*: Bir Sektöre Göre Bölgelerin Paylarının Dağılımını Gösterir

2*: Bir Sektöre Göre Bölgelerin Paylarının Sırasını Gösterir

3*: Bir Bölgeye Göre Sektörlerin Paylarının Dağılımını Gösterir

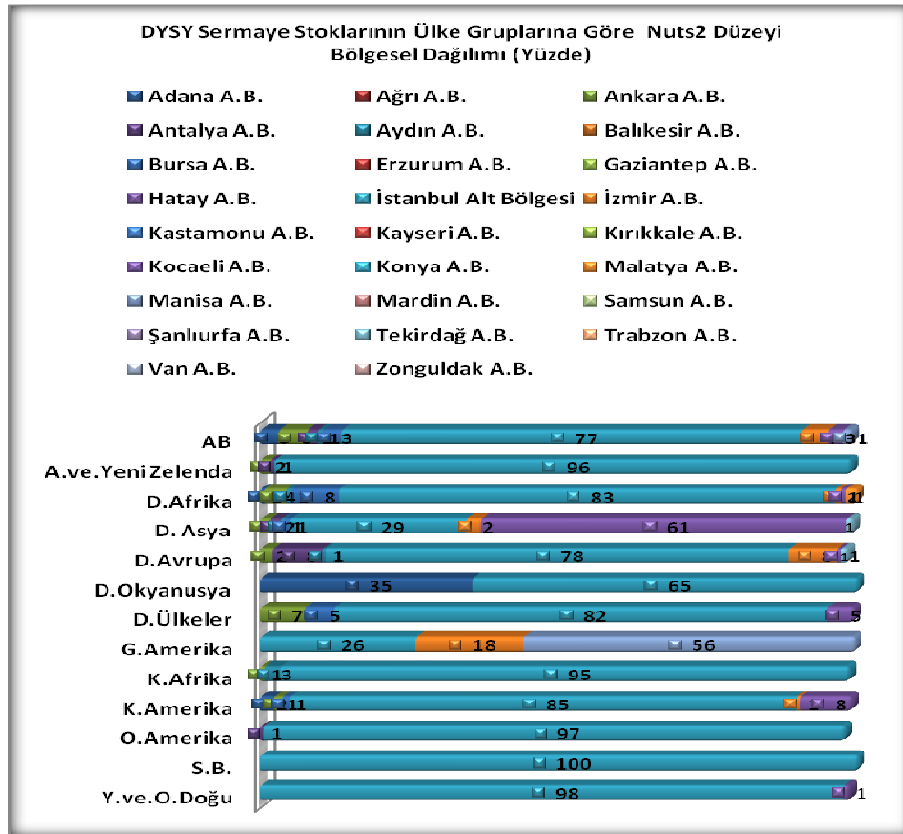
4*: Bir Bölgeye Göre Sektörlerin Paylarının Sırasını Gösterir

Not: Koyu renkle ifade edilen rakamlar en yüksek değerleri göstermektedir.

5.5.4 Ülke Gruplarına Göre Dağılımlar

DYSY Sermaye Stokları Bazında

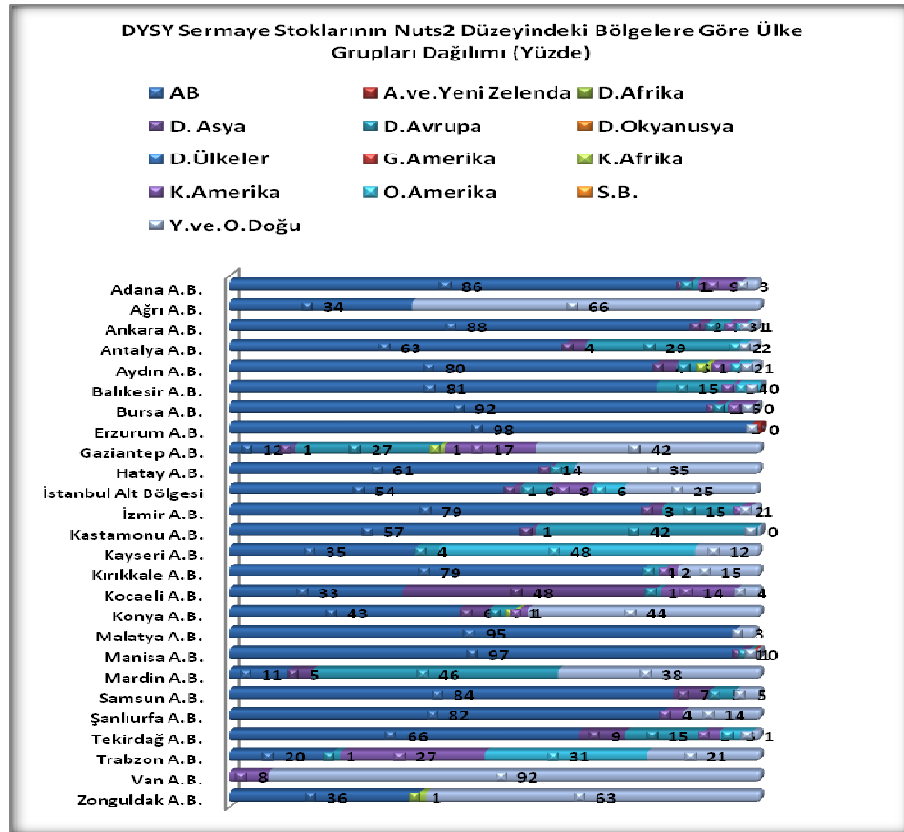
İstanbul, yatırımlarında Manisa'yı ön planda tutan Güney Amerika ile Kocaeli'ni ön planda tutan Diğer Asya ülke grupları dışındaki tüm gruplar için en çok tercih edilen alt bölge olmuştur. İzmir; Güney Amerika, Diğer Avrupa ve AB ülke grubu yatırımlarında, Kocaeli; Kuzey Amerika ve Diğer ülke grubu yatırımlarında, Antalya ise; Diğer Avrupa ülke grubu yatırımlarında tercih edilen önemli bölgeler arasındadır (Bkz. 5.25; Şekil 5.36).

Şekil 5.36: DYSY Sermaye Stoklarının Ülke Gruplarına Göre NUTS2 Düzeyi Bölgesel Dağılımları

AB yatırımları Ağrı, Gaziantep, Kayseri, Kocaeli, Mardin, Trabzon ve Zonguldak alt bölgeleri dışındaki tüm alt bölgelerde baskın ülke grubu olmuştur. Yakın ve Orta Doğu grubu ise Ağrı, Gaziantep, Konya, Van ve Zonguldak alt bölgelerinde baskın

olurken, Hatay, İstanbul, Kayseri, Kırıkkale, Mardin, Şanlıurfa ve Trabzon alt bölgeleri için de önemli olmuştur. Kocaeli alt bölgesinde baskın olan Diğer Asya ülke grubu, Antalya, Aydın, Konya, Mardin, Samsun, Tekirdağ ve İzmir alt bölgeleri için de önemli olmuştur. Diğer Avrupa ülke grubu ise Mardin alt bölgesinde baskın olmuş, Gaziantep, Antalya, İzmir, Tekirdağ, Aydın, Samsun ve Ankara alt bölgelerinde önemli olmuştur. Kuzey Amerika grubu, Adana, Bursa, İstanbul, Gaziantep, Trabzon, Van ve İzmir alt bölgelerini tercih eden diğer önemli ülke grubudur (Bkz. Tablo 5.25; Şekil 5.37).

Şekil 5.37: DYSY Sermaye Stoklarının NUTs2 Düzeyine Göre Ülke Grupları Dağılımları

DYSY sermaye stoklarının ülke gruplarına göre NUTs2 düzeyine dağılımları Tablo 5.25'te verilmektedir. (detaylı analizler için bkz. EK B Tablo B.1)

Tablo 5.25: DYSY Sermaye Stoklarının, Ülke Gruplarına Göre NUTs2 Düzeyine Dağılımları (Özet Tablo)

Bölgeler	Kategoriler	Avrupa Birliği	Diğer Asya Ülkeleri	Diğer Avrupa Ülkeleri (Ab Hariç)	Kuzey Amerika	Yakın ve Orta Doğu
Adana Alt B.	1*	86,44	0,72	1,10	8,51	2,85
	2*	1	5	4	2	3
	3*	3,11	0,42	0,39	2,31	0,28
	4*	5	9	8	3	3
Ağrı Alt B.	1*	34,39	0,00	0,00	0,00	65,61
	2*	2				1
	3*	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01
	4*	23				20
Ankara Alt B.	1*	88,42	1,88	4,02	3,36	1,23
	2*	1	4	2	3	5
	3*	4,69	1,63	2,09	1,34	0,18
	4*	2	5	4	4	5
Antalya Alt B.	1*	63,49	3,76	28,84	0,41	1,76
	2*	1	3	2	6	4
	3*	1,86	1,80	8,30	0,09	0,14
	4*	7	4	2	11	7
Aydın Alt B.	1*	80,37	3,95	5,73	4,98	1,44
	2*	1	4	2	3	6
	3*	0,71	0,57	0,50	0,33	0,04
	4*	9	8	7	7	12
Balıkesir Alt B.	1*	80,51	0,00	14,58	0,84	0,00
	2*	1		2	4	
	3*	0,17	0,00	0,31	0,01	0,00
	4*	11		10	12	
Bursa Alt B.	1*	91,60	1,89	0,54	5,00	0,42
	2*	1	3	4	2	6
	3*	3,21	1,09	0,19	1,32	0,04
	4*	4	6	12	5	11
Erzurum Alt B.	1*	98,44	0,00	0,00	0,00	0,00
	2*	1				
	3*	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00
	4*	22				
Gaziantep Alt B.	1*	11,93	0,60	27,35	17,10	42,26
	2*	4	6	2	3	1
	3*	0,02	0,01	0,37	0,18	0,16
	4*	21	13	9	9	6
Hatay Alt B.	1*	60,65	0,51	3,92	0,01	34,71
	2*	1	4	3	7	2
	3*	0,05	0,01	0,03	0,00	0,08
	4*	14	15	16	20	9
İstanbul Alt B.	1*	53,81	1,25	5,51	7,84	24,84
	2*	1	6	5	3	2
	3*	77,15	29,34	77,62	84,79	97,68
	4*	1	2	1	1	1
İzmirAlt B.	1*	78,96	2,75	14,86	1,71	1,32
	2*	1	3	2	4	5
	3*	4,33	2,46	7,99	0,71	0,20
	4*	3	3	3	6	4
Kastamonu Alt B.	1*	57,08	0,78	41,73	0,00	0,42
	2*	1	3	2		4
	3*	0,03	0,01	0,19	0,00	0,00
	4*	17	16	11		24
Kayseri Alt B.	1*	35,39	0,00	4,27	0,26	11,99
	2*	2		4	5	3
	3*	0,02	0,00	0,02	0,00	0,02
	4*	20		18	19	15
Kırıkkale Alt B.	1*	78,50	0,16	3,82	2,12	15,40
	2*	1	5	3	4	2
	3*	0,06	0,00	0,03	0,01	0,03
	4*	13	17	17	14	13
Kocaeli Alt B.	1*	32,73	47,71	1,01	14,28	4,09
	2*	2	1	5	3	4
	3*	2,57	61,26	0,78	8,47	0,88
	4*	6	1	6	2	2

Konya Alt B.	1*	43,45	5,59	5,12	1,36	43,71
	2*	2	3	4	5	1
	3*	0,04	0,08	0,04	0,01	0,11
	4*	15	11	15	15	8
Malatya Alt B.	1*	95,49	0,00	0,26	0,32	3,48
	2*	1		5	4	2
	3*	0,17	0,00	0,00	0,00	0,02
	4*	12		21	17	16
Manisa Alt B.	1*	96,56	1,45	0,73	0,06	0,43
	2*	1	2	4	6	5
	3*	1,29	0,32	0,10	0,01	0,02
	4*	8	10	13	16	18
Mardin Alt B.	1*	11,21	4,63	46,25	0,00	37,91
	2*	3	4	1		2
	3*	0,00	0,01	0,05	0,00	0,01
	4*	25	14	14		19
Samsun Alt B.	1*	83,57	7,09	4,71	0,00	4,62
	2*	1	2	3		4
	3*	0,02	0,03	0,01	0,00	0,00
	4*	19	12	20		23
Şanlıurfa Alt B.	1*	81,83	0,00	0,00	3,82	14,35
	2*	1			3	2
	3*	0,03	0,00	0,00	0,01	0,02
	4*	16			13	17
Tekirdağ Alt B.	1*	65,96	8,69	14,84	3,00	1,32
	2*	1	3	2		6
	3*	0,45	0,96	0,99	0,15	0,02
	4*	10	7	5	10	14
Trabzon Alt B.	1*	19,69	0,00	1,30	27,22	21,21
	2*	4		5	2	3
	3*	0,02	0,00	0,02	0,24	0,07
	4*	18		19	8	10
Van Alt B.	1*	0,00	0,00	0,00	7,51	92,49
	2*				2	1
	3*	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01
	4*				18	21
Zonguldak Alt B.	1*	35,88	0,00	0,00	0,00	62,86
	2*	2				1
	3*	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01
	4*	24				22

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı 08.02.2007 Tarihli Geçici Veriler

*Toplam Sermayesi 500 YTL'nin altında olanlar ile yabancı sermaye ortaklık oranı %10'nun altında olanlar değerlendirilmeye tabi tutulmamıştır.

1*: Bir Bölgeye Göre Ülke Gruplarının Paylarının Dağılımını Gösterir

2*: Bir Bölgeye Göre Ülke Gruplarının Sırasını Gösterir

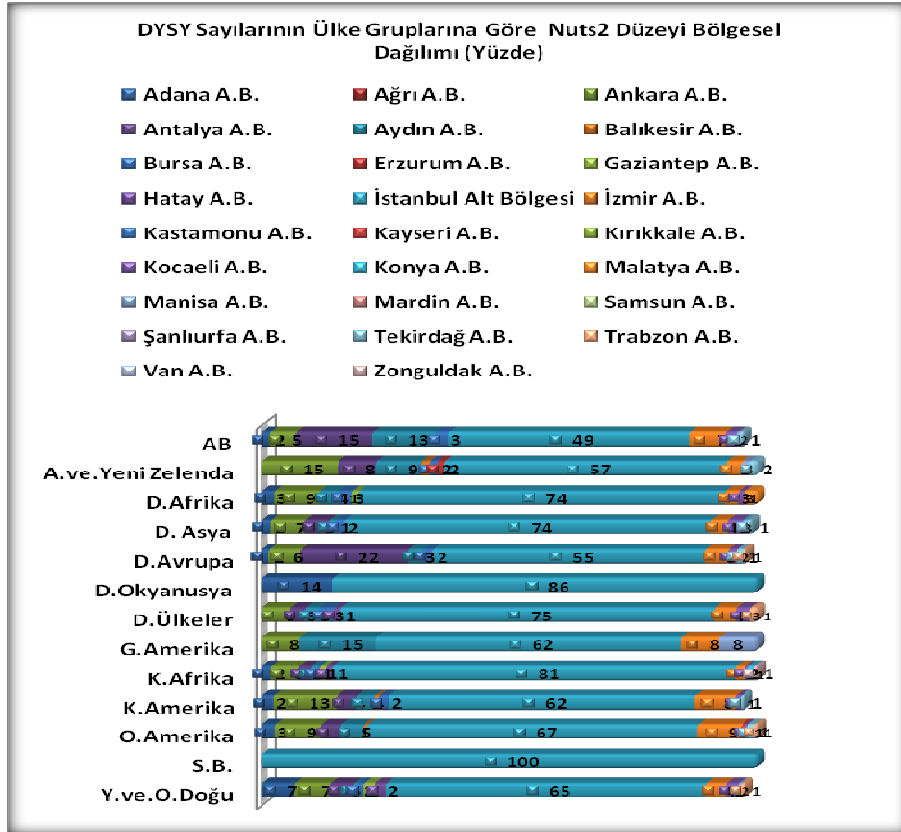
3*: Bir Ülke Grubuna Göre Bölgelerin Paylarının Dağılımını Gösterir

4*: Bir Ülke Grubuna Göre Bölgelerin Paylarının Sırasını Gösterir

Not: Koyu renkle ifade edilen rakamlar en yüksek değerleri göstermektedir.

DYSY Sayıları Bazında

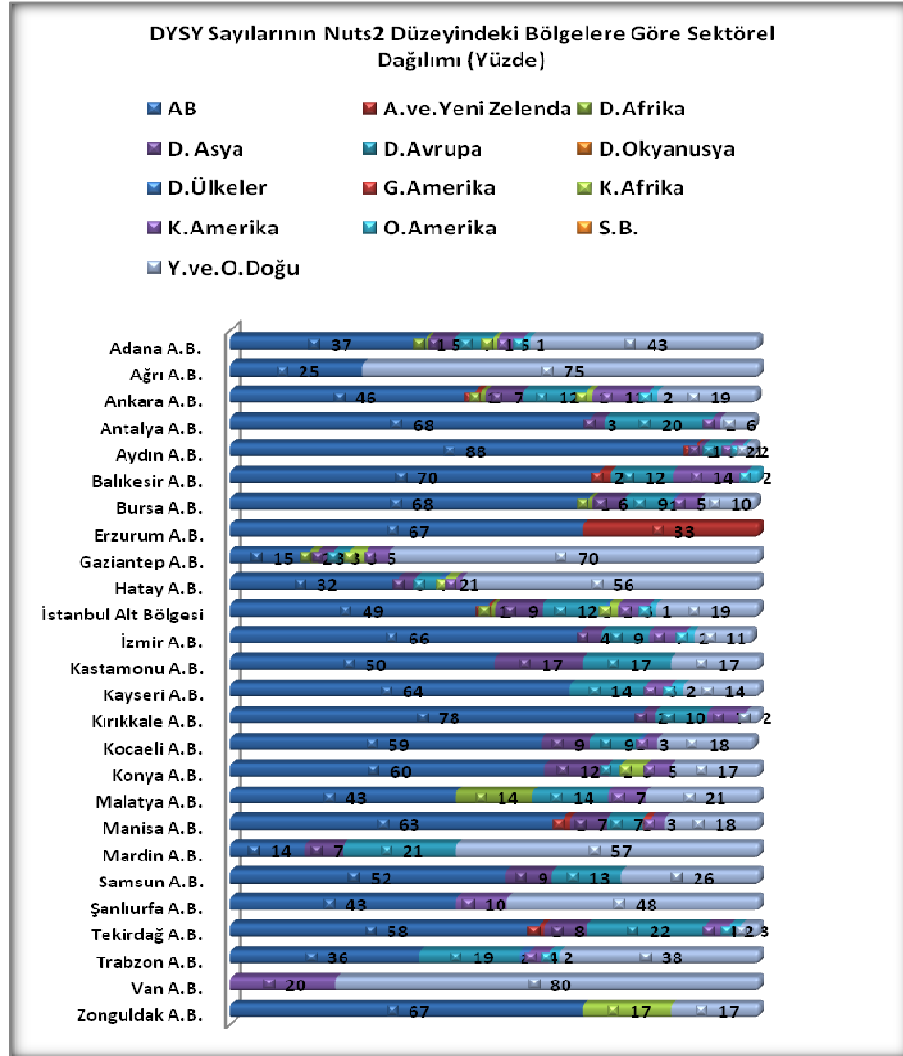
İstanbul tüm ülke gruplarına ait firmaların ağırlıklı olarak seçim yaptığı alt bölge olarak öne çıkmaktadır. İstanbul'dan sonra en çok tercih edilen alt bölge olarak ortaya çıkan Antalya alt bölgesi; Diğer Avrupa, AB, Avustralya ve Yeni Zelanda, Diğer Asya, Yakın ve Orta Doğu, Kuzey ve Orta Amerika ülke grupları tarafından tercih edilen bir alt bölge olmuştur. İzmir alt bölgesi ise; Orta, Güney ve Kuzey Amerika, AB, Diğer Avrupa, Diğer Asya, Yakın ve Orta Doğu ile Diğer Afrika ülke grupları tarafından tercih edilen bölgeler arasında yer almıştır. Ankara alt bölgesi serbest bölge yatırımları dışındaki tüm yatırımlarda genellikle tercih edilmiştir. Aydın ise AB, Avustralya ve Yeni Zelanda, Orta-Kuzey ve Güney Amerika ülke grupları tarafından önemli görülen diğer bir alt bölge olmuştur (Bkz. Tablo 5.26; Şekil 5.38).

Şekil 5.38: DYSY Sayılarının Ülke Gruplarına Göre NUTs2 Düzeyi Bölgesel Dağılımları

AB ülke grubu Adana, Ağrı, Gaziantep, Hatay, Mardin, Trabzon ve Van alt bölgeleri dışındaki tüm alt bölgelerde baskındır. Yakın ve Orta Doğu grubu ülkeleri ise Ağrı, Adana, Gaziantep, Hatay, Mardin, Şanlıurfa, Trabzon ve Van alt bölgelerinde baskın

olurken, diğer bölgeleri de tercih eden önemli bir ülke grubu olmuştur. Erzurum alt bölgesinde baskın görünen Avustralya ve Yeni Zelanda grubu diğer alt bölgelerde etkin olamamıştır. Kuzey Amerika Ağrı, Erzurum, Kastamonu, Mardin, Samsun ve Zonguldak alt bölgelerinin dışındaki tüm bölgeleri tercih eden önemli bir ülke grubu olmuştur. Van ve Zonguldak alt bölgeleri dışındaki tüm alt bölgelerde Diğer Asya ve Diğer Avrupa ülke grupları yatırımlarının etkinliği görülmektedir (Bkz. Tablo 5.26; Şekil 5.39).

Şekil 5.39: DYSY Sayılarının NUTS2 Düzeyine Göre Ülke Grupları Dağılımları

DYSY sayılarının, ülke gruplarına göre NUTS2 düzeyine dağılımları Tablo 5.26'da gösterilmektedir. (Detaylı analizler için bkz. EK C Tablo C.1)

Tablo 5.26: DYSY Sayılarının, Ülke Gruplarına Göre NUTs2 Düzeyine Dağılımları

Bölgeler	Katego- riler	Avrupa Birliği	Diğer Asya Ülkeleri	Diğer Avrupa Ülkeleri (Ab Hariç)	Kuzey Amerika	Yakın ve Orta Doğu
Adana Alt B.	1*	37,06	5,00	7,06	5,00	42,94
	2*	2	4	3	5	1
	3*	1,70	1,90	1,52	2,42	6,67
	4*	8	7	8	6	3
Ağrı Alt B.	1*	25,00	0,00	0,00	0,00	75,00
	2*	2				1
	3*	0,01	0,00	0,00	0,00	0,14
	4*	25				19
Ankara Alt B.	1*	46,36	7,17	11,95	10,63	18,52
	2*	1	5	3	4	2
	3*	5,22	6,72	6,33	12,68	7,08
	4*	5	2	3	2	2
Antalya Alt B.	1*	68,21	2,61	20,32	1,66	6,18
	2*	1	4	2	5	3
	3*	15,46	4,93	21,63	3,99	4,75
	4*	2	3	2	4	4
Aydın Alt B.	1*	88,15	1,03	4,80	2,45	1,51
	2*	1	5	2	3	4
	3*	12,62	1,23	3,23	3,70	0,73
	4*	3	8	5	5	11
Balıkesir Alt B.	1*	69,77	0,00	11,63	13,95	0,00
	2*	1		3	2	
	3*	0,40	0,00	0,32	0,85	0,00
	4*	12		12	9	
Bursa Alt B.	1*	67,89	6,02	9,03	4,68	10,37
	2*	1	4	3	5	2
	3*	2,73	2,02	1,71	1,99	1,42
	4*	6	6	6	7	9
Erzurum Alt B.	1*	66,67	0,00	0,00	0,00	0,00
	2*	1				
	3*	0,03	0,00	0,00	0,00	0,00
	4*	23				
Gaziantep Alt B.	1*	15,15	3,03	3,03	4,55	69,70
	2*	2	4	5	3	1
	3*	0,13	0,22	0,13	0,43	2,10
	4*	18	13	18	11	8
Hatay Alt B.	1*	31,87	3,30	4,40	1,10	56,04
	2*	2	4	3	7	1
	3*	0,39	0,34	0,25	0,14	2,33
	4*	13	12	14	18	6
İstanbul Alt B.	1*	48,89	8,93	11,82	5,89	19,16
	2*	1	4	3	5	2
	3*	48,53	73,68	55,09	61,82	64,53
	4*	1	1	1	1	1
İzmirAlt B.	1*	66,34	3,89	8,99	6,93	10,94
	2*	1	5	3	4	2
	3*	7,35	3,58	4,68	8,12	4,11
	4*	4	4	4	3	5
Kastamonu Alt B.	1*	50,00	16,67	16,67	0,00	16,67
	2*	1	2	2		2
	3*	0,04	0,11	0,06	0,00	0,05
	4*	22	15	20		22
Kayseri Alt B.	1*	64,29	0,00	14,29	4,76	14,29
	2*	1		2	3	2
	3*	0,36	0,00	0,38	0,28	0,27
	4*	14		11	13	16
Kırıkkale Alt B.	1*	78,05	2,44	9,76	7,32	2,44
	2*	1	4	2	3	4
	3*	0,43	0,11	0,25	0,43	0,05
	4*	11	16	15	12	23
Kocaeli Alt B.	1*	58,87	9,22	9,22	2,84	18,09
	2*	1	3	3		2
	3*	2,24	2,91	1,64	1,14	2,33
	4*	7	5	7	8	7
Konya Alt B.	1*	59,52	11,90	2,38	4,76	16,67

	2*	1	3	5	4	2
	3*	0,34	0,56	0,06	0,28	0,32
	4*	15	10	21	14	15
	1*	42,86	0,00	14,29	7,14	21,43
Malatya Alt B.	2*	1		3	4	2
	3*	0,08	0,00	0,13	0,14	0,14
	4*	20		19	19	20
	1*	63,01	6,85	6,85	2,74	17,81
Manisa Alt B.	2*	1	3	3	4	2
	3*	0,62	0,56	0,32	0,28	0,59
	4*	10	11	13	15	12
	1*	14,29	7,14	21,43	0,00	57,14
Mardin Alt B.	2*	3	4	2		1
	3*	0,03	0,11	0,19	0,00	0,37
	4*	24	17	16		14
	1*	52,17	8,70	13,04	0,00	26,09
Samsun Alt B.	2*	1	4	3		2
	3*	0,16	0,22	0,19	0,00	0,27
	4*	17	14	17		17
	1*	42,86	0,00	0,00	9,52	47,62
Şanlıurfa Alt B.	2*	2			3	1
	3*	0,12	0,00	0,00	0,28	0,46
	4*	19			16	13
	1*	58,43	7,87	22,47	4,49	3,37
Tekirdağ Alt B.	2*	1	3	2	4	5
	3*	0,70	0,78	1,27	0,57	0,14
	4*	9	9	9	10	21
	1*	35,85	0,00	18,87	3,77	37,74
Trabzon Alt B.	2*	2		3	4	1
	3*	0,26	0,00	0,63	0,28	0,91
	4*	16		10	17	10
	1*	0,00	0,00	0,00	20,00	80,00
Van Alt B.	2*				2	1
	3*	0,00	0,00	0,00	0,14	0,18
	4*				20	18
	1*	66,67	0,00	0,00	0,00	16,67
Zonguldak Alt B.	2*	1				2
	3*	0,05	0,00	0,00	0,00	0,05
	4*	21				24

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı 08.02.2007 Tarihli Geçici Veriler

*Toplam Sermayesi 500 YTL'nin altında olanlar ile yabancı sermaye ortaklık oranı %10'nun altında olanlar değerlendirmeye tabi tutulmamıştır.

1*: Bir Bölgeye Göre Ülke Gruplarının Paylarının Dağılımını Gösterir

2*: Bir Bölgeye Göre Ülke Gruplarının Sırasını Gösterir

3*: Bir Ülke Grubuna Göre Bölgelerin Paylarının Dağılımını Gösterir

4*: Bir Ülke Grubuna Göre Bölgelerin Paylarının Sırasını Gösterir

Not: Koyu renkle ifade edilen rakamlar en yüksek değerleri göstermektedir.

5.5.5 Analizlerde Ön Plana Çıkan Etkenler

Yirmi altı alt bölge olarak tanımlanan NUTs2 düzeyinde yukarıda yapılan analizlerin genel sonuçları Tablo 5.27 ve Tablo 5.28’de verilmiştir. Bu kapsamda her bir alt bölge için aldıkları yatırımların büyüklüklerine göre sıralaması, en fazla paya sahip ülke grubu, en fazla yatırım aldığı sektör, yatırım çektiği toplam ülke grubu sayısı ve üç ana sektör üzerinden yatırım çektiği sektör sayıları tanımlanmıştır. Firma sayısı ve sermaye stokları olmak üzere iki ayrı kategoride yapılan değerlendirmelere göre on bölge ön plana çıkmaktadır.

5.5.5.1 Sermaye Stoklarına Göre Ön Plana Çıkan Etkenler

En fazla DYSY sermaye stokuna sahip on alt bölgeler sırasıyla; İstanbul, Kocaeli, İzmir, Ankara, Adana, Bursa, Antalya, Manisa, Aydın ve Tekirdağ’dır.

Kocaeli Alt Bölgesinde baskın ülke grubu Diğer Asya ülkeleri olurken diğerlerinde AB ülkeleri olmuştur. Bölgelerin yatırım çektikleri ülke grubu sayısı ise, İstanbul için on üç, Kocaeli, Adana, Antalya ve Bursa için dokuz, İzmir, Ankara ve Aydın için on bir, Manisa ve Tekirdağ Alt Bölgeleri için ise yedidir.

İstanbul, Adana, Antalya ve Aydın Alt Bölgelerinde ağırlıklı sektör hizmetler, diğer alt bölgelerde ise sanayidir.

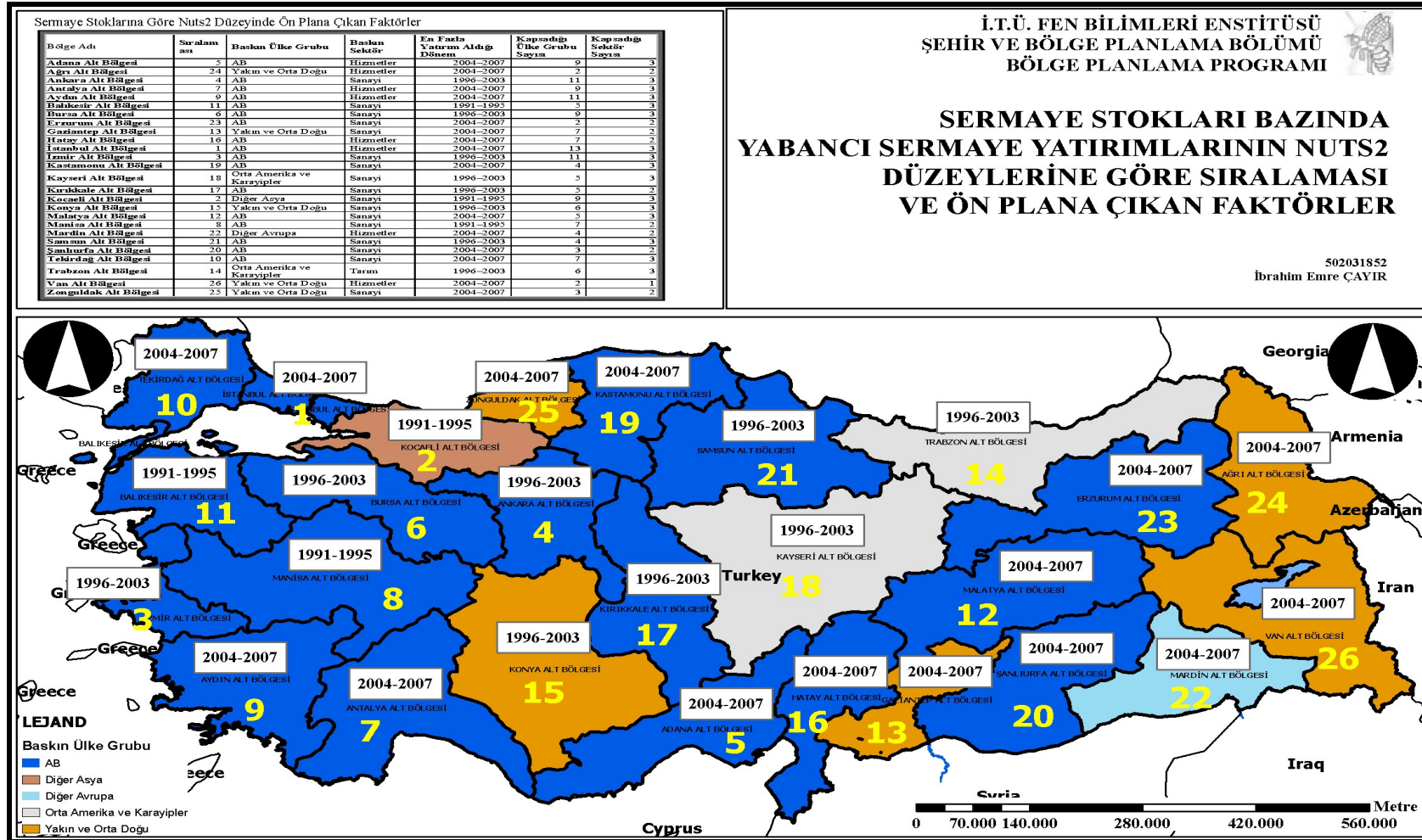
İstanbul, Adana, Antalya, Aydın ve Tekirdağ Alt Bölgeleri en fazla yatırımlarını son dönemde alırlarken, Kocaeli ve Manisa 1991–1995, İzmir, Ankara ve Bursa Alt Bölgeleri ise 1996–2003 döneminde almışlardır.

Sırasıyla Hatay, Kırıkkale, Kayseri, Kastamonu, Şanlıurfa, Samsun, Mardin, Erzurum, Ağrı, Zonguldak ve Van Alt Bölgeleri en az yatırım alan on alt bölgedir.

Tablo 5.27: DYSY Sermaye Stoklarına Göre NUTs2 Düzeyinde Ön Plana Çıkan Etkenler

Bölge Adı	Sıralam ası	Baskın Ülke Grubu	Baskın Sektör	En Fazla Yatırım Aldığı Dönem	Kapsadığı Ülke Grubu Sayısı	Kapsadığı Sektör Sayısı
Adana Alt Bölgesi	5	AB	Hizmetler	2004–2007	9	3
Ağrı Alt Bölgesi	24	Yakın ve Orta Doğu	Hizmetler	2004–2007	2	2
Ankara Alt Bölgesi	4	AB	Sanayi	1996–2003	11	3
Antalya Alt Bölgesi	7	AB	Hizmetler	2004–2007	9	3
Aydın Alt Bölgesi	9	AB	Hizmetler	2004–2007	11	3
Balıkesir Alt Bölgesi	11	AB	Sanayi	1991–1995	5	3
Bursa Alt Bölgesi	6	AB	Sanayi	1996–2003	9	3
Erzurum Alt Bölgesi	23	AB	Sanayi	2004–2007	2	2
Gaziantep Alt Bölgesi	13	Yakın ve Orta Doğu	Sanayi	2004–2007	7	2
Hatay Alt Bölgesi	16	AB	Hizmetler	2004–2007	7	2
İstanbul Alt Bölgesi	1	AB	Hizmetler	2004–2007	13	3
İzmir Alt Bölgesi	3	AB	Sanayi	1996–2003	11	3
Kastamonu Alt Bölgesi	19	AB	Sanayi	2004–2007	4	3
Kayseri Alt Bölgesi	18	Orta Amerika ve Karayipler	Sanayi	1996–2003	5	3
Kırıkkale Alt Bölgesi	17	AB	Sanayi	1996–2003	5	2
Kocaeli Alt Bölgesi	2	Diğer Asya	Sanayi	1991–1995	9	3
Konya Alt Bölgesi	15	Yakın ve Orta Doğu	Sanayi	1996–2003	6	3
Malatya Alt Bölgesi	12	AB	Sanayi	2004–2007	5	3
Manisa Alt Bölgesi	8	AB	Sanayi	1991–1995	7	2
Mardin Alt Bölgesi	22	Diğer Avrupa	Hizmetler	2004–2007	4	2
Samsun Alt Bölgesi	21	AB	Sanayi	1996–2003	4	3
Şanlıurfa Alt Bölgesi	20	AB	Sanayi	2004–2007	3	2
Tekirdağ Alt Bölgesi	10	AB	Sanayi	2004–2007	7	3
Trabzon Alt Bölgesi	14	Orta Amerika ve Karayipler	Tarım	1996–2003	6	3
Van Alt Bölgesi	26	Yakın ve Orta Doğu	Hizmetler	2004–2007	2	1
Zonguldak Alt Bölgesi	25	Yakın ve Orta Doğu	Sanayi	2004–2007	3	2

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı 08.02.2007 Tarihli Geçici Verileri

Şekil 5.40: DYSY Sermaye Stoklarına Göre, NUTs2 Düzeyinde Ön Plana Çıkan Etkenler

5.5.5.2 Firma Sayılarına Göre Ön Plana Çıkan Etkenler

Bölgelerin aldıkları DYSY sayıları, sermaye stoklarına göre farklılık göstermiştir. Bazı alt bölgeler sermaye stokları açısından ön plana çıkarken bazıları da çektikleri firma sayılarının fazlalığıyla ön plana çıkmıştır. Bu durum bölgelerde ön plana çıkan ülke grubu ile sektörel dağılımları değiştirmiştir. Ancak bölgelerin yatırım çektikleri ülke grupları ve sektör sayıları her iki kategoride de aynıdır.

Toplam DYSY sayılarını en fazla çeken on alt bölge sırasıyla; İstanbul, Antalya, Aydın, Ankara, İzmir, Adana, Bursa, Kocaeli, Hatay ve Tekirdağ'dır. Bunların tümünde en fazla yatırımların yapıldığı dönem 2004–2007'dir. Tekirdağ Alt Bölgesi dışındakilerin tamamında baskın sektör hizmetler olmuştur. Adana ve Hatay Alt Bölgelerinde baskın ülke grubu Yakın ve Orta Doğu ülkeleri olurken diğerlerinde AB ülkeleri olmuştur.

Konya, Kırıkkale, Samsun, Şanlıurfa, Malatya, Mardin, Kastamonu, Zonguldak, Van, Ağrı ve Erzurum en az yatırım alan on alt bölgedir (Bkz. Tablo 5.28).

Tablo 5.28: DYSY Sayılarına Göre NUTs2 Düzeyinde Ön Plana Çıkan Etkenler

Bölge Adı	Sıralam ası	Baskın Ülke Grubu	Baskın Sektör	En Fazla Yatırım Aldığı Dönem	Kapsadığı Ülke Grubu Sayısı	Kapsadığı Sektör Sayısı
Adana Alt Bölgesi	6	Yakın ve Orta Doğu	Hizmetler	2004–2007	9	3
Ağrı Alt Bölgesi	25	AB	Hizmetler	2004–2007	2	2
Ankara Alt Bölgesi	4	AB	Hizmetler	2004–2007	11	3
Antalya Alt Bölgesi	2	AB	Hizmetler	2004–2007	9	3
Aydın Alt Bölgesi	3	AB	Hizmetler	2004–2007	11	3
Balıkesir Alt Bölgesi	14	AB	Hizmetler	2004–2007	5	3
Bursa Alt Bölgesi	7	AB	Hizmetler	2004–2007	9	3
Erzurum Alt Bölgesi	26	AB	Sanayi	2004–2007	2	2
Gaziantep Alt Bölgesi	12	Yakın ve Orta Doğu	Hizmetler	1996–2003	7	2
Hatay Alt Bölgesi	9	Yakın ve Orta Doğu	Hizmetler	2004–2007	7	2
İstanbul Alt Bölgesi	1	AB	Hizmetler	2004–2007	13	3
İzmir Alt Bölgesi	5	AB	Hizmetler	2004–2007	11	3
Kastamonu Alt Bölgesi	22	AB	Sanayi	2004–2007	4	3
Kayseri Alt Bölgesi	15	AB	Hizmetler	2004–2007	5	3
Kırıkkale Alt Bölgesi	17	AB	Hizmetler	2004–2007	5	2
Kocaeli Alt Bölgesi	8	AB	Hizmetler	2004–2007	9	3
Konya Alt Bölgesi	16	AB	Hizmetler	2004–2007	6	3
Malatya Alt Bölgesi	20	AB	Hizmetler	2004–2007	5	3
Manisa Alt Bölgesi	11	AB	Sanayi	2004–2007	7	2
Mardin Alt Bölgesi	21	Yakın ve Orta Doğu	Hizmetler	2004–2007	4	2
Samsun Alt Bölgesi	18	AB	Hizmetler	2004–2007	4	3
Şanlıurfa Alt Bölgesi	19	Yakın ve Orta Doğu	Hizmetler	2004–2007	3	2
Tekirdağ Alt Bölgesi	10	AB	Sanayi	2004–2007	7	3
Trabzon Alt Bölgesi	13	Yakın ve Orta Doğu	Hizmetler	2004–2007	6	3
Van Alt Bölgesi	24	Yakın ve Orta Doğu	Hizmetler	2004–2007	2	1
Zonguldak Alt Bölgesi	23	AB	Sanayi	2004–2007	3	2

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı 08.02.2007 Tarihli Geçici Verileri

Şirket Sayılarına Göre Nuts2 Düzeyinde Ön Plana Çıkan Faktörler

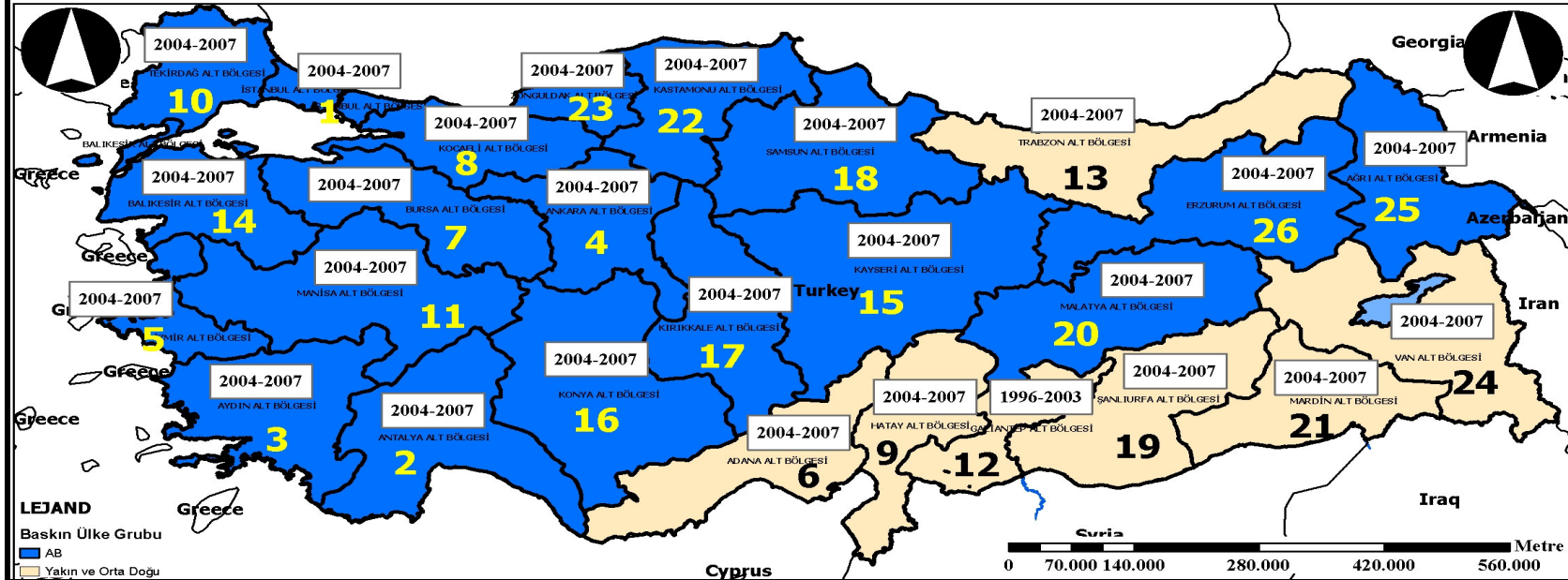
Bölge Adı	Sıralama	Baskın Ülke Grubu	Baskın Sektör	En Fazla Yatırım Aldığı Dönem	Kapasite Ülkeleri Sayısı	Kapasite Sektör Sayısı
Adana Alt Bölgesi	6	Yakın ve Orta Doğu	Hizmetler	2004-2007	9	3
Agri Alt Bölgesi	25	AB	Hizmetler	2004-2007	2	2
Ankara Alt Bölgesi	4	AB	Hizmetler	2004-2007	11	3
Antalya Alt Bölgesi	2	AB	Hizmetler	2004-2007	9	3
Aydın Alt Bölgesi	3	AB	Hizmetler	2004-2007	11	3
Bahçeşehir Alt Bölgesi	14	AB	Hizmetler	2004-2007	5	3
Bursa Alt Bölgesi	7	AB	Hizmetler	2004-2007	9	3
Erzurum Alt Bölgesi	26	AB	Sanayi	2004-2007	2	2
Gaziantep Alt Bölgesi	12	Yakın ve Orta Doğu	Hizmetler	1996-2003	7	2
Hatay Alt Bölgesi	9	Yakın ve Orta Doğu	Hizmetler	2004-2007	7	2
İstanbul Alt Bölgesi	1	AB	Hizmetler	2004-2007	13	3
İzmir Alt Bölgesi	5	AB	Hizmetler	2004-2007	11	3
Kastamonu Alt Bölgesi	22	AB	Sanayi	2004-2007	4	3
Kayseri Alt Bölgesi	15	AB	Hizmetler	2004-2007	5	3
Kırıkkale Alt Bölgesi	17	AB	Hizmetler	2004-2007	5	2
Kocaeli Alt Bölgesi	8	AB	Hizmetler	2004-2007	9	3
Konya Alt Bölgesi	16	AB	Hizmetler	2004-2007	6	3
Malatya Alt Bölgesi	20	AB	Hizmetler	2004-2007	5	3
Manisa Alt Bölgesi	11	AB	Sanayi	2004-2007	7	2
Mardin Alt Bölgesi	21	Yakın ve Orta Doğu	Hizmetler	2004-2007	4	2
Samsun Alt Bölgesi	18	AB	Hizmetler	2004-2007	4	3
Sanlıurfa Alt Bölgesi	19	Yakın ve Orta Doğu	Hizmetler	2004-2007	3	2
Tekirdağ Alt Bölgesi	10	AB	Sanayi	2004-2007	7	3
Trabzon Alt Bölgesi	13	Yakın ve Orta Doğu	Hizmetler	2004-2007	6	3
Van Alt Bölgesi	24	Yakın ve Orta Doğu	Hizmetler	2004-2007	2	1
Zonguldak Alt Bölgesi	23	AB	Sanayi	2004-2007	3	2

İ.T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA BÖLÜMÜ
BÖLGE PLANLAMA PROGRAMI

ŞİRKET SAYILARI BAZINDA
YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ NUTS2
DÜZEYLERİNE GÖRE SIRALAMASI
VE ÖN PLANA ÇIKAN FAKTÖRLER

502031852
İbrahim Emre ÇAYIR

Şekil 5.41: DYSY Sayılarına Göre NUTs2 Düzeyinde Ön Plana Çıkan Etkenler

6 SONUÇ

1990'lı yıllardan sonra meydana gelen siyasal ve sosyal değişimler dünya genelinde liberalleşmenin daha çok benimsenmesine yol açmıştır. Bu dönüşüm özellikle ekonomik bütünleşme hareketlerini hızlandırmış ve ülkelerin birbirleri ile rekabet etmesini zorunlu kılmıştır. DYSY'ler, bu zorunluluk çerçevesinde daha çok rağbet görmeye başlamış ve adeta ülkelerarası gelişmişlik farklılıklarının giderilmesinde etkin bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Gelişmekte olan ülkelerin büyüme hızlarını arttırması ve kalkınmasını sağlaması amacıyla ihtiyaç duydukları sermaye açıklarının kapatılmasında etkin rol oynayan DYSY'ler, yabancı sermayeden aldıkları payı arttırmak isteyen bu ülkelerin her geçen gün daha cazip imkanlar sunmaya çalışmasına sebep olmuştur.

DYSY'lerin sadece bu açıdan değil, aynı zamanda ev sahibi ülkenin istihdamını arttırması, insan kaynaklarını geliştirmesi, ihracat miktarını arttırması, teknolojik yenileşmeyi ve mekansal gelişmeyi de sağlamasından dolayı, özellikle az gelişmiş ülkeler için son derece önemli olduğu açıktır.

Bölgesel gelişimin sağlanmasında da önemli rolleri olan DYSY'ler, bölgelerin rekabet güçlerini arttırmakla birlikte, birbirlerine yakın ancak gelişmişlik farklılıkları olan bölgeler arasındaki dengesizliklerinde giderilmesinde etken bir araçtır. Bu etken araç, yatırımının şekillendiği bölgeye sağladığı toplumsal ve ekonomik faydayı, bölgenin hinterlandına da sağlayabilmektedir. Bu açıdan DYSY'ler, bölgelerarası iş birliğini arttıran ve bölgesel yakınsamaları mümkün kılabilen yatırım araçlarıdır.

Son yıllarda DYSY'lerin gitgide artan bu öneminin geç de olsa farkına varan Türkiye, hem ulusal kalkınmanın sağlanması hem de toplumsal kalitenin arttırılması amacıyla doğrudan yabancı yatırımların çekilmesi için gerekli yasal ve kurumsal düzenlemeleri yapma çabasına girmiştir. Yabancı girişimcilerin doğrudan yatırım yapma imkanlarının arttırılması, karşılaştıkları engellerin ortadan kaldırılması ve bürokratik süreçlerin minimize edilmesi amacıyla 2003 yılında çıkarılan “Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu”, söz konusu çabanın bir eseridir. Bu kanunun yürürlüğe

girmesinden sonra ülkeye giren doğrudan yabancı yatırım miktarında gözlenen artış ise çok dikkat çekicidir. Türkiye Doğu Avrupa'nın, Balkanların, Karadeniz hattının ve Orta Doğu'nun en büyük ekonomisine sahiptir. AB'nin altıncı en büyük ticaret ortağı ve dünyanın gelişmesini sürdüren yedinci en büyük ekonomisidir. Türkiye yararlanılabilecek muazzam bir potansiyelin bulunduğu bir sahadır.

Türkiye'nin sunduğu lokasyon fırsatları; pazar büyüklüğü ve performans açısından rakip lkeler, Latin Amerika ve Doğu Asya lkelerinin de dahil olduğu 11 ülke arasındaki kıyaslamalarda, dünyanın en büyük ve ön plandaki pazarları arasında yer almasını sağlamaktadır. İşgücü maliyetleri ve üretkenlik açısından bakıldığında Türkiye'nin Orta Doğu Avrupa ülkelerinden daha yüksek maliyetlere ancak daha fazla işgücü üretkenliğine sahip olduğu görülmektedir. Özellikle fen ve mühendislik dallarında okuyan öğrenci sayısı bazında oldukça iyi bir düzeydedir. Ancak sahip olunan bu fırsatlar tam olarak değerdendirelememiş ve Türkiye rakip ülkelere göre kötü bir DYSY performansı göstermiştir. Yabancı yatırımcı çekmede rakip olarak görülen Macaristan, Polonya ve Çek Cumhuriyeti gibi lkeler, Türkiye'nin gösterdiği performansın çok üstünde performans sergilemişlerdir. Türkiye dünya ekonomilerine göre kötü DYSY çekme performansı sergilemiştir.

Bu kötü sergilenen performansa rağmen doğrudan yabancı yatırım tutarları 25 milyar doları bulmuş, yabancı menşeiili firma sayısı da 15000'i geçmiştir. Yıllara göre kümülatif verilen bu yatırım tutarlarının en çok 2004-2007 ile 1996-2003 dönemlerinde gerçekleştiği görülmektedir. Yatırımlar gerek firma sayıları ve gerekse sermaye stoklarına göre hizmetler sektöründe yoğunlaşmaktadır. 1990'lı yıllardan önce yatırımların büyük kısmı sanayi sektöründe yoğunlaşırken, sonraki yıllarda eğilimin hizmetler sektöründe olduğu görülmüştür.

Gerek firma sayılarına gerekse sermaye stoklarına göre yapılan dağılımlarda en fazla yatırım yapan ülke grupları AB, Yakın ve Orta Doğu , Kuzey Amerika, Diğer Avrupa ve Orta Amerika'dır. Ancak özellikle son yıllarda Yakın ve Orta Doğu lkelerinin yaptığı yatırımlarda önemli artış gözlemlenmektedir. Bu ise Türkiye'nin özellikle yakın çevresi için yatırım cazibesinin arttığının bir göstergesi olmakla birlikte küresel düzeyde beklenen performansının çok azını sergilediği aşıkardır.

Türkiye, her ne kadar uluslararası arenada kötü bir DYSY çekme performansı sergilese de, kendi içinde artan yatırım talebiyle karşı karşıya kalmıştır. Ancak gerek geçmiş yıllarda, gerekse son yıllarda artan bu yatırımların ülkenin batı ve güney

kesimlerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Doğu ve kuzey bölgeleri ile iç kesimlerde ise yatırım miktarları çok az düzeyde kalmıştır. Bu durum ulusal ekonomik kalkınmanın sağlanmasında fayda sağlamakla birlikte, bölgesel dengesizliklerin giderilmesinde tersine işleyen bir yapılanmaya neden olabilir. Yani yatırımların çok az kısmının çekilebildiği geri kalmış doğu bölgeleri ile yatırımların çok büyük kısmının çekildiği gelişmiş batı bölgeleri arasındaki gelişmişlik farkı daha da fazla artabilir.

NUTs1 düzeyindeki dağılımlarda firma sayıları ve sermaye stoklarına göre en fazla yatırım çeken bölgeler; İstanbul, Doğu Marmara, Ege, Akdeniz ve Batı Anadolu'dur. Nuts2 düzeyindeki dağılımlarda firma sayıları ve sermaye stoklarına göre en fazla yatırım çeken bölgeler; İstanbul, Kocaeli, İzmir, Ankara, Adana, Bursa, Antalya, Manisa, Aydın, Tekirdağ ve Hatay alt bölgeleridir. Her iki bölge kategorisinde de ağırlıklı yatırım yapan ülke grupları; AB, Yakın ve Orta Doğu ile Diğer Avrupa ülkeleridir. Ağırlıklı sektörel tercihler ise hizmetler ve sanayidir.

İstanbul'un sahip olduğu doğrudan yabancı yatırımlar, gerek firma sayılarına gerekse sermaye stoklarına göre tüm Türkiye'ye yapılan yatırımların yarısından çok daha fazladır. İstanbul zaten çok gelişmiş bir bölgedir ve bu durum İstanbul ile diğer bölgeler arasındaki gelişmişlik farkını daha da fazla artırmaktadır. Diğer taraftan İstanbul'da her geçen gün artan nüfus oranı ise ülkenin doğu ve kuzey bölgelerindeki sosyal sermayenin de kaybına neden olmakta, bu bölgeler için zaten az olan yatırım olanaklarının gitgide cazibesini kaybetmesine yol açmaktadır. Ancak İstanbul'un hinterlandının bu akımdan faydalandığı, doğuya doğru Kocaeli, batıya doğru Tekirdağ gibi bölgelere yapılan yatırımların artmasına neden olduğu görülmektedir.

Güneyde ise Antalya alt bölgesinin özellikle son yıllarda cazibesinin artması önemli bir gelişmedir. Antalya turizm ve hizmet merkezi olarak yatırımları bünyesine çekmekte, tarımsal faaliyetleri de bu çerçevede cezbe edebilmektedir. Adana ise bu yönde değerlendirilebilecek diğer bir alt bölgedir. Mersin-Adana için kurulmuş Çukurova Kalkınma Ajansı yatırımların artırılmasında etken rol oynayabilecek bir yapılanmadır.

Ülkenin batısında bulunan diğer bir cazibe merkezi İzmir'dir. Kozmopolit yapısı ve sahip olduğu sosyal sermayesi ile yabancı yatırımları çeken İzmir, gelişmiş alt yapı olanakları ve ulaşılabilirlik imkanları ile doğrudan yabancı yatırımlara farklı imkanlar sunmaktadır. Ayrıca İzmir'de bulunan kalkınma ajansı da bu yatırımların

yönlendirilmesinde hem kendine hem de yakın hinterlandına hizmet verebilecek önemli bir kurumdur. Bu aksta değerlendirilecek Aydın alt bölgesi ise son yıllarda yabancı yatırımcılar için diğer bir cazibe merkezidir.

Başkent Ankara ise, doğrudan yabancı yatırımlar için diğer önemli bir alt bölgedir. Ancak yine de sahip olduğu potansiyellere göre yatırımlar düşük seviyede kalmıştır. Konya, Kayseri gibi iç bölgeler de yatırımları istenilen ölçüde kendine çekememiştir. Her ne kadar alt yapı olanaklarının güçlü sayılabilecek düzeyde olması bu bölgeler için bir avantaj olsa da, yatırım promosyon ajanslarının yoksunluğu, bu bölgelere yapılan yatırımların düşük düzeyde kalmasına sebep olmuştur.

Ülkenin kuzey-batısı yabancı yatırımların ağırlık merkezi olurken, güney bölgesinin yatırım cazibesinin arttığı, iç bölgelerin istenilen ölçüde yatırımları çekemediği, kuzey ve doğu bölgelerinin ise çok düşük düzeyde performans sergilediği görülmektedir. Bu durum ulusal düzeyde DYSY'leri yönlendirecek ve az gelişmiş bölgelere sevk edecek özel kurumsal yapılanmaya ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Her ne kadar DPT, Hazine Müsteşarlığı gibi kuruluşlar doğrudan yabancı yatırımların düzenlenmesinde rol oynasa da, yabancı girişimcilere çözüm ortaklığı yapan ve yatırımlarını yönlendiren özel bir kuruluşun eksikliği hissedilmektedir. Bu eksikliğin giderilmesi amacıyla, son yıllarda oluşturulan kalkınma ajansları ise bu sorunun çözülmesinde etken kuruluşlar olmakla birlikte, kalkınma ajanslarının sadece İzmir ve Çukurova bölgesinde kurulması, yetersiz olarak görülmektedir.

Bu çalışma, şimdiye kadar yapılmamış olan DYSY'lerin NUTs1 ve NUTs2 düzeylerine göre dağılımları açısından önemli bir boşluğu dolduracaktır. Ancak bu aşamadan sonra çalışma, analizlerin NUTs3 düzeyine genişletilmesi ile devam ettirilebilir. Bu düzeydeki yerleşmelerin sahip oldukları gelişmişlik düzeyleri ve yabancı sermayeli firmaların istihdam rakamlarının elde edilmesi ile bu firmaların yatırım yaptıkları bölgelere sağladıkları avantajlar hesaplanabilir. Bu yöntem hem yatırım alan bölgelerin cazibesini açıklayabilmekte hem de DYSY'lerin yatırım yaptıkları bölgelere sağladıkları katkıları ortaya koyabilmektedir.

KAYNAKLAR

Aktan Can C., 1998. Globalleşme, Bölgeselleşme ve Yerelleşme, *Dış Ticaret Dergisi*, yıl 3, Sayı 10, 1-5, Ankara.

Alper E., Öniş Z., 2001. Finansal Küreselleşme, Demokrasi Açığı ve Yükselen Piyasalarda Yaşanan Sürekli Krizler, *Doğu Batı: Ekonomi*, sayı 17, 211-234, Kasım-Aralık-Ocak Sayısı, Ankara.

Amin S., 1993. Kaos İmparatorluğu, Yeni Kapitalist Küreselleşme, Çev. Işık Soner, Kaynak Yayınları, İstanbul.

Anuradha D. G., Aasim H. M., 2000. Centripetal Forces in China's Economic Take-off, IMF Working Paper WP/00/86 Revision 1, Washington.

Atik H. A., 2005. Finansal Krizlerin Gölgesinde Yükselen Piyasa Ekonomileri, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., Araştırma Müdürlüğü, GA-05-01-02, Ankara.

Ayvaz Y. Y., Baldemir E., Ürüt S., 2006. Yabancı Sermaye Yatırımlarının Verimlilik ve Kalkınmaya Etkilerinin Ekonometrik İncelemesi, Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F., *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Cilt 13 Sayı 1, 177-186, Manisa.

Bakanlar Kurulu., 2002. 2002/4720 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, Ankara.

Bakırtaş İ., Tekinşen A., 2004. Dünya Savaşları ve Büyük Buhran Arasındaki Etkileşimin Ekonomi Politikası, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl 6, Sayı 11, 101-114, Konya.

Barnet R. J., Cavanagh J., 1995. Küresel Düşler: İmparator Şirketler ve Yeni Dünya Düzeni Çev. Gülten Şen, Sabah Yayınları, İstanbul.

Barrios S., Görg H., Strobl E., 2002. Multinationals' Location Choice, Agglomeration Economies and Public Incentives, Internationalisation of Economic Policy Research Paper Series.

Berköz L., Turk Ş Ş., 2006a. Locational Determinants of Foreign Investment Firms in Turkey, *International Conference on Regional and Urban Modeling, 1-3 June 2006*, Brüksel, Belçika

Berköz L., Turk Ş Ş., 2006b. Modelling The Intra-Metropolitan Location of Foreign Investment Firms in İstanbul, *International Conference on Regional and Urban Modeling, 1-3 June 2006*, Brüksel, Belçika.

Bradley S. P., Hausman J. A., Nolan R. L., 1993. Globalization Technology and Competition: The Fusion of Computers and Telecommunications in The 1990s, Harvard Business School Press; 1st Edition, Boston.

Boratav K., 1982. Türkiye’ de Devletçilik, Savaş Yayınları, Ankara.

Bozoğlu M., 2007. Dış Ticaret, Geleceğin Girişimcileri Projesi, Samsun.

Camilla J., Malya J. S. T., 2004. Foreign Direct Investment, Regional Growth and Policy in Transition Economies, Lithuania-Nordic Research Networking in Social Sciences 2003-2004, International Workshop, Lithuania.

Carson S. C., 2006. Globalization: A Progress Report, Fourth Meeting of the Advisory Expert Group on National Accounts, Issue 25c, at the European Central Bank, 30 January – 8 February Frankfurt.

Cihan Ö., 2005. Gelişmekte Olan Ülkelere ve Türkiye’ye Yönelik Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri, Banka ve Kambiyo Genel Müdürlüğü, Ankara.

Cottrill K., 1998. Strategies for World Domination, *Journal of Business Strategy*, V.19, N.3, 36-40, May-June.

Coşkun R., 2004. Sakarya’nın Rekabet Gücü’nün Belirlenmesi ve Geliştirilmesi Projesi, Sakarya.

Çelik O., 1999. Şirket Birleşmeleri ve Birleşmelerde Şirket Değerlemesi, Turhan Kitabevi, Ankara.

Davutoğlu A., 1995. Uluslar arası Sistemdeki Dönüşümler ve Bloklaşma Çabaları, *Çerçeve*, Mayıs-Temmuz.

Dayal-Gulati A., Husain A. M., 2000. Centripetal Forces in China’s Economic Take-off, IMF Working Paper WP/00/86 Revision 1, Washington.

Demircan H., 2003. Dünyada ve Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları ve Stratejileri, Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara.

DPT., 1963. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.

DPT., 1967. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.

- DPT., 1972.** Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.
- DPT., 1978.** Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.
- DPT., 1984.** Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.
- DPT., 1987.** Yabancı Sermaye Raporu: 1983–1986, Ankara.
- DPT., 1989.** Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.
- DPT., 1995.** Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.
- DPT., 1995.** Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Entegrasyonlar Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.
- DPT., 2000.** Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.
- DPT., 2000a.** Sanayi Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.
- DPT., 2000b.** Küreselleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.
- DPT., 2000c.** Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.
- DPT., 2000d.** Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.
- DPT., 2003.** Türkiye Sanayi Politikası (AB Üyeliğine Doğru), Ankara.
- DPT., 2004.** Türkiye İktisat Kongresi, Çalışma Grubu Raporları-IV, 2004, Ankara
- DPT., 2006.** Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.
- DPT., 2006a.** Bölgesel Gelişmede Temel Araçlar ve Koordinasyon Özel İhtisas komisyonu Raporu, Dokuzuncu Kalkınma Planı, Ankara.
- DPT., 2007.** Sanayi Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007–2013, Ankara.
- Dunning J.H., 1980.** Toward an Eclectic Theory of International Production: Some Emprical Tests, Journal of International Bussiness Studies, Vol. **11**, No.1, p.9-31, Georgetown.

Economist Intelligence Unit., 2002. World Investment Prospects; The revival of globalisation, London.

Erbay, Y., 1996. Küresel İşletmelerin Yönetimi ve Türk İşletmelerin Yeni Türk Cumhuriyetlerine Yönelik Faaliyetleri, Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü Yayın No:1, Ankara.

European Commission., 2006. Directorate-General for Regional Policy, Study on FDI and Regional Development, Final Report, 22 December, Copenhagen-Danmark.

Gardiner B., 2003. Regional Competitiveness Indicators for Europe - Audit, Database Construction and Analysis, *Regional Studies Association International Conference*,Pisa.

Geiger R., 2002. Foreign Direct Investment in China: Challenges and Prospects for Regional Development, OECD, Paris.

Gökal İ., 1997. Global Değişim, Stratejik Ticaret Politikası ve Türkiye İçin Bir Ticaret Senaryosu, *Dış Ticaret Dergisi*, Yıl 2, Sayı 5, 44-71, Ankara.

Göker A., 1999. Bilim ve Teknolojideki Değişimin Toplumsal Etkileri ve Politika Tasarımı, *Bilim, Teknoloji ve Toplum Uluslararası Sempozyumu, Bilim, Teknoloji ve Toplum Üçgeninde Türkiye Paneli*, İstanbul, 14-15 Nisan.

Güldiken N., 2006. Bilginin Elde Edilmesi ve Korunmasında Ekonomik İstihbarat Sistemlerinin Rolü, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 7, Sayı 2, Sivas.

Gulumser A. A., Levent Baycan T., 2005. Through the Sky: Vertical Gated Developments in Istanbul, *UIA 12th World Congress of Architecture*, 2005 Istanbul.

Gülümser A. A., 2005. A New Trend in Urbanization: Gated Communities in Istanbul, *unpublished Master Thesis*, Istanbul Technical University, Institute of Science and Tecnology, Urban and Regional Planning Department, Regional Planning Master Programme, Istanbul.

Hacısalihoğlu Y., 2000. Küreselleşme Mekansal Etkileri ve İstanbul, Akademik Düzey Yayınları, İstanbul.

Harmancı M., 2004. Çok Uluslu Şirketler ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., Araştırma Müdürlüğü, GA-04-1-2, Ankara.

- Hatzichronoglou T.**, 1999. Globalisation and Competitiveness: Relevant Indicators, OECD, Paris.
- Hazine Müsteşarlığı.**, 2001. Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü 2001 Yılı Raporu, Ankara.
- Hazine Müsteşarlığı.**, 2002, www.treasury.gov.tr/duyuru/basin/yoikkr_20020201.pdf, Erişim Tarihi: 20.11.2007.
- Hazine Müsteşarlığı.**, 2006. Türkiye Yatırım Danışma Konseyi İlerleme Raporu, Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Hisarcıklıoğlu R.**, 2006. IRU 30. Dünya Kongresi, Dubai, www.tobb.org.tr/haber_arsiv2.php?haberid=603, Erişim tarihi: 02.11.2007.
- Hirst P., Thompson G.**, 2000. Küreselleşme Sorgulanıyor, Dost Kitabevi, Ankara.
- Hunger, J. D., Thomas L. W.**, 1993. Strategic Management, Addison-Wesley Publishing Comp., New York.
- İGEME.**, 1992. Dış Ticaret Yatırım Mevzuatı.
- Joong-Wan C.**, 2003. Foreign Direct Investment: Determinants, Trends in Flows and Promotion Policies, *Investment Promotion and Enterprise Development Bulletin for Asia and Pasific*, p. 99-110, United Nations, New York.
- Jenkins R.**, 1987. Transnational Corporation and Unevan Developmant: Internationalization of Capital The Third World, Mehteuen, New York.
- Kahveci A.**, 1985. Dış Ülkelerdeki Yabancı Sermaye Tecrübesi, YASED, İstanbul.
- Karluk R.**, 1983. Türkiye’ de Yabancı Sermaye Yatırımları, Taştan Matbaası, İstanbul.
- Karluk R.**, 1991. Uluslar arası Ekonomi,, Bilim Teknik Yayınevi, Ankara.
- Karluk R.**, 2001. Türkiye’de yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyümeye Katkısı, Ekonomik İstikrar, Büyüme ve Yabancı Sermaye, TCMB yayınları, Ankara.
- Kazgan G.**, 2005. Küreselleşme ve Ulus-Devlet, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Keleş R.**, 2001. Küreselleşme ve Yerel Yönetimler, Cevat Geray’ a Armağan, Mülkiyeliler Birliği Yayınları No:25, 363-392, Ankara.

- Kepek Y., Yentürk N.,** 2001. Türkiye Ekonomisi, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Keyman F.,** 2000. Türkiye ve Radikal Demokrasi, Alfa Yayıncılık, İstanbul.
- Kinoshita Y., Campos N. F.,** 2002. The Location Determinants of Foreign Direct Investment in Transition Economies, Oika.
- Kiper P. H.,** 2004. Küreselleşme Sürecinde Kentlerin Tarihsel-Kültürel Değerlerinin Korunması- Türkiye-Bodrum Örneği, *Doktora Tezi*, AÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kurtulmuş N.,** 1996. Sanayi Ötesi Dönüşüm, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Kumral N.,** 2006. Bölgesel Rekabet Gücünü Artırmaya Yönelik Politikalar, *Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu*, 275-288, ODTÜ, Ankara, Türkiye, Eylül 07-08 2006.
- Kütükoğlu M.S.,** 1992. Tanzimat Devrinde Yabancıların İktisadi Faaliyetleri, 150. Yılında Tanzimat, TTK Yayınları, Ankara.
- Loewendahl H., Loewendahl E. E.,** 2001. Turkey's Performance in Attracting Foreign Direct Investment Implications of EU Enlargement, European Networks of Economic Policy Research Institutes, Working Paper no. 8, ISBN 92-9079-363-5.
- Margaret S.,** 1997. Technology, Globalization, and Industrial Policy, in Talalay M., Farrands C., Tooze R., Technology, Culture and Competitiveness: Change and the World Political Economy, Routledge pub, London.
- Markus T., Ögütçü M.,** 2002. Main Issue on Foreign Investment in China's Regional Development Prospects and Policy Challenges, OECD, Paris.
- Marquardt M. J., Berger N. O.,** 2000. Global Leaders for The Twenty-First Century, New York.
- Nachum L., Dunning J.H., Jones G.,** 2000. UK FDI and The Comparative Advantage of The UK, *The World Economy*, **23(5)**, 701-720, London.
- Nachum L., Wymbs C.,** 2002. Firm-Specific Attributes and MNE Location Choice: Financial and Professional Service FDI to New York and London, ESRC Centre for Business Research, University of Cambridge, Working Paper no.223.
- Nebioğlu H.,** 1997. Bölgeselleşme Hareketleri Bağlamında, 21'inci Yüzyılda Türkiye, DPT Matbaası, Ankara.

Nijkamp P., Toth B., 2006. Foreign Direct Investments in EU Accession Countries: A Case Study on Hungary, Entrepreneurship, Investment And Spatial Dynamics: Lessons And Implications for the Enlarged EU, 25-41, Edward Elgar Pub., Northampton, USA.

Nudralı F. Ö., 1996. 1980 Sonrasında Türkiye ve Yabancı Sermaye İlgisi ve 1984-93 Döneminde Kurulan Yabancı Sermayeli Şirketlerin Niteliklerine İlişkin Bir Ön Çalışma, Hazine Müsteşarlığı, Ankara.

Ocampo A. J., 2002. Globalization and Development, Executive Secretary of United Nations, New York.

OECD., 1992. Code of Liberalisation of Current Invisible Operations, Directorate for Financial and Enterprise Affairs, March 1st, Paris.

OECD., 1992a. Code of Liberalisation of Capital Movements, Directorate for Financial and Enterprise Affairs, March 1st, Paris.

OECD., 1992. Foreign Direct Investment: Policies and Trends in The OECD Area, Paris.

Oğuz A. A., 2004. Yatırım Yeri Faktörünün Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Üzerindeki Etkisi ve Bir Yatırım Yeri Olarak Türkiye’ nin Analizi, *Uzmanlık Tezi*, Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, Hazine Müsteşarlığı, Ankara.

Oksay S., 1998. Çokuluslu Şirketler Teorileri Çerçevesinde Yabancı Sermaye Yatırımlarının incelenerek Değerlendirilmesi, *Dış Ticaret Müsteşarlığı Dergisi*, Sayı 8, Ankara.

Ormanoğlu B., 2004. Yabancı Sermaye Yatırımlarına İlişkin Uyuşmazlıkların Çözümünde Uluslar arası Tahkim, Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu, Maliye Bakanlığı, Ankara.

Öğüt K., 2001. İçsel (Endojen) Büyüme Kuramı Çerçevesinde Azgelişmiş Ülkelerin Küresel Sisteme Entegrasyonu Ve Büyüme, *Aydınlanma* 1923, 36-46, İstanbul.

Öğütçü M., 2003. Türkiye’nin Geleceğine Yatırım Yapmak: Doğrudan Yabancı Yatırım Kazançlarını “cezp etmek”, ”kazanmak” ve “sürekliliklerini devam ettirmek” için Rekabet Etmek, Stradigma aylık strateji ve analiz e-dergisi, sayı 8, ISSN:1303-9814. www.stradigma.com, Erişim Tarihi: 14.12.2007

- Ökçün G.**, 1971. 1920–1930 Yılları Arasında Kurulan Türk Anonim Şirketlerinde Yabancı Sermaye, SBF Yayınları, Ankara.
- Özkuten S., Ergünel M.**, 1922. Avrupa Topluluğu'nun Bölgesel Politikası, Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü, DPT, Ankara.
- Pamuk Ş.**, 2005. Osmanlı Ekonomisinde Bağımlılık ve Büyüme 1820-1913, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.
- Pusterla F.**, 2006. Foreign Direct Investments Profitability: EU Firms in Romania, Entrepreneurship, Investment And Spatial Dynamics: Lessons And Implications for the Enlarged EU, 68-86, Edward Elgar Pub., Northampton, USA.
- Resmi Gazete.**, 17.06.2003. 4875 Sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu, Ankara.
- Ricardo D.**, 2001. The Principles of Political Economy and Taxation, Kitchener, Ont., Batoche.
- Robertson R.**, 1999. Glokalleşme: Zaman-Mekân ve Homojenlik-Heterojenlik, Çev. Topçuoğlu A., Aktay Y., Vadi Yayınları, İstanbul.
- Samuel C.C.**, 1997. Management, Prentice Hall, New Jersey.
- Smith A.**, 2006. Milletlerin Zenginliği= The Wealth of Nations, Çev. Haldun Derin, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Talalay M., Farrands C., Tooze R.**, 1997. Tecnology, Culture and Competitiveness: Change and the World Political Economy, Routledge pub, London.
- T.C. Bakanlar Kurulu Kararı.**, 2002., 2002/4720 Sayılı Kararname.
- Terence K. H., Wallerstein I.**, 1996. The Age of Transtion, ZED Books, London&New Jersey.
- Thorns D. C.**, 2004. Kentlerin Dönüşümü: Kent Teorisi ve Kentsel Yaşam, Soyak Yayınları, İstanbul.
- Thurow L. C.**, 1997. Kapitalizmin Geleceği, Çev. Serpil Demirtaş, Nebil İlseven, Sabah Kitapları, İstanbul.
- Tiryakioğlu B.**, 2001. Doğrudan Yabancı Yatırımlara İlişkin Uluslar arası Düzenlemeler, Ekonomik İstikrar, Büyüme ve Yabancı Sermaye, TCMB Yayınları, Ankara.

- Tuncer B.**, 1968. Türkiye’ de Yabancı Sermaye Sorunu, AÜ SBF Yayınları, Ankara.
- TUSİAD., YASED.**, 2004. FDI Attractiveness of Turkey: A Comparative Analysis, İstanbul.
- UN.**, 2001. Istanbul + 5: The United Nations Special Session of the General Assembly for an Overall Review and Appraisal of the Implementation of the Habitat Agenda, New York.
- UN.**, 2004. Meeting the Challenges in an Era of Globalization by Strengthening Regional Development Cooperation, Economic and Social Commission for Asia and the Pacific, , New York.
- UNCTAD.**, 1998. World Investment Report - 1998: Trends and Determinants, New York.
- UNCTAD.**, 1999. World Investment Report 1999, Foreign Direct Investment and the Challenge of Devolepment, United Nations, New York.
- UNCTAD.**, 2007. World Investment Report 2007, United Nations, New York.
- Uras T.G.**, 1979. Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları, İktisadi Yayınlar Ltd, İstanbul.
- Usiner J. C.**, 1993. International Marketing: A Culturel Approach, Prentice-Hall International, Wiltshire.
- World Bank.**, 2004. World Development Report 2005: a Beter Investment Climate for Everyone, Oxford Universty Pres, New York.
- Yeldan E.**, 2002. Neoliberal Küreselleşme İdeolojisinin Kalkınma Söylemi Üzerine Değerlendirmeler, Praksis Dergisi Sayı 7, 19-34, Ankara.
- Yılmaz K.**, 2006. Türkiye İçin Doğrudan Yabancı Yatırım Stratejisine Doğru, YASED, İstanbul.
- Yüksel Ö.**, 1999. Uluslar arası İşletme Yönetimi ve Türkiye Uygulamaları, Gazi Kitabevi, İlksan Matbaası, Ankara.

EKLER

- EK A.** 134 Ülkenin, TUIK Sınıflandırmasına Göre 13 Ülke Grubuna Düzenlenmesi
- EK B.** DYSY Sermaye Stoklarının, Ülke Gruplarına Göre NUTs2 Düzeyine Dağılımları
- EK C.** DYSY Sayılarının, Ülke Gruplarına Göre NUTs2 Düzeyine Dağılımları
- EK D.** Yatırım Ortamının İyileştirilmesine Yönelik Sorunlar ve Çözüm Önerileri

EK A.

Tablo A.1: 134 Ülkenin, TUIK Sınıflandırmasına Göre 13 Ülke Grubuna Düzenlenmesi

Ülke grubu	Avrupa Birliği	Avustralya ve Yeni Zelanda	Diğer Afrika Ülkeleri	Diğer Asya	Diğer Avrupa (A.B Hariç)	Diğer Okyanusya ve Kutup Böl. Ülkeleri	Güney Amerika	Kuzey Afrika	Kuzey Amerika	Orta Amerika ve Karayipler	Serbest Bölgeler	Yakın ve Orta Doğu
Ülke Adı	Hollanda	Avustralya	Sudan	Kazakistan	Kosova	Papua Yeni Gine	Kolombiya	Ceuta	A.B.D.	Türk ve Caicos Ad.	Menemen Deri S.Bölge	Gürcistan
	Almanya	Yeni Zelanda	Moritanya	Türkmenistan	Karadağ	Nauru	Venezuela	Mellila	Kanada	Bahamalar	Erzurum Serb.Bölge	Ermenistan
	İtalya	Cocos Adaları	Mali	Özbekistan	Sirbistan	Solomon Ada.	Guyana	Fas	Grönland	Dominik Cum.	Yumurtalık S.Bölge	Azerbeycan
	İngiltere	Christmas Adaları	Burkina Faso	Tacikistan	İzlanda	Tuvalu	Surinam	Cezayir	St Pierre	ABD Virjin Adaları	Rize Serb.Bölge	Lübnan
	İrlanda	Heard Ve McDon.Ad.	Nijer	Kırgızistan	Norveç	Yeni Kaledonya	Ekvator	Tunus		Antigua ve Barbuda	Samsun Serb.Bölge	Suriye
	Danimarka	Norfolk Ad.	Çad	Doğu Timor	Liechtenstein	Vallis ve Fortuna	Peru	Libya		Dominik	Kayseri Serb.Bölge	Irak
	Yunanistan	Cook Adaları	Cape Verde (Yeşil Burun Adaları)	Afganistan	İsviçre	Kiribati	Brezilya	Mısır		Cayman Adaları	Avrupa Serb.Bölge	İran
	Portekiz	Niue Adası	Senegal	Pakistan	Faroe Adaları	Pitcairn	Şili			Jamaika	G.Antep Serb.Bölge	İsrail
	İspanya	Tokelau Adaları	Gambiya	Hindistan	Andora	Fiji	Bolivya			St Lucia	Bursa S.Bölge	Filistin
	Belçika		Gine Bissau	Bangladeş	Cebelitark	Vanuatu	Paraguay			St Vincent	Tubitak Tekn.Serb.Böl	Ürdün
	Lüksemburg		Gine	Maldivler	Vatikan	Tonga	Uruguay			İngiliz Virjin Ad.	Kocaeli Serb.Bölge	Suudi Arabistan
	Fransa		Sierra Leone	Sri Lanka	San Marino	Samoa	Arjantin			Barbados	Denizli Serb.Bölge	Kuveyt
	İsveç		Liberya	Nepal	Türkiye	Kuzey Mariana Ad.	Falkland Adaları			Montserrat	Antalya Serb.Bölge	Bahreyn
	Finlandiya		Fildişi Sahilleri	Butan	Romanya	Fransız Polinezyası				Trinidad ve Tobago	AHL Serb.Bölge	Katar

Avusturya	Gana	Tayland	Bulgaristan	Mikronezya				Grenada	İst.Deri Serb.Böl.	B.A.E.
Malta	Togo	Burma	Arnavutluk	Marshall Adaları				Aruba	Ege Serbest Bölge	Umman
Estonya	Benin	Laos	Ukrayna	Palau				Hollanda Antilleri	Mersin Serbest Bölge	Yemen
Letonya	Nijerya	Vietnam	Beyaz Rusya	Amerikan Samoa				Meksika	Trakya Serbest Bölge	
Litvanya	Kamerun	Kamboçya	Moldova	Guam				Bermuda	Trabzon Serb.Bölge	
Polonya	Orta Afrika Cumhuriyeti	Endonezya	Rusya Federasyonu	ABD Küçük Out.Ad.				Guatemala	Mardin Serb.Bölge	
Çek Cumhuriyeti	Ekvator Ginesi	Malezya	Hırvatistan	Antartika				Belize		
Slovakya	Sao Tome ve Principe	Brunei	Bosna-Hersek	Bouvet Adaları				Honduras		
Macaristan	Gabon	Singapur	Sırbistan- Karadağ	S.Geor.Ve Sand.Ad.				El Salvador		
Slovenya	Kongo	Filipinler	Makedonya					Nikaragua		
Güney Kıbrıs	Zaire(Kongo Dem. Cum.)	Moğolistan	K.K.Türk.Cum.					Kostarika		
	Ruanda	Çin						Panama		
	Burundi	Kuzey Kore						Anguilla		
	St. Helena	Güney Kore						Küba		
	Angola	Japonya						St.Kitts ve Nevis		
	Etiyopya	Tayvan						Haiti		
	Eritre	Hong Kong								
	Cibuti	Makao								

EK B.

Tablo B.1 : DYSY Sermaye Stoklarının, Ülke Gruplarına Göre NUTs2 Düzeyine Dağılımları

Bölgeler	Kategori	Avrupa Birliği	Avustralya ve Yeni Zelanda	Diğer Afrika Ülkeleri	Diğer Asya Ülkeleri	Diğer Avrupa Ülkeleri (Ab Hariç)	Diğer Okyanusya ve Kutup Bölgeleri	Diğer Ülkeler	Güney Amerika	Kuzey Afrika	Kuzey Amerika	Orta Amerika ve Karayipler	Serbest Bölgeler	Yakın ve Orta Doğu
Adana Alt B.	1*	86,44	0,00	0,01	0,72	1,10	0,02	0,00	0,00	0,03	8,51	0,33	0,00	2,85
	2*	1		9	5	4	8			7	2	6		3
	3*	3,11	0,00	0,64	0,42	0,39	35,49	0,00	0,00		2,31	0,13	0,00	0,28
	4*	5		8	9	8	2			4	3	9		3
Ağrı Alt B.	1*	34,39	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	65,61
	2*	2												1
	3*	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01
	4*	23												20
Ankara Alt B.	1*	88,42	0,10	0,03	1,88	4,02	0,00	0,43	0,00	0,03	3,36	0,52	0,00	1,23
	2*	1	8	10	4	2		7	11	9	3	6		5
	3*	4,69	1,73	3,61	1,63	2,09	0,00	7,45	0,10	0,65	1,34	0,30	0,00	0,18
	4*	2	2	3	5	4		2	5	3	4	5		5
Antalya Alt B.	1*	63,49	0,07	0,00	3,76	28,84	0,00	0,01	0,00	0,01	0,41	1,64	0,00	1,76
	2*	7			3	2		9		8	6	5		4
	3*	1,86	0,73	0,00	1,80	8,30	0,00	0,07	0,00	0,09	0,09	0,53	0,00	0,14
	4*	7	3		4	2		7		8	11	2		7
Aydın Alt B.	1*	80,37	0,12	0,05	3,95	5,73	0,00	0,08	0,01	0,84	4,98	2,44	0,00	1,44
	2*	1	8	10	4	2		9	11	7	3	5		6
	3*	0,71	0,35	1,02	0,57	0,50	0,00	0,23	0,39	2,71	0,33	0,24	0,00	0,04
	4*	9	5	6	8	7		6	4	2	7	7		12
Balıkesir Alt B.	1*	80,51	0,02	0,00	0,00	14,58	0,00	0,00	0,00	0,00	0,84	4,05	0,00	0,00
	2*	1	5			2					4	3		
	3*	0,17	0,01	0,00	0,00	0,31	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01	0,10	0,00	0,00
	4*	11	10			10					12	10		
Bursa Alt B.	1*	91,60	0,01	0,09	1,89	0,54	0,00	0,43	0,00	0,01	5,00	0,00	0,00	0,42
	2*	1	8	7	3	4		5		9	2			6
	3*	3,21	0,11	7,89	1,09	0,19	0,00	4,92	0,00	0,07	1,32	0,00	0,00	0,04
	4*	4	6	2	6	12		3		9	5			11
Erzurum Alt B.	1*	98,44	1,56	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	2*	1	2											
	3*	0,01	0,03	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	4*	22	9											
Gaziantep Alt	1*	11,93	0,00	0,03	0,60	27,35	0,00	0,00	0,00	0,73	17,10	0,00	0,00	42,26

B.	2*	4		7	6	2				5	3			1
	3*	0,02	0,00	0,08	0,01	0,37	0,00	0,00	0,00	0,37	0,18	0,00	0,00	0,16
	4*	21		9	13	9				5	9			6
Hatay Alt B.	1*	60,65	0,00	0,00	0,51	3,92	0,00	0,01	0,00	0,19	0,01	0,00	0,00	34,71
	2*	1			4	3		6		5	7			2
	3*	0,05	0,00	0,00	0,01	0,03	0,00	0,00	0,00	0,06	0,00	0,00	0,00	0,08
	4*	14			15	16		9		10	20			9
İstanbul Alt B.	1*	53,81	0,20	0,02	1,25	5,51	0,00	0,18	0,00	0,18	7,84	6,15	0,00	24,84
	2*	1		10	6	5		12	9	11	8	4	13	2
	3*	77,15	96,39	83,03	29,34	77,62	64,51	82,45	26,05	95,22	84,79	97,37	100,00	97,68
	4*	1	1	1	2	1	1	1	2	1	1	1	1	1
İzmir Alt B.	1*	78,96	0,01	0,01	2,75	14,86	0,00	0,02	0,06	0,01	1,71	0,30	0,00	1,32
	2*	1	11	10	3	2		8	7	9	4	6		5
	3*	4,33	0,11	1,02	2,46	7,99	0,00	0,34	17,95	0,18	0,71	0,18	0,00	0,20
	4*	3	7	5	3	3		5	3	7	6	8		4
Kastamonu Alt B.	1*	57,08	0,00	0,00	0,78	41,73	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,42
	2*	1			3	2								4
	3*	0,03	0,00	0,00	0,01	0,19	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	4*	17			16	11								24
Kayseri Alt B.	1*	35,39	0,00	0,00	0,00	4,27	0,00	0,00	0,00	0,00	0,26	48,08	0,00	11,99
	2*	2				4					5	1		3
	3*	0,02	0,00	0,00	0,00	0,02	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,29	0,00	0,02
	4*	20				18					19	6		15
Kırıkkale Alt B.	1*	78,50	0,00	0,00	0,16	3,82	0,00	0,00	0,00	0,00	2,12	0,00	0,00	15,40
	2*	1			5	3					4			2
	3*	0,06	0,00	0,00	0,00	0,03	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01	0,00	0,00	0,03
	4*	13			17	17					14			13
Kocaeli Alt B.	1*	32,73	0,00	0,00	47,71	1,01	0,00	0,17	0,00	0,00	14,28	0,00	0,00	4,09
	2*	2		7	1	5		6		9	3	8		4
	3*	2,57	0,00	0,85	61,26	0,78	0,00	4,51	0,00	0,01	8,47	0,00	0,00	0,88
	4*	6		7	1	6		4		12	2	11		2
Konya Alt B.	1*	43,45	0,00	0,00	5,59	5,12	0,00	0,00	0,00	0,76	1,36	0,00	0,00	43,71
	2*	2			3	4				6	5			1
	3*	0,04	0,00	0,00	0,08	0,04	0,00	0,00	0,00	0,24	0,01	0,00	0,00	0,11
	4*	15			11	15				6	15			8
Malatya Alt B.	1*	95,49	0,00	0,44	0,00	0,26	0,00	0,00	0,00	0,00	0,32	0,00	0,00	3,48
	2*	1		3		5					4			2
	3*	0,17	0,00	1,85	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,02
	4*	12		4		21					17			16
Manisa Alt B.	1*	96,56	0,01	0,00	1,45	0,73	0,00	0,00	0,75	0,00	0,06	0,00	0,00	0,43
	2*	1		7	2	4			3		6			5
	3*	1,29	0,06	0,00	0,32	0,10	0,00	0,00	55,52	0,00	0,01	0,00	0,00	0,02

Mardin Alt B.	4*	8	8	10	13	1	16	18						
	1*	11,21	0,00	0,00	4,63	46,25	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	37,91
	2*	3		4	1			2						
	3*	0,00	0,00	0,00	0,01	0,05	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01
	4*	25		14	14			19						
Samsun Alt B.	1*	83,57	0,00	0,00	7,09	4,71	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	4,62
	2*	1		2	3			4						
	3*	0,02	0,00	0,00	0,03	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	4*	19		12	20			23						
Şanlıurfa Alt B.	1*	81,83	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	3,82	0,00	0,00	14,35
	2*	1						3			2			
	3*	0,03	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01	0,00	0,00	0,02
	4*	16						13			17			
Tekirdağ Alt B.	1*	65,96	0,21	0,00	8,69	14,84	0,00	0,00	0,00	0,00	3,00	5,99	0,00	1,32
	2*	1	7	3	2			5	4		6			
	3*	0,45	0,47	0,00	0,96	0,99	0,00	0,00	0,00	0,00	0,15	0,45	0,00	0,02
	4*	10	4	7	5			10	3		14			
Trabzon Alt B.	1*	19,69	0,00	0,00	0,00	1,30	0,00	0,04	0,00	0,00	27,22	30,54	0,00	21,21
	2*	4			5		6	2	1		3			
	3*	0,02	0,00	0,00	0,00	0,02	0,00	0,02	0,00	0,00	0,24	0,40	0,00	0,07
	4*	18			19		8	8	4		10			
Van Alt B.	1*	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	7,51	0,00	0,00	92,49
	2*							2			1			
	3*	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01
	4*							18			21			
Zonguldak Alt B.	1*	35,88	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1,26	0,00	0,00	0,00	62,86
	2*	2						3			1			
	3*	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,02	0,00	0,00	0,00	0,01
	4*	24						11			22			

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı 08.02.2007 Tarihli Geçici Veriler

*Toplam Sermayesi 500 YTL'nin altında olanlar ile yabancı sermaye ortaklık oranı %10'nun altında olanlar değerlendirmeye tabi tutulmamıştır.

1*: Bir Bölgeye Göre Ülke Gruplarının Paylarının Dağılımını Gösterir

2*: Bir Bölgeye Göre Ülke Gruplarının Sırasını Gösterir

3*: Bir Ülke Grubuna Göre Bölgelerin Paylarının Dağılımını Gösterir

4*: Bir Ülke Grubuna Göre Bölgelerin Paylarının Sırasını Gösterir

Not: Koyu renkle ifade edilen rakamlar en yüksek değerleri göstermektedir.

EK C.

Tablo C.1 : DYSY Sayılarının, Ülke Gruplarına Göre NUTs2 Düzeyine Dağılımları

Bölgeler	Kategori	Avrupa Birliği	Avustralya ve Yeni Zelanda	Diğer Afrika Ülkeleri	Diğer Asya Ülkeleri	Diğer Avrupa Ülkeleri (Ab Hariç)	Diğer Okyanusya ve Kutup Bölgeleri	Diğer Ülkeler	Güney Amerika	Kuzey Afrika	Kuzey Amerika	Orta Amerika ve Karayipler	Serbest Bölgeler	Yakın ve Orta Doğu
Adana Alt B.	1*	37,06	0,00	0,59	5,00	7,06	0,29	0,00	0,00	0,88	5,00	1,18	0,00	42,94
	2*	2		8	4	3	9			7	5	6		1
	3*	1,70	0,00	2,60	1,90	1,52	14,29	0,00	0,00	1,86	2,42	2,67	0,00	6,67
	4*	8		4	7	8	2			4	6	6		3
Ağrı Alt B.	1*	25,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	75,00
	2*	2												1
	3*	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,14
	4*	25												19
Ankara Alt B.	1*	46,36	1,19	0,84	7,17	11,95	0,00	0,48	0,12	1,08	10,63	1,67	0,00	18,52
	2*	1	7	9	5	3		10		8	4	6		2
	3*	5,22	15,38	9,09	6,72	6,33	0,00	5,80	7,69	5,59	12,68	9,33	0,00	7,08
	4*	5	2	2	2	3		2	3	2	2	2		2
Antalya Alt B.	1*	68,21	0,30	0,00	2,61	20,32	0,00	0,12	0,00	0,24	1,66	0,36	0,00	6,18
	2*	1	7		4	2		9		8	5	6		3
	3*	15,46	7,69	0,00	4,93	21,63	0,00	2,90	0,00	2,48	3,99	4,00	0,00	4,75
	4*	2	4		3	2		4		3	4	5		4
Aydın Alt B.	1*	88,15	0,56	0,28	1,03	4,80	0,00	0,19	0,19	0,19	2,45	0,66	0,00	1,51
	2*	1	7	8	5	2		9	10		3	6		4
	3*	12,62	9,23	3,90	1,23	3,23	0,00	2,90	15,38	1,24	3,70	4,67	0,00	0,73
	4*	3	3	3	8	5		5	2	6	5	4		11
Balıkesir Alt B.	1*	69,77	2,33	0,00	0,00	11,63	0,00	0,00	0,00	0,00	13,95	2,33	0,00	0,00
	2*	1	4			3					2	5		
	3*	0,40	1,54	0,00	0,00	0,32	0,00	0,00	0,00	0,00	0,85	0,67	0,00	0,00
	4*	12	6			12					9	8		
Bursa Alt B.	1*	67,89	0,33	0,67	6,02	9,03	0,00	0,67	0,00	0,33	4,68	0,00	0,00	10,37
	2*	1	8	6	4	3		7		9	5			2
	3*	2,73	1,54	2,60	2,02	1,71	0,00	2,90	0,00	0,62	1,99	0,00	0,00	1,42
	4*	6	7	5	6	6		6		10	7			9
Erzurum Alt B.	1*	66,67	33,33	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	2*	1	2											
	3*	0,03	1,54	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	4*	23	8											
Gaziantep Alt B.	1*	15,15	0,00	1,52	3,03	3,03	0,00	0,00	0,00	3,03	4,55	0,00	0,00	69,70
	2*	2		7	4	5				6	3			1
	3*	0,13	0,00	1,30	0,22	0,13	0,00	0,00	0,00	1,24	0,43	0,00	0,00	2,10
	4*	18		8	13	18				7	11			8

Hatay Alt B.	1*	31,87	0,00	0,00	3,30	4,40	0,00	1,10	0,00	2,20	1,10	0,00	0,00	56,04
	2*	2			4	3		6		5	7			1
	3*	0,39	0,00	0,00	0,34	0,25	0,00	1,45	0,00	1,24	0,14	0,00	0,00	2,33
	4*	13			12	14		8		8	18			6
İstanbul Alt B.	1*	48,89	0,50	0,77	8,93	11,82	0,08	0,71	0,11	1,78	5,89	1,36	0,01	19,16
	2*	1	10	8	4	3	12	9	11	6	5	7	13	2
	3*	48,53	56,92	74,03	73,68	55,09	85,71	75,36	61,54	81,37	61,82	66,67	100,00	64,53
	4*	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
İzmirAlt B.	1*	66,34	0,24	0,24	3,89	8,99	0,00	0,36	0,12	0,36	6,93	1,58	0,00	10,94
	2*	1	9	10	5	3		7	11	8	4	6		2
	3*	7,35	3,08	2,60	3,58	4,68	0,00	4,35	7,69	1,86	8,12	8,67	0,00	4,11
	4*	4	5	6	4	4		3	4	5	3	3		5
Kastamonu Alt B.	1*	50,00	0,00	0,00	16,67	16,67	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	16,67
	2*	1			2	2								2
	3*	0,04	0,00	0,00	0,11	0,06	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,05
	4*	22			15	20								22
Kayseri Alt B.	1*	64,29	0,00	0,00	0,00	14,29	0,00	0,00	0,00	0,00	4,76	2,38	0,00	14,29
	2*	1				2					3	4		2
	3*	0,36	0,00	0,00	0,00	0,38	0,00	0,00	0,00	0,00	0,28	0,67	0,00	0,27
	4*	14				11					13	9		16
Kırıkkale Alt B.	1*	78,05	0,00	0,00	2,44	9,76	0,00	0,00	0,00	0,00	7,32	0,00	0,00	2,44
	2*	1			4	2					3			4
	3*	0,43	0,00	0,00	0,11	0,25	0,00	0,00	0,00	0,00	0,43	0,00	0,00	0,05
	4*	11			16	15					12			23
Kocaeli Alt B.	1*	58,87	0,00	0,35	9,22	9,22	0,00	0,71	0,00	0,35	2,84	0,35	0,00	18,09
	2*	1		6	3	3		5		7		8		2
	3*	2,24	0,00	1,30	2,91	1,64	0,00	2,90	0,00	0,62	1,14	0,67	0,00	2,33
	4*	7		9	5	7		7		11	8	10		7
Konya Alt B.	1*	59,52	0,00	0,00	11,90	2,38	0,00	0,00	0,00	4,76	4,76	0,00	0,00	16,67
	2*	1			3	5				4	4			2
	3*	0,34	0,00	0,00	0,56	0,06	0,00	0,00	0,00	1,24	0,28	0,00	0,00	0,32
	4*	15			10	21				9	14			15
Malatya Alt B.	1*	42,86	0,00	14,29	0,00	14,29	0,00	0,00	0,00	0,00	7,14	0,00	0,00	21,43
	2*	1		3		3					4			2
	3*	0,08	0,00	2,60	0,00	0,13	0,00	0,00	0,00	0,00	0,14	0,00	0,00	0,14
	4*	20		7		19					19			20
Manisa Alt B.	1*	63,01	1,37	0,00	6,85	6,85	0,00	0,00	1,37	0,00	2,74	0,00	0,00	17,81
	2*	1	5		3	3			6		4			2
	3*	0,62	1,54	0,00	0,56	0,32	0,00	0,00	7,69	0,00	0,28	0,00	0,00	0,59
	4*	10	9		11	13			5		15			12
Mardin Alt B.	1*	14,29	0,00	0,00	7,14	21,43	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	57,14

	2*	3			4	2								1
	3*	0,03	0,00	0,00	0,11	0,19	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,37
	4*	24			17	16								14
Samsun Alt B.	1*	52,17	0,00	0,00	8,70	13,04	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	26,09
	2*	1			4	3								2
	3*	0,16	0,00	0,00	0,22	0,19	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,27
	4*	17			14	17								17
Şanlıurfa Alt B.	1*	42,86	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	9,52	0,00	0,00	47,62
	2*	2									3			1
	3*	0,12	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,28	0,00	0,00	0,46
	4*	19									16			13
Tekirdağ Alt B.	1*	58,43	1,12	0,00	7,87	22,47	0,00	0,00	0,00	0,00	4,49	2,25	0,00	3,37
	2*	1	7		3	2					4	6		5
	3*	0,70	1,54	0,00	0,78	1,27	0,00	0,00	0,00	0,00	0,57	1,33	0,00	0,14
	4*	9	10		9	9					10	7		21
Trabzon Alt B.	1*	35,85	0,00	0,00	0,00	18,87	0,00	1,89	0,00	0,00	3,77	1,89	0,00	37,74
	2*	2				3		5			4	6		1
	3*	0,26	0,00	0,00	0,00	0,63	0,00	1,45	0,00	0,00	0,28	0,67	0,00	0,91
	4*	16				10		9			17	11		10
Van Alt B.	1*	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	20,00	0,00	0,00	80,00
	2*										2			1
	3*	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,14	0,00	0,00	0,18
	4*										20			18
Zonguldak Alt B.	1*	66,67	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	16,67	0,00	0,00	0,00	16,67
	2*	1									2			2
	3*	0,05	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,62	0,00	0,00	0,00	0,05
	4*	21									12			24

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı 08.02.2007 Tarihli Geçici Veriler

*Toplam Sermayesi 500 YTL'nin altında olanlar ile yabancı sermaye ortaklık oranı %10'nun altında olanlar değerlendirmeye tabi tutulmamıştır.

1*: Bir Bölgeye Göre Ülke Gruplarının Paylarının Dağılımını Gösterir

2*: Bir Bölgeye Göre Ülke Gruplarının Sırasını Gösterir

3*: Bir Ülke Grubuna Göre Bölgelerin Paylarının Dağılımını Gösterir

4*: Bir Ülke Grubuna Göre Bölgelerin Paylarının Sırasını Gösterir Not: Koyu renkle ifade edilen rakamlar en yüksek değerleri göstermektedir.

EK D.

Tablo D.1 : Yatırım Ortamının İyileştirilmesine Yönelik Sorunlar ve Çözüm Önerileri (Hazine Müsteşarlığı, 2002)

Sorunlar	Hedeflenen Çözümler	Tedbirler
Şirket Kuruluşu Standart bir şirket kuruluş süreci 19 aşamadan oluşmakta ve en az 2,5 ay sürmektedir.	Şirket kuruluş sürecinin, gereksiz ve mükerrer işlemleri giderici bir biçimde düzenlenmesi	Ticaret ve sanayi odalarına üyelik ve tescil işlemlerinin gözden geçirilmesi Sanayi odalarınca düzenlenen kapasite raporunun belli alanlarda zorunlu olarak aranması şartının gözden geçirilmesi Çalışma ve Sosyal Güvenlik İl Müdürlükleri, belediyeler gibi farklı kuruluşlarca talep edilen bilgi ve kayıt şartlarının birleştirilmesi Gereksiz ve mükerrer işlemleri azami ölçüde kaldırmak için aranan tüm belgelerin ve işlemlerin gözden geçirilmesi Kamu kurumları arasında bilgi değişimini kolaylaştırmak amacıyla elektronik veri tabanı ve bilgi ağı projelerinin güçlendirilmesi
İstihdam Genel olarak yabancılara ilişkin çalışma izni sistemi makul ölçüde iyi işlemekte ve yatırımcılara büyük bir külfet getirmemektedir. Ancak, kısa dönemli çalışma izinleri, özel grupların istihdam edilmesi ve işveren katkı payının yüksekliğine ilişkin bazı meseleler gündeme getirilmiştir.	Çalışma izni sürecinin düzene sokulması çabalarına devam edilmesi	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca sevk edilen yabancı personel çalışma izinlerine ilişkin 4 Nisan 2001 tarihli kanun tasarısı taslağının yasalaşması Yeni kanun çerçevesinde yabancı personel çalıştırılmasına ilişkin gerekli tebliğ tasarısının hazırlanması Özel grupların istihdam edilmesi ve işveren katkı payına ilişkin politika ve işlemlerin gözden geçirilmesi
Sektörel İzinler Sektörel ve diğer özel izin süreçlerinin, bazı sektörlerde kurumlar arasındaki yetki çatışması, oldukça merkezileşmiş olan onay işlemleri ve özel sektörün sürece katılımının çok düşük ölçüde olması sebebiyle gereksiz bir şekilde karmaşık olduğu görülmektedir.	Kamu yararı gözönüne alınarak, tüm işlemler için açık ve şeffaf kuralların geliştirilmesi, çeşitli karar verme yetkisine sahip birimlerin bu işlemleri yerine getirirken gecikmelere mahal vermemeleri ve karar mekanizmalarının keyfilikten uzaklaştırılarak objektif kriterlere dayandırılması	Daha önce gözden geçirilen tarımsal endüstri ve turizm dışında tüm sektörlerdeki lisans verme şartlarının, yatırıma engel teşkil edebilecek potansiyel idari engelleri kaldırmak üzere gözden geçirilmesi Gıda sektöründe, Sağlık ve Tarım ve Köyişleri Bakanlıkları arasındaki sorumluluklara açıklık getirmek üzere mevzuatın değiştirilmesi Turizm ve Sağlık bakanlıkları arasında mevcut uzmanlıktan daha iyi faydalanabilmek için imzalanan protokol doğrultusunda koordinasyon sağlanması Tarım ve Köyişleri Bakanlığında devam eden sürece hız kazandırılarak yetkinin merkezden taşra teşkilatına transferi ve Turizm Bakanlığınca taşra teşkilatlarının güçlendirilmesi

		Proje onayı veya feshedilmesini de kapsayacak şekilde madencilik lisans verme sürecinin gözden geçirilmesi Lisans şartında Sağlık Bakanlığı, Çevre Bakanlığı ve diğer kurumlar arasındaki sorumluluklara netlik kazandırmak için mevzuatın değiştirilmesi
Arazi Temini ve Arsa Geliştirme	Türkiye’de kamu arazisi edinmek ve yatırım yeri haline getirmek için gerekli tüm izinlerin alınması, onay işlemlerinin tamamlanması iki yıl veya daha uzun bir zaman almaktadır	Uluslararası standartlara uygun bir sürede yatırımcının fiziki faaliyetlerini başlatmasına imkan verecek şekilde izin prosedürünün düzenlenmesi Özel ve kamu arazilerini kapsayacak şekilde, arazi kullanımı planlaması ve arazi envanteri çalışmaları için strateji geliştirilmesi Milli Emlak Genel Müdürlüğü’nün güçlendirilmesi yolu ile kamu arazilerinin satışının teşvik edilmesi Mükerrer işlemleri kaldırmak amacıyla arazi mülkiyeti, tesis inşaatı ve iskan ruhsatı süreçlerinin detaylı bir şekilde tanımlanması Gerekli yasal reformları da kapsayacak şekilde organize sanayi bölgeleri kurulması faaliyetlerine özel sektörden daha etkin bir şekilde katılım sağlanmasının değerlendirilmesi
Vergi ve Teşvikler	Uygulanan kurumlar vergisi oranı diğer ülkelerin uygulamalarına kıyasla yüksek olup, eğer kapsamlı bir yatırım indirimi ve teşvik sistemi uygulanıyor olmasa yüksek vergi yüküne sebep olacak niteliktedir. Uygulanan teşvikler sayıca fazla olup, ortak özellik olarak karar mekanizmalarında yeterli etkinlik sağlanamamaktadır.	Otomatik yeterlilik şartları oluşturarak yatırımların muhtemel gözden geçirme işlemlerini ve şeffaf olmayan karar süreçlerini azami ölçüde kaldırırken, daha basit bir kurumlar vergisi sisteminin ve teşvikler konusunda tek bir yetkili kurumun dikkatli bir şekilde tasarlanması ve geliştirilmesi Vergi dışı teşvik politikasının tek bir otorite altında, yasal çerçevede gerekli değişiklikleri de kapsayacak şekilde tasarlanması Teşvik mekanizmalarının, otomatik onay şartları oluşturmak amacıyla, gözden geçirilmesi Vergi teşviklerinin vergi rejimine dahil edilmesi için gerekli yasal değişikliklerin gözden geçirilmesi Ülkenin vergi sisteminin ve idaresinin etkinliğinin artırılması için Maliye Bakanlığınca hazırlanacak olan bir program çerçevesinde strateji tasarlanması Enflasyon muhasebesi sistemine geçiş için değerlendirme çalışmalarının yapılması
Gümrükler ve Teknik Standartlar	Belgelendirme şartları, gümrüklerde diğer ilgili kurumlarca yapılan uzun test işlemleri, geciken KDV iadeleri ve yolsuzluk olaylarına sebep olan objektif kriterlere dayanmayan karar verme mekanizmaları nedeni ile önemli reform girişimlerine rağmen gümrük işlemleri, halen yatırımlara ve ticarete önemli ölçüde engel teşkil etmektedir.	Dış Ticaret Müsteşarlığı’nca dahilde işleme rejiminin, mevcut reformları yaygınlaştırmak ve kurumsal çalışmaları desteklemek suretiyle bekleme süresini kısaltacak ve otomatik işlemleri artıracak şekilde düzenlenmesi. Buna ilave olarak, gümrük işlemlerinin etkin bir şekilde hızlandırılmasının sağlanması Standartlara uygunluk işlemlerinin basitleştirilmesi için ülkeye önemli tüm giriş noktalarında bütün bakanlıklara ve kuruluşlara ait laboratuvarların birleştirilip tek bir hizmet birimi haline getirilmesinin yapılabilir olup olmadığının araştırılması Gümrük Müsteşarlığı’nın teşkilat yasasının onayını da içerecek şekilde, gümrüklerin, özellikle sonradan kontrol, risk yönetimi ve kıymet değerlendirme denetimi açısından kurumsal kapasitesinin güçlendirilmesi. Gümrük işlemlerinde otomasyonu sağlamak üzere mevcut işletim sisteminin yaygınlaştırılması Gümrük komisyonculuğu için sertifika verilmesi işlemlerinin ciddi bir şekilde gözden geçirilmesi

			Gelir vergisi, KDV ve gümrük gelirlerinin toplanmasından sorumlu tek bir gelir otoritesinin oluşturulması fikrinin değerlendirilmesi 1918 sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanunu'un uluslararası etkin uygulamalar dikkate alınarak günün şartlarına uygun şekilde yenilenmesi Serbest Bölgeler Kanunu'nun, yönetmeliklerinin ve çalışma prosedürlerinin kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi ve fayda-maliyet analizinin yapılması.
Fikri Mülkiyet Hakları	Mevzuattaki mevcut boşluklar ile yürürlükteki mevzuatın etkin uygulanmaması ve işlemlerin kısa zamanda sonuçlanmaması sebebiyle patent, ticari marka ve telif haklarının korunması yetersizdir.	Geçmişteki çalışmalara ilaveten, yüksek katma değer yaratan yatırımları çekebilmek amacıyla üreticiye malının ve hizmetinin etkin bir şekilde korunmasında güven veren bir fikri mülkiyet hakları sistemi kurulması gereklidir. Bu hedef, ticari marka tescil işlemlerinin kısıtlanmasını, AB mevzuatına tam uyumu ve korsanlıkla mücadele konusunda toplumsal bir bilinç oluşturulmasını içermektedir.	Türk Patent Enstitüsünün personel ve kurumsal kapasitesinin artırılması Ticaretle İlgili Fikri Mülkiyet Hakları (TRIPs) Anlaşması'nın 39/3 maddesini ihlal eden yasaların ve uygulamaların kaldırılması Toplumsal bilinçlendirme kampanyasının bir parçası olarak illerde seminerler düzenlenmesi Avrupa uygulamalarına paralel olarak ticari marka, patent ve endüstriyel tasarım tescili için KDV istisnası Gerekli yasal düzenlemeleri yürütmek, fikri mülkiyet hakları alanında kuralları etkin bir şekilde uygulamak ve bu haklarla ilgili tüm işlemlerle ilgilenmek üzere bir kuruluş teşkil edilmesi Ayrıca, doğrudan idari engel teşkil etmeyen Doğrudan Yabancı Yatırım Mevzuatı ve Yatırım Promosyonu konularının da yatırım ortamının iyileştirilmesi için kapsamlı bir girişim başlatmak açısından Reform Programı'na dahil edilmesi.
Doğrudan Yabancı Yatırım Mevzuatı	Uygulanmakta olan doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına ilişkin mevzuat, zaman içinde yapılan bir dizi değişiklik ve düzeltme sırasında işlevi ve önemi azalmış olan 1954 tarihli bir yasa üzerine kuruludur. Halihazırda Türkiye'de doğrudan yabancı yatırımları düzenleyen tek ve kapsamlı bir mevzuat bulunmamaktadır.	18.01.1954 tarihli 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu'nun, Türkiye'deki yatırım ortamının liberal niteliğini yansıtacak daha uygun bir yasa ile değiştirilmesi	Yeni bir doğrudan yabancı yatırım yasa tasarısı hazırlamak amacıyla, yatırımlarla ilgili tüm yasal çerçevenin dikkatli bir şekilde gözden geçirilmesi
Yatırım Promosyonu	ü Halen Türkiye'nin yabancı yatırım girişini arttırmak amacıyla hedeflenen belirli yatırımlara yönelik etkin bir promosyon yürüten tek bir kuruluş bulunmamaktadır.	ü Başarılı ülke örneklerinden hareketle, münhasıran yatırım promosyonu alanında görevli olacak bir kurumu da içerecek şekilde, Türkiye'nin kapsamlı bir yatırım promosyonu stratejisi geliştirmeye ihtiyacı vardır.	Ülkedeki mevcut promosyon faaliyetlerinin ciddi bir şekilde gözden geçirilmesi Yatırım promosyonu için kurulacak mevcut kurumsal alternatiflerin değerlendirilmesi Belirlenmiş hedeflere yönelik bir promosyon stratejisi geliştirilmesi

ÖZGEÇMİŞ

1979 yılında Konya’da doğdu. 1986 yılında ilköğrenim hayatına başladı. Orta ve lise öğrenimini Konya’da tamamladı. 2002 yılında Selçuk Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü’nden mezun oldu. 2003 yılında İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Bölge Planlama Programı’nda Yüksek Lisans eğitimine başladı.

2000 yılında Devlet Planlama Teşkilatı Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü Kalkınmada Öncelikli Yörelere Daire Başkanlığında ilk stajını, 2001 yılında Selçuk Üniversitesi Döner Sermaye İşletme’sinde ikinci stajını tamamladı. Aynı yıl aynı birimde iş hayatına başladı ve Karaman Revizyon İmar Planını tamamladı. Afyon Uygulama İmar Planı ile Aksaray Uygulama İmar Planı çalışmalarında yer aldı. 2002 yılında Beyoğlu Belediye Başkanlığı’nda Şehir Plancısı olarak çalışmaya başladı. Aynı yıl İstanbul Büyükşehir Belediye’si Planlama Müdürlüğü bünyesinde çalışmak üzere görevlendirildi ve Beyoğlu Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı Plan kapsamında korunması gerekli eski eserler üzerine birçok çalışmanın içerisinde yer aldı. 2004 yılında tekrar Beyoğlu Belediye Başkanlığı Plan ve Proje Müdürlüğü bünyesinde görevlendirildi. Halen bu görevine devam etmektedir.